

Paradoxarum demonstrationum medicinalium Laur. Iouberti philosoph. et medi. Monspeliensis, decas prima. : Accessit eiusdem Iouberti Declamatio, qua illud paradoxe interpretatur, quod vulgo aiunt, nutritionem vincere naturam, ex Platonis Timaeo. Paradoxorum capita, proxime? sequentes paginae indicant.

<https://hdl.handle.net/1874/437381>

3

PARADOXARVM

DEMONSTRATIONVM

MEDICINALIVM LAVR. IOVBERTI

PHILOSOPH. ET MEDI.

MONSPEL-

LIENSIS,

DECAS PRIMA.

*Accesit, eiusdem IOVBERTI declamatio, qua
illud Paradoxè interpretatur, quod vulgò aiunt,
Nutritionē Vincere naturam, ex Platonis Timæo.*

Paradoxorum capita, proximè sequentes paginæ indicant.

LUGDUNI,

*Ad Salamandra, Apud Ludonicum &
Carolus Penot, fratres.*

1561

CVM PRIVILEGIO REGIO.

PARADOXARVM

DEMONSTRATIONVM

HAC DECADE PRIMA

CONTENTARVM,

INDEX.

MEDICAMENTA esse actu & perpetuo, non potentia vel in futuro tempore, qualia dicuntur: & nos calidissimis quibusque longè calidiores esse: Ad clarissimum & do-

ct. *β.* D. PETRVM EPINACVM, Lugdunensis ecclesiæ Camerarium, Demonstratio I, Pag. 1

Rationi consonum esse, quosdam ἀστῆς, hoc est à cibo abstinentes, per multos non solum dies sed & annos viuere posse: Ad celeberrimū Iureconsultum D. IOANNEM PAPON Forensis Prouincia Sup-
præfectum, & Iudicem exquisitū, Demonstr. II. 24

Quod frigeamus à pastu, id non accidere exter-
narum partium calore ad ventriculum (vt melius concoquat) refugiente: Ad clarissimum I. V. Do-
ctorem FRANC. IOVBERTVM, fratrem cha-
rissimum, Demonstr. III. pag. 45

Galenum multis in locis ἀφ' ἑσθ' Venis tribuisse, & Venas esse proprium sanguinis gignēdi instru-
mentum: Ad clarissimum, & omni doctrina gene-
re ornatissimum Iurisconsultum D. NICOLAVM

STILBATHERIVM Demonst. IIII.

pag. 70

Aquarum saluberrimam esse pluuialem, & omnium aliarum vitia coctione non emendari: ad celeberrimum legum interpretem D. IO. PAPON, Forensis Gallie Suppraefectum dignissimum, Demonstr. V.

Pag. 103.

Serum lactis seniori febre quartana & pruritu infestissimo laboranti, omnium maxime conferre: idq; frigidum non esse, quamuis refrigeret, contra idiotarum medicorum sententiam: ad Egregium D. LVDOVICVM PAPON, Monsbrisonium Canonicum, Demonstr. VI.

Pag. 153.

Adipem qui igneo calore dissoluitur, in corporibus animalium frigore non concrecere: ad doctissimum & omni doctrina genere absolutissimum iuuenem, D. ENIMVNDVM BONEFIDIVM Cabeolanum, Demonstr. VII.

Pag. 177.

Summas elementorum qualitates in compositis rebus summas permanere, & non retundi per mistionem: ad D. NICOLAVM STILBATHERIVM in Valentina schola iuris professore disertissimum, Demonstr. VIII.

Pag. 218.

Ad reuulsionem faciendam, inutilem esse fibrarum rectorum in Venis obseruationem: ad doctissimum Chirurgum ANT. CHALMETHAEVVM, Demonstratio IX.

Pag. 234.

De reuulsionis natura non esse, ut ad maxime distantia loca fiat: & quamlongissime sanguine inde ubi ledit mitti non debere: ad eundem ANT. CHALMETHAEVVM chirurgum praestantissimum, Demonstr. X.

pag. 257.

IURISPERSITORVM
DISERTISSIMO, ET DISERTO
RVM IURISPERSITISSIMO IACOBO

CVIACIO, Biturigibus, legum antecessori,

ENIMVNDVS BONEFI-

DIVS Cabeolanus,

S. D.

HEMISTOCLEM

scripsit Clidemus, cum
eius decreto Athenien-
ses vastante Græciam
Xerxe, naues conscen-
derent, inuestigare sum-
ma cura simulantem &
perquirere Gorgonis
verticem ex Palladio
amissum, vim argenti quàm maximam inue-
nisse in thesauris reconditam, quo in medium
pro lato omnibus abundè viaticum suppetijse.
Græci illius motus ego exemplo, qui tuis feli-
cissimis auspicijs, CVIACI, vir summa laude
dignissime) iuri ciuili meum consecraui stu-

dium, vt feliciter tam vastum mare sine vllis
procellarū turbationibus transmeare possim,
ea semper duxi prudentiæ ciuili conferenda at-
que adiungenda, sine quibus tanta nauigatio ci-
tra periculum peragi nequit. Hæc sunt quæ tu
mirificè calles, & Vlpianus noster appellat *ἐλεύ-
θερα μὲθ' ἡμᾶς*, & omnes eæ disciplinæ quæ conti-
nuata serie connexæ *ὡς ἐν κύκλῳ* continentur.
Quamobrem inter cætera medicis nonnunquã
me quæstionibus exerceo, cuiusmodi plurimæ à
iureconsultis tractantur, vt cum de partu agūt,
liber an seruus nascatur, sui iuris an alieni, per-
fectus & legitimo tempore editus, an imperfe-
ctus, vel contra formam humani generis: an
plures vno partu nasci possunt: de morbo cor-
poris, animi, temporali, perpetuo, fontico, non
fontico, de spadonibus, thlibijs, furiosis, mutis,
surdis, & alijs innumeris. Summa verò mihi est
cum viro doctissimo, medico eximio, LAUR.
IOVBERTO Delphinate, consuetudo & fami-
liaritas: quem propter egregiã eruditionem re-
rumque cognitionem multiplicem, colere so-
leo. Is postquam magna cum celebritate in
multis Gallix partibus *ἰατρικῶν* egisset, Mon-
spelij in medicorum gregem auctore GVLLIEL-
MO RONDELETIO (quæ numinis instar
venerari solet) est cooptatus: ibiq; ferè per trien-
nium medicinæ præcepta publicè interpræta

tus est. Tam latè diffusum est & sparsum eius
nomen apud Celtas Narbonenses, Allobroges,
Cemeneos, Aruernos, Boios, Lugdunenses,
vt alter nobis superesse videatur Æsculapius.
Cœpit in hac Academia Verè ineunte publicè
medicinam frequentissimo auditorio profite-
ri, vbi Cornelij Celsi concisas & obscuras
sententias miro cum ingenij acumine expli-
cat, cùm antea ἀνατομῶν humani corporis ma-
gna cum populi spectatione fecisset. Cùm
nobis aliquando incidisset sermo de adipe, ac
probaret ille acutissimis argumentis calore
potius concrefcere adipem quàm frigore:
ego contrà nouitatem sententiæ admiratus,
physicis rationibus & medicorum auctoritate
circa frigidiores corporis partes gigni osten-
debam, apertè ad ignem caleferi. Die postero
sententiam παράδοξον ad me scriptam misit.
Omni subtilitate, elegantia, doctrina ple-
na reperio cūcta, ita polita, ita ἀποδεικτικὰ & pul-
chra connexionione, omnia contexta. Rescui
post, eum multa eiusmodi mirabilia præcepta
contra vulgi medicorum receptam opinio-
nem scripsisse. A I O V B E R T O postulo,
& quotidiana efflagitatione contendo, vt ex
ijs aliqua ederet, publicèque utilitati succurre-
ret. Dicebam posteritatis talem habendam cu-
rana, qualem de nobis superiores habuerunt.

que sunt in hoc libro plus minus eorum vbi
faci

Si nihil Hippocrates, si nihil Galenus, nihil maiorum gentium medici scriptis mandassent, futurum fuisse ut peregrina & barbara nobis petenda esset medicina ex Auicenna nescio quo, Mesue, Auerrhoi, Gentili, aut Empiricis scriptoribus. Nullam artem vno tempore inuentam & absolutam varijs temporibus factas τῶν τεχνῶν (ut loquitur Aristoteles) ἐπιδοσεῖς. Ad hæc, esse canitiem præceptorum medicinalium, quemadmodum cæterarum rerum, quum variæ sint temporum regionum, temperamentorum mutationes. Pro veritate pugnare esse honestissimum, & medicis præcipuè necessarium, quorum in potestate vita hominis posita esse videtur. Vnde רַבִּי חֵבֶרֶט Hebræis medici dicti, quasi רַבִּי חֵבֶרֶט, fortes & potentes. Verebatur ille tot virorum illustrium sententias libris editis reprehendere. Nolle se ex aliorum erroribus (aiebat) laudem comparare. Ἄθροως negavit se vnquam in publicum παραδόξα daturū. Intuitus ego hominis dicamne metum an religionem, ita effeci ut decem enarrationes paradoxas hinc inde ab amicis, ad quos eas scripserat, carptim collectas nanciscerer. Quæ cū sint pulcherrimæ, & utilissimæ, eruditorū quorūdam amicorūq; suasu inuulgare non dubitavi, sperans si res pro voto successerit, cætera παραδόξα quæ apud auctorem plus minus centum vidi, faci

facilius in lucem exitura. In hoc Cn. Flauium scribam imitor, qui Appij Claudij librum subreptum Populo Romano tradidit, & adeo gratum fuit id munus, vt Trib. plebis, & Senator, & Ædilis curulis fieret. Non minore gratia dignus ipse videbor, si prorsus ingrata non est bonarum artium studiosa vniuersitas. Erunt tamen haud dubie, qui nostrum improbabunt consilium, quique in auctoris scripta varijs modis insurgent. Sed obrectatorum conuicia, ἢ γέλωτας σκωπτικὰς paruifacio, memor eius quod firmus ac patiens Tiberius subinde iactabat, in ciuitate libera, linguam mentemque liberas esse debere. Tu, cui opus hoc (quanuis alienum) dedico, facile calumniatorum cauilla euersurus es. Si quid in Iouberti scriptis reprehendere velint, is valet, atque viuit, nouitque acerrime suas tutari opiniones. Id magis vereor, ne in me potius quam in alios qui oppugnabunt, tela sua conuertat: quasi maximam iniuriam à me receperit, dum se incio Paradoxa hæc amicis priuatim scripta & inelaborata, in lucem prodire fecerim. At tu qui apud illum & amicitia & autoritate plurimum vales, hominis bilem temperabis. Quin hoc ipso nomine audax institutum laudabit, quod tibi viro humanissimo, disertissimo, ac prudentissimo operum suorum fragmentum dedi-

carim; & ex publica editione illi occasionem
dederim, iam demum in arenam descen-
dendi, vt aduerfariorum vifēs (fi qui
tamen contradicere audeat)
ferio experiri in-
cipiat. Va-
le.

ΕΝΙΜΟΥΝΔΟΥ ΕΥΦΡΙΣΤΙΟΥ
ΚΑΒΕΩΛΕΩΣ

περί παραδοξολογῆς ἢ παραδοξοποιῆς ΔΑΥΡ.

ΓΟΥΒΕΡΤΟΥ,

Ἐξασιχον.

Ψευδεα τῶν πᾶμωλλ' ἐγενήθητο δόγματ' ἰατροῖς,

Ὅτι τῶν ὅλη τεχνῶν σὺν τετάρτῃ ἐπιπῶν,

Τότῳ Γαλνός δ' ἄρος φοιτῆται, πάντων

Καὶ παρὰ τῶν γνῶμῶν κάλλιόν' ἐκτίθει.

Ὡς παραδοξολόγος Λαυρέλιος ἔσχοσ ἡμῶν

Ἐξελάων ὠλακίᾳ σὺν παραδόξοποιῶν

GASPARIS SALIANI Valentini,
Epigramma in eundem sensum.

Dogmata falsa prius Medicis complura fuere,
Quis male tractatum constitit artis opus,
Hanc extra vulgi terferunt Pergama sensus,
Antiquumq; decus restituere suum.
Sic miranda loquens LAURENTI clare, subactis
Errorum tenebris, iam Paradoxa facis.

PARADOXARVM DEMONSTRATIONVM

MEDICINALIVM, LAVR. IOVBER-
TI VALENTINI DELPHI-
NATIS, PHILOSOPH. ET
MEDIC. DOCTORIS,

DECAS PRIMA.

*Medicamenta esse actu & perpetuo, non potē-
tia vel in futuro tempore, qualia dicuntur. & nos
calidissimis quibusque longē calidiores esse:
Ad Clariss. & Doctiss. D. PETRVM EPI-
NACVM, Lugdunensis Ecclesie Camerarium,*

DEMONSTRATIO I.

RISTOTELIS:
ἀπομαρτυρεῖ in lucē pro-
diisse, Alexandrum regē
discipulum ægrē tulisse
ferunt (Vir ornatissi-
me) et eo nomine de præ-
ceptore conquestū fuis-
se, quòd vulgo commu-
nem doctrinam fecisset,
qua cæteris hominibus præstare mallebat, quàm
regnorū multorū possessione. Quippe dignius

Lib. 20.
cap. 4.

esse putabat, scientiâ quam copijs atque opulê-
tia reliquis anteire. Id testantur literæ, quarum
exempla Aul. Gellius ex Andronico philoso-
pho retinuit, ad hûc modum: ἐκ ὀρθῶς ἐπιδικᾶς ἐκ
δὲ τῆς ἀχροασιτικῆς τῶν λόγων. Τίτι γὰρ ἔτι διὰ τοῦ
ἡμεῖς τῶν ἀλλῶν, ἐρχοῦ ἕως ἐπαιδεύθημι λόγους ἕτοι πάν-
των ἔσονται χρινοί, ἐγὼ δὲ βελοῖμι μὲν αὖ τῶς περὶ τὰ ἀριστα
ἐμπειρίας, ἢ ταῖς δυνάμεισι διαφέρω. Huius sententiâ
FRANCISCI Regis eius nominis primi
tempora, fuerint insequuti, iam vix dici potest
qua re magis nobiles viros cōnendemus, lite-
rarumne varia & diligenti professione, an for-
ti, dextero, & frequēti armorum exercitio, quo
nationibus alijs excellere creduntur. Sed cūm
omnibus ex æquo hominibus placere debeat
Musarum studium, & bonarum artium cultus:
attamen antistites quosdam prorsus ignaros, &
stipites verius quàm homines videas, qui pra-
uis voluptatibus atque otio tota vita induigen-
tes, ne vnum quidem virum literatū comitem
habere volunt. Ab horum ingenio quantum
ipse differas, hesternum colloquium nō minus
elegans quàm doctū & varium, quo audientiū
animos rapiebas, & attentissimos velut ex ore
pendentes retinebas, abundè probavit. Nam in
omni disciplinarum genere non mediocriter
exercitatum, & optimæ spei adolescentē mo-
destūque, ornatè de rerum naturalium causis
differentem, omnes suspiciebant: sed tūc maxi-
mè

mè attēti, cū in inter nos de medicamentorum
 viribus nata fuisset disceptatio. Atqui nō mihi
 satis admirabantur alij, quia rei difficultatem
 minus adsequebantur: ego magis stupebam, vt
 qui non modò acutum ingenium & acre iudi-
 cium in te meliùs contemplarer, sed etiā accu-
 ratissimè theorematum medicorū difficillimū
 à te tractari, solus agnoscerem. Id enim
 tā explicatè, tamque exactè docebas, & Galeni-
 cis demonstrationibus cōfirmabas, vt plurimū
 mihi laborandum in soluendis argumentis fu-
 isset (et tandē forsitan manus victas dedissem)
 ni Paradoxi nostri tutandi gloriā accensus, no-
 uas rationes in promptu excogitassem. Eas cum
 multis alijs quas in schola Mōspelhiensi agitavi,
 vt ijs satisfacerem qui nondū sententiæ nostræ
 subscripserunt, tibi mittere sum pollicitus: vt
 quæ præ rēporis angustia audire nō potuisti, ad
 omnes aduersariorum obiectiones, responsa no-
 stra legas. Sed ne id per transennā fiat, obsecro:
 quamuis elegantiam, quæ sæpius relegentes
 oculos oblectet, hūc possis desiderare. Cogita
 me non rhetorum more, verisimilitudine qua-
 dam & fūco, rem persuadere velle: sed euiden-
 tissimis & à sensu petitis rationibus (quibus
 non sūnt aliæ certiores) atque dialecticè, nullo
 verborum lenocinio cētendere. Vbi hæc atten-
 tius perlegeris, tum demū rectè iudicabis, vtra
 potior est sentētia, meāne, an aliorum medico-
 rum, qui contrā sentiunt.

QVVM IN COMPONENDIS
 corporibus elemēta suas retinere formas neces-
 se habuerint, ne ipsa perirent, atq; generari nō
 misceri viderētur: illis satis fuit, si sub præcipua
 (quæ totius compositi est vnica) latitarēt, & in-
 uiolata seruarentur. nam plures vnus corporis
 formas esse simul agentes, philosophia non re-
 cipit. At qualitates nō modò superstites & sum-
 mis viribus præditas, vt antè fuerant, esse oport-
 tuit, sed & ἐρεργετα cōtinuò sese proderere, cum hæ
 tanquam instrumēta à forma primaria, ceu ar-
 tificè, in opus dirigantur, & exerceantur. Porro
 ex quatuor primis & omnium efficacissimis
 qualitatibus, vna non est alijs euidētiōr, dum
 ad pondus & æquilibrium fit elementorū, quo
 ad vires, proportio. In alia quæ ad iustitiam vo-
 cari solet, & diuersorū mixtorū diuersis actio-
 nibus conuenientissima est, vna vel ad summū
 duæ excellentes sunt qualitates, reliquis minus
 euidētib; superiores. Hinc variè temperamē-
 torū differētiæ ducūtur, appellationes ab ijs qua-
 litatibus sortitæ, quæ in elementorum miscella
 emicant: vt ea sola nominentur calida, quibus
 igneæ substantiæ plus quàm reliquarum obti-
 git: omnibus tamē pro singulorum efficacijs, nō
 quantitate, æstimatis, vt decet. Sic frigida, hu-
 mida, aut sicca dici merētur, quibus aëris, aquæ,
 aut terræ portiones maiores fuerint. Atque ea
 verè dicuntur calefacientia, frigefacientia, hu-
 mectantia, & siccantia, quum in his qualitates
 expe

expeditæ & ad actiones promptæ sint. Nostram hanc opinionem confirmat Galenus, inquit:

*Lib. 1. de
elem. sec.
Hippocr.*

“ Cum volumus calefacere, talē eligimus medi-
“ cinam, in qua maior sit portio ignis, quàm cō-
“ trarij elementi: vbi verò frigefacere, vice versa.
“ Nam in pipere plus ignis quàm reliquorū ele-
“ mentorum contineri oportet (non quidem ad
“ molem, sed ad vires potentiores, vt præmonui,
“ estimatione facta: atque id nobis perpetuò sub-
“ audiendum.) quod quia iam inest, non solâ po-
“ tentiâ, vel in futuro tempore, sed actu quoque
“ piper calidum esse credimus. Ligna verò quæ
“ aduruntur (in quibus frigidum elementū præ-
“ dominari certū est) vt quercina, populea: prius
“ calida fuisse, nemo dicet, nisi merâ potentiâ,
“ quòd scilicet flammâ concipere, & in substan-
“ tiam calidissimam verti queât. Sic lactuca san-
“ guis futurus est, per varias trāsmutationes no-
“ uam sortita formam. Verūm, ob id lignū flam-
“ mam esse, aut lactucam sanguinem, non dices:
“ vel ad eorum sententiam accedes, qui rerum
“ essentias naturâ distinctas sic confundunt, vt
“ omnia vnum esse velint. Illos siquidem imitari
“ videtur, q̄ piper, & huiusmodi calefaciētia me-
“ dicamenta, non ex propria & natiua temperie
“ excellentē calorem habere, sed in nostris cor-
“ poribus accipere, discussio (vt aiunt) quod ex-
“ cessum impediēbat frigore, atque nostro egere
“ auxilio vt tandem superior euadat caliditas, af-
“ firmant. Nam si licet calida, priusquā actu talia

sint, aliqua vocare, quid obstat quominus etiã
 appellemus sanguinem & carnẽ legumina ipsa,
 vel nõdum assumpta in ventriculum, quia sci-
 licet aliquando illud futura sunt: perinde ac
 piper calidum esse nunc dico, quamuis nondũ
 tale sit. Præterea, si actum à nobis medicamenta
 adipiscuntur, omnia nos æquali gradu calefa-
 ciant oportet, cũ nullo defectu rationis ex-
 calor noster in cuncta simili modo agat, vt nõ
 plus ab eo pyrethrum quã opium caliditatis
 accipiat. Nam quemadmodum ignis omnia li-
 gna indiscriminatim adurit & in flammam cõ-
 uertit, seu sint naturã & ex sua temperie calida,
 vt cinnamomũ, seu frigida vt santalus: sic nati-
 uus calor animalium omnia quæ tangit, quan-
 tum in se est, ex æquo calofacit: sed remanet ca-
 lidiora, quæ plus caliditatis prius habuerant.
 Id (scio) non admittent, qui reductionem illam
 de potentiã in actum mordicũs retinere volũt:
 at facilẽ est ex illorum met loquendi forma &
 sententia confirmare hoc modo paradoxum.
 Dicunt in medicamentis quæ calida vocantur,
 nondum superiorem esse calorem, sed parum
 abesse quin superior euadat: id autem fieri calo-
 ris nostri auxilio, cui pro tanto collato benefi-
 cio longè potentior qualitas rependitur. Quid?
 si parum abest, & in eo discrimine res est, opem
 ferente nostro calore medicamentis, protinus
 omnia euadent calidiora, quæ iam nunc calida
 vocant, sed solã potentiã. Nam melilotum, ma-
 ioranam

ioranam, absynthiū, costum, & pyrethrum idcirco potentiā calida esse dicūt, quia paulò post talia futura sunt, nunc ab ea conditione non nihil absunt. At qui hoc loquendi genere in eodē gradu potentiam illam constituere videntur, quæ scilicet non multum ab energiā distet. Sit discrimen, per hypothesein, vnius grani æstimatione, dum quæ noster calor attingit (simili ad omnia vtens operā) ad dictum excessum ea perduxerit, quomodo non erit eadē omnium caliditas, nec maior pyrethri quam maioranę? Respondebunt, ni fallor, ab eodem agente diuersam plarunque fieri mutationem ex patientis natura: siquidem ignis lutum indurat, cerā cōtrā liquefacit. & rursus, niuē citissimè, tardiùs plumbum, omnium difficillimè es fundit atque dissoluit, adhæc accensi lapidis aut ferri, quam lignorum vel paleæ caliditas maior & longè acrior sentitur. Illa omnia effectis differentia, idē agens efficit: quod sanè recipio & approbo, sed non video variam in medicamentis calidis naturam aut sortem à medicis nostris cōstitui, quin potius omnino similē, quum asserant omnia parum abesse à caloris excessu, et modico tantum accepto auxilio mox talia euadere, non prius extitisse, qualia sentiuntur. Si de omnibus potestate calidis (vt vocant) cuiuscunque gradus illa fuerint, ita pronuntiandum existimant, vt certè existimant: cū sit omnium par cōditio, nunquam fiet pro materiæ dispositio.

ne maior in hoc quam in illo caloris excessus, si benè conijcio : sed is erit ex natura & iniqua elementorū proportione comparatus. Igitur, cū ignis propria sit excellens caliditas, quæcunque mixtorum euidentem calorem proferrunt, eum totum igni debent: cūque nos manifestè calfaciant, necesse est prius in illis fuisse, non nunc primū in corporibus nostris calorem accipere. Alioqui, cur non omnia dicuntur calida, quæ nostri caloris contactum patiuntur? Assumptum opium à nobis tantum incalescit, quantū vel piper, vel euphorbium: quum nos-ter calor ignis more indifferenter omnia suā qualitate afficiat. Nōne calefit oris tepore man-
 sa cicuta? nō minus sanè quàm Zingiber, quan-
 tum ad nostri caloris actionem pertinet: illa ta-
 men non calefacit. Quamobrè, ea sola propriè
 nos calefacere dicuntur, quæ natura calidi plus
 quàm frigidi sortita sunt, non à nobis accepere:
 cū si mutuatum calorem habeant, nō iam per
 se, sed per accidens calefacere, vt aqua ex igne
 calens, videantur. Sed quare (dicit quispiā)
 tangentibus calida non percipiuntur piper, py-
 rethrum, cantharis, & similia, si re vera, per se,
 actu, & ex propria temperie talia verè sunt? An
 partium quidem internarum, vt magis sensiliū
 & delicatarum, tactu calida sentiuntur, exter-
 narum verò minimè, quod densior cutis eas in-
 uolvens ad tutelam, iudicium obscuret: perindè
 ac si quis pelle aut panno manu implicatā, vel-
 let

DECADIS I. DEMONSTR. I.

let de qualitatibus rerū tangendarū dicere. Nā cutis longè densior & obtusior est mēbranis & tunicis internas vestiētibus, quas facilè vel remissior qualitas afficere potest. Cuticula verò (ἐπίδερμις & Græci vocāt) cuti verè superposita, est tactus mediū, qđ ex variarū rerū contrahitione veluti callū cōtrahit, presertim in manibus. Vnde fit vt aciorē sine noxa aut dolore qualitatē externa sustineāt, q̄ vel os, vel ventriculus, vel aliqua partiū internarū. Manus verò non tam delicatè sentit, vt de qualitatibus iudicet, quàm aliæ exteriores. nam balnei aqua non valdè calida manus iudicio, pedibus & reliquo corpori grauis esse solet. Cū igitur cutis vniuersa veluti callo obduruerit, & ea maximè quæ manum internam contegit: mirum esse nō debet quod dicimus, interna sensum exquisitum magis quàm externa obtinere, & à manibus qualitates medicamentorum dignosci non posse. Nam eorum vis languidior nequit densam cutem penetrare, quæ aciora multò innocuè sustinet. Quosdam enim videas nuda manu ardentem carbonem aliquandiu ferre. Ergò, piperis acrimoniam primò contactu sentiet lingua, manus non depræhendet: quia illius quàm huius longè tenuius est tangendi medium, ipsa (inquam) epidermis: vnde fit sensus valdè exquisitus. Quod si velis experiētiā discere, non aliud quàm cuticulę densitatem medicamenti actionem remorari: eam detrahe, & excoriata

parti piper admoue, id sanè protinùs, non aliter
 quàm in ore calorem, vel acriorem, excitabit.
 Porrò, vt faciliùs penetret agátque vis medica-
 menti, id in tenues partes comminutum esse
 præstat: at non (vt vulgò existimant) quo citiùs
 à nostro calore patiatur & immuretur: imò quia
 ad actionem tum faciliorem tum euidentiorè,
 tritura multum confert: quod hac ratione de-
 monstro. Quæ per contactum agere debent,
 multò plus efficaciam habere videntur, cum plu-
 ribus particulis rem afficiendam attingunt. Pi-
 per integrum ore vel ventriculo contentum,
 vix calefacit, quia extima tantum superficie
 opus suum exercet. Atqui ea est sapius ab am-
 biente refrigerata, & veluti crustâ quadam su-
 perinducta internam vim fouet, ipsa hebetior
 est. Si piper frangas & comminuas, interioribus
 etiam partibus ager, nec vlla erit quæ tangen-
 do non calefaciat. nam tunc libera, dissoluta,
 ac sui iuris singulæ suâ qualitatem explicabunt.
 Hinc fit, vt comminuta citius multò & acutiùs
 calefaciât, quia omnibus veluti atomis rem ca-
 lefaciendam attingunt: vix dum mansa, protin-
 nùs calida sentiuntur piper, pyrethrum, & simi-
 lia, quæ integra nil aut parum calefaciebant.
 Itaque medicamentorum crassities, dum manèt
 integra, & cutis spissitudo est penetranda, fa-
 ciunt quominus illorum calor, qui actu & re ve-
 runtamen, cutis densitas magis obstat quàm
 medica-

medicamenti crassior substantia, nam euiden-
 ter non calefacit etiam redactum in puluerem
 piper, sicuti admoueatur: quia nondum potest
^{ἐπιδερμίδα} nullo sensu præditam, sua vi traicere,
 vt cutim veram & sensilē afficiat. Si frictio-
 ne illam rarefacias, vt poris patentioribus libe-
 rior sit medicamento aditus, subiectam partem
 haud dubiè, nec multò post, nec obscure, cale-
 faciet. Quid quod ore diu masticatum me-
 dicamentum, vel calidissimum & fauces penè
 adurens (id iam de potentia in actū esse redu-
 ctum recipient, opinor) si in manum inspuas,
 calorem nullum senties? Respondebis, ab am-
 biente statim ac expuitur refrigerari, atque ea
 ratione vim eius extinguī. sed immitte digitū
 in os pipere masticato plenū, vt eo totus obru-
 atur: num calorem sentiet digitus? Te porè qui-
 dem ex ore percipiet, non acrem, mordacem,
 & igneam illam caliditatem quæ buccas & gut-
 tur adurit. Proindè, cuticulæ spissitudo omniū
 præcipuè causa est, cur externo tactu non per-
 cipiamus medicamentorum caliditatem, saltē
 protinūs (nam aliquando paulò post calefa-
 ciunt euidētissimè, vt ex illis apparet quæ ve-
 sicatoria & caustica vocant) cum vel integra
 ore contenta nonnihil tandem calida sentian-
 tur, manibus nunquam. Non tamè ex eo infer-
 re potes, à nostro calore interim & per moram
 actum excitari, vt illi putant. nam comminu-
 ta subitò calefaciunt: crassa verò, & quæconque

si apte natura tardius agunt, non egent spatio
 temporis vt demum operari incipiant, sed vt
 eorum actio sentiat. Ergo, nulla percipitur
 mora, dum est acerrimū medicamen. nam de-
 uorantis os statim inflammat, nullo à nostro
 calore (vt est verisimile) implorato fauore. At
 medici omnia quantum possunt, sensu diudi-
 cant: & quod imperceptile est, nullum esse di-
 cunt. Quid? si multum etiam temporis interce-
 deret, nec subito atque sumptum est medica-
 men calefaceret, num ad calorem aliunde mu-
 tuatum esse conuinceret, nō opinor. Nam mul-
 tum refrigerati ad luculentum ignem accedē-
 tes, non statim calorem sentiunt: paulò post,
 eandem quàm prius ignis viciniam non ferūt:
 postremò, si tantus perseueret, vruntur nisi re-
 trocedant. Vnde hoc: ignis perpetuò magnitu-
 dine fuit equalis: attamē nec acris, nec adurēs,
 imò ne calidus quidem initio videbatur. An
 primum frigidior, per moram à nobis vici-
 nis potuit calorem mutuari, vt nos postea
 recalefaceret, atque longè maiorem reponere-
 ret caliditatem? Quid hoc absurdius esset?
 Paulò minus ineptè eos sentire puto, qui
 contendunt morā opus esse medicamentis,
 vt nostri caloris auxilio eorum vis sopita exci-
 tetur. Nam fieri non potest, vt protinus ta-
 lia percipiantur, qualia sunt re vera: sed per
 moram quam in corporibus trahunt, illorum
 facultas & diuina magis ac magis innotescit,

scit, quàm diu scilicet vis integra manet: ut ignis nos semper calefacit, donec extinguitur. Nonnulla verò tardissimè agunt, vel quia nos multum sumus refrigerati, vel ipsa parum calida, vel minus exactè laeuigata sunt: perpetuò tamen agunt eodem tenore, & eodem caloris gradu, sed vix tandem sentiuntur. Sic ignis ex palea accensus parum acris est aut vehemens, atque ob id tardissimè furnum calefacit. Cùm verò ex eius frequentia iam calere incipit, non est quod dicamus nunc maiorem quàm prius esse flammæ calorem: nam initio talis & tanta fuit, atque in eodem caloris gradu perseuerauit: sed tunc nondum sentiebatur, nunc ex assiduitate furnus calorem manifestum obtinet. Imò, vel ex acerrimò igne, non subito locus incalcescit, sed paulò post, quamuis flamma sensim minuatur. Ex hac comparatione & analogiâ infero, medicamenta calida temporis spatium requirere, ut eorum actio languidior & obscurior sentiatur, non ut ipsa agere incipiant. Agunt siquidem non minus primo contactu quàm nouissimo: & æquè citò calefacit melilotus atque euphorbium, quamuis illius qualitas tardiùs percipiatur, ob actionis infirmitatem. Cæterùm, quòd possint aliquæ affectiones in corpore consistere adeo exiguæ ut non appareant,

Lib. 6. de inquit Galenus, argumento est gutta longo
loc. affect. temporis tractu saxa excauans: de qua rectè
carmen hoc proditum est:

Mollior assiduis saxum cauat ictibus unda.

Nam si post millesimum ictum sensibilis videatur in saxo cōcauitas, ad singulos ictus affectus nunc primùm sensibilibiter in saxo apparetis, millesima pars referenda est: cùm nulla sit gutta quæ non æquè ac alia saxum affecerit. Nil est igitur quod possint medicamenta à nobis pro sua actione mutuari, præter attritionem quæ fit masticatione: cuius operâ citius & melius agere videntur. nam hinc accidit, ut quauis sui portiuncula medicamenta agant, & quâ naturâ vim habent, commodè exercent. Nos omnibus vel calidissimis longè calidiores sumus: nihilo-minus tamen ex illis nonnulla sic calefaciunt, ut etiam adurant. id qua ratione accidat, iam docere aggredior. Ignis omnium quæ cœli circumflexu continentur, calidissimus esse putatur. Ab hoc Solem vehementius calefacere, & actu & perpetuò, experimur, siue is calidus, siue non, fuerit: nam de ea re hic nulla contentio. Sed quis nos ista docuit? Tactus, qui in rerum natura præter ignem & igneas aquas, Solem, & animalium sanguineorum corpora, nil calidum esse percipit, si manibus cōmittatur examē. Atqui tactus de calore sententiam bene ferre potest, quia est de primis qualitibus vna. neque fides illi est abroganda, de
pro

proprio obiecto ferenti iudicium. Hæc si vera sunt, & optimè à physicis demonstrata, quid obstat quo minus pipere, pyrethro, & alijs quibusque calidissimis medicamentis nos calidiores esse dicamus, cum manibus calidi evidentissimè deprehendamus, etiam exterius: medicamenta verò, nequaquam? Oportet enim insignem esse caliditatem, quum primo manus appulsu percipi possit: tantam videlicet, ut cuticulæ densitas illam penetrare non impediat. Ad eò verò multam caloris quantitatem animalibus fuisse necessariam constat ex actionibus, quarum præcipuæ motu perficiuntur. Nàm mobilitatem calor efficit: ideòque multò plus caliditatis animalia, quàm metalla vel stirpes habuerunt, quod illa motu indigeant, hæc sint immobilia. Attamen ex inanimatis nonnulla, quæ & calida vocitamus, calorem actu frigore superiorem obtinent, sed non tanto excessu, ut is manus cuticulam penetrare valeat: quod animalium sanguineorum calor egregiè præstat. Galenus quædam medicamenta actu calida dici posse fatetur, & à quibusdã animalibus (ut sanguine expertis & frigidioribus) fortè calida sentiri recipit: nobis verò talia non apparere dicit, quia nos illis calidiores sumus. Verisimile est, inquit, plerâque etiam actu esse calida, sed idcirco nos fugere, quoniam aut ipsi plurimum habemus caloris, aut crassa eorum essentia est. Redigamus enim in memoriam quod

*Lib. 3. de
simp. medi.
fac. cap. 21.*

in balneo frigida videatur vrina. Et paulò post: Quin & aqua fontium tempore hyberno quibus manus algent, tepida apparet, cùm alijs minimè videatur eiusmodi. Illud quidem admitto, & iam prius demonstraui, nos quouis medicamento esse calidiores: at non sufficit, vel potissima non est, ea ratio, quare calida à nobis non sentiantur medicamenta. Nam ore inclusum piper citius calidum deprehenditur, quàm manu. atqui os multò amplius quàm manus calidum est. Et ventriculus, & hepar, visceraque alia manibus longè calidiora, qualitatem quæ manus latet, protinùs agnoscunt. Sola igitur cuticulæ spissitudo obstaculum est: cùm si hanc auferas, pars ei subiecta vim medicamenti statim percipiat. Porro à medicamentis quæ minus quàm nos caloris habent, nos adeò calefieri vt vri videamur, nil mirum est: cùm illorum caliditas nostræ superaddita, pro suis gradibus nostram adaugeat; vt cyathus aquæ decem amphoris superinfusus, molem facit maiorem. Calor animalium certâ mensurâ & proportione sibi aduersâ qualitatem superat; quæ est temperies actionibus vitæ convenientissima. Iam si parum is augeatur, vt addito calore medicamenti (exempli gratia) ad vnum gradum calefacientis: intemperatus iam, sed nondum satis euidenter, fiet animalis calor, & vno gradu suam excedet proportionem. Sin medi-

medicamentum duobus gradibus calidum vocatum fuerit, natiuus animalis calor conspicuè intemperatus esse incipiet: hoc verò amplius, si ad tertium vel quartum gradum calidum est pharmacum: nam tunc eò excessus perueniet animalis caliditas, suavis, mitis, ac planè ætherea. Quemadmodum igitur minor quantitas maiorem adaugere potest, sic minor qualitas maiorem acuit: neque propterea sunt inepta medicamenta ad nos calefaciendum, quòd etià calidissimis longè calidiores simus. Fatemur equidem medicamina fieri nostro contactu calidiora, quemadmodum & ipsa nos calefaciunt: sed id illis esse necessarium ad suam vim exercendam aut exerendam, omninò reijcimus. Nos illa calefaciunt facta caloris sui (quantuscunque is fuerit) ad nostrum additione, donec eorum vis prorsus exoluatur. nam post mutuam actionem & passionem, alteratio tota penes calorem nostrum remanet: vis medicamenti euanescit, ut minor à maiore flammâ absorberetur.

Hastenus satis abundè monstrauimus, quod initio propositum fuit, medicamenta calida vocata esse actu & perpetuò, non solum potentia vel in futuro tempore, qualia dici solent: idque ex elementorum certa proportione, & proprio temperamento: & nos ijs multò calidiores esse. Demonstratorum summam, vice epilogi, in conclusiones colligere placet, hoc modo.

Quum in componendis corporibus elementa
 suas retinere formas oporteat, sat illis est sub
 præcipua (quæ totius est unica) latitare atque in-
 violatas seruari. Qualitates verò nõ modò sup-
 stites & summis vitibus prædite, vt ante fuerat,
 remanent, sed & *ἐκφυεῖ* sese continuò produnt,
 maximè quæ in mixtione superiores euaserint.
 Hinc fit vt meritò ea sola vocetur calida, quibus
 ignea substantia quam reliquarum plus obigit.
 Ob id ligna quæ aduruntur, prius calida
 fuisse non dices, nisi merà potètiã, vt & la-
 tuca sanguis futurus est. quo genere lo-
 quendi rerum essentia confundi videtur,
 eorumque probari sententia qui omnia vnu
 esse dicebant.

Proinde medicamenta quæ calida vocant, ex
 sua temperie calorem excedentè sortita sunt,
 non in nostris corporibus acciperunt: neque vl-
 lo egēt auxilio, vt discussio, quod excessum im-
 pediebat frigore, superior euadat caliditas. Sic
 enim omnia equali gradu nos calefacerēt, cum
 nullo delectu calor in omnia similiter agat, ne-
 que plus ab eo pyrethrum quàm opium caloris accipiat.
 Verum cõminuta acrius citiusque multò
 videntur calfacere: & quæ tardius id faci-
 unt, non egent temporis spatio vt demum
 operari incipiant, sed vt eorum actio sen-
 tiatur. Agunt enim non minus primo cõ-
 tactu quam nouissimo: & æquè citò calfa-
 cit melilotus, atque euphorbium.

Cæterum

Ceterum nos medicamentis omnibus etiam calidissimis longe calidiores esse, tactus recte iudicat. Manui siquidem primo attractu noster sentitur calor euidentis & multus: medicamentorum vero caliditas, illius cuticulam penetrare non potest praeter imbecillitate. Neque satis est dicere non sentiri a nobis calida, quod nos illis calidiores simus: nam corporis nostri calidiores partes citius multo & amplius illorum qualitatem percipiunt, dummodo sensus exquisitus fuerit.

Calidorum vero medicamentorum usu calidiores simus, quia post mutuam actionem & passionem, alteratio tota penes calorem nostrum, ut medicamenti euanescente, remanet atque nos calefaciunt euidentissimè, quod illorum calor (tantus ex elementorum proportione, non nunc primum in corpore excitatus) nostro superaddatur.

Igitur, medicamenta quae calida dicuntur, talia sunt actu priusquam a nobis assumantur.

Superest ut problematis & dubijs quae hic posent adferri, respondeamus. Primum est eiusmodi.

Si medicamenta non egent nostro calore, cur in cadauer non agunt? cur in capsulae & pixides non caleant, etiam aduruntur, ex calidissimis medicamentis quae continent, praesertim ab ijs, quae sunt minutissimè trita? An statim a nos calefacit euphorbium, quia eius calor nostro superad-

ditus facit incendium: in cadauere autem & capsulis, nullus est calor qui frigori prædominetur, quòd cum nulla vi medicamentorum superari queat, perpetuò maius est calore. Frigiditatem à cadauere & pixidibus, ignis quidem excudere potest, medica vis non potest.

Piper non sentiri calidum tangentibus, quia vis eius cuticulam non penetrat, recipimus: sed cur ipsam cuticulam non calefacit? Vtrum eam quidem calefacit, at quia non sentit, nos latet calefactio. Non esse præditam sensu, hoc docet, quòd absque dolore secari possit. An quia est natura frigidissima, neque magis potest à medica metis incallescere, quam vel lignum vel cadauer.

Quòd fit ut calor noster longè maior non videretur, medicamento suo verò (quem minorem esse dicimus) ut auripigmenti, exulceret? An quòd animalium calor humidus, mitis, & tepidus sit: unde nec humores reddit mordaces, nisi quum ipse quoque fit acrior. Tunc verò medicamentorum operam ulceratio causatur, cum humorum calor auctus acrimoniam habet. Sic enim bilis suo calore sicco arrodens est.

Sed quomodo possunt medicamenta, si minus quam nos calida fuerint, nostrum calorem adaugere? cum aqua tepida feruentem refrigeret, & minus calidum calidiori sit velut contrarium? An tepida feruenti addita non solum caloris gradum intendit, sed & quantitatem substantiæ auget, cumque sit per maiorem molem parum aucta

aucta qualitas prorsus distributa, minor certe in qualibet portione sentitur. At medicamenta substantię nostrę, in qua est calor, molem non adaugent, sed solam qualitatem intendunt. Ob id nil mirum si à medicamēto, quod nobis minus est calidum, calor noster augeatur.

Cur alimenta quędam, vt allium & similia, calefacere dicuntur, cūm tamen substantiam nostram adaugeant, si illa minus quān nos calida sunt, & hīc saltem idem fieri videatur quod aquā minus calidā feruenti additā? An quia interim dum à vētriculo, hepate, & alijs partibus immutantur, ea quidem nos calefaciunt, neque tunc alimenta sunt, sed tantum medicamenta: vbi verò iam nutriunt actu, copiam substantię augent, non gradum caloris intendunt. Id

voluisse videtur Galenus dum inquit: Alimenta omninò percocta & mutata, ac iam in sanguinem versa, naturalis in animali caloris substantiam augent, non qualitatem intendūt. In totum enim siue calidus sine frigidus potestate est cibus, postquā cōuersus est in sanguinem, naturalem calorem similiter augebit. Quo-ad autem ad sanguinis formam tendit, necdum planè sanguis est redditus, refrigerat, excalfacit vt animal, medicamentorum ritu.

Lib. 3. de temperamentis.

Quid sibi vult Galenus dum ait: Siquid nō dum adeò calidum est vt nos, neque ad motū tale redditur, id temperie humana frigidius est, quantuncunq; in eo caliditas exuperet. Ete-

Lib. 3. de simp. med. facultia. cap. 7.

nim admotum calorem qui in nobis præerat
 auferet detrahétque. Quippe, si datis duabus
 aquis calidis, quarum altera plus, altera minus
 caleat, misceas minus calentem magis calenti,
 huius certè feruorem extinxeris. Sic si in calidi-
 tatem rosacei, quæ tepida est vt ad temperiem
 humanam, caliditatem indideris humanam,
 profus ab hac quid detrahes & refrigerabis.
 &c. Tepida vocamus, non solum quæ natura
 sua talia sunt, sed etiam quæ calorem nostrum
 acriorè factū retundentia illū ad mediocritatē
 reducunt, cuiusmodi sunt frigida in eo gradu
 iu quo est remittenda caliditas. Porrò, quū Ga-
 lenus (qui ad hominem omnia comparat, non
 in propria natura considerat) calidum dicit aut
 frigidum, ea significat à quibus corpus nostrū
 manifestè calefit aut refrigeratur. Sic tepida illi
 sunt omnia, quæ feruentem calorem temperāt.
 At verò talia sunt modicè frigida, non (vt ille
 putat) suâ naturâ calida. Nam si vel minimum
 calida essent, caloris nostri gradum necessariò
 intenderent.

Habes humanissime Camerarie, de medi-
 camentorum viribus & actu illis insidente fa-
 cultate, absolutam tractationē. Nam facile est
 expositas demonstrationes ad alia medicami-
 num genera, frigida, humida, & sicca, accōmo-
 dare. In ijs quæ plus egere reductione de potētia
 in actum videntur, calidis videlicet, nullam fe-
 ri docuimus. Ergò multò minus vt frige faciāt
 nostro

nostro calore indigebunt narcotica. Sicca & humida priusquam assumantur, talia sensibus apparent. in cathartics verò, seu purgantibus medicamentis, agendi facultas (quæ attractio est) actu perpetuò inest, non aliter quàm in magnete. Quò fit vt passum bene dispositum, & ex certa distantia, subito afficiant. In mortuum enim animal nihil agere possunt, tum quia omnibus concidentibus non patet exitus humori qui attrahitur: tum quia facultas expultrix perijt, quæ in viuento opus medicamenti plurimùm iuuat. Nam illo trahente, & hac extrudente (quod fit irritata vel excitata medicamēti acrimoniâ) commodissima & facillima fit humorum excretio. Ea ferè sunt quæ pro nostræ opinionis cõfirmatiõe excogitauimus. Obsecro ne sermonis inelegantia rei dignitatem apud te minuatur. id dissimula, & sententiam duntaxat examina. Neque enim hæc festinanter scripta, relegendi otium fuit, neque si elaborassem, te dignum aliquid facere potuissem. Ephemericum opus hoc est, mea in te obseruantia, si placet, testimonium. Vale.

RATIONI consonum esse, quosdam
 ἀστῆς, hoc est à cibo abstinentes per mul-
 tos non solum dies, sed & annos vivere posse:

Ad Celeberrimū Iuriconsultū D. IOAN-
 NEM PAPON, Forensis Prouincia Sup-
 prefectum & Iudicem exquisitum:

DEMONSTRATIO II.

THEOLOGICIS propositio-
 nibus auditis, mox fidem ad-
 hibendam esse, nos Christi reli-
 gio docet: ac in ijs quæ nullam
 probationē sustinet, credulitatē
 maximè Deo gratā esse, quū is sit qui nature le-
 ges infringere possit. In disciplinis verò, quæ
 ἀνθρώπων & verè sciētix dici merētur, quæ rem om-
 nē per causas explicent, sine demōstratione ali-
 quid affirmare, & legillatorum ritu sancire, rida-
 culum putamus: quum præcipiti, inconsulto,
 & temerario assensu, nil magis absurdū videat-
 ur, apud eos præsertim qui humanum inge-
 nium veri inuestigandi & auidissimum & aptis-
 simum esse norunt. Per multos tamen videas,
 qui si alij plures idem dixerint, non renituntur:
 neque illud perpendant, vtrum eos omnes ex
 vna communi causa verum dicere, an contrā
 ex

ex communi causa mentiri liceat. Quantò satius foret hîc cunctari, & de ijs quæ mens non assequitur dubitare: quod equidem facere cōsuevi, atque eo nomine incredulum me, plerique temerè assentientes nuncupant. Nam hoc mihi iandudum est propositum, nil eorum quæ cogitatione & rationis discursu colligere nequeo, pro veris admittere, quantumvis maxima sit eius qui narrat autoritas. Fateor quidem nondum inuētam cognitamque nobis esse omnium quæ testatur experiētia occasionem: quemadmodum pro verissimis opinionib. per multas habeo quæ vulgo paradoxæ, necdum persuasæ, sunt. Atqui vt meis indicta ratione credi nolo, sic mihi liceat alijs non assentiri, priusquā effectuum causas à suis autoribus discam, vel ipse ratiocinando assequar. Hoc sit omnibus liberum, absque demonstratione dictis fidē nō adhibere, quum parum cauti & valde hebetes videantur, qui admirandas assertiones inani quadam dicentis opinione affecti, recipiunt. Talis est quam heri proponebam, Clarissime Præses, nonnullos sine cibo, non solum dies multos, sed mēses & annos viuere posse. Hanc tu prudenter dixisti nunquā recepturum nisi demonstrarem, quum omnium quas ex me audijsti *παράδοξοτάτην* videri possit. Est tamen, vt alię omnes, verissima, & cui tu post hac non refragaberis. Nil enim dubitabis in nostram venire sententiam, quum ex rerum naturâ euidē-

tissimas rationes causasque pro fundamētis depromptas habeat. Id obseruasse me, non dicam, sed fieri posse confirmabo. Si testibus factum probandū esset, locupletissimi & minimè spernendæ autoritatis aliquot nobis proferrētur.

Lib. de carnib.

Lib. 11. cap. 54

Hippocrates hebdomadâ homini letalem inediam præscribit. At Plinius non vtrique septimo letalem esse dicit, quū & vltra diem vndecimum plarique durauerint. Audio nunc Aucionioni esse hominem sexagenarium, qui raro, & per maxima intervalla, quinque, sex, decem, &

Lib. 7. de animalibus.

plurimum dierū comedat. Huic simile est quod Albertus scripsit, fuisse fœminam quæ sine cibo dies quandoque viginti transmiserit, sæpe verò & triginta. virum quoque melancholicū se vidisse ait, qui *certos* perseverarit septem hebdomadas, alternis tantum diebus aquam exorbentem. Athenæus refert, Timonis amitâ quo

Lib. 2. Dipsosiphistarum.

tannis in spelea vrsarum more bimestre tēpus absque vllō alimento delituisse semianimem, vt sola inspiratiōe viueret, ac agrè dignosceretur. Visam in Hispania puellam grauissimi prodūt, quæ comederet nihil, ac haustu solūm aquæ vitam confoueret, & annū iam ageret secundū ac vigesimum. Puellam annos tres in Gallia Narbonensi multi viderunt, & Spiræ in Germania

aliā extitisse accepimus, doctorumque & bonorum virorum literis proditum est, annos totidem nullo præter aërem cibo potūque vitam salubriter traduxisse. Aliam quoque se vidisse testatur

statum Guliel. Rondelietus, eodem victus genere ad decimum ætatis annum peruenisse, tandem grãdem factam nupsisse, & felicẽ prolem sustulisse. Germanam mulierem triginta annos omnimoda inedia vitam traduxisse, Ioãnes Boccatius scripsit. Romæ annos quadraginta sacrificum quẽdam sola aëris inspiratione vixisse, ex Leonis Pontif. Max. & multorum principũ custodiã, & Hermolai Barbari historiã fidẽque certissimũ est. Sed cur tãdiu moror in his recẽsendis miraculis, quẽ merẽ nugẽ videri possunt donec rationibus rem explicaro? Est sanẽ per quã magni momenti aliorum & autoritas & obseruatio: at non satis esse debet, vbi nõ deest ratio qua dictum confirmes. Hãc sine, gaudeo te propositionem admittere noluisse, vt in ea inuestiganda (quod iandudum cupieram) animum commodẽ exercere possim.

CONSTANS. Et rata sententia est, viuẽtia omnia, stirpes & animalia, propter inclusum in se calorem viuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, cõque nutriri ac sustineri, augecere, procreare, animantes præterea sensu affici & moueri: & quãto perfectiora hæc fuerint opera, tãto calõris vim atq; substantiam vberiorẽ adesse. Vnde Aristoteles vitam vno calore cõtineri, sine calore neq; animalia neq; stirpes viuere, tanq̃ prostritũ & peruulgatũ memoria mãdauit, qui & mortẽ calõris extinctionẽ esse definiuit. Cuius imitatione vha omnium

Philosophorum cōsentio vitā calore finit, mor-
 tē caloris extinctiōe. Nā quātuluscūq; is fuerit,
 corpus eo prēditū vita fruitur, & dictas functio-
 nes, licet obscuras, de se promit. Hūc alit & sub-
 stinet pinguis humor & aëreus, qui in partiū si-
 milarum substantiā confertus omnem effugit
 oculorum aciem. Is primus est & communis
 viuentium omniū, in quo spiritus calore per-
 fusus primū & per se confidit: adeò vt neque
 spiritus neque calor esse possint, vel diutiùs
 permanere, citrà illius humoris opem. Est igitur
 vita & animantiū duratio in horum duorū
 cōsensu, calido & humido: illud omnium acti-
 onum opifex censetur, hoc illi substernitur vt
 durabilius sit. Atque quamdiu vitalem calorem
 fouere potest utilis & iucunda ea humiditas,
 tandiu in viuis est animal plantāve. Vnde fit vt
 vitæ longioris sint, quæ plus humidi natīui,
 aut id crassius & dissipationi amplius resistens,
 sortita sunt. Nam & ipsum naturā pingue, ole-
 osum, tenāxque fuit, vt à calore (qui eo inuolu-
 tus sensim portiunculas disperdit & absomit)
 tardiùs absorberetur: quod priusquam accidat,
 vitam naturæ animal reddit, propriā detractā
 materie, spiritu atque calore marcescēte. Porro
 cū animantium moles ea ratione perpetuò
 diffuat minuatūque, ni similis altera substan-
 tia pro ea quæ defluxit restituatur, euaporabitur
 certè atq; dissipabitur vniuersa. Atqui nulla
 est quam in humidi substantifici (vt vocant) ab-
 sumpti

sumpti locum reponas, non dico quantum nulla cessatione minuitur, sed ne tale quidem vel minimum. Quippe id omne ex semine & primis nostræ generationis principijs ortum habuit: iam nil eiusmodi corporibus nostris superaddi posse uidetur. Hinc moriendi necessitas, quum nulla arte quòd calorē retinet vnū, resarciatur. Carnosa quidem substantia marcore exhausta restituitur: humor primigenius nūquam: & quum absumpto pabulo calor vnà restinguatur, si hic causa est quæ pabulū absumit, vt certè est, fit prorinùs idem calor sui interitus causa. Restat hoc vnum, vt dum penitus auerti nequeat mortis nostræ occasio, hanc saltem nimis celerem & præcipitem, suâq; natura prope rantem ad vitæ exitium, retineamus obtundamusque, ne tam citò animal extingatur. Id fieri potest alimentorū opera, cum additâ iucundâ quadam humiditate, ea quæ natua est irratur, vt magis resistat caloris sui voracitati. Sic enim diutiùs conseruatur, dum innatus calor in subiectum humidū nequit liberè suã vim exercere. Nam obtunditur aliqua ex parte, & dū in carnosam molem humorésque alimētarios agit, interim minus de primigenio humore absumitur. Absumitur tamē vsque & vsque portiūcula, sed minus cū alterius copia suppetit. Proinde natura non animalibus modò, verumtiam stirpibus insitas quasdam vires deficientis ac desiderati semper appetētes ab initio statim

dedit, vt quàm diutissimè fieri posset, omnia se ab interitu tutarètur. Quicquid enim genitū est & naturâ cōstat, quàm longissimè prorogari & in rerū natura cōsistere peroptat. Quamobrem vesci, bibere, respirare à nullo vnq̄ didicerūt animalia, sed statim à principio facultates habent quæ hæc omnia citrà docentē perficiant. Ex his manifestū esse arbitror alimenti vsū animātib. omnibus, non alia de causa necessarium videri, nisi vt humidū illud innatum (caloris vitalis pabulum familiare & verè vnicū) ne tā citò absorbeatur, foueāt: quod quādiu præstare possumus, & superstes humiditas primigeniæ restat sufficienti portione ad vitalis caloris cōseruationem, tandiu vita perfruimur.

Hinc colligas (quæ nobis explicāda est secūda propositio) quibus minor & lāguidior calor est, quia nō multū efficax ad sui humidi absorptionē videtur, non esse multo alimento opus: quemadmodū ignis exiguus lignorū copiā nō sustinet, sed paucis fouetur: maximus verò si lignorū aceruū nō superaddas, mox pabuli defectu extinguitur. Proinde senes facillimè ieiunium ferūt, inquit Hippocrates, secūdo loco qui ætate firma sunt, minus adolefcētes, omniū minimè pueri, p̄sertim qui animo sunt p̄pensioneres magisque vegeti. Nā qui crescūt, plurimū habēt calidi innati, plurimo itaque egēt alimēto: alioqui corpus absumitur: senibus verò parū calidi innati est, paucis p̄pterea fomitibus egēt, quā

*Aph. 13
lib. 1.*

*Aph. 14
lib. 1.*

à multis extinguntur. Vt enim lucernarum flammæ
 (inquit Galenus) quamvis oleum pro alimento ha-
 beat, tamen si quis id totum simul superinfundat,
 extinguntur potius quam nutriantur: Simili modo
 in senibus, & alijs quibus calor est remissior,
 alimentorum copia nocet calorem suffocans & mul-
 titudine obruens. Qui vero multum caliditatis ha-
 bent, ut pueri & adulescentes, ciborum abundantiam
 gaudent: quia multum absunt illorum corpo-
 ris moles, & voracior calor naturam humiditatem
 profus absunt, nisi addito familiari succo effrenis
 coercetur. Itaque pro caloris ratione alimen-
 torum proportio & mensura, vel nullo alio quam natu-
 ra docente, constituitur. nam que ad alimoniam innatam
 necessitatem consequitur fames seu appetentia, eius
 certa est norma: ut qui multum & saepius appetunt,
 copioso & frequentiori cibo indigeant: qui nihil
 aut parum & rarius, paucissimo ac per longiora
 intervalla concessio alimento opus habeant. Agri-
 colae, artifices, & quicumque validis laboribus totum
 diem insudant, largam ciborum copiam, & identidem ite-
 rato pastu, urgente fame, uti coguntur: quia natu-
 rae caloris qualitas fit acrior, magisque absunt per
 exercitia, ut in ediam ferre nequeant, citra sanita-
 tis & virium iacturam maximam, qui se totos labori-
 bus dedunt. Sic *ωκρόχολοις*, hoc est bilosis natura,
 nocentissimam esse abstinentiam Galenus predicat, &
 ex longiore inedia acerrimas acutissimasque fe-
 bres accidere, a quibus promptus est in hecticas transi-
 fit, & ab his rursum in torridum marasmodum. Sanguinei

*in Com.
 aph. 14.*

*Lib. 8.
 meth. cap. 2.*

verò facilius ieiunium perpetiuntur, quoniam
 humectū in illis redundat substantificū, atque
 item nutrimentitū: præterea calor est remissior
 & minū acutus, vt qui humido suffrenetur.
 Quòd si nullo teneantur exercitiorum deside-
 rio, sed pigri & somnolenti (vt glires) perpetuò
 desideant, parum & tardè appetunt, pituitosi-
 oriesque euadunt, & sæpius nulla necessitate,
 sed pro consuetudine tantū, horis statutis ad
 cibos accedunt. Hi sanè remissiolem & veluti
 torpidum calorem habent, quem præstaret la-
 boribus excitare & acuerè, vt multā humo-
 ris superflui copiā dissipatā, iam ad moderatum
 accedens, appetentiæ sensum efficeret, quæ nil
 aliud est quàm deficiētis ac desiderati natia cu-
 piditas. Deficit verò & à singulis particulis de-
 sideratur alimonia, quæ substituatur in locum
 eius quæ perpetuo vi caloris effluit substantiæ.
 Ergò cū non appetunt, verisimile est calo-
 rem agere in aliam humiditatem, quæ scilicet
 excrementitia & non naturalis est: cuius quidem
 absumptio quum damnosa non videatur, quid
 mirum si absque noxa vel dolore tandiu perse-
 ueret *ἀροπεξία*, quandiu collectus ille super-
 fluis humor dissipationi resistit, maximè quum
 ex otio languens caliditas parum consumere
 possit? Ea est secunda ratio, cur senes facilius
 & nullo incommodo inedia ferant, nempe
 quia præter caloris paucitatem & imbecillitatē,
 hinc collectam maximam pituitosorum excre-
 mento

mentorū copiam habent, eorū corpus hebes, pigrum & tardum, ad quosuis motus & exercitia ineptissimum est. Proinde multis nominibus calore parum admodum corporis molem dissipante, accidit vt paucis omnino fomitibus egeant seniores. Porro, quod in senibus fieri docuimus, idem naturis similibus ad vnguem conuenit. Nam si quis fuerit vel ex nativâ temperie, vel ex viuendi genere humidior frigidiorque, is parum appetet & facilè paucis alimentis satiabitur, quia deest calor qui multam absumat substantiam. Hac ratione fit vt animalia exanguia, Græcis ἀναιμα dicta, quib. ob caloris paucitatem frigusest infensissimum, tota hyeme latent, & in locis subterraneis tepidioribus vitam agant sine alimento. Id docet experientia, cui bene cōsentit ratio: Nam si alimentoniæ necessitas est ad eius quod perpetuè effluit reparationem, ne tam citò absumatur humor primigenius caloris natiui pabulum: quibus nil effluit, & ferè nullus est calor (aliquo saltem spatio temporis) nulla erit ciborum indigentia vel utilitas. Atqui serpentes, lacerti, & his similia, sunt naturâ frigidiora: calor in ijs perexiguus non multum dissipat, atque minus solito per hyemem, quia fit languidior ex frigoris sæuitia. Propterea nullum ferè est effluuium, cute densata & exactè constipata vi frigiditatis hybernæ: quantum verò est à languida animula suscitatum fuliginosi excrementi, ad

ipsam cutem colligitur, quæ tandem siccior asperiorque euadens, à subiecta pelle nullo corporis malo detrahitur. Atque illud est vocatum serpētis spoliū, quod Vere medio aut deficiente, exuere solent. Quum Sol ad nos rediēs illorum calorem excusso, torpore excitat, mobiliores euadunt, & pristinam recipiunt agilitatem. Nam calor motuum dux est & opifex.

Lib. 6. de Architect. cap. 1.

Hinc Vitruuius: Serpentes (ait) cum per calorem exhaustam habent humoris refrigerationem, tunc acerrimè mouentur: per brumalia autem & hyberna tempora mutatione cœli refrigeratæ, immotæ sunt stupore. Glires & alpini mures, non solum tota hyeme à cibo abstinerere & in somno occupari, verùm etiam longè pinguiores euadere, tam mirum est quam vero experimento confirmatum. Vnde exijt Martialis illud in distichis de glire:

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo

Tempore sum quo me nil nisi somnus alit.

Sed animalculus posse aliquandiu cibum deesse respondebis: grandioribus minimè. Ad id proferam ingentis magnitudinis beluam Crocodilum, quem vnum quandiu viuut crescere arbitrantur: viuut autem longo tēpore. Ast illum quatuor menses hyemis inedia semper trāsmittere in specu, author est Plinius. Ergò quem admodum seniores homines frigiditatis ratione nec multum appetunt, nec multo cibo indigēt: sic & quæcunq; nature frigoris plus quam

Lib. 8. cap. 25.

caloris

caloris obtinere, absque cibo multū perdurāt
tēpus. Quid enim nouo pabulo egēt, quibus in-
fitū vel appositū nō absimitur? Quid verò absu-
met languēs caliditas? Si quid absumat, & eius
qui obsistat copia fuerit, nō protinūs, sed lōgū
post tēpus, id sentietur. Obsistit verò infiti hu-
moris dissipatione plerunque aceruata alimen-
taris humiditas, nonnunquam excrementitia,
quam dum exercet dissipatque natiuus calor, in-
terim natiuæ humiditati minus officit.

Hinc tertiā ad ppositę cōclusionis p̄bationē
elicias propositionē, videlicet, nō solū caloris
paucitatē cōferre ad faciliōrē abstinētiā, verūm
etiam humoris superflui & qui natiuū calorem
occupet, abundantiam. Nam quod alimonia
perpetuō affusa, partes irrorās & humidum na-
tium imbuēs, facit, id præstat nonnunquā mul-
tus excrementitius humor in corporib. nostris
accumulatus, dū caloris acrimoniā atq; vim ob-
tūdit, facitq; quo minus hic meliōrē substantiā
cōsumat, dum se ipse absumendū offert. Proin-
de ventriculo pituitā pleno (nisi hæc acida fue-
rit) nō appetimus & cibos fastidimus: neq; meo
iudicio alimētis egemus, donec eiusmodi mate-
riā vēter cōfecerit, aut aliō deturbarit. Possunt
tamē interim dum cibos auersatur vētriculus,
quia nouo pabulo nō indiget, reliqua membra
famem naturalem (quæ non sentitur) perpeti:
vnde, si non concedatur alimonia, languent
& emaciantur. Propterea sæpe melius est non

expectata ventriculi victoria cibos offerre: prius tamen (si fieri possit) arte nostra purgato ventre, ne illi corrumpantur. Quòd si corpus vniuersum eodem humore quo ventriculus, plenum foret, singulæ partes non magis quàm hic appeterent, neque cibi alterius copiâ indigerent, dum humor is calori abundè sufficeret. Verùm satietyas frequentius ventriculû habet, quia primus omnia excipit, atque eius amplior est cavitatis: rarius fit vt per habitum corporis vniuersum genus id excrementi diffundatur. accidit tamen senibus, & alijs naturâ frigidis, quia exiguus calor concessum cuique parti alimentum conficere nequit, sed cruditatè multâ vbiq; relinquit. Humores ij sunt pituitosi dulcésque, & caloris conueniēs alimonia, si magis elaborétur. Nam pituitam caloris operâ in venis perfici, per moram concoqui, & in laudatû sanguinem transire, docent medici. Est enim phlegma sanguis diminutè coctus, vt loquuntur: qui post accuratam elaborationem, partibus nutriendis inseruiet. Sinendum itaque vt calor se in tam laudato opere exerceat, id quod cibus continuò ingestus interturbat. Ad hoc conferunt inedia, ijs valdè salutare qui dulcis vel *επιπολις* humoris pituïtei copiam habent in toto corpore collectam. Ob id rectè Hippocrates famem consulit carnes humidas habentibus: quoniam humoribus etiam crudis iucundius fruitur calor, quàm recenter ingesto cibo.

Lib. 7.
Aph. 60.

Hic

Hic enim longius multo quàm pituita à sanguinis forma & partium natura diffidet: calor citius factum iam humorem, quàm cibum, ad nutritionem parauerit. Quod si non efficiat, quia semper noua suggeritur materia, necesse est totum corrumpi & excrementum omnia fieri. His retentis, morbi familiares humori per corporis habitum pullulant, oedemata, vitiligines, alphi, scirrhi, lupiæ quas vocant, nodi, & eius classis infiniti pituitæ affectus. Hos euadet, qui nullo (vel tardius saltè & rarius) ingesto cibo, frigidioris illius humoris perfectionem exactaque elaborationem calori facere finit. Nam quum in eo negotio totus esse debeat, à noua materia distrahitur, quæ inutilis & damnosa quoque est. Postquàm verò in partium nutriendarum vsui, quod visum est commodius calor absumperit, tunc primùm incipiunt singulæ appetere, & ad ventriculum vsque mutuâ communicatione suâ indigentiam significare. Verùm vt prius dicebamus, nonnunquam ventriculus (quòd sit humoribus plenus) nō appetit, quàmuis aliæ partes in ediam patiantur: & contra, ventriculo inani & famelico, alijs partibus satietas esse potest. atque quum cibos assumere nos cogat molesta fames, alia ratione conamur particulas suis humoribus exonerare, ne calor nimia quantitate obruatur. At si communis est totius corporis repletio, vt ventriculus simul & aliæ partes omnes pituitoso humore refertæ sentiant

tur: tunc nullo appetitu affecti, calore in multa materia temperato & occupato, interim dum aliud agit, cibus opus non habent: nam calori sat est negotij, & parum virium: vnde naturæ partium humiditatis absorptionem conspicuam non facit, quandiu alia vel iucundissima (qualis est dulcis pituite) fruitur. Id ijs conuenit qui triduum, quadriduum, & longius tempus perdurant ieiuni. Quid enim cibos offerre decet, cum totum corpus humore frigido, quiq; non facile dissipetur, scatet, si nos cibum tunc solum appetimus cum prior absumptus fuerit? Quid, si cibos fastidiunt, & ijs etiam visis nauseant, nonne id certum est indicium cibo non egere, cuius ipsa natura appetitum nobis indidit, nemo docuit? A quo enim discere possemus cibi horam, & quantitatem, imo & qualitatem ipsam? In his naturæ propensitatem, atq; nulla ratione præditum desiderium, vltro insequimur. Proinde qui à cibo penitus abhorret, eo non indiget, quum naturalis, non voluntaria, nec rationi obtemperans sit appetentia. Iam igitur sat superque ratione confirmatum est, quod testatur experientia: aliquos per multos dies vixisse ieiunos, idque nullo virium aut sanitatis dispendio: quin potius morbos imminentes præcauisse, aut præsentis euasisse, creduntur. Imminent siquidem morbi ijs quibus tanta satietas & totius corporis repletio est, si alimentum vsque & vsque ingeras: quia vniuersum corrumpti

corrumpi necesse est. nam impura corpora quo
 magis nutries, eo magis lædes, ait Hippocr. Præ
 sentem^{Aph} verò morbum ex cacochymia suscitatu^{lib.2}
 euasit, puella quæ in Germania triennium sine
 alimentis traduxit. Referunt enim illam mitem
 & benignam, taciturnā, desidem, ac somnolē-
 tam extitisse, pustulis & scabie ex copia humo-
 ris pituitæ, crassi, & viscidi, scatuissæ: quæ cum
 tantum ieiunium vltro sustinisset, tandem
 absumptis humoribus, & morbi sublata matē-
 rie, sanitati restituta, appetere cœpit. Hæc ab-
 surda videri non debent, quum facillè mens af-
 sequatur, id non solum accidere posse, verum
 etiam fieri saluberrimè. Id forsitan durum erit
 admittere, quod ad duos annos, vel amplius,
 caloris nativi opus in humorum semel acerua-
 torum consumptione perseueret: longissimum
 verò tempus inedia hebdomade vna, aut altera
 (quod dixerunt Hippocrates & Plinius) rectè
 definiri fateberis. At qui saxo vt temporis lon-
 gitudo nil te moretur, quin pedibus & mani-
 bus in nostram sententiam venias. Equidem
 nullo minus vitio quàm credulitate damnan-
 dus, mihi non absque ratione isthæc persuasi-
 tu, si placet, vnde colligam hæc fieri posse, con-
 sidera, perlectis quæ adhuc nobis pauca dicen-
 da supersunt.

Cum pituitosus humor corpus imbuens par-
 tēsque iucundè satiās copiosus est, diuti[?] ea sufficit

alimonia: dum paucus est, breui absumpta materia, mox appetitus redit. Quòd si non solùm multus, sed etiam crassus & viscidus fuerit humor, quis iam dubitat ad longum tempus protrahi vitam posse, etsi nihil superaddas alimentum? Sit præterea calor exiguus & languidus, vel naturâ vel ex accidētī: non poterit multum humoris dissipare: ac proinde is diutissimè resistet. In senē, in puella, in sacrificio, minor & remissior est caliditas ex ætate, sexu, & otio: tanta verò ijs esse potest humorum viscidorum copia, ut calor nativus eius consortio non minus iucundè foueatur, quàm alterius noui & diurni nutrimenti appulsu. Id fit quândiu suppetit humoris vbertas: suppetit verò diu, quum præ crassitie, lentore, & frigiditate parum omnino dissipetur à calore qui nec validus, nec acris est. Et si quidem talis aliquando fuerit, nunc saltem obtunditur. Sic experti sumus Salamandram (quam frustra credunt ignibus non vri, ut ait Dioscorides) igni superpositam longo temporis tractu assationi resistere posse, atque illū, si minor fuerit, extinguere: quia frigidus, crassus, & lacteo humore, pro sanguine, tota referta est. Haud dissimili materia (opinor) eorū corpora infarta sunt, qui aliquot annos à cibis abstinent. Atque talem esse Chamæleontis naturam suspicor, si verum est quod de eo scribit Plinius, hianti semper ore solum animalium nec cibo, nec potu ali, nec alio quàm aëris alimento

Lib. 2. cap. 67.

Lib. 8. cap. 33.

mento. Nam quod de Astomis idē narrat, ha-
 litu tantūm viuentibus & odore quem naribus
 trahant, alia ratione fit, si Marfilij Ficini inge-
 niosam valde ratiocinationem admittas, quæ
 sic habet: Ferunt in calidis quibusdam regio-
 nibus, & odore plurimo passim fragrantibus,
 multos gracili corpore & imbecillo stomacho,
 quasi solis odoribus vesci. Fortē quoniam ipsa
 natura loci, tum herbarum & frugum atque
 pomorū succos fermē totos redigit in odores:
 tum corporum humanorum humores illic re-
 soluit in spiritum. Quod si est, quid verat va-
 poribus tantūm ali, quum simile simili nutria-
 tur? At quos in Europa obseruarunt *αείρες*, suc-
 co frigidiore atque viscido pleni fuerē. Si mihi
 liceat ab animalibus ad plantas rem istam de-
 ducere, sunt ad manum quā plurima eius ge-
 neris experimenta. Cæpe etenim, allium, & fru-
 mentum, post multos menses à terra (quæ ali-
 mentum præbebat) separata germinant, non
 modò nutriuntur: quia humorē crassum mul-
 tumq; habent, qui marcori & siccitati plurimū
 resistat, calorēque insitum, vel nullius humo-
 ris de nouo asciti ope, foueat. Sic *αειζων* herba,
 (Semperuiuum nuncupata) aloë, & vulgo dicta
 faba inuersa (quam *τελέφιον* esse putant, latinis
 illecebram, officinis crassulam maiorem) quia
 viscidum et copiosum in folijs crassissimis succū
 habent, è terrā auulsa & suspensa diutissimē vi-
 uunt. Et quid frequenti aut continuò egent ali-

Libro 7.

Cap. 2.

Libro 2. de

trip. vita,

Ca. 18.

mento, quæ ad eò glutinosum humorem forti-
 ta sunt, vt vix tandè per amaximos estus absum-
 tur. Ceterum, in eisdem hâc ratiocinatione, qua plân-
 tas animalibus comparo in alimentorû abstinen-
 tia facili, subsannet, sciat velini longè difficilius
 esse stirpes sine alimonia viuas aliquandiu per-
 manere, quàm animalia. Nam, cur istas radici-
 bus inniti perpétuò decer, nisi vt cōtinuò succû
 attrahant, quò nullo non temporis momento
 indigent. Animalibus motum concessit natura,
 quia non nisi per quadã interualla cibos qua-
 rere illa decebat. Hinc videas, aliquot saltè dies,
 vitam protrahi ab animalibus cibor delictis,
 cum tamen planta ferè omnes statim ac deest
 alimonia, cōtabescant: sed præcipuè herbarum
 genus. Nihilominus tamen quæ ex his plurimû
 humoris habent, & compactam densamque
 substantiam, ea sunt durabiliore, & euulsa ali-
 quandiu viuunt. Nam viscidû humoris portio-
 nem ad multos dies, sufficientem retinent, in
 quo anima conseruetur. Sic multarum arborû
 excisi ramitardiùs emoriuntur: sic insectorum
 animalium partes dissectæ mouètur: quòd tenax
 & dissipatû difficilis humor, illorum animam
 veluti obuolutam atque irretitam, ne citò de-
 cedat, remoretur. Illud idem efficit vt exanguia
 (quod prius admonuimus) sine alimentorum
 vsu diutissimè viuere possint. Nihil iam ob-
 stare puto quò minus verum esse
 concludam, vt optimè demonstratû, in frigido
 corpore

corpore tantam humoris crassi & glutinosi
 copiam accretam offendi nonnunquam, vt ad
 multos annos nihil aliud agat insitus calor,
 quam illius absorptione. Interim verò corpus
 nouo alimento non indiget: cuius hoc est indi-
 cium, quòd nulla sit appetentia. Experimentum
 rem primò docuit: idem ratio probat, vna cum
 multorum similium comparatione. Hec si at-
 tectius examinare placet, celeberrime PAPON,
 non poteris refragari, sed nostre subscribes sen-
 tentiæ: atque miraberis, vt ingeniosum quemq;
 decet, quomodo ex minimis et vulgo notis prin-
 cipijs in eam te opinionem traxerim, quam prior
 sus reiiciendam iudicabas. Ea vis est demonstra-
 tionum, quibus Geometre certius multò quam
 alij suas inferunt cõclusiones, ex confessis & vul-
 go notis suppositionibus. Quippe lineas primũ
 & puncta, superficies, quadrata, angulos, circu-
 los, & similia tantum loquuntur: mox vnum ex
 alio sic deducunt, vt tandem nulla captione aut
 sophistica solertiã, sed necessariã consequutio-
 ne, discentẽ ad cœlorum magnitudinem, astro-
 rum distantiam, ecclypsis modos, & alia valdè
 abstrusa dimetienda, veluti manu ducant. Eodẽ
 planè modo physices & rerũ naturalium peritus,
 qui principia & causas omnium certa methodo
 inuenire nouit, paradoxas, sed tamẽ verissimas
 propositiones astruere facile potest, easque de-
 monstrare ex ijs quæ sensus atque vsus confir-
 mant. Ista tibi, in quauis disciplina benè

versato, & minimè tardo sufficient ad mea sententia confirmationem, quam initio ne verisimilem quidem esse putasti. Pluribus cum alio contenderem, si hæc nil facerent demonstrationes: at tu iam annuis, scio, & calculum addis.

Cùm hæc absoluisse, incidi fortè fortunâ in Auicennæ Arabis locum, qui nostram confirmat opinionem phlegmatis argumento, quod si copiosius fuerit, posse effici putat vt sine cibis diutius agamus, quoniam ipsum alimentum subeat vicem. Hoc item sanis hominibus posse contingere, non abnuit.

Gaudeo tantum auctore meæ sententiæ (quam

à nemine discussam fuisse existimaram) sus-

fragari.

*Q*UOD Frigeamus à pastu, id nō acci-
dere externarum partium calore ad vētricu-
lum (vt melius concoquat) refugiente: ad
Clarissimū I. V. Doctorem FRANC.
IOVBERTVM, fratrem charissimum,

DEMONSTRATIO III.

QUAM exactè & eleganter de
rebus omnibus dicere noris (a-
mantissi. frater) aliàs sapius sum
expertus, cum de vtraque Phi-
losophia, Medicina, & Mathe-
maticis disciplinis inter nos sermo incideret:
sed maximè nuper cum proposita à me questio-
ni grauitè & ingeniosè admodum ex tempo-
re respondisti. Ea fuit huiusmodi: Quid in
Ædilitio edicto morbum à vitio differrevelint
Iureconsulti. Id enim matutinis horis sedulò
perlegeram, nec potueram meopte ingenio tã
tum nodum soluere. Tu verò inter prãdèdum
statim ex Vlpiano, Sabino, Modestino, Nono
Marcello, Paulo, Accursio, Cicerone, Aul.
Gello, & Budeo etiam Pandectarum inter-
prete, rem ipsam definiuisti, permulta ex me-
dicorum præceptis mutuatus, vt tuos nostris

(qui de ea materia soli accuratè differere possunt) benignè conciliares. Sed quum mox à prandio corpore toto in horruisses, medicū ad huc agens, calorem ad ventriculum confugere vt illius concoctionem adiuuaret, dixisti: ego subrisi. Risionis occasionem interroganti, respondi: nullo *χολοστος* studio teneri externarū partium calorem, idque varijs & verissimis argumentis demonstrari posse. Sed ne qua alijs grauioribus negotijs occupato mente exciderent, promisi de mea opinione enarrationē tibi cōscribere, quam cū alijs multis paradoxis nostro Marte elaboratis ediscere possis, vt & ipse supra vulgus medicorum sapias. Quod sum pollicitus, nunc præsto, frater humaniss. Tu, vt ingenio polles, rationum mearum vim protinus intelliges: & ex ea quam persequor, deinceps tecum reputabis, quam fatua & inanes in vulgum irrepserint opiniones, nostrorū ignauia, quum hi occasionū verarum inuestigationem perpetuò neglexerint, veterum autoritatinimis vimque confisi. Alij sunt prorsus hebetes, tardi, & muliones veriùs quàm medici, qui nihil curant præter incertam præscribendorū remedium methodum, aut (quod multò indignius est) formularum duntaxat farraginem partim memoria multo labore mandant, partim in scriptis & libris secretioribus recōdunt. Id genus instituti quanto prosequar odio, minus rerum nouarum quam veri inquirendi

(Galeno suo fore) studiosus, ipse nouisti: atque vides vt horas meliores in explicanda medicina impendam, & ijs summouedis erroribus qui longè latèque fertilem campum nostrū serpendo depopulati sūt, nec theoriæ, nec praxi pepercerūt, inuigilem, vt aliquādo syncerior sit doctrina, & certius promptiusque hominū malis mederi sciat posteritas. Sed ad id quod lubentius audias, quodq; iādudū expectare te cōiicio, propositum nobis negotium aggrediamur.

M O X à pastu manibus pedibusque frigere, dorso ac penè vniuersa cute horrescere, per multis peculiare & consuetissimum esse; longa obseruatione didicimus: eius tamen euentus occasionem vix aliquis rectè assequitur. Plurimq; omnes credunt, externarum partium calorem in ventriculum protinus ac cibus ingestus est irruere, vt conueniētibus vndique auxilijs, prima concoctio absolutissimè perficiatur. Hanc opinionem haud vlla ratio sustinet, sed tantū fallax verisimilitudo approbat, sumpto ex partibus naturâ seu temperie argumento. Nam cū ventriculus exanguis ferè & membraneus infito calore parum valeat, sit autem vj præstantissima opus ad alimentorum primam illam & omnium difficillimam elaborationem: is aliarum partium calore indiguit. Quamobrem natura quod mēbri conformatio materiaque non patiebatur inesse, id prudentissimè excogitatum aliunde inuexit. Nam ventriculo hepar

(à corde calidissimū viscus) hīc superposuit illīc splenem admouit, epiploon supernatare fecit, venam cauam arteriamq; magnam substrauit, atque diaphragma parte superiore opposuit, vt ab alijs contractus reper foueretur. His obseruatis, dum vident extrema frigere vbi primūm alimēta amplexari cœpit ventriculus, permul-
 ti rerum naturæ non satis periti, & semi-
 docti *Φιλοσοφιατροι*, partes externas etiam sto-
 macho suūm conferre calorem existimant. Ve-
 rūm multò aliter se res habet: quum ne interio-
 ra quidem viscera innatæ sibi caliditatis mo-
 mentum illi concedant, cui tamen plus quàm
 externa vicinitatis ergò debere videri possunt.
 Sic enim ventriculum excalefaciūt, vt nil ipsi
 pereat. Nam calorem innatū, & proprijs operi-
 bus obeundis per quam necessarium, nunquàm
 extrà se mittunt, quò eius particeps fiat alius:
 sed solius contactus & propinquitatis ratione
 fit, vt is communicetur. Intereà verò nil minus
 efficax (cūm totus membro cui debetur, super-
 sit) aequè rectè solitas perficit actiones, ac si alia
 pars eodem non frueretur. Ea est Naturę indu-
 stria, & sagax prouidentia, qua solet vnâ ca-
 démque re ad multiformes vsus abuti: quę si in-
 stituisset vt ab hepate & alijs hypochondrio
 subiectis partibus ad stomachum migraret ca-
 lor, dum ille concoctioni incumbere incipit,
 quàm iniusta (ne dicā inepta) fuisset. Nam quid
 iniquius existimari potest, quàm proprijs sedi-
 bus

bus relictis, aliò migrare calorem, cum interim inertes otiosi cogantur particulae, quibus hunc natura praefecit? Quam malè earum partium dignitati & officio consuleret, quum ab opere cessatio mille modis noxia toto animali futura sit. Atqui hepar, ut alia omnia, feriari oportet, si nativa exulet caliditas: si tantum portio absit, minus rectè insitas exercebit facultates, quum calor earum princeps instrumentum esse putetur. Ergo quandiu ventriculo adstabit, quem hinc inde mutuatus est, eo destitute partes neque sibi neque alijs conferentia opera perficiet: & quod maxime nocere potest, multo tempore inutiles ac otiosae spectabuntur. Porro, hepatis non minus quam ventriculi, necessaria est actio: neque hæc aliquando cessare oportet. Nam si dixeris, expectandum esse ventriculi concoctionis finem, ut inde materiam iecur accipiat, prius verò non tam egere calore, quin facile ventriculo partem aliquam non cedat: naturæ institutum, suarumque actionum ordinem, non bene adsequeris. Hoc enim perpetuum est, omnem vel minimam particulam assidue assimilationi (quæ nutritionis meta est) incumbere, atque nunc alimentum attrahere, nunc sibi adaptare, mox concoquere, & tandem superfluum aliò excernere. Hæc vicissim quidem sunt in tractanda vna eademque materia: verum simul omnia concurrunt, dum trahens facultas nunquam

cessat nouum allicere com meatum, altera hunc
 retinet, tertia continuè immutat, vltima reijcit
 portionem superuacaneam. Id multò manife-
 stius est in hepate (quod *ἀματώσεως* instrumen-
 tum præcipuum esse dicunt) opus tam laborio-
 sum quàm vniuerso corpori nutriendo neces-
 sarium, perficiente. Atque nisi multo calore
 præditum esset, aut si eius portiuncula detra-
 heretur, inchoatum negotium sepe imperfectū
 videretur. Nam ventriculo *χύλωσιν* faciente, he-
 par alium chylum ab illo dudum elaboratum
 in sanguinem mutat. Neque enim vnica vice
 vniuersum accipit, sed trahentibus lugentibus-
 que mesaraicis sensim exhaurit, quem paula-
 tim etiam & minutissimè partitum in sangui-
 nem transmutat. Idem perpetuò aliquid in ca-
 uam protrudit venam, quod iam oneri esse in-
 cipit: apponit verò sibi que recondit iucundis-
 simam conuenientissimam que portionem, qua
 nutriatur. Ab his actionibus nūquam cessatio,
 ne temporis quidem momēto: quibus cum præ-
 sit omnium operationum auter caliditas, nū-
 quam eā carere viscus oportuit, neque nunc
 copiosior est necessarius calor, nunc parcius sa-
 tis esse potest. Ergo non parum ineptè faceret
 natura, si vicinarum partium calorem ad
 ventriculum statis periodis ablegaret, quum
 hoc sine langueant sopitis viribus, & iaceant
 velut emortuæ. Nam si quid detrahas, lan-
 gui

guidior erit facultas omnis, ut non possit iniuriam criminis effugere natura, si semel visam partibus singulis necessariam caloris quantitatem diminuat auferatque. At non sic accusanda venit, quæ admirandâ providentiâ cunctis præscripsit deditque membris, quicquid erat necesse ad operum suorum perfectionem: quæque (ut prædixi) eadem re sæpius ad multos usus abutitur. Hepatis, lienis, omenti, diaphragmatis, venæ cavæ, arteriæque magnæ calor, nullo suorum viscerum incommodo, solâ viciniâ, ipsoque contactu, ventriculum iuvare maximè valet. Neque is sua membra deserit, ut illi auxilietur, sed tantus talisque sufficit ad moliendam ventriculi concoctionem, dum aliud quoque in singulis opus exercet. Sic nec iniuriam dictis visceribus facit Natura, nec ventriculo negatur auxilium, omnibus tam ingeniosè atque ad eò politicè dispositis, ut omnia suo calore ventriculum vtrò perfundant, ipsa nihil minus habeant. Quæ cum ita sint, mirari satis nequeo illorum impudentiam, qui à partibus etiam remotissimis (quales sunt manus, pedesque) in ventriculi favorem accersiri calorè credunt, quum neque id rationi consonum, neque fieri posse videatur. Nã si partes magis vicinæ suum (ut par est) calorem tenacissimè retinent, neque

vel aliqua necessitudine vel familiaritate mo-
 uentur ad liberalem sui exhibitionem, sed ea
 tantum qualitate frui sinunt, quam ipse conta-
 ctus vltro largitur: quid à peregrinis & longè
 remotissimis sperandum illi sit, non video. Re-
 tam necessariam quàm est natiuus calor, nulla lu-
 bens destituitur quàm sit omnium planè actionum
 opifex, eaque semper indigeant partes. Quid?
 pedum manuumque calor, ciborum concoctio-
 nis studiosus, scilicet, ad ventriculum propera-
 bit, & membra quibus naturam præfectus est dese-
 ret? Exiguus sanè est externarum partium calor
 interno comparatus: atque si is discedat, parum
 ventriculo opitulari, plurimum suis membris
 obesse poterit. Sed quis (obsecro) illum docuit,
 relictis quibus debetur partibus, incognitas ad-
 ire, ijsque suam largiri operam? Aliæ interim que-
 runtur de eius absentia: naturam in clamant no-
 uercam, iniustam, improvidam, quæ minus vni,
 non satis reliquis faueat partibus: quæ nesciat
 cunctis quantum est necesse caloris tribuere,
 sed alias mendicare cogat, alias suo munimen-
 to destitutas torpidas iacere. Nam si verum est
 extremarum partium calorem ad ventriculum
 ingesto cibo contendere, hoc illum natura edo-
 cuit: ac proinde merito iniusta vocetur. Quis
 rursus horæ partus illum admonet, ut eò cer-
 to tempore nihil cunctatus se conferat? Ut dem-
 naturam istum calorem ad viscera impellere,
 non

non tamen hic nouit perquam varium incertumque ciborum assumptorum tempus. Quòd si ab eadem nouercâ magis quam iustâ Naturâ, edoctum esse velis, sicut ab ea singularum partium facultates in cunctis animantibus agere didicerunt: in promptu responsum est, eiusmodi. Quæ natura præscripsit, nullo docente perpetuò & absolutissimè perficiuntur: & cuius parti destinatus calor, ex sese cuncta absoluit opa, & eò nõ voluntate nec rationis vllò discursu, sed natiuâ tantum propensitate mouetur. At certum est calorem manibus pedibusque dictum, ad illorum vitæ conseruationem, & naturalium functionum opificium, non ad *χύλωσις*, præordinatum fuisse. Visceribus quæ ventriculū circumstant, fortè auctior fuit calor, vt illi etiam communicatus satisfaceret: externis verò partibus ne pilum quidem eius concessit natura, præter id quod erat necesse. Cur hinc amouebitur? Quid illum coget, vel hortabitur, ventriculū adire, quum semper sit vsui quibus semel præfectus est: alię verò parti, ni proprias omnino relinquat, auxiliari non possit? Non enim per contactum ex vicinia, caloris extremorum particeps fit ventriculus: sed si illum sentiat, propriâ sede exulantem habet. Natura quidem animalium partes, & in ijs contenta, sic disposuit atque instruxit, vt quum nulla ratione vtantur, indoctaque plane sint, ratione tamen aliqua niti & agere, nec modo oeco-

nomiam sed & politicen absolutissimam exercere videantur. Atque ut fatear, Naturam partes omnes docuisse, non tamen illud admittam, calorem externum ab illa discere ventriculi regionem, assumpti cibi horam, atque eò tunc esse migrandum: quum ipsa tantum ea doceat, quæ operibus assidue faciendis quomodocunque præsumunt. Atqui partium externarum calor primæ ciborum concoctioni non est præfinitus. Alioqui cur non semper intus versatur? cur eo sæpe caret ventriculus? An non esset operæpretium, ut saltem toto coctionis tempore illic retineretur? Attamen extrema non diu frigida manent, quasi eorum caliditas protinus ac cibos salutavit, ad sua recurreret. Morâ tam exiguâ potuérne coctionem ventriculi iuuare, ne dicam absoluere? Ridiculum sanè mihi videtur asserere, extrema frigescente calore ad ventriculum confugiente, quum is nullius durationis effectus sit. Nempe illud tam subito cessat, ut si recipias calorem per id tempus stomacho auxiliatum esse, flocifaciendum tamen adèò paruum auxilium ducas. Sed quare istud omnibus commune non est? Cur nonnullis à cibo sumpto frigere nunquam accidit? Si ventriculus manuum & pedum caloris consortio gaudet, vel si illa tantum in hunc beneficium conferre

tenentur, quid obstat quo minus in omnibus ex æquo hominibus idem obseruetur? Nunquid egent omnium ventriculi externa caloris ope? Si neges, velisque naturâ calidiorem stomachum à remotissimis operam non mutuari, instabo sciscitans quamobrem frigidis naturis (quibus hoc esse peculiare videtur significare) non semper eueniat. Nam rarò quidem æstate, hyeme frequentius hoc patiuntur: verùm nonnunquam frigoris nihil omnino sentiunt. Hinc igitur manifestissimum esse iudico, eam affectionem incerti varique accidentis rationem potius sequi, quàm certam & à natura præfixam legem: quum id nec omnibus commune sit, nec quibus peculiariter euenit, perpetuum esse videatur. Naturæ siquidem statuta nunquam non eodem modo perficiuntur, nisi quid morborum debitam constitutionem immutet. Ast integra magis valetudine, quàm alij non fruuntur (quamquam vulgus id salubre esse existimet) quibus illud accidit: vt neque ipsi agrotant, quoties talem affectum non sentiunt. Nulla etenim præter naturam facta immutatione, aliàs non fit, aliàs (sed tamen sapius) euenit: quod ijs facile est obseruare, qui hoc sibi esse familiare, tanquam saluberrimum foret, gloriantur. Quamobrem vana est, & medico respóso tã indigna quàm quæ maximè

opinio de calore extremorum ad ventriculum confugiente. Quanam igitur potior huius euentus occasio erit? Vnde causam eruemus, quæ hæc melius effectui quadret? Ea ex alimentorum naturâ, vt conijcio, nobis petenda venit, quum ciborum ingestorum aduentui mox succedant manuum pedumque frigiditas, & cutis horror. Proinde inquisitionis, exordium hinc nobis erit sumendum, eiusmodi.

Calor in animalibus conspicuè maior excitari solet, ijs assumptis quæ verè & naturâ calida sunt (medici nostri ex merâ potentiâ talia dicunt) cum eorum caliditas nostræ superaddita, nostram faciat luculentior. Porro, ex his alia celerius vim suam exerunt, quæ scilicet excellenti qualitate prædita sunt: vt peregrina illa aromata, cinnamomum, nux odorata (moschatam vocant) caryophylli, piper, Zingiber & his similia, quibus ad condimenta nos vitimur: alia tardius quidè, sed euidenter satis calefaciunt, vt domestica, sinapi cõditum, sal, allium, cæpa, vinum. Nemo est qui non plus satis caleat, dum his liberalius frequentiusque vititur: quod si solis etiam vescatur, haud dubiè à partu frigus non sentiet, quin potius per vniuersum corpus diffusum calorem, qui paulatim augescens incendij sensum inuehat. Id omnium quæ vulgo assumuntur efficacissimè demõstrat vinum tenue & generosum, cuius penetrabilis qualitas totum celerrimè corpus percurrit: vnde

vnde mox percipitur adaucta caliditas. Cōtrā, pleraque naturæ nostræ inimicissima, vel minima quantitate, calorem penè extinguunt: nonnulla insigniter valdè refrigerant. Cicutæ, papaueris, & mandragoræ succi, primo contactu ventriculo maximum frigus adferunt: paulò post reliquas omnes corporis nostri partes non solum frigefaciunt, verùm etiam torpidas hebetesque reddunt. Narcotica enim sunt, & sentiendi vim auferunt membris. Propterea horum vsus rarissimus, vt periculosissimus, habetur. Frequentiora esse solent, quæ insignè quidem, sed innocentem ferè frigiditatem inducunt, & alimentorū largo ambitu continentur: vt ex fructibus pepones, cucurbitæ, cucumeres, cerasa acida, mora: ex herbis lactuca, cicorium, oxalis: ex potionibus, aqua: ex condimentis, acetum, succus granatorum, &c. quæ si quis copiosè & frequenter assumat, non solum in visceribus, sed & in vniuerso corpore frigus multo vsu contractū sentiet tādē: præsertim q̄ his solis, vel magna ex parte, vescitur. Id etiā aqua frigidior sola demonstrat, cū ab eius haustu mox interna frigescant: externa verò non multò post idem patiuntur, & sudorem quoq; frigoris vi expressum suscipiūt. Ergo pro varijs eorum quæ deuorantur (siue medicamentis, siue alimenta condimenta que fuerint) qualitatibus, nunc calet nunc frigefit (ventriculo primū eam sentiētē affectionem) corpus vni-

uerſum: ea tamen ratione, vt à calidis calidiora membra (qualia ſunt interna corporis trunco inclufa) plus afficiantur, à frigidis verò minus, contrà, externæ extremæque partes à caloris fonte magis diſſitæ, & naturâ frigidiores, à frigidis rebus promptè immutantur, vt calidiorum, qualitate eas parum affici conſtat. A ſimilibus etenim ſuæ temperaturæ cauſis maior in ſingulis membris alteratio fit: à contrarijs verò, & imbecillioribus, ferè nulla. Hec quum ita ſint, quis iam non videt ciborum occasione accidere poſſe, vt partes aliquæ frigus, quod aliæ non ſentiunt, patiantur, quum eadem cauſa hîc fruſtra laboret, illic inſignem inſculpat effectum? Quum primum ventriculus cibos ſuæ rit amplexatus, ex illis ſublatus frigidus vapor ſua tenuitate penetrans quaquaueſum deuehitur. At calidorum viſcerum occurſu vel obtunditur, vel etiam extinguitur: in frigidioribus verò locis longiore moram trahit, prius quàm diſſipetur. Nam tandem exoleſcit, videlicet cùm frigus ab illo leuiter impreſſum, delet caliditas. Cæterùm, vaporem hunc ſtatim à cibo ingeſto excitari (idq; primo caloris noſtri cū illo congreſſu) effumatio multa ad caput ſublata, ſoporem pleriq; inducens, commoſtrat, idemq; ratio docet: Nam vaporem à caloris in humidū obiectum actione fieri certū eſt, & à frigidis quidē rebus frigiduſculum, à calidis verò ſuæ materiæ haud diſſimilē. Quod ſi vaporem

huius

huiusce rei occasionem esse admittere nolis, non grauabor eâ relictâ, nudam purâq; ciborū qualitātē nullo vehiculo corpus totū permeare posse cōtendere. Id verò probationē in prōpru facillimā habebit, ex eorū exemplo quæ delata per intermediam substantiā qualitate, etiā remotissima quæq; afficiunt. A Solis corpore nulla effluit portio quæ nos suo cōtactu calefaciat, sed aërem tantū qui nos ambit immutās, facit vt calorem ab illo (qui calidus nō est, vt physici docent) excitatū sentiamus. Et ignis luculentus nos etiam ab eo diffitos calidiores efficit, dū medius aër puram qualitātē suscipit, quodque ipse passus est nobis communicat. Eodem planē modo fieri posse arbitramur, vt nunc assumpta & ventriculo cōclusa alimenta, nihil præter suam qualitātē, quādiu viget, ad extimā cutem vsque, & extremas partes emittāt. Primò siquidem vētriculi tunicæ contactæ afficiūtur: earū affectio contiguīs partibus mox fit communis: hæc alijs etiam tangentibus eodē modo qualitātē impartiūtur, fitque ea perpetuò succedēs per varias partes cōmunicatio, donec ad extrema peruenerit. Quamobrē nil est necesse ciborum substantiā qualitātibus subijei, quo ipse ad partes omnes deferantur, quum meræ, & sincerae qualitates, vbi cōtigitate iūcta sunt corpora, lōgissimè possint excurrere. Cæterū frīgida maiori ex parte alimēta esse quib' vti solēmus nobis superest demōstrandū, vt nihil eorū desit

que huic nostræ opinioni lucē adferre possunt:
atq; omnibus ritè explicatis quæ ad hanc perti-
nent, nemo sententiam nostram oblato suffra-
gio confirmare recuset.

*Lib. I. de
fac. alim.*

Alimentum id propriè & solùm Galeno
dicitur, quod medijs est temperamenti, nullaq;
in signi qualitate præditum, ventrem nec sol-
uit nec cohibet, stomacho neque robur neque
imbecillitatem inducit, sudores vrinamve non
prouocat neque coërcet, nec aliam quamuis
dispositionem calidam, frigidam, humidam,
aut siccam in animantis corpore ingenerat, sed
quale id quod nutritur corpus assumpsit, tale
prorsus conseruat. Huiusmodi paucissima, ac fe-
rè nulla reperiuntur, inter ea quibus vescimur:
ad veri tamè alimenti naturã propius accedunt
sapore pingua, dulcia, vel insipida (Græci *ἀσβεία*
dicunt) & quæcunque aciditate vel acrimoniã
gustum nil irritant. Illa siquidè temperatis fri-
gidiora, hæc calidiora sunt: quæ omnia quum
manifestè corporis conditionem immutent, à
medicis medicamentosa cibaria nuncupantur:
quandoquidem nostris corporibus à suo statu
mutatio per ea quæ propriè medicamenta vocã-
tur, accidit, vt conseruatio fit ijs quæ verè sunt
alimenta. Nos rebus quæ sapore notatu dignam
qualitatè exprimunt, in condiendis cibus natu-
rà insipidis, vel ad cupediam, vti solemus: vnde
condimenta, veriùs quàm alimenta, dicuntur.
Talia sunt crocus, sal, alliù, cæpa, & quæ ex In-
dia

dia coquinarum luxus aromata petit. Igitur alimentum suapte natura frigidius esse debet, vel ea ratione quòd à nostro calore immutatum satis incaleat. Præterea, nobis collata omnia sunt (vel iudice tactu, cui de primis qualitatibus decernenti assentiendum est) frigidiora. Quod si communem victus rationem consideres, assumptorum ciborum qui ventriculo continentur massa & chaos, etiam comparatis inuicem (nò ad aliud) qualitatibus, statim censebitur frigere. Nam carnes edimus vel temperatas, vel minimũ à temperatis recedentes, quum nullã præ se ferant in signem qualitatem. Si elixentur, frigidiores ab aqua (quæ est elementorum frigidissimum) euadunt. Earum ius decoctum, quod postus initio sorbere solent vt aluus fiat lubrica (nisi calidarum herbarum permistione, croci, salis, piperis, & aliorum, quæ tamen rarò adiungi solent, corrigas) frigidiusculum est. Acetarijs quoq; multi, cum primis mulieres, delectantur, herbisq; frigidioribus aceto omnium condimentorũ frigidissimo maceratis vescuntur. Fructus quoq; refrigerantes esitant, poma, pira, cerasa, pruna, pepones, cucurbitas, cucumeres, & huius generis plurima. Caseo recenti, aut ætatis mediæ) non solùm veteri, qui calefacit vbi acris euasit) vtuntur: quæ omnia non obscure refrigerant. Vinum, quod sanè calefacit, ad iuuandam concoctionem & ciborum anadosin, reliquis permiscet: ast illud ferè omnes multã aquã di-

luunt, vt nō parū de sua qualitate remittat: quā
 sic refractā, certum est aliorū frigiditati eā non
 satis opponi, cū ne merum quidē tantū valere
 possit. Ex multis pauca retuli, vt probem ciborū
 ingestorum farraginem mutuā harū atq; illarū
 qualitatum compensatione, totam esse tempe-
 ratā multò frigidiorē. Omitto quòd nullum
 cibi genus nostro comparatū calori, calidū di-
 ci possit, donec substantiam nostram adaugeat.
 Tunc ædepol quaecunq; antea fuerit, calidum
 rectè vocatur: prius verò dum coqueretur, pro
 suis qualitatibus variè corpus immutabat, plus
 minùsve refrigerans. Nam verū & simplex ali-
 mentum euidenter calefacere, non putamus,
 quum nulla insigni qualitate præstet: calidiorū
 verò & (vt vocant) medicamentosorum, rarior
 parciór; est vsus. Vt inferre liceat, cibū omnē
 refrigerare potiùs quàm exalfacere, interim
 dum varias subit mutationes. Eius assertionis
 autorē habeo Galenum dicentē: In animalibus
 cibi, qui vti prorsus assimilentur & corpus nu-
 triāt spatio egent, hi frigus vniuersi potius quā
 calorem adferre in præsentī videntur. Caterū
 calefaciant hi tandē, non secus ac reliqui cibi, si
 semel vt corpus nutriant sint consequuti, &c.
 Et Aristoteles, cur sepe numero vsu veniat vt in
 gesto cibo inhorrescamus, rationē inuestigans
 ait: An quod cibus frigidiusculus admissus vin-
 cit principio magis naturalē calorē, quàm vin-
 citur? Ergò primū refrigerant quæcunq; ali-
 menta

*Lib. 3. de
 tempera.*

menta ventriculus compræhendit, & sua qualitate vniuersum corpus alterant, verùm ea frigiditas parùm durabilis, mox à calore nostro quì longè superat, euincitur. Durat tamè ad eorum quæ assumpta sunt qualitatis, & caloris huic se se opponentis, efficacix proportionè. Nam qui naturâ vel ex accidenti quopiam minus calidi sunt, & frigidioribus vescuntur, eos frigus à pastu sentire diutius rationi consentaneû est: in alijs mox discutitur, in alijs nullo pacto animaduerti potest, quia ventriculi estuâs calor statim ciborû qualitatem extinguit, & primo contactu iugulat. Porrò frigida alimenta hîc volumus intelligi, non solùm quæ propria natiuaq; temperie talia videri possunt, verum etiâ refrigerata, quæ naturâ calida esse nihil vetat. Nam vinum & eiusmodi multa, cum egelida sumuntur, mutati atq; ad eò externi frigoris qualitate nos primùm afficiunt: ea tamè faciliùs multò citiùsq; expugnatur, q̃ si interna insitâq; foret. Ex demòstratis iâ colligo, mulieribus præcipuè, & viris temperamèto frigidioribus, aut qui vètriculû ex frequèti destillatione imbecillû habèt (qđ ferè accidit ex hepatis insigni caliditate q̃ ppetuò ad cerebrû halitus transmittit, vnde in frigidû vapore cõuersi, deorsû fluunt) à pastu frequèntissimè extrema frigere: ceteris minimè, nisi cùm frigidis admodû vescuntur. Nam huius euentus causam omnè sibi attribuunt, alimentorû qualitas, et natiui caloris illa tractâti, quântitas: vt sit

evidentissimè falsum quod nonnulli somniant
 ab extremis vnguibus ad stomachum auxiliij
 gratiâ recurrere calorem. Eadem ratiocinatio
 docet, cur ex conuiuis similibus edulij pran-
 sis, alij frigeant manus, alij potiùs caleant, qui
 scilicet alimenta vegeto suo calore statim affi-
 ciūt: vnde fit vt tenuiore substâtiâ ratiorem cor-
 poris habitum permeante, mox sentiatur vndi-
 que sparsa caliditas. Imò verò quibusdam ac-
 cidit per comestionem calefcere atque suda-
 re (quos vulgus generosis equis auenam de-
 uorantibus comparat) non solùm ob dentium
 attritionem, & *μυσητηριών* musculorum tempo-
 raliū cōtentionem maximam, verùm etiam
 propterea quod internas partes calidas attrin-
 gens alimentum, subitò vaporem edit, non ali-
 ter quàm frigida ignito lapidi superinfusa. Va-
 por autem & calefacit, & in sudorem conuer-
 titur. Qui frigus ab ingestio cibo patiuntur, il-
 lud tātisper sentiunt, dum à calore nostro euin-
 citur natiua aut ascititia cibi frigiditas. Nā si ca-
 lida omnia, vel plura saltem quàm frigida sumā-
 tur, vt valde piperata, acria, salsa, vinumque
 meracius bibant, aut (quod insigniùs calefacit)
 cenosaccharum & aromatites, vulgo dictum
 Hippocraticum: haud dubiè ex his nemo fri-
 gus persentiet, dum modo quæ assumit etiam
 calore externo tepuerint. Quod si extremæ
 partes sui caloris missione ventriculo suppetias
 ferre solitæ forent, cur non etiam calidis deuo-
 ratis

ratis frigus sentiretur? Nonne calida quoque alimēta coctionem desiderāt? Quid obstat quominus tunc ad ventrem cōuertatur manuum calor, ipsæque frigidiores maneant? Nam calidos plærosq; cibos (vt allium, cæpe, raphanū carnes incisas & piperatas, salsaque & fumo exsiccatas) coctu difficillimose esse constat: vt nō sit quod respondeas, ventriculū ijs conficiendis minimum laborare, nec externā egere operā. Quod etsi concederetur, non minus tamen consueta ope destitui oporteret ventriculū, præsertim cū id calorem natium nulla ratione vtentem lateat. Neque enim distinguere nouit, hos cibos faciliè coqui, illos difficiliè; ad hos properandum esse, illos verò negligendos. Alioqui tantum artis haberet, quantum medicus longa obseruatione acquirit. Si dicas *διωρέφους* quidem esse cibos quosdam naturā calidiores, sed quòd nostri caloris qualitatem adaugeant, eosdem ad sui elaborationem plurimum conferre, id rursus fatearis decet, calorem animalium eam distinctionem agnoscere, & cognita ciborum faciliè coquendorum occasione (quæ ex caloris nostri locupletata facultate pendet) consueti officij munus tanquam superfluum eo tempore non exequi. Iam vidè quàm vana & anilia planè responsa commisci oporteat, vt absurda tutetur opinio. Me sanè pudet pigetque rem adeò leuem agitare, & infirmam arcem vel nullo præsidio munitam.

oppugnare. Sed omnes iam in meam sententiã
 vtrò descendunt, qui demonstrationum qui-
 bus eam persuadeo, pondus æstimare sciunt. Si
 querant, vnde accidat externas extremasq; po-
 tius quàm internas vicinasque partes, à cibo fri-
 gus sentire: ex supradictis intelligent, calidio-
 ra non sic à frigida causa affici vt naturã frigi-
 da, quum hæc minimum, illa strenuè diuque re-
 luctentur. Et sanè petenti admodum qualitate
 opus est ad vincendam internorum caloris fon-
 ti vicinorum caliditatem, in externis & extre-
 mis, quæ ab corde longiùs diffita sunt, facili
 negotio debellatur. Verùm, frigus parum diu
 durat, quum mox vires suas colligens natiuus
 partium calor, aduersam qualitatem iugulet.
 Sed quã fit, vt præterito viscerum calore, & ve-
 luti flammã superatã, ad extrema vsque feratur
 frigiditas? Fateor, dices, in partibus cali-
 dissimis calorem ab frigiditate illhac pertran-
 siente non minui: sed quomodo fieri potest, vt
 in illis non extinguatur ipsa, neque vltèrius per-
 gat? Mirum, quã valeat tantum superare obsta-
 culum, vt à contrarijs multis non eneruatus,
 etiam, cum externarum partium calore con-
 gredi audeat. His respondeo, verisimile
 quidem esse à circumstante calore exeuntem ex
 stomacho frigiditatem labefactari: at non ex-
 tingui dum est insignior, & calor ipse remis-
 sus. Nam nisi obtunderetur, longè diutius
 maiusque frigus extrema sentirent. Penetrat
 verò

verò ocyùs quàm totum sopiatur, vt est rei tenuis natura penetrabilis. Ad id quoque facit corporis raritas, & transpirabilis laxior textura, quæ solet hepate calidioribus inesse: tales verò magna ex parte sùnt, quibus etiam friget ventriculus. Ergo, multum apertis meatibus quum via frigidaè qualitati pateat, haud segniter prius longissimè conuolat, quàm tota perire possit. Cæterùm, qualitates ipsas (quas incorporeas esse Galenus vno libro demonstrauit) paulo momento corporis partes singulas attingere posse, multorum euentuum experientia docet, vt ex quotidianis vini generosi, vel aquæ frigidaè potus. Hæc enim subito mouent vndiquaque sudorem, præsertim in corporibus humidis, & ijs quæ ex labore aut alio modo calent. Id verò accidit eo quòd frigus vndique sparsum contrahit, cogit, premitque particulas, vt contentum in se humorem exprimant. Nam illud quaquauersum diffundi sentitur, statim ac bibitum est, qualitate ad vnguium vsque radices *αθρόως* perueniente.

Nihil ampliùs video quod dubitationi locum facere possit, vel obstet quo minus ex prædictis infera, ciborum qualitatem vnicam esse frigoris à cibo in extremis percepto occasionem, & plerisque id nunquam accidere, quia ventriculi maior caliditas non finit alimentorum frigiditatem longius

I n u
 esse in potus inueni & exire non
 modo

progredi, quin eam mox absorbeat. Proinde ta-
 libus naturis potiùs calent manus, quod tenu-
 issima alimentorù portio à nativo calore supe-
 rata accensaque, vniuerso corpori communi-
 cetur, & ocyssimè distribuatur, (veluti iam con-
 fecta, & reficiendis spiritibus accommoda) inte-
 rim dum expectatur reliquorum concoctio.
 Frigent ferè omnes, & soli (quod ad corporis ra-
 tionem attinet) ventriculo frigidiorè præditi:
 vt sit eorum absurda valdè opinio, qui censent
 inculpata valetudinis indicium esse, à pastu
 frigere. Postremò, id annotandum nobis est,
 quod etiam ratio docet: calorem viscerum in
 omnibus non nihil obtundi ex primo ciborum
 contactu, etsi ad extrema vsque non penetret
 frigus. Id ex pulsuum mutatione conijcio (quæ
 nota est interiorum, vel lenissimorum, & alio-
 qui imperceptilium effectuum, occasionis.) quia
 nulli non sunt minores, languidiorésque, sed
 frequentiores pulsus à pastu, ob caloris simul
 & necessitatis diminutionem: alijs tamen hæc
 euidentiora, alijs obscuriora sunt, pro tempera-
 menti & assumptorum natura. Postquam verò
 superata est maxima ex parte alimentorum ru-
 ditas, sensim augentur pulsus, vt tandem confe-
 cto cibo sint maiores quàm ieiuno, & vehe-
 mentiores. Hæc cum ita sint, manifestissimè de-
 clarant non calorem intro refugere (alioqui
 pulsus non minuerentur, sed contrà augeri par-
 esset) quin potiùs internū & externū non nihil
 obtun

obtundi: illum tamē multóminus, quòd viscera
 omnium calidissimę partes sunt. Id præsertim
 accidit ventriculo primùm cibos amplexante,
 & circa illos sese contrahente: extraneæ quippe
 materiæ contactus nescio quid horroris indu-
 cit. Quod nemini mirum videbitur, qui obser-
 uarit urinâ emissâ corpus inhorrere: scilicet ex
 mutua contagione laterum vesicæ frigidiuscu-
 lorum, quibus erat iucundior lotij tepiditas, nō
 (vt Aristoteli visum est) quod aër frigidior va-
 cuum spatium mox impleat. Sic vlceris cauita-
 te frigido specillo contactâ, vel nullâ alia dolo-
 ris occasione, corpus totum horrescit: & omnis
 frigidior causa nervosis, aut alioqui sensu exa-
 ctissimo præditis particulis occurrens, facit ri-
 gorem, eumque affatim toto corpori vno mo-
 mento communem. Quamobrem si non ad-
 mittas qualitatem ciborum quaquaversum dif-
 fundi, vnus ventriculi & nervosi & sensus de-
 licatissimi refrigeratio satis erit ad ea molien-
 da quæ à pastu accidere solent.

*Lib. 8. probl.
 9. & 14.*

Tot & tantis Argumentis vana illa & planè
 ridicula frigoris horrorisq; à ciborum assum-
 ptione causa, in exilium relegata, & de hominū
 mentibus iam depulsa videri potest, vt à
 nobis allatę sanè verissimę & certif-
 simis demonstrationibus cō-
 probatæ, cedat.

G. ALENVM MVLTIS IN locis
 ἀμφὶ τῶσιν venis tribuisse, & Venas esse pro-
 prium sanguinis gignendi instrumentum: Ad
 Clarissimum & omni doctrinae genere orna-
 tissimum Iureconsultum NICOLAVM
 STILBTHERYM.

DEMONSTRATIO IIII.

VM ante aliquot dies, me de ve-
 narum officio multa præter vul-
 garem medicorum opinionem
 differentem audires, amicissime
 & iucundissime NICOLAE,
 alijs omnibus concessis, eam propositionē qua
 venas non minus ἀμφὶ τῶσιν quam ἀπὸ τῶσιν dicatas
 esse affirmo, te prius admittere nolle, quàm de-
 monstratione confirmem, dixisti. Ad hæc re-
 spondebam, ex nostri Galeni (cuius maxima
 est, & meritò, apud omnes autoritas) locis ali-
 quot me faciliè probaturum, sanguinis efficien-
 di vim insitam venarum genus habere. sed
 ijs aliàs contradicat, rationem potius insequē-
 dam

dam esse putavi. Nam sapissimè concessâ venis *αἷμα πῶσι*, vbi eius proprium ὄργανον ex professo inuestigat, id carnem seu *παρέγχυμα* hepatis esse docet. Tu his commotus, statim rogasti vt Galeni locos annotarem, & tibi sententiam illam meam paradoxam scripto explicarem, vt per otium & attentius difficultatum nodos soluere tētares. Id etsi valdè laboriosum videri poterat, annui tamen, cū amico & nominis mei studioso nihil denegandum putarē. Atque nisi me publicę lectionis grauior tene- ret occupatio, multò plures sententias ex Gale- no transcripsissem, & longè fusio-rem tibi hęc facerem enarrationem. Tu qualiscunq; sit, rap- tum & carptim paratam, tam hilari fronte acci- pe, quàm si longiori tempore exactiusque cla- borata foret.

TRIPLICEM IN animalibus conco- ctionem fieri, omnes medici docuerunt. Earum prima est ventriculi cibos in *χύλον* transmutan- tis actio: altera venarum & hepatis, vbi chylus in sanguinem vertitur: tertia in singulis nostri corporis partibus fit, quum sanguis in illarum nutritionem (quę particularis quædam genera- tio vocari potest) absimitur. De alijs duabus nulla quęstio hætenus, quod sciã, suborta est: de secunda hoc dubitamus, an venis, an carni hepatis, quam peculiariter *παρέγχυμα* nominãt, propria sit *αἱματώσις*. Nam modo huic, modo il- lis sanguinem gignendi vim Galenus cōcedit,

- ut ab eius autoritate sumptum, & anceps & lu-
Cap. 9. bricum sit argumentum. Siquidem lib. 2. de fac-
 natural. inquit: Perfectam cruditatem pitui-
 tæ intelligere oportet, in secunda coctione, sci-
 licet in venis: non autem in ea quæ prima est,
Cap. 4. quæque in vetriculo perficitur. Et lib. de sanit.
 tu. Eadem ratione se habent & quæ in ventre
 male sunt confecta, ad secundam cõcoctionem
lib. 3. Cap. 1. quæ agitur in venis. Et lib. de symp. causis. Hec
 tibi eius quoque cruditatis quæ in vasis san-
 guinis accidit, exëpla sunt. Idẽ manifestissimẽ
Lib. 2. Cap. de denotavit lib. de facult. alim. his verbis: Qui cu-
cucumere. cumeres bellẽ concoquunt, quum eo ipso fisi,
 affatim ijs se impleuerint, ijs tandem longo
 temporis tractu accidit, vt succus frigidus ac
 mediocriter crassus in venis coaceruetur, qui
 in ea coctione, quæ fit in venis haud facilẽ mu-
Cap. 9. tationem in probum sanguinem recipiat. Rur-
 sus lib. 2. de facult. natur. ait: Propter quid veter
 cõtrahitur circa cibũ, & cur venæ sanguinẽ ge-
 neret, ab Erasistratijs vellẽ audire. Et lib. de the-
 riaca ad Pis. Cũ natura valida est (inquit) tũc
 etiã sine impedimento vetriculus cibos conco-
 quit, ac venę ipsos promptẽ in sanguinem redi-
Cap. 8. gunt, iecur bilem ex facili segregat. Item, lib.
 2. de fac. natur. Oportebat adijcere aliquid etiã
 de generatione bilis in hepate & venis. In illis
 enim instrumentis gigni bilem vnã cum san-
Cap. 7. guine veteres tum medici tum philosophi pro-
 diderunt. Et lib. 3. de vetriculi alteratione
 verba

" verba faciens, inquit: Sane ea maior est quàm
 " quæ in ore perficitur, minor verò ea quæ in io-
 " cinore & venis. Horum namque alteratio nu-
 " trimentum in sanguinis substantiam mutat. Et
 " alibi: Quemadmodum in ventriculo conco-
 " quuntur esculenta, pari ratione in iecore & ve-
 " nis præconcoctum in ventriculo alimentum.
 Sed quum in tribus postremis locis etiam de he-
 pate mentionem faciat Galenus, ex his inferet
 aliquis, iecori non venis propriam & peculia-
 rem esse vim sanguificam: ab illo verò in has
 influere, ut sint eius facultatis quodammodo
 participes, concedet: at negabit in sitam sangui-
 nis gignendi potentiam, Galenum venis (ne per
 somnium quidem) unquam tribuisse. Verum
 quæ à nobis iamiam ex eodem autore produ-
 centur sententiæ, id facillimè explicabunt, &
 vel luce meridiana clariùs demonstrabunt, Ga-
 lenum venis ἀπαύρωσι tribuisse nativam & na-
 turalem, non aliunde mutuam: quum sæpe di-
 cat inesse, & nunc sanguinis generationem ab
 innato venarum calore, nunc ex certa quadam
 temperie perfici asserat. Sic enim lib. 4. de usu
 partium: Venis quæ ad ventriculum & uniuersa
 intestina pertinet, inest facultas quædam san-
 guinis effectrix quæ succum qui ex cibis distri-
 buitur venis in sanguinè mutare naturale est,
 priusquam is ad hepar perueniat. Et eodem li-
 bro: intelligo in animalis corpore omnia con-
 uenienti constructione constare, diuinasque

Cap. 12.

Cap. 2.

- quasdam ipsis virtutes à conditore esse inditas:
 & venas quidem non deducere solum nutritum
 ex ventriculo, sed attrahere simul & he-
 pati præparare modo quo ipsum simillimo.
 Quippe quæ natura ipsi sint adsimiles, & pri-
 mum germen ex illo ducant. Et lib. 2. de facult.
 nat. antiquorum sententiã approbare videtur,
 qui (vt ipse inquit) demonstrarunt alimento in
 venis ab insito calore transmutato, sanguinem
 quidem ex mediocri calore fieri, reliquos verò
 succos ex eodem immodico. Atque eam opinio-
 nem, vt verissimam & euidenter sensui appare-
 tibz consentientẽ (quod vel Galenus eo in lo-
 co testatur) nos paulò post varijs rationibus, cõ-
 firmabimus, vt quàm bene paradoxum no-
 strum placitis veterum quadret, quãuis à Gale-
 nius viri locos quibus *ἀμείωσι* venis concedit,
 expendamus. Libro primo de facult. nat. saepe
 hoc repetit, vt dum ait, vbi cibus sanguis fit, pas-
 sius quidem sibi, actius verò ipsius venæ fit
 motus. Et paulo post: Tam vena quàm reli-
 quarum particularum singulæ, ob certam
 quandam temperiem quam ex qualitatibus
 sunt nactæ, hoc vel illo modo agere videntur.
 Et deinceps: Potentia ea facultas in venis
 quam sanguificam appellant, atque etiam alia
 quæuis facultas, in relatione ad aliquid intelli-
 gitur. Nam actionis ipsius, potentia est causa:
 causa vero ad aliquid est, &c. Deinde: Quoad
 agen

* agentis causâ substantiam, ignoramus, facultatem
 * eam siue potentiam appellamus, in venis
 * quidem potentiam quandam sanguinis factricem
 * dicentes, in ventriculo concoctricem, in
 * Corde pulsificam, ac in singulis reliquarum
 * particularum propriam quandam eius quam
 * edunt actionis. Ex his omnibus locis, qui cum
 * supra citatis benè conueniant, facile est colligere,
 * venas de Galeni sententia sanguinis opifices esse,
 * eamque vim insitam habere, quæ non à iecore per
 * tunicarum suarum raritatem influat: sed proprij
 * temperamēti conditionem sequatur. Nã si quis
 * solam ἀνάδωσιν venarū peculiare munus esse,
 * interpretari velit (quū tamē Galenus ἀμάρωσιν
 * luculenter exprimat) absurdus omnino censebitur,
 * vt qui non videat hoc figurę & cōformationi,
 * nō téperamēto, deberi. Nam instar canaliū
 * venę excauate, & ceu riuuli per totū corpus
 * disperse, humorē quaquauersū distribuūt:
 * sed interī ab innatâ facultate (quæ elementorū
 * proportionē & miscellā sequitur) illū coquūt,
 * elaborāt, mutātq; in sanguinē. Id etiam Galenus
 * voluisse videtur, dū inquit: Venis (quū eas
 * natura distributionis organa fecisset) facultatē
 * sanguinis generatricē indidit, ne dū per eas
 * fertur, tēpus ipsi alimēto frustra periret. Scio
 * equidē Galenū ipsum nō admittere, venas ἀμάρωσιν
 * gratia fabrefactas esse, quasi illarum hæc
 * esset propria: sed ijs abuti naturam (vt omnibus
 * ferè solet) ad varios vsus. Nã distributioni

Lib. 4. de vsu
 part. cap. 17.

tantum peculiariter inferuire has existimauit:
 quod ex sequentibus verbis aperte colligere
Ibidem. licet. Coquitur (inquit) adhuc alimentum & in
 ipso per intestina transitu, ut in venis etiam
 omnibus sanguis. quum tamen neque intesti-
 norum quoduis coquendi alimenti, neque ve-
 næ sanguinis gignendi gratiâ extiterint: sed
 natura quidem organorum quoque in melius
 abutitur. &c. Hinc manifestum est, quod variū de
Lib. 4. cap. 12. venarum facultatibus sermonem habeat Gale-
 nus: cui tamen id persuasum esse scimus, carnē
 hepatis solam *αὐτῆς τῶν σπλάχνων* vim insitam & natu-
 ralem obtinere, ut libris de usu part. docet. Post
 quam enim reliquas iocinoris particulas san-
 guinis efficiendi propriam causam non continere
 monstrauit, Restat ergo (inquit) id quod est ve-
 luti caro hepatis (quod sanè est & propria sub-
 stantia visceris) esse primum sanguinis gignen-
 di organum. Et paulò post: Caro hepatis,
 quæ est proprium ipsius corpus, primum gi-
 gnendi sanguinis est organum. Et lib. de fac.
Lib. 3. cap. 13. natur. Corpus iocinoris appello, primum ac
 maximè ipsam propriam eius carnem: post hæc
 etiam singula quæ sunt in ipso vasa. His & ple-
 risque alijs locis quid senserit ipse luculenter
 explicat, *παρ' ἐγγύχου καὶ τῶν σπλάχνων* conceptis ver-
 bis exprimēs. Nam si duntaxat *ἡπατος* dictionē
 proferret, nondum constaret illum sententiæ
 nostræ refragari: Nam eius verba sic possent in-
 terpretari: Hepatis vox significat integrū vi-
 scus

scus ex multis conflatum partibus, venis scilicet, arterijs, neruis, meatibus biliosis, carne peculiari, & omnia ista inuolvente membranâ. Ex his præcipua sunt venæ, quibus totius actio accepta refertur, quemadmodum in quouis instrumente vna est similis particula primariæ functionis opifex: aliæ huic vsum & vtilitatem præstant, actionem iuuant aut meliorem efficiunt, vel partem vniuersam conseruant. Quod si est, quum à digniori fieri solet nuncupatio, nil mirum si hepatis appellatione infinitum eius partis venarum numerum intelligamus. Porro venas huius instrumenti sanguifici propriæ actionis auctores esse, nobis statim demonstrabitur, vbi Galeni & aliorum qui eius sententiæ suffragantur, rationes quibus parenchymati præcipuum operis adscribere contendunt, euerterimus. Aiunt ei tribuendum esse vim præcipuam, cuius in aliquo organo amplior quam reliquorum moles est: *ωπερχυμα* verò hepatis venas quantitate superare. Verum vt concedã paulò vel etiam multò maiorem esse carnis hepaticæ quàm venarum suarum portionem, non ideò tamen concludas, illi digniorem gradum deberi, quum oculi princeps particula minima sit, humor chrySTALLINUS, vnicum visionis instrumentum. Et neruus musculū valdè crassum perreptans, organi pars omnino parua, præcipua tamen est. Galenus subtiliore argumento sententiam confirmabat, demonstrans

*Lib. 4. de
usu part.
Cap. 2. et
lib. 6. de*

plac. Hipp.
& Plu.

quomodo oporteat in compositis corporis partibus, quibus aliqua actio commissa est, scrutari per anatomē eiusmodi particulam, cui nusquam in corpore alia sit similis: eamque totius instrumenti proprię actionis autorem esse putare. ex quibus tandem infert, iecoris *παρέγχυμα*, eiusmodi haberi. Sed huic ratiocinationi ita respondeo: Musculorum caro musculis propria est, nec usquam in alijs instrumentis inueniri potest eadem, quamuis omnia sui generis carne prædita sint: (Alia enim est cordis, alia hepatis, alia splenis, alia renum: & exanguibus quoque, sua est caro, glandulis, cerebro, ventriculo, intestinis, & utero, quæ omnia nobis alimento sunt.) Num musculosa carni motus voluntarij præcipuam vim assignabis, propterea quod aliud instrumentum nullum similem particulam habet: quemadmodum hepatis parenchymati *επιγαστρικόν* attribuunt, eo quod propria huius visceris pars esse videtur: Nonne ad nervum actionis motorie summa deferenda est, ut Galenus ipse docuit? Atqui nervos in alijs partibus istis omnino similes reperimus: carnem qualis est musculosa, non alibi. Quamobrem falsa & inanis Galeni demonstratio, ac ijs quę sensus comprobant manifestè dissentit. Quanto melius esset asserere, iecur nil aliud significare quam infinitam venarum sobolem, cui rubra mollisq; circumfunditur substantia, (quam ex ea occasione *παρέγχυμα* vocant) nuper concreto sanguini simili

Lib. de motu
musc.

simillima: ut musculus neruo & ligamēto in mi-
 nutissimas fibras discisso præcipue constat, qui-
 bus ad firmitatem & integumentum caro adna-
 scitur. Hepatis siquidem nuncupatio rectius ab
 infinito venarū numero, quàm à mole sangui-
 nea illis superinducta deducitur. Attamen si
 quis malit proprium iocinoris corpus, propri-
 amque substantiam *παρέγχυμα* illud cum Gale-
 leno vocare, quia in alio nullo viscere similem
 inuenias, non refragabor, dummodo cum eodē
 autore minimè velit primum gignendi sangui-
 nis organum, & venarum principium, illi tri-
 buere. Nam qua ratione id defendere possis,
 quum parenchyma ex venis quæ ipsi intexūtur,
 potius quàm venas ex parenchymate originē
 duxisse, primæ animalis conformationis obser-
 uatio doceat? Galenus hominis procreationem
 describens ostendit, venam ex vmbilico proue-
 nientem primò ad cutem bifariam scindi, atq;
 alteram eius portionem hepatis futuri sede oc-
 cupata in quamplurimos diuidi surculos, qui
 bus tandem *παρέγχυμα* (propriam iecoris substā-
 tiam ille vocat) circum circa adnascitur, ita ut
 ramulorum interstitia, perindè ac stoebe, im-
 pleat, & obturet. Præter Galeni autoritatem,
 & à multis factam obseruationem, id etiam
 ratio docet, nam subiectas particulas esse prius
 oportet, quàm aliæ superponantur: quum illæ
 veluti fulcra & totius structuræ fundamentū.

*Lib. 4. de
 usu part.
 cap. 12.*

*Lib. de fœtus
 form.*

etiam in musculo lido musculus lido bi...

At, (dices) vna vice & simul omnes vnus membri particula nasci possunt? Negamus id hepatis formationi conuenire, quia sanguinem ex utero allici oportet, vt ex eo caro generatur. Sanguinem verò suppeditare, venarum functio est quæ cum humoris plurimum hauserint, per tunicarum suarum raritatem & anastomoses effluere sinunt: is vndique sparsus vasculis agglutinatur veluti concreescens. Ipsæ autem venæ, cum reliquis exanguibus & albis partibus, primum omnium ex semine finguntur. Id vt facilius explicem, conformationis partium ordinem à doctissimis viris annotatum, recitare non grauabor. Comparant in primis medio semine in tres quasi bullas digesta, iecoris, cordis, & cerebri rudimenta. Mox aliæ feminis portiones crassiusculæ apparent, quæ in ossa abituræ sunt: aliæ tenues ac liquidæ ex quibus nerui fient, & venæ, atque membrane. Huius operis non nihil iam die septimo cerni potest, at multò apertius decimo quinto, quum in semine iam conspicuæ sint partes, & substantia & situ discretæ. Die quidem vicesimo septimo partes omnes & dispositæ & confirmatæ quodammodo iam apparent, sed perfectè in maribus die trigesimo, in fœminis die trigesimo sexto. Hactenus sola existit solidarum partium confirmatio ex puro semine, quod quantuluncunq; initio conceptum est à parentibus, id nihil auctum nihil amplificatum satis est

est partibus omnibus conformandis. Tum inde sanguis ex utero prolicitur, qui primum circum iecoris spermaticas fibras atque rudimentum concrefcens, totam illius molem & substantiam constituit. A die trigesimo sexto aut quadragesimo, conformatae partes solidae nutriri incipiunt, & carne fuleiri. Idque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & ministrat. Natura sensim carne eas implet capacitates, quae inanes inter spermaticas fibras intercederant. Igitur cum tempore & conformationis ordine hepatis carne priores sint venae, ut quae illi generandae materiam suggerat: quis iam affirmare audeat, venarum exordium pendere à paréchythae, & non istud ab illis enasci? Ex supradictis sanè liquet, ἀμάρτων priusquam hepar carne vestitum sit, in animalium corporibus exerceri. Nam ex sanguine ruberrimo, puro, & valde elaborato, calorisque vi incrassato, non frigore coacto (ut quidam volunt) hepatis caro producitur. At talem materiam non trahit ἔμβρυον: sed magis rudem & pituiteam, quae tandem in laudatissimum sanguinem euadit, venarum adhuc ex carniū facultate attractum humorem coquente ac perficiente: aliàs nunquam fieret παρέγχυμα. Quod si velis foetum ex maternis fontibus sanguinem iam perfectum & operi conuenientissimum haurire: idem toto gestationis tempore accidere

credes. quod si fateare, tandiu otiosum ac planè inutile hepar esse significabis, quandiu vtero fœtus includitur, quum nil sit quod agat. Præstat ergo dicere, venas iecoris præcipuas & primogenitas partes, statim initio *ἀνατάσει* incumbere: mox sanguine quem ipsa elaborarint superinducto & concreto, suum opus agere multò perfectiùs. Sed quâ fieri possit, vt exangues & albæ humorem suis tunicis colore dissimilem giignant, & quibus rationibus persuasus parêchymati hoc munus detraham, tempestiuum est nunc demum explicare. Hucusque varias Galeni authoritates protulimus, quarû numero plures nostræ fauent opinioni, pauciores ab eadem dissentiunt. Superest locus vnus ex lib. de Hip. & Plat. decretis, omniû qui nobis contradicunt ex præiudicata quadam opinione præpotens: in cuius euerfione non parum erit insudandum. Ast hoc sublato scrupulo, nobis victoriâ potitis receptui canere licebit. Iam igitur ad rem aggreddiamur.

Si verum est Aristotelis decretû, quod mille argumētis & experiētijs cōfirmari pōt, omnis actio cōtagione perficitur, & ea potissimû quâ immutationē siue alterationē appellant. Magnæ siquidem efficacix est, subiectum corpus in aliâ naturam transmutare. Proinde necesse est, vt totis viribus, & quam proximè, res agitetur verse turque. Hanc ob rem ventriculus cibos concoquen

quendos non solum sua cavitare excipit, verum etiam vndiquaque tangit amplectiturq; , & cauet ne quid inter hos & proprias tunicas medij vacui interiaceat. Cum enim toto ambitu illos attingit, facilius multò quàm si eminus ageret, *χλωσιν* perficit. Eodè modo & cordis sinus dexter sanguini quem ex vena caua haurit, suo contactu vitalem calorem impartitur: qui quò post ea inter medij septi angustias penetrat, accuratissimè elaboratus & extenuatus in sinistram cavitatem peruenit, & forma iam mutata spiritus vitalis sanguinisque arteriosi nomen adipiscitur. Omnes præterea nostri corporis partes, cù vt sese nutriant alimentum in propriam substantiam conuertere student, id non prius exequuntur, quàm roris instar disseminatus humor & lentore suo veluti agglutinatus, appositè singulis membri particulis adhæreat. Sic quatuor ille mundi naturæ simplices, dum paribus quodam modo virib. confluunt, in exiguas portiones se distrahunt, eoque ordine se componunt, vt quæque tãdem alterius diuersique generis cuiuspiam cohærescat, alioqui mutuae actiones & passionés tam accuratè non fierent, quàm est necesse, pro corporum generationibus. Auicenna

1. Fen. 1.

oportet elementorù partes & substantias ad tãtam redigi paruitatem, vt cuiusque earum plurimum contangat plurimum alterius: scilicet quum minutissima est diuisio, minimum quoduis

aliud omni enim ex parte attingit: si crassiores sunt partes, in aliquot tantū superficiebus mutuus erit contactus. Hæc cum ita sint, in sanguinis procreatione ea instrumenta merito primas tenere dicemus, quæ sola materiam versant, agitant, in portunculæ dirimunt, atque suo amplexu vndique premunt. Eiusmodi sunt venæ iecoris propè infinitos ramos spargentes, & *aug. & locus* officinā sua numerositate cōstituētes vt mox docebimus. Ergo hepatis carni sanguinis gignēdi præcipuum munus haud demandandum est, quum ab eā vasis occlusa materies nusquam attingatur, pro foribus ipsa stet, & venis tantum sit operimentum. Nam qui intus concoquitur humor, suis optimè iunctis canalibus, ab vna in alteram transfluit venam, rubrum parenchyma non tangit, eā portione excepta quæ illius nutrimentum futurum naturali carnis vi extrahitur. Cū itaque venis inclusus sanguis formetur, nec nisi probè formatus illinc exeat ad partium nutritionem: præterea quum ab ijs vndiquaque complectatur, immutatio verò contactum exoptulet, sanguinem sola venarum opera fieri verisimile est. Si dicas parenchymatis verè & propriè id munus esse, & vasa solū intercedere vt materiam illi contineant, nō immutent, atque trans venarū tunicas fundi vim quæ humorē sanguinis formā donet: fautorem habebis & Galenū ipsum, & primæ classis anatomix professores, qui hepatis

patis venarum tunicas ob id longè rariores
 esse, quàm earum quæ per vniuersum corpus
 distribuuntur afferunt: ne sua crassitie paren-
 chymatis (quod iecoris substantiam vocant) fa-
 cultatem retundant. Nam hepatis carnem pro-
 prium ipsius corpus, & primarium sanguifica-
 tionis ὄργανον esse, venas autem per eam disper-
 sas sinus loco censerit, dicunt. Vt enim sanguis
 diutiùs in iecore morâ traheret (inquiūt) ac per
 perfectiorem elaborationē pateretur, utque totus
 ad iecoris substantiam appropinquaret, non
 ad vnum ventrem illi (velut lagenam quandam)
 rerum opifex indidit, sed venas illas omnes in-
 finita ramorum serie, & in arctissimos ductus
 digessit. Ego verò contra: si venæ chylo dunta-
 xat in iecur deferendo institutæ sunt, nonne
 meliùs fuisset naturam hepatis carni amplam
 cavitatem concessisse, ut materiam circum cir-
 ca amplexata perfectiùs elaboraret, cum omnis
 actio per contagionem meliùs multò fiat, ut an-
 te monstrauimus? Aut cur cerebrum & cor (ut
 de ventriculo nil dicam) amplissimos habuere
 sinus? In crasso amploque viscere non deerat
 spatij fingendi cōmoditas, id verò cum primis
 necesse videbatur, siquidem παρ' ἄγχυρα præci-
 pium sanguinis conficiendi futurum erat in-
 strumentum. Dices, minoris est negotii, ἀμεί-
 τωσις quàm χύλωσις: vnde hæc cauo membro fie-
 ri, ut materia circumplecteretur, & perfectè
 contactu immutaretur, debuit: illa poterat

alio exerceri modo. Sed quare hac postero-
 res (ut vocant) alterationes, quæ scilicet in cor-
 de & cerebro fiunt, ventriculis indiguerunt,
 quum tamen faciliores multò sint? Nam quò
 rudior est materia, eò difficilius elaboratur.
 cibi verò primum à ventriculi natura multum
 absunt: chylus minori opera in sanguinem
 vertitur, hic promptius adhuc vitalis spiritus
 fit, & ab isto animalis gignitur promptissi-
 mè. Ergo hepatis carni iusta cavitas negari
 non debebat, si ἀμύρωτος (rei nec prorsus
 facilis, nec prorsus difficilis) curam haberet.
 Quod ad venarum tunicæ raritatem attinet,
 sciendum non alia ratione factam, quàm ut
 facilius crassior sanguinis pars ad *παρέρχουσα*
 (quod tali gaudet ac fruitur) penetraret. Sed
 tantæ venarum mollitiei, quam rarior tex-
 tura comitatur, potissima occasio nunc nunc
 in mentem venit, dum memoria repeto quæ
 doctè admodum Galenus de corporum &
 partium molliorum natura, ad faciliorem
 mutationem nutritionemque conferente, de-
 monstravit. Nempè, quod valdè est molle,
 nec trahendi, nec retinendi, nec expellen-
 di, sed solo coquendi robore pollet: maxi-
 mè verò si calidum etiam id fuerit. Proinde
 puerorum corpora optimè, & quantum ad
 auctorem quoque satis est, nutriri, humide
 caliditatis ratione, probat. Venæ igitur quò
 molliores & calidiores sunt, eo concoctio-
 ni

Lib. 3. de
 Symp. cau.
 cap. 3.

ni & nutritioni magis idonea censentur, cuiusmodi videntur in hepatis viscere distributa. At quia eadem occasione fiunt ad trahendum ineptiores, ostiolorum propè infinitorum suctione accidit, vt nihil illas præterire valeat, trahentium numero facultatis imbecillitatem supplente. Ob id siquidem vena porta in tot mesaraïcas diuidenda fuit. Et quum molliores minus diu materiam retinere queant, factâ in minimos vsque ramulos extremâ diuisione, retentricis facultatis defectus ritè compensatur. Nam dum per mille angustias & angiportus transiturus est humor, in his moram diutius necessariò trahit. Si parum expulsionem valeant, quid refert, quum ad sanguinis benè concocti expurgationem, hinc vesicula bilem exsugat, illinc melancholiam splen trahat, reliquum verò (oneri tunc futurum, quum se & hepares nutrierint) venæ cauâ exhauritur. Erat igitur venarû hepatis officio à natura satisfactum, si in coctione & (vt vocant) alteratione tantum excellerent. Ad id verò sola mollities requiritur, quæ illarum tunicis concessa videtur. Et ne facillè ruptioni ob tantam laxitatem forent obnoxia, cõuenientissimo suæ nature integumêto munitæ sunt, quod perinde ac stoebe (vt loquitur Galenus) intermedia spatia replet & obturat. Idem venarum calo remfovet & sua densitate conseruat, nec non proprij

*Lib. d. fact.
form.*

calidi vsum concedit. Nam præter mollitiem, caliditas multa erat venis necessaria, vt promptè & exactè humorem concoquerent. Tertiâ huius structuræ occasionē docet anatome, scilicet venas præter tunicam peculiarem, aliam subinde asciscere, vt quoties longo tramite ducuntur, & alicubi suspēduntur, aut duriori corpori (veluti ossi) incumbunt: cūque extra viscus aliquod aut musculi corpus eminent. Tūc enim semper ex conterminis membranis alia tenuis quædam tunica venis obuoluitur, tutioris ductus & ad vicinas partes firmiter nexu gratia. Visceribus autem insertæ & in illis propagatæ, eâ tunica non egent, quòd abunde in illis formentur. Ea verò tunica foret impedimento, quo minus promptè sanguis ex venis sudaret. Ob id in nulla corporis parte, venæ tenuiorem quam in hepate suam peculiarem tunicam habuere. Per vniuersum corpus dispersæ duriores & densiores quoque sunt, propterea quòd mediâ via sanguinem transcolare & elabi per rariorem texturam, noxiū fuisset. Sed nec erat quo vestirentur vbique: vt taceam plus humorum deductioni, quàm immutationi, eas inseruire. Ergo venarum opus est *ἀμύδρωσις* non *περυχίωσις*, quod illis ad tutelam & firmitatem (vt caro musculis, propter neruorum & ligamentorum minutissimas fibras, concessa) superimponitur: simul & caloris augendi gratiâ. Hic enim facultatū naturalium princeps instrumentum

tum, & actionum autor censetur. Cū verò præcipuam *αιμάτωσης* causam inuestigamus, quærimusq; an venis, an potius *παρέγχυματι* ea sit tribuenda, nil aliud quàm organum, ex cuius temperie facultas innatum calorem ad opus dirigens enascitur, quærimus. Porro, si *παρέγχυμα* sanguini efficiendo plusquam venas incumbere putes, ob id quia tali fomite destitutę nõ coquerent: eodem nomine & ventriculum iure *χλωσως* priuabis, quum male sit futura illius actio, (imò verò ne aggredienda quidem) si hepatis superiacentis, omenti, lienis, venæ cauæ, arteriæ magnæ, &c. caloribus veluti focis, destituatur. Quid? num his præcipuè *χλωσις* tribuenda venit, sine quibus actio perfici non potest? Minime profecto. nam quædam sunt *εν τοῖς ὀργάνοις*, ad actionem melius perficiendam, alia sine quibus non fieret: neutra tamen præcipuæ causæ merentur appellationē. Sed quomodo sanguinem venæ generabunt, exangues quum sint & spermaticæ, naturaque frigidiores? Non aliter quàm stomachus chylum exchylus facit, exanguis vena sanguinem gignere potest. Et vt ventriculus temperamento (quod materiæ conditionem insequitur) frigidior esse putatur, nihilo minus tamen omnium difficillimæ ciborum elaborationi destinatus est: sic ventriculo frigidiores venę sanguinē ex *χλω* perficere possunt. Hæc enim à temperiei quadã proprietate, non caloris intonsiore gradu dependent. alioqui ignis

chylum & sanguinem ex carnibus, ovis, & quouis cibo omnium præstantissimè efficeret. At si vel centum annis eo decoquantur, assentur, vel elixentur, nunquam talem formam accipient. Innatus verò cuique animalium particula calor, ut singulis suum dispensauit natura, quantumcunque is fuerit, effectis probat atque prodat quas vires obtineat. Quod si placet etiam plurimum conferre, asserere, (dummodo fatearis naturam, cui omnium facultates priusquàm nobis cognita fuerunt, omnibus quod sat erat tribuisse.) non reluctabor: quippe qui sciam ventriculum magis quàm venas calere, tum peculiari temperaturâ, tum vicinorum fomētis. Nam tunica ventriculi tenuiores sunt venarum tunica: his verò superpositum ad hepatis conformationem *παρέγχυμα*, calorem adauget: arteriæ ramulus vnicus hanc massam perreptat, quum alijs in locis rarò à vena discedat arteria comes, fouendi caloris ergò. At ventriculo nihil horù obtegitur: lien altera ex regione accùbit, omentum fundo adhæret, vena omniù maxima *κολονη* & arteriæ *ἀόρτης* truncus amplissimus eidem stomacho substernitur: superioracijs tãgit *διάφραγμα*. Præter hæc omnia, venter carnosior crassiorque multò quàm vena quæuis apparet. Atque proculdubio necesse fuit hūc validis calore muniri, quòd multiformia primus excipiat alimentum.

ta. Non enim colore solùm & cōsistentia multū
 diuersa, sed omnibus saepe cōditionibus *ερεπογέ-
 νει*, & nonnunquā mutationi pertinaciter diu
 obfistentia, dura, crassa, in magna etiam quāti-
 tate illi sunt atterēda, cōminuēda, & summè le-
 uiganda, vt in cremorem omninò æqualē redi-
 gantur, isq; totus albeat, & nullis non qualitati-
 bus *επογένης* (quātum sensus discernere potest) e-
 uadat. Eam materiam tāto labore in stomacho
 preparatā & factā similarē, rursus in intestinis
 perfectiorem redditam, iecoris venæ suscipiūt,
 atque faciliori negotio in sanguinem vertunt.
 Ob id parciori caliditate has contentas esse op-
 portuit, atque fuit abundē illarum vsui satisfa-
 ctum, dum carnis maximam molem circumpo-
 suit Natura, vt eius tepore venarū infusus calor
 egregiè foueretur, & nō nihil auferret. Nā à
 parēchymate vim quandā *ἀμγρώσεως* in venas
 transfundi quid erat necesse, quum proprio tē-
 peramento, & carne illa natiuo calori fauen-
 te, id præstantissimè fieret: dummodo in exi-
 guas portiones conficiendus humor distrahere-
 tur? Hoc enim fuit per quàm necessarium, vt
 venarum debilior forsitan in coquendo vis, in-
 dustrio ramorum in varias frondes discrimine
 iuuaretur: quum materia quæ simul tota im-
 mutari nequit, partita id faciliè patiatur. Sic
 Aristoteles, mare in partes corruatū breui tem-
 re putrescere scribit, quod tamē ei vniuerso nō

Lib. 4. meteor.
 cap. 1.

M. liij

corpus

accidit. Propterea tali artificio non solum in hepatis compositione vsa est natura, verum etiam in alijs plerisque partibus, vbi maiore opus erat elaboratione. Nam arteriarum $\chi\alpha\rho\alpha\iota\sigma\iota\alpha\omega\upsilon$ rami plexum $\chi\alpha\rho\alpha\iota\delta\eta\upsilon$, & rete illud admirandum (si quàm plurimas & minimas distribuuntur, vt per moram longiorem in transitu, & materiã minutissimè comminutã facilius immutari possit. Vbi verò multiplicem diuisionem facere nõ licuit, natura varios anfractus & gyros instar capreoli aut hederæ, excogitauit, vt humor longiori tempore concoqueretur. Id accidit (vt anatome docet) τοῖς ἐπειδύμοις, quos seminis formandi non præparandi tantum officinam esse firmissimis demonstrationibus pro Aristotele probantem, sæpe audiui GVL. RONDELETIVM præceptorem, ingenio, doctrinã, & experimentis celeberrimum, & de Medicina quàm optimè meritum: qui mihi singulari obseruantia perpetuò colendus est, amicorum integerrimus. Ceterum si aliàs ynquàm, id præcipuè in vena porta fuit obseruandum, vt hæc in varias diuisiones filia, veluti radices numerosas in testinis distribueret, non modò quo exactè chyli meliores partes hauriret, (quod multò accuratiùs fit pluribus ostiolis excipientibus, quum si hos effugiat materia, in illos incidere possit:) sed etiam vt in ea fieri sanguis, rudior saltem inciperet. Nam priusquàm hepatis corpus

corpus attingat, minus perfectionis habet: illic
 verò, iam alibi præparatus, exquisitam sangui-
 nis formam induit, per angustos & multiplices
 ramulos sensim in venę caue truncum pene-
 trans. Ei tamen comes adhuc relinquitur mul-
 ta crudior pituita, aquea planè & tenuitate fluxi-
 lis, quæ in venis maioribus per multum otium,
 eius sero ad renes delegato, concoquitur. Ob
 quod dicebat Galenus: Pituita euacuari non de-
 bet, sed in corpore remanere. Inchoari verò *Lib. 2. de*
facult. nat.
ur. cap.
 ἀμύρωσι à mesaraïcis, hoc satis confirmat argu-
 mentum, quòd non solum vena porta cruore
 plena sit, verum etiam ramulorù extrema, qua
 parte intestinis adhærent, suffusa rubro colore,
 & sanguine turgentia videântur. Vnde colligas,
 perperam à nonnullis Lacteam vocari venam
 portam, quòd succus quem hæc ab intestinis
 iccori defert, lacteus sit. Atque maximè miror
 VESALIVM id annotasse, non repræhen-
 disse, quum albicantem portam aut mesaraïcas
 nemo vnquam viderit: sed hoc fauebat suæ opi-
 nioni, in quam mox animaduertam. Nam vix
 mesarei venas chylus attingit prius quàm san-
 guis fiat, tanta illis est gignendi sanguinis vis
 & promptitudo. Dicit aliquis, posse mesara-
 icas rubicundiores spectari, etsi non gignant
 sanguinem: quia materiarum continuitate faci-
 le fit purpurei coloris particeps chylus. Nam
 cum hepar sanguine plenum & turgens, nouus
 humor attingit, hic illius colore statim infici-

tur, præsertim albus, qui ad omnes colores indifferens multus paucissimo rubro facile tigitur. sic vniuersam perfundens materiã sanguinis falsam speciẽ ad mesaraicas vsq; præbet. Qui hoc proponit, mihi respondeat: cur si per continuitatẽ solum id accidit, etiã *χολος* in intestinis reliquus, & fæces ipsæ non rubent? Nam prius colorem non mutat, quàm venas subierit humor: illas verò paululũ duntaxat ingressus mox rubet, vel intra duplicẽ intestinorũ membranã, & in ipso orificio quo chylus exsugitur. Chylũ verò intestinis contentũ nusquam videas rubicundiore, ne ea quidẽ in parte quæ illinit internã superficiẽ, in quam venarũ anastomoses desinũt. Id autẽ potissimũ spectari deberet in inferioribus intestinis, quum permeatis superioribus in plus quàm centũ ostiolis materia eum contactũ ptulerit. Sola igitur venarũ opera sic sanguinis species illa, & verè generatio: non ex sola contagione falsus & dissimulatus color est. Neq; verò putandum, venis tantũ hepatis atq; mesaraicis ex multiformi diuisione *αιμωτασσεως* facultatem inesse, alijs omnibus negari: nam (quod prius quoq; annotauimus) per vniuersum corpus distributæ crudiorẽ pituitam coquunt. Ea Galeni sentẽtia est, qui mille in locis demonstrat pituitam dulcem vel insipidam (*απειροσ* Græci dicunt) sanguini permixtam relinqui, vt venæ quæ trans hepar sunt, in eã elaborãda sese exercent. Scilicet quod hepatis venarũ absolutam

conco

cōcoctionem effugere potest, id paulatim à cæ-
 teris, quæ nunquã à coctione cessant, perficitur.
 Illa quod erat magis laboriosum aggressæ sunt,
 & superarūt: hæ tandē extremã (vt aiūt) manum
 sanguinis portioni diminutè coctæ, adhibent.
 Proinde nō solū *ἐπεὶ δόσους* & sanguinis deferēdi,
 sed etiã perfectiùs elaborādi instrumēta, venæ
 dici merentur: eo tamē discrimine, vt maiores
 plus delationi inferuiāt, minores melius humo-
 rē transmutēt: tenuissimæ, quales sunt hepatis,
 omniū optimè sanguinē progignant, cū graci-
 litatis occasione, tum superpositæ carnis fauore
 haud contēnendo. Quæ hæctenus demonstrata
 nobis sunt, nō modò verisimilia, sed & necessa-
 ria quoque videri poterunt. Vnus restat nodus
 in quem omnes offendunt, ac festinabunt roga-
 re quî fiat vt candidæ venæ sanguinem rubrum
 efficiant, quum singulæ nostri corporis partes
 immutationi coctionique incumbentes, non
 prius sine potiantur, quàm materiam & sub-
 stantiã & accidentibus sibi similem reddide-
 rint. Siquidem omnis alterationis (vt in scholis
 dicimus) finis est assimilatio: quo argumento
 Galenus Aristotelis placitum de venarū à cor-
 de exortu oppugnans vtitur, dum inquit: Non
 nulli ipsas venarum tunicas sanguinis esse crea-
 trices arbitrantur. quàm verè, nō video. nam si
 ipsas exinaniueris, nihil prorsus à membranâ
 aut nerueâ natura distare conspicias. Isti igitur
 meritò dānandi sunt, qui venarū tunicis secūdū

*Lib. 6. de
 plac. Hipp.
 & Plat.*

naturam ipsarum sanguinis creandi munus de-
 ferunt: non secus ac si quis à nervis, aut mem-
 branis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut adipe,
 aut denique ab exangu corpore sanguinem cõ-
 tendat generari. Neque enim rubrum tunica
 humorem, sed candidum & viscosum procrea-
 re consueverunt, ex quo nimirum & ipsæ pro-
 creatae sunt, & augētur, & aluntur. **ANDRE-**
AS Vesalius, cum in alijs, tum præcipue in ea
 medicinæ parte quæ anatomen docet exercita-
 tissimus & valde ingeniosus, omnibus dissecti-
 onis proceribus confessum esse testatur, naturã
 venis quandam sanguificationis vim indidisse:
 quod ipse profiteri non audet. quin potius **Gal-**
leno contradicēs, mesaraïcas rudem sanguinis
 formam chylo cõferre, modo iecori simillimo
 præparare, & in ipso deductu concoquere, ne-
 gat. Nullam enim (inquit) sanguificationis vim
 membraneo & coriaceo venæ corpori assigna-
 re possum: & si quæ esset, illa profectò albũ pa-
 raret sanguinem. Atque hoc Galeni placitum
 non semel ab ipso repetitum altiùs refellerem,
 nisi lib. de Hipp. & Plat. decretis sententiam mu-
 rasset, &c. Ego nec Galenũ nec Vesalium rectè
 dixisse puto, sed vtrunque contradicēdi potius
 studio, quàm re satis examinata, opinionem le-
 uissimo argumento munitam propuntiasse exi-
 stimo. Id enim meritò leuissimum omnibus vi-
 deri debet, quod solum colorem desiderari si-
 gnificat, quum is de substantiæ ratione (quam in
 gener

generatione primùm expēdimus) nō habeatur.
 Formam quidem illum sequi agnosco & reci-
 pio: sed eius solius absentiam (audax dictum)
 sanguinis appellationem delere, non fateor.
 Verùm utriusque seorsum respondendum atque
 demonstrandum nobis est, hunc sensui ap-
 parentibus & millies visis parum attentè men-
 tem adhibuisse, illum proprijs placitis (quod in
 alijs multis eidem accidere solet) palam contra-
 dicere. Et ut à Galeno exordiar: venis mesen-
 traicis quandam sanguinis gignendi vim inesse
 lib. de usu part. docet: ne quis verò insitam,
 naturalemque, & ex proprio temperamento
 manantem (quod tamen sui immemor plerun-
 que dixit, ut antè monstrauimus) intelligat,
 ab hepatis propria substantia, quam *παρέγχυμα*
 esse putat, illam influere admonet. Porrò,
 eandem venis omnibus communicari, si pitui-
 tam dulcē concoquunt, (ut aliàs scripsit) est ve-
 rissimile: ut primum *ἀματώσεως ὄργανον* hepatis
 caro dicatur, ab hac verò secundum omne ve-
 narum genus. Cæterùm, quum sic ratiocina-
 tur: venarum tunicas sanguinis opifices esse
 non posse, quia sanguinem album efficerent,
ἀματώσει ex propria venarum temperie, & cer-
 ta materię natura, non accidere, arguit: aut non
 refragatur, venas sanguinem procreate, ad eas
 influente vi sanguifica, quam hepatis carni, nō
 cordi propriam esse contendit. Et quidem ha-
 ctenus Galeni sensus benè conuenit interpreta-

tio, nisi maui tantum autorem inconstantia
 & vanitatis insimulare. Iam sic ago: venæ à pa-
 renchymate, veluti quadam irradiatione, per
 tunicarum suarum raritatem (nam hæc subau-
 dienda sunt) influentem vim sanguinis gigen-
 di modo hepatis simillimo, vt Galenus loqui-
 tur, accipiunt. Si eius sola communicatione fa-
 cta, venæ sanguinem efficere, & ruborem quoq;
 subiectæ materiæ inducere possunt, quomodo
 absurdum esse putabis candidas partes alterius
 coloris humorem per concoctionem produce-
 re? Id si fateare, cur non recipies eadem corpora
 purpureū colorem inducere posse, si natiuam
 & ex propria temperaturâ sanguinis efficiendi
 vim haberent? Hepatis carni tantum ἀματῶσιν in-
 fitam esse vultis, & materiam quæ sanguis fit
 contactu ipso rubere, quia rubet παρέχουσα,
 innuitis. At χῆλος in mesaraïcas tractus eadē il-
 la δυνάμει, (sed influente, vt putant) sanguis eua-
 dit, priusquam iecoris carnem attingat. An nõ
 absurdum est, à parenchymate etiam vim illam
 ruborem inducendi manare, & ad mesaraïcas
 vsque extendi, concedere? Nihil sanè magis
 eorum placitis repugnat, qui contagione ipsa
 immutatis rebus nouam dari qualitatem asse-
 runt. Ergò, si possunt excarnes τῆς μωσπέδου venæ
 parenchymatis ἐνεργείαν sentire, & eius factæ
 participes rubedine chylum tingere: venarum
 albedo quid obstat, quo minus (si ἀματῶσιν in-
 fitam habeant) rubrum producant sanguinem,
 quasi

quasi recens natam formam ea qualitas necessaria comitetur? Galeni profecto nulla esse videtur ratio, si aliquibus venis ἀμάρωσι concedat, etiam influente ab hepatis carne vi. Nunc Vesalius, qui nec in sitam, nec aliunde manantem facultatem venis attribuit, quæso respondeat: unde fit ut nodum hepar ingressa materia, sanguinem & colore & consistentiâ (nisi fortè dilu-
 tior est) ementiatur, si venæ portæ id non præstant? Cur, inquam, ad extrema usque ostiola mesaraicæ omnes rubent? Si dicat, sanguinis hepatici & chyli commercio istud accidere, argumento à nobis prius allato, quo reliquam materiam in intestinis eodem colore infici debere contendimus, satisfaciât. Nonne id est sensibus contradicere, venam portam eiusque ramos sanguine plenos videre, & intestinis contentum adhuc succum albere, cui alius rubens continuus est: non tamen fateri venas sanguinem seu nativam seu communicatam facultate gignere, sed tantùm ex contactu rubrum colorem accidere chylo? Sit igitur venis sanguinis efficiendi potestas, quæ non modo rei substantiam mutet, sed & colorem inducat alium ab eo quo ipsæ notantur. Et ne id durius pronuntiatum videatur, quam abundè probatum esse existimem, placet corollarij vice aliã huius euentus causam dicere, omnium euidētissimã. Ea sumitur ex materie certa preparatione, cuius ratione fit ut ab eodẽ

agente diuersi effectus in rerum naturâ proueniant. Id varijs exemplis confirmare possumus: Sol etenim lintea cãdida facit, hominẽ verò nigriorẽ. Et caro quæ ad ignem nostrũ assatur prium ex alba flauescit, mox auriginoso colore inficitur, deinde rubet, & tandẽ nigricat si longiori coctione aduratur. Idẽ in liquidis nõn unquam apparet, qui variẽ colores ex coctura mutant, quos nec ignis nec vasorũ illa continentiu proprios esse dicere possis. Quamobrẽ absurdũ non est affirmare, venas colorem quem ipsæ nõ habent, materiẽ cuiusdam pro eius dispositione inducere, dũ coctionẽ suo calore & innata facultate moliuntur. Siquidem alimenta ventriculo primum excepta, qualiacunque antea fuerint, candorem accipiunt dum χύλος fit. Hunc autẽ venæ suscipientes, & innato suo calore (qui à priore non est genere dissimilis) coquentes, purpureum reddunt. Si calor idem, sed intensior, factum iam sanguinem vltra modum calefaciat, exsiccet, aduratq; in vasis ijsdem, gignetur flaua bilis. Hęc si assetur, nigra cholera (Græci τὴν μέλαιναν χολὴν vocant) euadet. Ea fuit antiquorum sententia, qui Galeno teste demonstrarunt, alimento in venis ab innato calore alterato, ex mediocri quidem fieri sanguinem, reliquos verò succos ex eodẽ immodico. Hi verò sunt bilis palida, vitellina, flaua, ruffa, rubra, prassina, & æruginosa, vnà cum atræ bilis varijs speciebus. Vnde quæso tot colorum differentias

*Lib. 2. de
 facult. nat.
 cap. 8.*

vnus accipit humor, nil aliud quàm caloris eiusdem speciei varios gradus, vel in eodem vase, expertus: Nam in ijs excrementis qualitates huiusmodi à nativo calore gigni, fatetur Galenus. Atqui venæ solum albæ sunt: neq; est vlla pars in nostris corporibus tam flaua quàm ipsa bilis, à qua suum possit hæc calorem accipere. Eius vesicula non nisi à contenta materia flauet: naturà exanguis, membranæ & spermatica venarum modo albescit. Sed neque prorsus nigrum est aliquod viscus quod simili colore humores inficiat: quin potius melancholica adurentis caloris opera talis euadit, vel albo vase inclusa. Itaq; non amplius dubitandum est, quàm possint venæ candidiores sanguinem rubrum sua elaboratione conficere, quum id manifestissimè accidat ex ipsius materiæ dispositione, quæ varios colores vicissim accipere per varias transmutationes, nata est: vt videlicet initio alba, deinde rubra, mox flaua, postremò nigra fiat. Atque id non solum calore præter naturam adueto, sed etiam mediocriter se habente, euenire, naturalia splenis & cystis felleæ excrementa in perfectè sano aceruari solita docet. Quod in coloribus est demonstratum, saporum quoque mutatio quodammodo explicat: materiæ (inquam) dispositæ & diuersa patientis naturam, tam variorum euentuum causam esse. Nam si lac decoquas, primùm fit dulcius: si modum excedas salum euadit, mox fit amarum. Et mel lon-

giore cocturâ amarorē cōtrahit. Porro, hęc qua-
 litates non ab igne, aut à vasis quibus talia inco-
 quantur, proueniunt: sed vnicam materiã, quę
 id patitur, aptitudinem sequuntur. Idem sine
 coctura in musto apparet, quod horatim de se-
 ipso colorem mutat: vnde licet diuersi coloris
 vina ex eodem parare. Alba siquidem erunt, si
 mox initio quàm recentissimum de lacu mustũ
 haurias. Ex longiore mora, obscurius fieri inci-
 pit: postea flauet, deinde per multiplices colorũ
 gradus rubet, postremò ad nigredinem vergit,
 vt si multos dies vindemiam in cupa ebullire si-
 nas, non atrum sanguinem modò, sed scripto-
 rium ferè atramentum representet. Hęc si
 vera sunt, quis non recipiet humorem varias
 transmutationes passum, diuersos colores, qui
 vasorum proprij nõ sint, vtrò suscipere possent?

His omnibus ad amussim examinatis, atque
 summotis qui infestabant scrupulis, nunc de-
 mũ concludamus sanguinẽ propriã et naturali
 venarũ facultate (quam excellentiorẽ & integre-
 rimam in hepate conseruat *ωπαπέχχυμα*) fieri, ru-
 brũque colorem accidere, quòd ea qualitas
 formam eiusmodi in dispositã materiã conse-
 quatur. Antiquorũ sententias hoc modo tueri
 & explicare animi gratia iuuat, NICOLAE iu-
 cundissime. Qua ratione persuasi ista prodide-
 rint, quia tēporis iniuria, & nostro maximo ma-
 lo eorum libri perierunt, nescimus. At causas
 nostro ingenio inuentas sic reddere placet. Tu
 de his iudica, & Vale,

*AQUARVM saluberrimã esse plu-
uiale, & omnium aliarum vitia coctione nõ emen-
dari, Ad celeberrimũ Legum interpretatem
Do. Io. PAPON, Forensis Gallie Suppra-
fectum dignissimum:*

DEMONSTRATIO V.

QVVM nudius tertius post vari-
os sermones incidissemus in men-
tionem huius soli Montisbrisonij
aquare, ornatissime Præses, naturã
esse illaudatas, & deteriores etiã
per ætatem fieri, Iunio potissimum, Iulio, &
Augusto mensibus, admonuisti. sed te illarum
vitiũ coctione emendare. Ad hæc ego respõ-
di non deteriores, imò contrã peiores ea arte
reddi, quã æstiuum tempus inimicum experi-
untur. Nam æstus nihil aliud noxæ aquis infer-
re potest, nisi quòd crassiores ficioreque effi-
cit, dum portiones quasq; tenuissimas absumit
& dissipat. Coctura verò suauiore & delica-
tissimam, quã semel deperdita est, substantiam
aque non restituit: quin potius ignis, multò quã
Sol vehementius dissoluens quicquid superest
leuioris & syncerioris naturæ, in vaporem fun-
dit & colliquat: vt ex crassiori crassissima tan-
dem fiat aqua. Huic nostræ demonstrationi tu

(acutissimi ingenij acerrimique iudicij vir) statim facile acquieuiſti, etſi præter communem & vulgatam medicorum opinionem dictum videretur. Nam paſſim audias, pro ægrotantium potu aquam, vel laudatiſſimam, coqui iubentes. Hi rerum differētiās diſtinguere, & earum cauſas inueſtigare neſciunt, vt hac enarratione perlecta, qua fuſius explico paradoxum intelliges. Eiuſmodi permultas agitaui & publice, & priuatim, veriſſimas quidem opiniones, quarum aliæ ab huius ſæculi medicis, aliæ ab antiquioribus etiam ignoratæ vidētur. Sermonis elegantiam hîc deſiderabis: at boni conſules, vbi non elaboratam, ſed raptim ſcriptam ratiocinationem eſſe intelliges. Cùm hæc perlegeris, & verborû ſenſum annotaris, nos ad incudem maiori otio reuocabimus, & perficiemus.

*Lib. de aër. aq.
& region.*

QVI medicinam facturus in urbem ſibi incognitam peruenit, ſi Hippocratis prudentiſſimi conſiliorum non eſt ignarus aut immemor, protinus eius ſitum quomodo ad ventos & ſolis exortum iaceat, diligenter circumſpiciet: quæ ſint circa eam aquæ, num incolæ paluſtribus vtantur & mollibus, aut duris & ex ſublimi loco prolabantibus, & ſcaturientibus ex petris, ſiue ſaliſis & crudis: terra etiam ipſa conſideranda, nudane ſit & aquis carens, aut denſa & aquoſa, & in concaua ſit & æſtuofa, vel alta & frigida. Hominum in ſuper victus ratio perqui
ren

rēda qua maximè capiātur, an bibuli sint & lur-
 cones & otio dediti, aut exercitijs varijs vtētes
 & tolerātes laborū, ciborumq; plus appetētes q̄
 poculorum. Hæc enim scitu dignissima & ap-
 primè necessaria sunt, ne aduenientem Medi-
 cum aut communis eius loci natura, aut mor-
 bi peculiare ac patrij, latēre possint: nec ipse
 in dignoscendis morbis diutius hæreat aut er-
 ret, sicubi ad eorum medicationē adhibeatur.
 Verū inter hæc aquarum cōditionem discer-
 nere plurimum momenti habere putamus,
 quum earum mutationem grauem esse, aëris
 verò non ita grauem, experiamur. Cuius ra-
 tionem hanc reddit Aristoteles, quòd aqua no-
 bis sit alimento, aër minimè: & aquarum mul-
 ta variaque genera reperiantur, non aëris.
 Nam peregrè etiam profectis, (inquit) in cœlo
 quidē prope eodē, in aquis autem varijs versari
 euenit. Et rursus, Ciborū mutatio minus quam
 aque molestā est, quia nos huius plurimum cō-
 sumimus. Siquidem in pane, & obsonijs, & in
 potu aquæ vsus plurimus est, quum ex cibis i-
 psis non nisi quantum dilutum est, vim habeat
 nutriendi: humidum verò ad corporis immu-
 tationem, quàm siccum valentius est. Igitur
 maxima de aquarum naturā habenda est solici-
 tudo, vt eā nobis accuratè perspectā & exami-
 natā, si quid vitij præ se ferant, arte nostra se-
 dulò corrigantur, & quinam morbi ex ea fieri
 soleant, præuideamus. Licet equidem crassiori

Prob. 13. lib. j.

Prob. 14. lib. i.

Prob. 15. lib. i.

Lib. 8. de Architect. cap. 5.

Lib. 1. rei rust.

Lib. 1. de re rust.

Lib. 1. de re rust.

Tetrabl. 1. ferm. 3. cap. 175.

Comm. 25. lib. 5. aphorif.

(vt aiunt) minerua de aquis facere cōiecturam, inspecto incolarum vultu: vt si colore viuido sine, laudabilem potare conijciamus: si pallidi, plumbei, aut lutei fuerint, aquam illic esse malam suspicemur. Ea enim ratione Vitruuius de fontium delectu differens, inquit: Aduertendum est qua membratura sint qui circa eos fontes habitant homines: & si erunt corporibus valentibus, coloribus nitidis, cruribus non vitijs, non lippis oculis: erunt probatissimi fontes. Sic & Palladius admonet ab incolarum valetudine facere periculum aquarum, vt si fauces bibentium pure sint, si sano capite in pulmonibus ac thorace nulla est aut rara causatio: deinde si venter, aut viscera, vel latera, vel renes nullo dolore aut inflatione vexentur, si vitia nulla vesicæ sunt. Hac Cæsar quoque nouerat, quem ἐδρονότου fuisse scribunt, si quidem mulieri cuidem interroganti an bona esset aqua, respondit: Tantum colorem inspice. Et Aëtius Niloticam omnium fluitilium præstantissimam esse demonstrans, inquit: Temperatum, firmum, coloratumque corpus reddit. Porro, qui ex sola potantium dispositione (vt ait Galenus) optimam aquam iudicant, certissimo quidem vtuntur iudicio: at si hoc vnum assumpserint, non rectè faciunt. Prius enim oportet de aqua ex proprijs signis iudicare, antequam ad talem veniat experientiam.

Quam

Quam ob rem nos, quibus id institutum est, de præstantioris aquæ dotibus, & naturâ qualitate, dicamus oportet, hinc sumpto exordio.

Aquarum quæ bibuntur quinque sunt omninò differentiæ: pluuiialis, fontana, Fluuiatilis, putanea, & stagnans. Postrema omnibus mala censetur, aliæ vtilis esse possunt si bonitatis suæ notas expleant, quas quidem trium sensuum iudicio proponit Galenus, vbi abstinendum suadet ab ijs quæ turbidæ visui apparent, quæ malè olentes olfactum ledunt, & quæ falsæ gustui minus placeant: denique in quibus qualitas aliqua gustu annotari potest, vt astrictio, acerbitas, aciditas, acrimonia, amaritudo, nitrositas, vel etiam dulcedo. Attamen iucundam & potabilem aquam volentes significare, plerumque dulcem appellant. Et Dioscor. aquam dulcedine commendans, ait: *ὡς δὲ εὐπιτοσιωλὸν ἀριστὸν ἐστὶ τὸ καθαρόν ἢ γλυκὺ*, suo quidem ille ritu dulce vocitans quodcumque potum amabile est. Nam laudabilis aqua sapore dulcis non est, perinde ac mel, Zuccarum, aut lac: sed nullius qualitatis earum quæ nomine sunt definitæ, participes. Atque hinc dulcis, id est suavis nuncupationem meruisse videtur.

Est enim vitium non fœtidè modò, verùm omninò quicquã recipientis, iucundum sit illud licet gratumq; , vt ait Plinius. Eadem pura, lym-

Lib. 1. de sanit. tuò. cap. 20. & lib. 1. de facult. simpl.

Lib. 5. cap. 18.

Lib. 31. cap. 3.

Lib. de sensu
& sensu.
Lib. 2. de ani
ma.

pida, & clara, non lactea, sed nullius coloris cē-
 sebitur, & veluti exquisitè collata frustillorū in-
 natantium expers. Neque verò miretur quif-
 piam dici aquam nullo colore præditam, quum
 Aristoteles astruere videatur nullū corpus esse
 absq; colore, & hunc visus obiectū esse propriū.
 aquam autē videri, ne dubium quidē est: proin-
 de colorata censerī debet. Huic dubio sic respō-
 demus: colorum speciem duplicē esse. Est enim
 color quidā verus, qui dicitur extremitas quæ-
 dam corporis opaci & *ἁπλοῦς* sequitur, id est tem-
 peraturam ex elementorum qualitatibus proue-
 nientem: cuiusmodi color solum reperitur in
 mixtis corporibus & terminatis. Habetur verò
 alter non verus, qui vtrique id omne intelligitur
 quod apprehēdere valeat visus: & eo modo nul-
 lum est corpus coloris expers, quāmuīs in qui-
 busdā coloris species exprimi non possit, vt in
 aqua. Idcirco laudatissimā esse dicūt *ἀπορίων*, quia
 (vt conijcio) eius qualitates cum alijs commu-
 nes non sunt, & conceptis verbis significari ne-
 queūt. Nam quas visui, olfactui, & gustatui of-
 fert, nulla colorum, odorum, aut saporum diffe-
 rentiæ appellatione declarari possunt. Sic cuc-
 curbitam, & plæraq; huiusmodi communi vo-
 cabulo Græci *ἀπορία*, id est qualitatis expertia vo-
 cant (teste Galeno) clarioris doctrinæ gratiā,
 quæ nullū euidētem saporē habent: nisi quis
 dicat (ait) aliquem etiam esse qui neque acris ne-
 que acerbus, neque amarus, neque aliud quic-
 quā

Lib. 2. de fa-
cult. alim.
cap. de cucu.

quam eiusmodi manifestè repræsentet, veluti nec ipsa aqua. Plinius aquæ nullam esse qualitatem debere, eleganter significat dum inquit: Aquam salubrem aëri quam simillimam esse oportet, quippe syncerus aër nec visui, nec olfactui, nec gustatui vllas qualitates offert. Porro his tribus notis trium sensuum iudicio probandis, quartam adijciunt omnium sanè præstantissimam, quæ ad sensum quoq; referri videtur, tactum videlicet, qui de leuitate & grauitate solus diiudicat. Est autem leuitas ex præcipuis aquæ dotibus vna, quæ alia parte quàm ventriculo & hypochondrijs percipi nequit. Nam quum in alimentis id leue dicatur, quod non premit aut grauat, quæ celeriter præcordia permeat aqua, nec tarda aut pigra suspendit hypochondria, leuissima dici meretur: neque est quod salubriorem postules, quum talis sit longè saluberrima. Nō enim satis est vt visui, gustui, & olfactui, exactè probetur, cum ij sensus notas quidem bonitatis percipiant, non tamen vltimam censuram adhibeant, quin ab ijs ad alium iure prouocari non possit. Nam si quæ pura lymphidæq; est & visui probatur aqua, nec potu insuauis sentitur, nihil secius tamen circa præcordia hæreat, inquit Galenus, hæc talis aqua vitio non caret. Quam obrem tres illi priores sensus veluti πρόδρομοι nobis erunt, quibus primò occurrens si ingrata videatur, non erit vsui: quum ijs displicens, hypochondrijs quoque grauis futura sit. At non con-

Lib. 1. de
nir. tu.

trà semper euenit, vt quæ ponderosa sentitur, suæ prauitatis indicia prioribus illis sensibus exhibeat: quum ^{et potius} videri possit, quæ tamen leuissima non apparebit. Itaque aliæ notæ non nisi vt hanc, quæ potissima est, inferant expetuntur: quum si nullius qualitatis aliundè contractæ particeps fuerit aqua, eam tenuis substantiæ esse conijciamus. Alterius enim rei permixtionem qualitas insignis consequitur: illud verò crassiorem, & ex crassitie grauem necessariò efficit aquam. Grauis autem indicia sunt pondus, vexatio, & inflatio in ventriculo & hypochondrijs, quod non solum molestum, sed etiam nocentissimum est. Siquidem potus ad cibi particulas in ventriculo permiscendas, & faciliorem exitum, ac in iecur venasque delationem, assumitur. At talia præstare nequit grauis crassiorque materia. Ob id tantopere commendantur aquæ leuitatem atque tenuitatem. Sed quomodo visum, olfactum, & gustatum latere potest aquæ vitium, quod solo hypochondriorum sensu percipiatur? Quia id tam exiguum est, vt se solo pondere prodat, nec nisi tandem longaque obseruatione deprehendatur. Hinc rectè monet Galenus tutissimum esse experientia ipsa de aqua alijs sensibus probata, iudicium fieri. alioqui nonnunquam proba censebitur, quæ tamen grauabit hypochondria. Et Palladius

ladius non satis habet à colore, sapore, & odore probari aquas, nec à loco vnde erumpant: quia solet (inquit) his omnibus ad speciem custoditis occultiorem noxam seruare natura. Itaque nos hortatur ipsam quoque ex incolarum salubritate noscere, vt supra diximus. Tectior verò illi noxa est, quam facit grauitas. Cæterùm grauitatis eius probatio non ad lancis pondus est, sed (vt sæpè repetitum est) ex sensu hypochondriorum. Hoc enim certissimum, & rationali medico dignum est iudicium: illud parum artis habet. Quod si prius quàm potetur, aliorum sensuum iudicio parum fidens, leuitatis aquæ signum vel argumentum cupis habere, (quod ad eum longè satius est, quàm suo malo potus dubij qualitatem experiri) ligneum *κλίυδρον* parari iube. Hic in varias aquas, vt cisternæ, fontis, fluij, putei, aliãve immissus, per leuiorem citius descendet. Nam quæ tenuior, etiam leuior est, atque hanc faciliùs aliud corpus permeat. Grauiorem efficit crassitudo, vt marinam: quæ eò nomine pondera maxima sustinet. & lacus Palestine (quem alij mare mortuum, alij stagnum Asphaltites, seu bituminosum appellant) ob aquæ grauitatem instar luti omnia fert, nihilque submergi patitur, non si hominem ligatis manibus pedibusque in illum

Lib. i. rei rust.
tit. 4

101. 200. 300. 400. 500. 600. 700. 800. 900. 1000.

111

111

*Lib. 4. de siml.
medic. cap. 20.
Lib. 2. cap. 103.
Lib. 5. cap. 16.
Lib. 6. cap. 27.
Lib. 31. cap. 2.*

Aph. 25. lib. 5.

*Lib. 1. de facult.
simp. cap. 18.
Lib. de pitfana.
Comm. 4. lib. 6.
epid. aph. 10.*

conieccheris, vt ex Aristotele docet Galenus. Idē testatur Plinius, & præterea refert in Armeniæ maioris Arethusa nihil mergi posse. Item: in Aphricę lacu Apuscidamo omnia fluitare, & in Sicilia fonte Pythia, & in Medorum lacu putreoque Saturni. Cylindro itaque leuitatem ex tenuitate (nam hæc sese mutuo consequuntur) facilè deprehēdes. Atque hæc artificiosa magis est aquarū probatio, quàm quæ bilancis pōdere æstimatur. Alia est diuini Hippocratis, ingeniosa valde & secretior, quæ docet leuissimā esse quam citius calor & frigus afficiunt. Leuiorem enim appellat, vt Galenus interpretatur, quæ ventrem non grauat, & citò permeat. Nam si pondere leuiorem aquam dignoscere vellet Hippocrates, inquit, promptum ipsi fuisset ad proprium eorum quæ ponderantur iudicium rē deducere cuiusque per lancē ac pondus inquisitionē facere. At sic nihil magnum tātus auctor doceret. Præterea, id quodam circuitu inuestigaret, quod erat facilè statim inuenire. His verbis Galenus explicatè innuit quam leuitatē significarint antiquiores dum aquam leuissimā commendant. Nempè substantiæ tenuitatem, quæ non grauatè contrarias qualitates vicissim admittat. Nam quo tenuior fuerit aqua, eo pati promptior: est verò tenuis quæ minimum limi terrestris habet. Non igitur pondere leuem dijudicat Hippocrates, ait Galenus, sed quæ celeriter caleseat, & rursus è vestigio refrigeretur

tur. Huiusmodi signum neque in lutosis, neque malè olentibus, aut quippiam medicamentosum gustui imprimantibus convenire potest, nec vitiatas ex aëris corrupti mistione, aut alio malo ipsis ingenito ab ignota causa proveniente, sed in eâ tantum quæ omnibus hisce qualitatibus caret. Nam ilicò tenuium est partium, facilis concoctu & distributu, atque præcordia subito transit: nec modò igni externo admota breui calefit, sed & caliditati naturæ appropinquans, immutari facile potest. Ut enim cibus laudatur qui haud difficulter à ventriculo superatur, sic & aqua. Hinc rectè proponit Galenus, Alterum iudicium superioris ad simile, ab oleribus, aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut radicibus aquæ incoctis: scilicet quod in optima celerrimè in vitiosa tardissimè omnia elixentur. Hos sequutus Aëtius rem paucis exprimit: Optimam (inquit) experimur aquam celerrimè caleferi & frigeferi, facillimèque carnes & reliqua omnia coquere: propterea & cibos in ventre benè conficere. Nam hoc fateri necesse est, absque aqua concoqui nutrimentum non posse, si cut omninò, sine aqua nil commodè elixatur. Sed cur leuitatis aquæ probationem ad stateram plerique hodie putent reijciendam, quia non est de Hippocratis aut Galeni sententia, nondum apparet. Nam quæ sic leuis apparet, quomodo alias leuitatis notas non exhibet, quum aërea ma-

*Com. 4. lib. 6.
epid. aph. 10.*

*Tetr. 1. ferm. 3.
Cap. 175.*

gis esse videatur, quæ quouis modo leuior reperitur. Nonne leuitas substantiæ tenuitatem arguit, hæc verò alteratu facillima est? Id sanè reijci non potest, aquam lancis examine leuiorem etiam tenuiorem & immutationi magis obnoxiam deprehendi. Verùm quia nimis vulgaris est, minimūque artis habet ea probatio, medicis contemnitur. Malunt enim ex eo quod facile immutetur, aut ex adfectu hypocondriorum (quæ obscuriora *τεκμήρια* sunt) leuem aut grauem aquam definire, vt ingeniosiores vulgo habeantur; & suspiciantur. Huic dubio etiam respondent. *Ægineta*, dum inquit: Nonnulli ponderare aquam examinant, læuem prestare credentes. Hoc igitur si alijs notis accedit, commendatur: verùm sola hæc bonæ aquæ nota, nõ sufficit. Et *Plinius*: Quidam iudicant staterâ de fallubritate, frustrante diligentia, quando pererrum est vt leuior sit aliqua, nullo penè momento ponderis aquis inter se distantibus. Certior subtilitas, inter pares meliorem esse quæ calefiat refrigereturque celerrimè. Sic etiam *Celsus* de optimæ aquæ natura scribens, ait: Leuis pondere apparet, & ex his quæ pondere pares sunt, eo melior quæque est quò celerius & calefit & frigescit, quoque celerius ex ea legumina percoquantur.

Ex antedictis colligere possumus, aquam dici optimam quæ nullius acquisitæ qualitatis est particeps, in quam *Cylindrus* promptè descendit,

Lib. 1. cap. 50.

Lib. 3. Cap. 3.

Lib. 2. cap. 17.

dit, quæ etiam pondere leuis apparet, mox calefit moxque frigescit, in qua nihil non facillimè coquitur, quæ hypochondrijs minimè grauis sentitur, cuius denique potiores egregiè colorati sunt. Paulus Ægineta Galenum & Hippocra-
 tem imitatus, eam frugi esse putat, quæ æstiuo tempore frigidior, brumali vero calidior est. Vitruuius aquæ probitatem experitur, si in vas corinthium, aut alterius generis, quod erit ex ere bono, sparsa, maculam non fecerit. Optimâ quoque esse dicit, si in aheno deferuefacta, & postea requieta & defusa fuerit, neque in eius aheni fundo arena nequilius inuenietur. Palladius eadè refert, dum nouâ aquâ probare docet.

Lib. 1. cap. 50.

Lib. 8. de ar
cou. lib. 1.Lib. 9. rei rust.
iii. 10.

Porro, si quis absolutam bonitatis aquarum notitiam habere desideret, præter antedictas obseruationes, etiam locorum vnde erumpunt naturam examinabit. Nam quæ in montibus aut ipsorum radicibus scaturiunt, dulces sunt & in eundè. Aquæ camporum vt plurimum salse sunt, quia Sol campos toto die occupans humorè in vaporem dissoluit. Vnde etiam accidit vt quidam cãpi penitus aquis careant, alij salas habeant. At quæ ex montibus sub terra submanantes erumpunt in medios campos, & vbi sunt arborum vmbri contectæ, præstant motanorum fontium suauitatè, inquit Vitruuius. Cuius velofons è petra scaturièscõtra seprètriones fluit vel occasum spectat, solemque auersum habet, hanc egre concoctû iri, & (vt loquitur Ægineta)

Lib. 8. arch.
cap. 1.

Lib. 1. cap. 50.

Lib. 8. cap. 2.

Βραδύπορον καὶ ἀτέραμον, hoc est tardi & asperi transitus esse, putandum est: quia cruda, crassa: & nihil elaborata relinquatur. Vitruuius docet omnia maxima flumina in orbis terrarum descriptionibus ab Septentrione videri profluere, & campos meridianis partibus subiectos Solis cursui latentes penitus habere humores, nec fontes crebros amnésque raros. Vnde concludit multò meliora inueniri capita fontium, quæ ad septentrionem aquilonemve spectant. Auicenna laudat fontes qui in Septentrionē profluunt. Improbantur omninò in occasum meridiemve delabentes, præcipuè meridionali affiliente afflatu. Semper malam esse, quæ ad Orientem non conuertitur, aquã, dixit

Lib. 1. cap. 50.

Aegin. Quæ per meatum aliquem mundū aut puram terrã colatur, non limosam, vel cui insit auri, argēti, sulphuris, aluminis, aut alterius metallū, nec radices adnascantur inutiles, nec sint thermæ propinquæ (nam ab his sæpè vitiū cōcipit aqua sua naturã laudabilis, quum talis sit necessariò qualis terra per quã fluit, & quales herbarū quas lauat succi, vt loquitur Plinius) hanc omnium testimonio vtilissimam esse putamus. Cæterum, quum in soli mentionē venerimus, hæc nobis annotanda videntur obiter: Aquã in argillosa terra vt plurimùm dulcem inueniri, frigidiorē in topho. nam & hic probatur: dulces enim leuésq; facit, & colado cōtinet sordes. Sabulū solutum exiles, insuaues, limosãq; pro-

*Vitruui. lib. 8.
arch. Palladi.
lib. 9. rei. rustic.
Plinius lib. 31.
cap. 3.*

mittit

mittit. Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum & arena carbunculosa, certas & vbertate copiosas, stabiles & salubres. Rubra laxa optimas speiq; certissime. Radices montiu saxosa & silex, hoc amplius rigentes. Vbi vero aurū, argētū, ferrū, es, plumbū, & relique res earum similes fodiuntur, fontes inueniuntur copiosi, sed hi maximè sunt vitiosi. Nā per portiones, cum in corpus incunt, & per venas permanando neruos & artus attingunt, eos durāt inflando. Nerui autem inflatione turgentēs ex longitudine contrahuntur, & ita aut neuricos aut podagricos efficiunt homines, ideò quòd ex durissimis & spissioribus frigidissimisq; rebus intinctas habent venarū raritates. Hæc Vitruuius, apud quem plura leguntur de variorum fontium, fluminum, & lacuū natura: de aquis calidis, & quas habeāt vires à diuersis metallis prodeūtes: de aque generibus mortiferis, & de proprietate nonnullorum locorū ac fontium. Plinius etiam aquarum miracula plurima refert, quæ omnia terre naturam sequuntur: nā ab ea sola tot differentie proueniunt. Sed ad institutum redeamus. Sunt qui putent aquæ bonitatem significare circa fontem aut puteum frequentē adianthum esse: vulgo capillum Veneris appellant. Adiasor ab interioribus puteorū parietibus & fontiu marginibus quas coronat dictum est, quod nimirum quasi sitiens illorū aquas querat: attamen & Dialveitai, hoc est nō ma-

Lib. 8. arch.
cap. 3. & 4.

Lib. 2. cap. 103.
lib. 25. cap. 3.
lib. 31. cap. 2. 3.
& 4.

Lib. 7. de hist.
plant. cap. 13.

det, sicco semper simile, ut autor est Theophrastus. Istud multum quidem humori loco subesse demonstrat, sed aquæ præstantiam non arguit, quum & circa vitiosam luxuriet, perinde ac tenuis iuncus, arundo, hedera, vitex, alnus, salix erraticæ, & aliæ sitientes plantæ.

Putealis frigida est, terrestris, excretu difficilis & vix pertransiens, inquit Aegineta. Sic Aircenna improbam esse dicit puteariâ, quod terrosa plerimû sit, ut quæ in arcto contineatur occlusa. In esse verò & putrescētis materiæ quippiâ necesse est, illi Solis radio minus pertingēte, nec prorsum perflatu illos vapores corruptioni obuios detergēte. Proinde ut profundus maximè puteus quisque est, ita frigidam in primis aquâ reddit, & gravē, quippe cui minimè extrinsecus permisceatur aër. Hinc damnatur vulgi opinio, quæ puteos altitudine cōmendat. nã quum fontana vituperetur quæ Solē auersum habet, quæ ea probabitur quam Sol nunquã videre potest? Hanc autē duriorē esse probant legumina, quæ fontanâ aut fluuiali optimè coquuntur & tenerescunt, puteanâ vix tandē mollescere possunt. Id verò protulimus inter aquæ vitiosas indicia, quod carnes, legumina, & aliarum res non benè eâ decoquantur: vnde colligimus esse crassissimam, & immutatu perquã difficilē.

Fluuialis inter fontanâ & putealē mediū tene re meretur: quãuis dicat Aëtius fluuiales aquas & stagnis omnes vituperari, p̄ter Niloticâ, quæ

Tetr. i. serm. 3.
cap. 5

omniū virtutū genere insignis est, potui sua-
 uis, sitim extinguit, & quātum expetit moratur
 in ventriculo, concoctioni & distributioni opi-
 tulatur. Nilū ita laudat Galenus, vt bonitatis ex-
 cellentia paucis admodū fluminibus cō parari
 posse affirmet. Nā (inquit) & mulierū partionē
 insigniter adiuuat. Ex eo p̄terea in Aegypto so-
 læ omniū palustres aque redduntur cōmodio-
 res, quando aestate nec cōputrescant omninō.
 Seneca in nature questionibus: Pleraq; sunt (ait)
 ratio quo rū reddi non potest, vt quū aqua Ni-
 lotica fœcūdiore faciat fœminas, adeō vt qua-
 rundā viscera longiore præclusa sterilitate ad
 conceptū relaxauerit. &c. Ergo Nili aqua impri-
 mis cōmendatur: ex alijs fluminibus hauſta vi-
 tuperatur, si Aëtio credimus. nā vix conficitur
 (inquit) exsiccat, & siticuloſa est, p̄sertim q̄ mor-
 bosas regiones aliquas irrigauit. Reliquis tamē
 fluuijs præstant, qui à fontibus perpetuis fluūt,
 nec alij fluuiio permiscuntur. Ea verba sic mi-
 hi videntur interpretanda, quasi dicere velit
 fluuiatilem aquam idcirco fontana deteriorē
 esse, quia crassior & astringens magis est. Nam
 quum fluminis vnda longē latēque pateat, à So-
 lis calore multū afficitur: quia fit tenuioris
 substantiē continua dissipatio: atque eo maior,
 quo flumen placidius est. A rapidis enim mul-
 tō minus quā à stantibus aquis vapores
 exhauriuntur. His duobus nominibus sal-
 sum & amarum fit mare, quia cū sit

amplissimum, & quiescat, dulciorem (quæ &
 tenuior, & leuior, & superior est) portionem ex
 eodolis caliditas rapit. Proinde melior esse pu-
 tatur fluuiorum aqua suæ adhuc vicinâ scaturi-
 gini, & quæ (vt vult Aëtius) alteri fluuiio non-
 dum commixta est. Hinc enim coniecturâ ad-
 sequimur non esse magnam eius latitudinem,
 sed angustio rem alueum: quum ex aliquot tan-
 tum fontibus flumen constituentibus aqua sit,
 minimè longum à primo exordio dimensa spa-
 tium. Vnde nec licuit Soli eam insigniter affi-
 cere nisi quantum est satis ad cruditatis elabo-
 rationem. Auicenna tamen (qui fluuialem sem-
 per bonitate proficere, dum à fonte disclusa a-
 bit longius, existimat) quatuor ex causis Nilo
 incomparabilem bonitatis vim scribit attribu-
 tam, quarum primam statuit à cursus longi-
 tudine, secundam ascribit regionis nitore ac præ-
 stantia, per quam fit aquarum delapsus, tertiam
 putat quod à meridie in septentrionem defertur:
 sic enim attenuari amplius: postremò &
 immensam suffragari fluminis molem. Ari-
 stoteles verò, posteaquam Nilum fecundis-
 simum & alendi facultate insignem esse præ-
 dicauit, moderatæ Solis decoctioni illud ac-
 ceptum refert. Ergo, dummodo potio rem sub-
 stantiam ex cursus longitudine fluuius non
 amittat, salubrior semper magis ac magis fie-
 ri assolet. Porro, amnes quidem limosi sunt
 & turbulenti, quorum tamen aquam salubri-
 ter

ter bibunt incolæ, per linteum pannumue trāsmissam: aut vbi per moram terrea partes in situlis subsederint, vt postea dicemus. Plinius *Lib. 31. cap. 3.* signum dat: Si amnis limosus (inquit) anguillis scateat, salubritatis indicium habetur: alioqui vitium est.

Stagnorū aquæ limosæ sunt & graues. Nam quietis ratione veluti mortuæ computrescunt, quod etiam nouerat Ouidius, qui ait:

Et vitium captant, ni moueantur, aquæ.

Tetri præterea odoris sunt, tenacem,OLIDAM, lentamque fecem habent, situlæ lapidosam quādam residentiam impingunt, hircines nutriūt & alia quædam vitiosa animalia. Hæc profus reiicienda est. Vtiles sunt omnes quæ profluunt: nam cursu percussuque ipso extenuantur atque proficiunt, vt loquitur Plinius. Lacustris, quia perpetuæ sunt, minus malè habentur quàm ex palude vel stagno, quod temporalem duntaxat aquam hyeme colligi, & estate sicari solitam habet. *Lib. 31. cap. 3.*

Cœlestis seu pluuiialis omniū leuissima cēsetur, *Terr. I. serm. 3. cap.* & facilè transmūtatur, vt inquit Aëtius. Valturius tamen Plinium sequutus, eos hallucinari putat: qui imbrum aquam maximè probant ob id ipsum quòd leuissima sit, vt quæ subire potuerit, ac pendere in aëre. Hac enim ratione (inquiunt) niues & glacies, quas constat imbribus esse leuiores, in aquam solute præferri debent, quæ tamen & meritò repudiantur. Sed huic ar-

gumento satisfacit Paulus Ægin. dum inquit:
 Glacialis niualisq; omnium vitiosissima ha-
 betur, quod aquarū cōgelatione omnes tenuis-
 simæ partes exprimētur. Niualē adhuc peiorē
 glaciali cēset Hippocrates, vt quæ λιθίσιον, & τραυ-
 γυρίαν, & renales dolores inferat. Causam inue-
 nit Aristoteles, quam sic fermè Gellius expli-
 cat: Niualis aqua frugibus sanè & arboribus
 fœcū da est, sed hominibus potu nimio insalu-
 bris, tabēq; & morbos sensim atque in diem lon-
 gam visceribus infeminat. Namque solidius la-
 tiusque concreta est ea quam κρύσταλλον græci ap-
 pellant, quoniam quum aqua frigore aëris du-
 ratur & coit, necessum est fieri vaporacionem,
 & quādam quasi auram tenuissimā exprimi ex
 ea & emanare. Id autem in ea leuissimum est
 quod euaporatur: manet autē quod est grauius
 & fordidius & insalubrius, atq; id pulsu aëris
 verberatum in modum coloremq; spumæ can-
 didę oritur. Sed aliquantum quod est salubrius
 ex niue diffari atq; euaporari, indicium illud
 est, quod minor fit illo quæ ante fuerat, quā con-
 cresceret. Aqua verò pluuia, teste Hippocrate,
 nullo pondere grauis, dulcore abūdanti, lympi-
 ditate & tenuitate neutiquā vulgari cēsetur. In-
 quit enim: Τῶν ὑδάτων κερφότατα τὰ ὄμβρια, ἢ γλυκύ-
 τατα, ἢ λαμπρότατα, ἢ λεωτότατα: eo q; à Sole te-
 nuissimū trahitur & leuissimū. Ea ratiōe Vitru-
 uius quoq; pluuiam laudat, his verbis: Quæ ex
 imbribus aqua colligitur, salubrior res habet vir-
 tutes

tutes, eo quod eligitur ex omnibus fontibus le-
 uissimis subtilibusque raritatibus, deinde per
 aëris exercitationem percolata tempestatibus
 liquefendo peruenit ad terram. Auerrhois su-
 per eo Cantico, Aqua pluuialis purior cæteras
 præcellit, sic fermè prodit: Aqua pluuiæ opti-
 ma est, ac fontanis fluuialibusue excellentior
 longè. Et rei rusticæ periti, cœlestem aquam
 ad bibendum omnibus anteferri volunt. Sed
 quomodo reliquis præstare valet cum om-
 nium facillimè putrescat? Huic dubio sic res-
 pondet Ægineta: Nemo (inquit) citius putre-
 scibilem aquam detertimã esse iudicet, quum
 alterationis mutationisve procliuitas virtuti
 magis quàm vitio ascribenda sit, quam obrem
 quæ inculpata aquæ in diuisis prædita facile pu-
 trescit, censenda est saluberrima. Plinius in
 cisternarum aqua motum desiderare videtur,
 dum ait: Stagnantes pigrasque meritò damnant
 medici: eoque miror cisternarum ab aliquibus
 maximè probari. Cui hoc responsum
 volumus: Alia omnes adhuc crudæ & nihil à
 propria natura immutata, agitatione reddun-
 tur meliores. At pluuialis iam satis elaborata,
 fracta, & commota, solâ quiete in nitido &
 purè loco optimè conseruatur. Omnium ve-
 rò laudatissimam, dulcissimam, tenuissimãque
 cœlestè esse, ex signis etiã prædictis obseruare
 licet. In hanc siquidè ocyus multò quàm in aliã
 quamuis Cylindrus demergitur: ad stateræ

Tract. 2. part. 1.
 canticæ.

Lib. 31. cap. 3.

normam leuior est, promptissimè calefit atque refrigeratur: ὑποχόνδρια non grauat, sed statim permeat: nullam præ se fert insignem qualitatem in colore, odore, vel sapore. quod nõ alio quàm

D. RONDELETTII hydropotæ (cuius integerrimum acerrimùmque iudicium in omnibus admiror) testimonio cõfirmare placet. Hic verò, non salubritatis tantùm, sed & suauitatis nomine pluuialem aquam ceteris præfert, & me præferre docuit. Verùm obseruandum est vt cisternâ munda syncerâque excipiat, & seruetur: neque sordes, aut vitij genus aliquod contrahat ex tegulis quas eluit, vel à canalibus per quos illi transitus est. Fictiles tubos laudamus, vt salubriores & vtiliores: plumbeis fistulis aquæ noxiæ redduntur. nam cerusa plumbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis, vt Palladius admonet. Hippocrates ab aqua

*Lib. 9. rei rust.
tit. ii.*

*Lib. 6. epid.
com. 4. aph. 19.*

procellosa seu nymbosa abstinendum suadet: laudat verò ab æthere excretam cum tonitru, aut (quæ omnium præstantissima censetur) temporariam. Hanc Græci ὄραϊον vocant, vt fructus ὄραϊος qui maturescere solent eo anni tempore in cuius medio Caniculam exoriri contingit. Nam ὄρα id appellatur, & dierum est XL. vt met-

*Lib. 2. de fac.
alt.*

ipse Galenus docet. Plutarchus ex pluuijs aquis eas rigando aptiores censet, quæ tonitru & fulmine aëre concusso impluant, quas etiam à re (opinor) ἀτραπαλας vocant, & κεραιίας. Paulus etiam βροχιαίας. Nam astrape est ventorum vi nubium

nubium attritarum vel ruptarum inflammatio:
 νεφαιων *verò* dici fulmen, sciunt omnes. Igi-
 tur estate media (inquit Galenus) quæ per im-
 bres effunditur temporaria, vt congruo tempo-
 re proveniens, optima erit aqua. Nam eius tem-
 pestatis calore attenuati vapores in halitus inui-
 sibles dissipantur, & clam nobis in aërem supra
 terram subuolant. deinde propter aliquam ad
 frigidum mutationem, ac ventis inter se reflan-
 tibus, densato aëre prætenuatos halitus iterum
 crassescere & in aquam sensibilem redire con-
 tingit. Tunc imbrem illum temporarium dici-
 mus esse, qui extenuata ac prius ab aëris calore
 elaborata est aqua, omnium optima summèq;
 nitida. His subscribit Auicenna, cum docet eã
 præcipuè probari aquam pluuialem quæ æstiuam
 sit, & Ioue tonante decussa, ob tenuitatem. Arte-
 nuatio verò fit tum virtute cœli eleuantis sur-
 rigentisve, tum calidæ siccæque exhalationis in-
 tra nubem inflammata, vnde sint tonitrua per-
 rupta nube. Hæ sunt aquæ pluuiæ dotes, qui-
 bus dotata non est animantium generi conue-
 nientior potus: imò neque stirpibus gratum
 esse potest acceptum ex terra alimentum, quod
 cœlestis humoris permixtionem non patiatur,
 vt mox docebimus. quæ res euidentissimè ar-
 guunt, in hac diuiniore nature aliquid latitare,
 & vegetantium vitæ necessarium quippiam ha-
 beri. Plinius Naturalis historiæ conditor e-
 gregius, in Piscium explicanda natura, inter

*Côm. 4. lib. 6.
epid.*

plaraque summo ingenio summâque conqui-
 sita eruditione ad studiosorûmque congesta
 emolumentum, vt paucissimis horis multa per-
 cipere cupientibus liber vnus velut thesaurus
 (sicut L. Piso requirebat) affatim præberet ar-
 gumentum, hæc quoque intulit accuratè: Dein
 modicis imbribus gaudent, alunturque: quippe
 & harundines, quamuis in palude prognatae,
 non tamen sine imbre adolefcunt. Et aliàs:
 vbi cunque pisces in eadem aqua assidui, si non
 appluat, examinantur. Corroborant quæ lati-
 nus auctor prodit, summi philosophi verba
 hæc: Piscium genus maxima ex parte annis plu-
 uijs *εὐθλα εἶ*, id est benè viuit. Ita enim non modò
 plus cibi nanciscitur, verùm etiam omnino plu-
 uio humore iuuatur, vt ea quæ terrâ gignuntur.
 Holera enim quamuis rigentur, tamen non
 tantum proficiunt quantû imbre: quod ipsum
 & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil
 enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles ac-
 cedant. Diceres humorem in vapores solutum
 insita leuitate sursum ferri, vt ab astris & cælo
 viuificam vim mutuatus, mox cunctis vitam
 impartiat. Quod fluuijs ampliùs quàm
 fluentibus aquis, arbores ac semina nec non
 pisces coalescant, Lætus apud Plutarchum
 inde fieri putabat, quòd plagæ vi terram didu-
 cat pluuiâ, meatûsque sibi ad radices subeun-
 das parat. Sed hoc neutiquam videtur verum,
 nam cur stirpes in stagnis exortæ augmentum
 non

Lib. 8. hist. anti.

nō capiūt, nec fruticāt, cum pluuias suo tempo-
 re non admisere? Verius forsan censebitur
 quod ait Aristoteles, recentem & nouam vide-
 ri aquam pluuiam, ἔολον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον,
 hoc est stagnam veterem & olim datam, com-
 putrescentemque. An & hoc probabilius est
 quàm verius? nam τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάμαζα
 πρόσφατα μὴ ἔστι καὶ νεογενῆ id est fontani fluuiati-
 lesque fluxus recentes sunt & noui. ex quo He-
 raclæus dixit, ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δις ἄν ἐμ-
 βαίῃ hoc est, in eundem fluuium non vtique bis
 ingredereris: alia quippe subindè influit aqua.
 Attamen ij alunt pluuijs deterius. Nunquid er-
 go (inquit Plutarch.) quia leuior quæ ex aëre
 aqua descendit? prætolli quippè non queat, nisi
 mirè sit leuis. Proinde flatu remixta, aërisque
 leuitate referta demigrat momento insinua-
 turque in stirpes: διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῆ
 ἀναμίξι τῶ ἀέρος id est, ideoque bullas exci-
 tat aëre promixto. Bonitati huius aquæ
 astipulari etiamnum Ranæ videntur, cum
 vocem præ lætitia exhilarant, pluuiæ sua-
 uitatē expectantes. Ingruentiū quippe aquarū
 certius præsagium exhibent ranæ præter so-
 litum vocales: quod Aratus, Plinius, Virgilius
 quoq; prodidère. Quid quod fluuiorū omniū
 aqua potu suauior & salubrior multò est hye-
 me quàm æstate? Imo verò & pestilens alioqui
 palustris humor mitescit hyeme: quo nomine

*Lib. 1. rei rust.
cap. 5.*

Lib. 31. cap. 4.

Lib. 2. cap. 17.

cœlestis aqua maximè salubris intelligitur, inquit Collumella, quod etiam venenati liquoris eluat pernitem. Meliores enim sunt per hyemè aquæ non solum quia Sol, qui suaviorem leuioremque portionem absumere solet, abest: sed etiam quia pluit frequentius. Æstate sunt crassiores, asperiores, minusque iucunda. Hinc Plinius: Omnis aqua hyeme dulcior, estate minus, autumno minimè, minusque per siccitates. Id experti testantur Romani qui vulgo Tyberinam bibunt: & Parisienses ex Sequana potum haurientes, ij præsertim qui pontes inhabitant. Tolosates non aliam quam ex Garumna (rapidissimo fluuio) gustant. Monsbrisonij fluuialem vnicam habent Vizessiam. Ast ij omnes populi longè meliorem suorum fluminum aquam experiuntur antè maximos æstus. Erit igitur, vt hactenus fat esse demonstratum puto, in aquarum genere illo quintuplici pluuiialis omnium laudatissima, primasque tenebit, quum omnes prorsus bonitatis notas luculentissimè expleat. Hanc fontana sequitur, dignitate secunda: cui fluuiialis succedit, tertium probitatis locum fortita. Putealis certè minus quam prædictæ, laudis meretur: præstantior tamen est lacustri, & hæc stagnantem excellit. Nam omnium deterrima, & minimè potabilis est paludis aqua. Sic Corn. Celsus: leuissima pluuialis est, inquit, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, post hæc ex niue aut glacie, grauior his
ex

ex lacu, grauiſſima ex palude.

Aquæ laudabilis (quam potabile, dulcem, & nullo discrimine vocant) ex authoribus probatiſſimis ratione & experimento rem confirmantibus, notas, atque adeo dotes ipſas, huc-ufq; perſequuti ſumus. Ea præ cæteris eſt nobis cõmendata quæ cœli cõmuni quodã fauore omnibus paſſim hominibus largiri ſolet. Deus enim (vt eſt in euangelio) tam ſuper malos, quã ſuper bonos, pluerè facit. Qui vero hãc in potu negligit aquam, deteriorẽ quærît. Ea contenti eſſe poſſumus atque debemus, & in recipienda ſeruandaque ſyncera ac nitida, omnem curam adhibere lõgè melius eſſet, quã noſtrẽ ſanitatis diſpendio aliarum cœco teneri deſiderio, & prohibitatis quadam ſpecie, qua vulgo decipimur: aut in alijs quas parum ſalubres eſſe ſuſpicamur, corrigendis, omne ſtudium collocare. Cifternae paruo ſumptu minori, ſaltem quã profundiores putei, ædificari poſſunt, atque ita conſtrui vt minimo negotio, à ſordibus & ſedimento abſtergantur. In his non ſolum aquam, ſed etiam vinum diu ſeruari incorruptum, à multis audiui. Ipſe vidi cifternam vinariam in ruſtica D. Rondelerij præceptoris mei amantiffimi, domo. Publicæ ſunt Venetijs, quæ vulgo aquam ſuppeditent, infinitæ, multò plures priuatæ. Albenatij Viuatienſium publicæ deſunt, ſed ferè omnes domi cifternam habent. Atque ij pluuialem tantum bibunt, &

Matth. 5.

Lib. 6. cap. 32.

saluberrimè degunt. Sic qui vnàm ex fortunatis, in sulis inhabitant, ob id Pluuialiã vocatam quod illic aqua nõ nisi ex imbribus reperiatur, vt Plinius scribit. Verùm, quia cisternæ vbique non reperiuntur, sed duntaxat (quæ est aquæ pluuialis præstantiã ignorantia) vbi fontium & puteorum copia non datur; præterea, quum annis siccioribus & per diuturnos æstus squalidos exhaustæ cisternæ aquam non suppeditent: aut qui recens parandam curauit, ante aliquot menses laudabilem aquam habere nequit, donec scilicet inducta crusta optimè ex siccata fuerit, & aliquoties madefacta deterlaque saporem depuluerit: aliam quoque bibere coguntur, qui pluuialem optimam esse sibi persuasere. Nos igitur qui saluberrimæ notas omnes perstrinximus, operapretium facturos putamus, si quomodo ex prauis etiam meliores aquas faciamus, & nature vitia emendari possint, docuerimus. Id accuratè & methodo fiet, si ab ijs quæ pluribus communia sunt, ad particulare singularem quandam correctionem deueniamus: vt qui sanitati suæ consulere volunt, non modo calidas, aut frigidas, crudas, crassas, & turbulentas, verum etiam limosas, nitrosas, salsas, amaras, bituminosas, & alijs prauis qualitatibus præditas in meliorem conditionem conuertere discant.

Cùm in aliqua regione minus placent aquæ, non nihil circa illarum ductus molimur, eos non

non ex quocunq; lapide fabricantes, interiusq;
 illinentes. interdum, sed varijs. modis variaque
 materia. Nonnunquam citra illitum, laterē ton
 refactum; aut lapidē aliqua bona aut nulla pro
 fas euidenti qualitate affectū imponimus. Hęc
 pro fontibus fieri solent. Puteos verò sapius
 in diuersa terra defodimus, & aquam per ca
 nales ac fistulas ab aliquo fonte ipsam meliore
 reddere valentes, deriuamus. Aquam frequen
 ter hauriri iubemus, quòd ex perturbatione,
 agitatione, & quadam attritione putealis aqua
 melior euadat. Vnde fit vt publica sepius sit pri
 uatā longē salubrior: quia haustu crebro ma
 gis exereatur, quod maxime probabilem red
 dit, vt Plinius docet. Proinde ij non sapiunt
 qui grauatē vicinis sui putei vsum conce
 dunt. Nam in monachorum Cœnobijs ferē
 semper totius vrbis quam inhabitant prestan
 tissima reperitur aqua, ob id quia facile cōmu
 nem (vt sunt erga omnes plurimum officio
 si) omnibus relinquunt: ancille verò inde luben
 tius, quā ex publicis, aquam petunt. Dete
 ctos puteos esse prestat, vt cœlestem aquam
 dum pluit, excipiant. Eā enim aliarum om
 nium vitia corrigi, & venenati etiam liq uoris
 perniciem elui, paulò ante docuimus. Adde
 quòd dum Sol nequit profundiore aquam at
 tingere, saltē circūfusum aërem sic afficit, vt ab
 eo non nihil probitatis illa suscipiat. Prodest

Lib. 31. cap. 3.

ad. de. lib. 31.
 cap. 3.

ad. de. lib. 31. cap. 3. R. n. i. s. s.

etiam puteum nullis parietibus adherere, & in angulo non esse, vt vndique libera sit aëris agitati permutatio, quæ rei cuiusque bonitatem à corruptione tutatur. In peregrinationibus aut exercitu aquam sic præparari docet Aërius:

Tetr. i. serm. 3.

Fossæ plures ordine dispositæ consequenter sunt faciendæ, ab altissimis locis ad decliues. In hac terra dulcis ac pinguis ex qua fœtilia fiunt, mittatur; deinde per eas ducenda est aqua. Semper enim in fossis relinquetur aquæ malitia.

Ea omnia excogitant ad aquarum emendationem, vbi ad multos dies eius futura est necessitas. Quod si pro vsu quotidiano solum & in diem paratam salubrem aquam habere velimus, vt qui sedes subinde mutare coguntur: quomodo vitijs & nocumentis quæ ab illaudata contingunt, occurrere facillè possis, ex antiquorum experimentis certa ratione comprobatis, iam audi.

Probl. 6. lib. i.

Lib. 2. cap. 82.

Primum, ad aquarum mutationem (quæ pediculos multos, in quibus haberi possunt, gignit, vt refert Aristoteles) allium conuenire testatur Dioscorides. Aqua omnis salubrior fit, & in colorem vini mutatur, in qua intabuerit amaranthus (nostri passuelutum appellant, quod nunquam marcescens flos immortalis colore etiam villutum purpureum vincat) vel elixata fuerit radix oxalidis. Atque nos ea arte febrientibus valde morosis, qui vinum bibere affectant, solemus imponere. Sunt & ciborum

rum nonnulli qui omnium in vniuersum aquarum vitia emendant, vt admonet Paulus Aegin. dum inquit: Alij cicerum decoctionem præbunt, aut eadem quoque cicera edunt: alij caualidem similiter cum pisciculo quodam elixam: item feniculum. reliqui betam & cucurbitam sale conspersam cum vino dilu-
 tiore præsumunt. Plinius tritum pulegium in-
 spergi cum aquæ insalubres bibende sunt, *Lib. 20. cap. 14*
 ante Ruellium docuit. Porò sigillatim alijs atque alijs aquarum noxis aduersantur quæ refert Aëtius his verbis: Nitrosam emendant cibi hebetantes ac vinum, crassam, secantes & attenuantes, vt allium: alumniosam, vinum tenuissimum, omnia vrinam cientia, & quæ excretionem impellunt. Quæ nimia frigiditate nocent, à cibo sumi debent, non tamen subito ac vna vice, Paulus ait: sic enim facilius obrunditur illarum vitium. Sed longè salubrius foret ante potationem aquæ noxiam qualitatem emendare, quàm tum demum in ventriculo suspectæ vitiosæque naturæ maderi. Illud fit (vt prædiximus) aliarum rerum permistione, idque per macerationem aut cocturam, præterea calefactione, refrigeratione, transcolatione, elixatione, distillatione, & alijs modis de quibus posthac nobis erit sermo. Non enim sunt audiendi, qui sola coctione aquarum omnium correctionem fieri putant: quorum tamen sententiæ videtur suffra-

gari Plinius; dum inquit: Aquæ vitiosæ remedium, ad dimidias partes coquere. Hunc enim modum omnibus ex æquo non posse quadrare, vis sibi statim persuadebit, qui tam longa elixatione aquam fieri salisam observauerit. Nam omne decoctum, quando diu coquitur, salius semper euadit, post autem amarum, ut docet Galenus, & vel ipsa aqua optima (inquit) diutius cocta salisam qualitatem tandem assumit. Hinc videas ius carniū modicè salsum, si paulò diutius decoquatur, ut aquæ portio multa in vaporem abeat, salissimum euadere. Ob id fontanam elixatione ad meliorem naturam permutari (v quæ deterior est naturâ) dicebat Galenus, hæc cautè & prudenter subiungens: Nisi longius decocta, salisam redatur. Nam salsedo fit, cum tenuiores aquæ portiones, cocturâ pereunt, & crassiores quæque aduruntur, quo modo etiam mare salsum euadit, Solis calore in halitum soluente, quicquid erat tenuissimum atque dulcissimum. (Plutarchus in causarum naturæ libro scribit, Maris aquas hyemali fervere minus sentiri amaras gustantibus. Euentus autem omnibus conspicui, sic fermè rationem pergit promere: Maris illam asperitatem omnino interficit dulcedinis habere, quippiam, utpotè numerosis illuc devolutis fluminibus. Caterùm quod dulce est,

Lib. 3. de facult. aliment.

Com. 4. lib. 6. epidem.

est, cui genuina insit leuitas, ac proinde
 fluitans supernatet, corripit è vestigio haur
 ritque Solaris potestas, dum æstiuis horis
 latius vim propogat funditque: quod hye
 me nequit, flaccescente syderis vi, quia lon
 gius abscedit. Proinde minus minusque
 surrigi quippiam ex mari potest. Hinc con
 sequens illud est, vt dulcedine subsistente
 vniuersa, quicquid amari virulentique est,
 remittatur, ac dilutius factum dulcescat
 quadantenus. Quod eatenus verum fate
 mur, vt & cognitum experimentis scia
 mus, etiam potui accommodas aquas æsta
 te labi in deterius: quod latè grassans So
 lis potentia optimum quidque maxime de
 coquat inde & protollat. Est verò id tenui
 us, leuiusque, & (vt iam dicebamus) super
 natans. Nam, autore Plinio, aquæ dul
 ces mari inuehantur, leuiores haud dubie.

Lib. 2. cap. 103.

Quædam verò & dulces inter se supermeant
 alias: vt in Fucino lacu inuectus amnis, in
 Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Be
 naco Mincius, in Scuinno Ollius, in Le
 mano Rhodanus. Sic quo dulciior est a
 que portio, eo superior esse contendit, in
 sita leuitate atque tenuitate valens. Ea ratio
 ne fit, vt mare superius & salius & cali
 dius sit quàm inferius, inquit Aristoteles:

probl. 30. lib. 23.

puteis quoq; potu idoneis pars superna salior

est quàm ima: quanquã è cõtrario esse deberet, quia grauius falsũ est. Verũ id accidit propterea quod Sol & aër partẽ humorũ leuissimã affidue detrahũt: dulcissimũ autẽ quod leuissimũ est, potissimumque de propioribus locis hauriunt. &c. Ergo minũs iucundam facit aquam, decoquens caliditas. & sicuti in animantium corporibus, potabili humore ingressõ ad nutriendũ, amara falsaque redditur quæ in vesicam corruarit superfluitas, quia natiuus calor potabile trahit, vt in pulpas & reliquam corporis substantiam vertat: sic & in aqua, præsertim maris, contingere solet. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore Solari secernitur. Vnde miror quid sibi velint medici & vulgares, qui omnem indifferenter aquam pro egrotantium potu decoqui iubent: quum ex ea præparatione non nisi crassiorem minusque dulcem efficiant, quæ incocta melior apparebat. Nam quur ægrotis (quibus conuenit) salubrior non est, qua sani hydropotæ saluberrimè vti videntur? Num sanis tenuior, leuiorque, ægrotis verò crassior & grauior magis competit? Si in morbo aliquo suspecta est frigiditas, eã calefactione obtunderè non dissuadeo: at bulliendam esse vix admitto. Siquidem quam Galenus coctione corrigit, ei vitium inesse apertè significat. Sed quibus aquis, & quãnam ratione ad emendationẽ elixatio proffit, iam discutiamus. Tribus
vicio

vitiofarū aquarū generibus hanc conferre ob-
 seruamus. Primū est palustris, limosē, lutulen-
 te, graucolentis, & alia mala qualitate insignis:
 cuiusmodi aquam decoqui iubet Galenus, quia *Comm. 4. lib. 6.*
 quum refrixerit, putorem quem ex putredine *epid.*
 plerunque habet, abijcit: omnisque pars ter-
 rea facilē subsidet, quæ cum tota priusquàm
 incaluisse minutatim cōfusa fuerat. Et quæcūq;
 ex diuersē naturæ materijs constant, per minu-
 tas particulas mixtione conflata hæc post cale-
 factionē refrigerētia facile dissoluuntur. Ete- *Lib. 2. de gener-*
 nim calor seiungit *ἐτερογένειαν*, autore Aristot. & *corr.*
 quum ea quæ sunt naturę diuersę distrahit, in
 vnum colligit *ἀμύγερα*. Hęc pars in vaporem
 dissoluitur, illa in spumam cogitur, alia vasis la-
 teribus hæret, aut fundo subsidet. Verūm ista
 magis frigescente liquore secernuntur: statim
 enim ab elixatione, prius quàm refrigeretur &
 quiescat, confusę adhuc permixtęque sunt parti-
 culę, crassiores quoq; fluitant elatę sublimiūs.
 Motu verò prorsus sedatō, & humore per mo-
 rā sufficientē refrigerato, graues hac terreę por-
 tiones ingenito pondere fundū petunt, leues &
 aqueę superfluitant. Sic purior fit aqua, abstra-
 ctis videlicet rebus diuersis quę sui permixtio-
 ne limosam, foetidam, & male sapidam efficie-
 bant. Cæterū, palustrem & graucolentem
 aquam coctione redditam meliorem puriorē
 que non possumus ita ab omni noxia qualitate
 absoluerē, quin adhuc suspecta nobis sit eius

conditio. Propterea tutum non est, ea mera uti, sed vino etiam post coctionem temperari debet, ut Ægineta suadet. Vinum autem sit dulce pro astringente aqua, acerbius verò si alia est nobis corrigenda. Aëtius non solum præcoquendam in fictilibus vasis docet, sed & post refrigerationem spontaneam, rursus calefactam bibi debere hortatur. Nam hoc modo faciliùs descendit, & quoquouersum permeat *ὑποχόνδρια*, dum insidens calor illam penetrare facit. Attamen quò nullum animal potus amet calidos, nec ij naturales sint, ut loquitur Plinius, sat erit non frigidam esse, cum vel tepida vomitum nauseamve excitet. Atque sic Galeni quoque verba mihi interpretanda videntur, dum inquit: Ab ea quæ grauis hypochondrijs sentitur, abstinendum censeo, utique cum prorsus frigida est & cruda: cæterum à calefacta non deterreo. Prius enim vult eam decoqui aduersus cruditatem, & coctam non potari tam frigidam, quàm fieret si suo genio liberè restitueretur. Nã talis etiam noceret, cū suspitione nondum prorsus crearet, quæ manet frigidior. Alterum genus aquarum quod emendat elixatio, est earum quæ nec sapore, nec odore displicet, sed oculis sese offerunt gratissimæ: quãuis in stomacho diu cõmorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauiare hypochondria percipiamus. Eiusmodi aquam, si nõ coquendam, saltè calefaciendã esse Galenus præcipit. Huic cognatę sunt quę ex aëris corrupti

Lib. 28. cap. 4.

Lib. 1. de sanit. iuen.

Lib. 1. de sanit. iuen.

rupti mixtione vitium habent, aut aliud quippiam ipsi aquæ ingenitum ab ignota causa proveniēs. Id enim optimè caloris & ignis vi fugatur atque consumitur. Postremum est crudarū: nam quemadmodum multa olera, segetes, fructus, & animalium carnem præelixantes, idonea esui præparamus, quum tamen alijs quibusdam crudis vescamur salubriter, eadem ratione & aquas nonnullas in meliorem naturam coctione permutamus, quæ crudæ nocere possent. Huiusmodi sunt indomitæ à veteribus nominatæ (vt testatur Galenus) perinde ac ipsa legumina quæ difficulter vixque elixantur. Tales esse videntur quæ aversum Solem habent, non fluentes ad ortum, & quas Solis radij nunquam attingunt, puteanæ. Crassiores quippe, frigidiores, inelaboratæ, & proinde crudæ sunt, vereque indomitæ: ac nisi arte nostra extenuentur, rarefiant, incalescant, & veluti fermentū accipiant, perpetuò male sunt, graues hypochondrijs, flatulentæ, pigræ & frigiditate nocetes. Earum correctio fit attritione multa, vehementi & crebra agitatione, quadam contusionis aut cōminutionis specie, vt dum fustibus aliquandiu ceditur. Id facere solent, qui puteanam crudiorē esse veriti, equis potandam exhibent. Alias farinam aut fursur immiscent, quæ nativa caliditate aquæ cruditatem emendant, & velut coquunt. Alij postquā inelaboratam biberunt,

hoc est in illa aqua nullum est vitium

equos ad cursum concitant, vt aqua citius caleat in stomacho, & caloris ope extenuetur. Pro hominum potu etiam conuenit plurimum percussa fractaque vnda, vt ex vno vase in aliud scilicet & ex alto transfusa. Huic panis siliginei frustra commodè immittuntur, non eius quem secale acidiozem & frigidiozem facit, nisi forte biliosis. Porro aduersus aque cruditatem, omnium prestantissimum est quod per cocturam fit remedium. Nam ignis operâ crassities extenuatur, grauitas minuitur, & aquæ durities illa mollescit. Duras autem grauésque haud ineptè vocitant crudas, ab effectu videlicet. quippe ventriculû infestant, & ponderis sensum inueniunt inquit Galenus. Has verò noxas abolet ignis caliditas, quæ facit vt dum aqua feruet & agitur, subiès aër in eâ recipiatur, nec aliter permisceatur quàm si ab alto decideret, aut alio modo turbaretur. Hinc leuior & eo tenuior euadit, quo magis aërea, quum vniuersa percepto calore dirimitur, secatur, & bullis vndiquaque nascentibus discinditur. Perit quidem extenuatæ iam aquæ nonnulla portio, quæ in vaporem soluitur: at quod superest, id omninò meliorem naturam sortitum est. nam ab igne deposita & refrigerata, illatam partium tenuitatem conferuat. Ceterùm, quæ optimæ aquæ notas explet, & satis à radijs Solaribus, aut soli quod verrit tepore est elaborata, quæ nec vitiosam vllam qualitatem habet, nec hypochon

Com. 4. lib. 5.
Epid. aph. 10.

pochondrijs sentitur grauis : hanc qua sani
 saluberrimè vtuntur, pro agrotis coqui iube-
 re, quid aliud (quæso) est quàm deterio-
 rem efficere ? Nam cum attenuatione nulla, nul-
 lóque calore indigeat, quid aliud per elixa-
 tionem continget, quàm tenuissimæ, leuissi-
 mæ, dulcissimæ, atque adeò præstantissimæ,
 portionis in vapores abeuntis iactura ? Di-
 ces, magis magisque extenuari aquam, dum
 ipsa decoquitur. Ast id in crassa & cruda fi-
 ri admitto, non tamen perpetuò. nam si quæ
 summum suæ tenuitatis gradum coctione ac-
 quisit, amplius efferueat, certum est illam
 crassiorem iam euadere, quum portiones sub-
 tilissimæ vsque & vsque pereant. Proinde,
 quæ insitam leuitatem & tenuitatem sufficien-
 tem sortitæ sunt, ex elixatione vitij plus quàm
 virtutis accipiunt. Non tamen vitupero a-
 quam vel laudatissimam per hyemem non-
 nihil decoquere, vt frigus obtundatur, quod
 plerisque naturis noxium esse solet. Viden-
 dum quoque est, vt ex frigoris vi contracta
 crassities aquæ dissoluatur. Nam (vt Plutar-
 chus rectè in libro physiologico annotat)
 clepsydre tardiùs multò hyemali tempore
 profluunt, quàm æstiuis horis: quoniam ex
 ambientis & obsidentis frigiditatis violentia,
 grauior corpulentiorque fit aqua. Vnde ob-
 seruatum quoque prudentioribus, in flumi-
 nibus nauigia sydere eodem tardiùs comme-

are. Quod verò crassescens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod *πλείονα γόμον φέρει τα πλώματα ὡλοία τῆ χειμῶνος*, id est plus deuchant oneris hyeme navigia per fluuium commeantia. Densior enim aqua consistit renititurque amplius. Ergo cum seipsa crassior euadit, densata & velut coarctata frigoribus, tunc salubriter coqui potest, ut ipsa liquecat, fundatur, & rarefcat. Quæ verò per nimios æstus fiunt deteriores, crassioresque, velut Montisbrisoniæ, & omnes aliæ fluuiatiles, nec non fontanæ quarum alueus latissimus caloris Soli valde patet: hæ nequeunt elixatione corrigi. Nam, unde vitium habent, nisi ex absumpto leui tenuique humore? Quid? cocturane potest rem dissipatam aquæ restituere? Quin potius, quo maior est ignis quàm Solis efficacia, contra accidet: ut quod sydus non potuit, reliquum omne dulcius subtiliusque ignis exhauriat. Sic fiet crassior vnda, & quantò plus attenuare voles, eò amplius exhalabit aquæ subtilitas, quum extenuatæ portiunculæ tandem etiam dissolutæ euanescant. Igitur ex omnes emendationem quæ coctione fit refugiunt, quæ ab elaboratione natura vel arte facta, vltèrius calent: quum semel absumpta portio tenuis atque iucundior, nunquam reponatur. At quæ citra absolutam elaborationem subsistunt, illæ dictam præparationem

nem possunt admittere. Sic ex corporis nostri humoribus, crudior Pituita concoctione melior fit, & temperatissimus sanguis euadit: quæ scilicet mediocritatis & elaborationis terminum nondum attigerat. Qui verò medium id in quo perfectio est, præterire succi, nequeunt in naturalem statum vnquam redire, vt salubres fiant, sed prorsus inutiles, & verè excrementa videntur. Quamobrem vt huic sermone finem aliquando imponamus, cruda, indomita, & rudior aqua, non aliter quàm duriores cibi, coctione salubrior & ad potationem suauior redditur. quæ caloris exsiccantis vi peior euasit, eodem corrigi non potest: nec magis coctione emendatur, quàm marina, salsa, vel nitrosa, quibus ex simili ferè occasione sua vitia innascuntur. Vnicum (opinor) remedium est, eiusmodi aquas bibere coactis, vt Monsbrisonio populo, per alambicum (*τσάλυδρον* id elegantius vocari putat meus Eupistius) distillare. Eo siquidem artificio portiones tenuissimæ extrahuntur, móxque in aquam densantur, quæ scilicet perirent per decoctionem. Atque salubriores quidem sic fient, leues & tenues: sed vereor ne ingrato nidore olfactui & gustui quoq; displiceant. Eadè præparatio crudis, crassis, & limosis conuenire potest: sed alijs etiam modis suauiores fiunt. crudæ siquidè coctione, vt diximus, crassæ verò & limosæ, tū coctione tū colatura (de qua iam tempus est agere) emendantur.

Lib. 1. cap. 50.

Limofam, falfam, & bituminofam excolatio-
 ne purgari fcribit Aegineta: optimè verò tranf-
 colari per arenam dulcis, id eſt inſipidi ſoli.
 Huic ergo quadrabit emendatio paulò ſup. ex
 Aetio tradita, quæ fit aqua per foſſas terræ dul-
 cis permeante. Nam cùm per cæcos meatus
 tranſluit aqua, in ijs quicquid erat craſſioris &
 alterius ſubſtantia deponit, nouamque ex ſolo
 dolci inſipidove quod verit, qualitatem nan-
 ciſcitur. Ea ratione fit vt in maris littore
 ſemper aqua dulcis inueniatur effoſſa terra,
 quod docet Alexand. Aphrod. & ante illum
 quod docet Arist. Etenim per terræ (quæ non niſi in ſuper-
 ficie falſa eſt) anguſtias tranſcolata marina, ex
 aduſtione contractam ſalſuginem, amarorem
 craſſitiemque amittit, & terræ nouas qualita-
 tes accipit. Hinc nauæ dulcis arenæ dolia ſe-
 miplena ſemper habent, vt cum ex alto mari
 petenda eſt aqua, hanc per dulce ſabulum cola-
 tam potabilem reddant. In mari autem confi-
 ſam eſſe dulcem cum falſa (nam tota omnino
 nequit à Sole deiri) atque hanc illa mul-
 tò craſſiorem eſſe, prædicta abundè demon-
 ſtrant, quum dulcior pars reconditos mi-
 nimosque meatus ſeu poros ſtrenuiſſimè per-
 meet, quos altera ſubire non valet. Eorum que
 teſta operiuntur (inquit Ariſtoteles) nonnulla
 immota aluntur humore dolci & potulèto, qui
 per ſpiſſa tranſmittitur, cum tenuior ipſe ma-
 ri concocto eliciatur, quemadmodum & pri-
 mæ

Probl. 19. lib. 23

Probl. 53. lib. 1.

& 125. lib. 2.

*Lib. 8. de hiſt.
 animal. cap. 2.*

mae naturae ortu instituuntur. Dulcem autem
 contineri humorem in mari, atque ita transmit-
 ti & transcolari, constat eo experimento quo si
 ex cera vas tenui latere finxeris, idque annexa
 linea in mare demittas inane die ac nocte vna,
 dulcis humoris copiam intra se colliget. Vnde
 hoc? Dulcis aquae pars alijs confusa, omnium
 tenuissima & lymphidissima, sola vasis poros pe-
 netrare potuit. His artibus ex marina & salsa
 dulcem efficitur. Idem Aristoteles motu & *Probl. 20. lib. 23*
 mutatione aquam salsam fieri dulciorem scri-
 bit, quia per motum leuior synceriorque red-
 ditur. Et vbi inuestigat, cur aqua salsa frigida bi- *Probl. 18. lib. 23*
 bi non potest, calida refrigerataue, postquam ca-
 lefacta est, melius potest, respondet: Cum cale-
 scit, portio falsi decoquitur. Cum refri-
 geratur, in imum defertur & subsidet. Id au-
 tem fit calore *ερεπογνεα* secernente: verum si pau-
 lo amplius salsam decoquas, non modò falsiorẽ
 efficies, sed & merum sal habebis. Nam ex mu-
 ria, & maris aqua, salem candidissimum per
 coctionem extrahunt.

Bituminosa non aliter quã salsa preparanda
 vel expurganda videtur. Nitrosa eadem ratione
 corrigi debet, vt etiam aluminosa, sulphurea,
 & quaecunq; aliae sunt medicam vim aliquã præ-
 se ferentes, vel calide spontè nascetes, & *αυτογενεις*
 vt loquitur Galenus. Id autem conijcio, ex eo *Lib. 1. de facult.*
 quod plerunq; in sua scaturigine laudabilis est *medic. cap. 18.*
 aqua, quae quia paulò vterius solum mala quali-

tate infectum subit (vt cum per mineras illi est transitus) eiusmodi fit, & calida *ερεγγεία* euadit. Non enim ex minera ipse fons oritur, quum sicior & calidior sit locus, quàm vt inde liquor possit erumpere. Cum igitur minimè insita, sed acquisita ea sit qualitas, cur per dulcem arenam colatis aquis non peribit? Id sanè videtur rationi conueniens, vt quam in se confusam ex minera acceptã substantiam deuehit aqua, hæc perinde ac maris salugo facilè abstrahatur. Neque est quod meram nudamque qualitatem ex minera aquam contraxisse putes: nam si hanc bullias, sulphur, nitrum, sal, alumen, aut aliud mineralium supernatans spuma erit. Sed vt simplicem esse qualitatem donemus, cur non eam quoque deponet transcolata, quam per transcolationem potuit accipere? Nihil (opinor) aduersus hanc ratiocinationem facit, quod ait Vitruuius: calidæ aquę nulla est proprietas, sed frigida cum percurrens incidit in ardentem locum, efferuescit, & per calefacta egreditur per venas extra terram. Ideo diutius non potest permanere, sed breui spatio fit frigida. Nam si naturaliter esset calida, non refrigeraretur calor eius. Sapor autem, & odor, & color non restituitur: quia intinctus & commixtus est propter naturæ raritatem. Id (inquam) nobis non contradicit, cum Vitruuius tantum doceat aquam minimè spontè sua qualitates alias rejicere posse, vt calorem amittit. Verùm (dices) longè

Lib. 8. cap. 2.

lib. 8. cap. 2.
lib. 8. cap. 2.

gè à minera discessit, quæ hic erumpit vnda: quomodo per lōgum terræ alterius transitum medicamentosam qualitatem retinet? Si per vnum aut alterum miliare transfluens aqua, nitrum, sulphur, aut bitumen adhuc olet sapitque, quid speramus isthæc abolèri factâ per multò breuius spatium colatura? Illud accidit, ex eo quod terram quâ permeat sensim sua qualitate afficit aqua, vt tandem nihil à terra afficiatur. Quæ verò primùm aliquod solum vel dulcem arenam præterfluit, in ijs suam qualitatem deponit, ipsa dulcior apparet. Hinc fieri puto, vt si quis propter mare infoderit, aquam principio dulcem, post breui falsam eandem reperiet: quod etiam Aristoteles annotauit.

Prob. 37. lib. 23.

Amaras, perinde ac nitrosas, in desertis mare rubrum petentes, addita polenta vtilis intra duas horas faciunt, ipsaque vescuntur polenta, vt refert Plinius: qua de causa & in saccos vinarios additur polenta. Similis vis rhodiæ cretæ, & argillæ nostratis, eodem autore. Amaram corallio contuso & iniecto, vel hordeo contuso, & linteo alligato & in aqua posito, emendat Praxanus apud Florentium. Aiunt etiam Mosen iniecta virga rhododaphnes ex amara dulcem fecisse. Cæterùm, hi correctionis modi sunt per rei alterius admixtionem.

Lib. 31. cap. 3.

Lib. R. 24. cap. 1.

Quæ sola crassitie vituperantur, vt quod

lutosa sint, limosa, aut alia ratione turbulenta, nulla mala qualitate prædita: omnium facillimè pristinae dignitati restituantur. Quippe vitium id ex argillosa terra accidere solet, à qua nihil noxæ contrahunt aquæ, præter crassitudinem. Non enim sapore ingrata est, sed substantia permixta displicet. Tales sunt fluuio-rum Tyberis, Sequanae, Araris, quorum incolæ fiunt multas horas aquam quiescere in vasis fictilibus, ut quæ materia turbidam facit, paulatim subsideat. Qui ea statim egent, panno densissimo transcolant: sic enim fit ut protinus limpidi-ssimam parent. Galenus annotat Alexandriae & in Ægypto turbulenta aqua per quædam testacea & rara vasa percolari: aut si ea desint, per linteolum.

Lib. 6. epi. com.

et. de. v. d. v.

et. de. v. d. v.

et. de. v. d. v.

et. de. v. d. v.

Super sunt duæ in aquis qualitates, quarum castigationi intentum etiam oportet esse medicum, quod interdum nocere videantur. Eæ sunt calor, & frigus. Vtrunque vitio vertitur. hoc quia crudæ & (ut loquitur Galenus) indomitæ indicium est: illæ quod sitim non benè extinguat. Verùm multi sunt affectus quibus calidior prodest, frigida nocet, & contra: proinde nequid huic tractatui desit, earum qualitatum, ubi nocere videbuntur, correctio qualis conueniat nobis definiendum est. Frigida si ex cruditate est, modis sup. explicatis emendabitur. Si ignis vel Solis calore frigus id damnosum abijciatur

cietur. Vitruuius scribit fontes quosdā esse: odo- *Lib. 8. cap. 3.*
 re & sapore non bono, frigidos: qui scilicet ab
 inferioribus locis penitus orti per loca arden-
 tia transeunt, & ab his per longum spatium ter-
 ræ percurrentes refrigerati perueniunt supra
 terram, sapore, odore, coloreque corruptorū vi-
 in Tiburtina via flumen Albulā, & in Ardeati-
 no fontes frigidi eodem odore, qui sulphurati
 dicuntur. Hi cum sint frigidi, aspectu ardere vi-
 dentur, &c. Eiusmodi aquas vix vlla arte me-
 liores fieri posse, & profus reiiciendas, existi-
 mo. Ceterum calidi sunt nonnulli fontes, ex
 quibus profluit aqua sapore optimo, & in poti-
 one suavis. Id accidit cum in imo per alumen
 aut bitumen, seu sulphur, ignis excitatur: nam *lib. 8. cap. 3.*
 ardore percandefacit terrā quæ est circa se. Su-
 pra se autem feruidū emittit in superiora loca
 vaporem: & ita si qui in his locis qui sunt supra
 fontes dulcis aquæ nascuntur, offensa eo vapo-
 re feruent inter venas, & ita profluunt incorru-
 pto sapore. Calide alio modo sunt aque Soli
 multum exposite, aut in calido aëre diutius
 conseruate. Calorem verò talem varijs artis
 bus abigere ab aqua solemus. Vt tactu gelida *Lib. 31. cap. 3.*
 sit, etiam arte contingit, inquit Plinius si in al-
 tum expressa, aut è sublimi deiecta, verberatu
 corripatur aëra. Etenim omnium aquarum na-
 tura est commotione agitari que frigescere.
 Mare autem modo afficitur diverso: siquidem
 undabundum incalescit. In illis quippe è πρὸς

3. 3. 3. *Διὰ τὴν κατὰ ἀλλοτρίαν ἢ θερμότητα*, id est adventitia & petegrina habetur caliditas: propterea illam motus faciliè digerit. At eandem ingenitam domesticamque mari amplius excitant venti & alimenta subijciunt. Caloris insiti argumentum est, *τὸ μὴ πηγνύσκει, καὶ περὶ ἕσσαν γέσθη καὶ βαρεῖαν*, id est quod mare nõ coëat, quàmuis terrestre & graue. Sed ad refrigerandi modos redeamus. Calefacta prius, maximè refrigeratur, idque subtilissimo inuento. nam quum per calfactionem seipsa tenuior euadat aqua, aëremque ebullitione recipiat, tandem facilius ad frigidum mutatur, propterea quod tenuis substantia citius alteratur (vt dicunt medici) quàm crassa. Aphrodisæus rationem dat, cur aqua feruida in puteum demissa euadat frigidissima, inquit: Frigor putei calori pugnans, aquæ demissæ, facilièque præ sua frigidissima copia superans, calorem vniuersum expellit, magnæque cuncti vi permeat aquam, atque ita vehementer eam refrigerat. Hinc fit vt ignibus attenuata factaque solutior, concreseat celerius multò, quandoquidem meatibus longè amplioribus penetrare vehementius frigiditas potest. Vt exactè refrigeretur aqua, calefacta in testaceo vase vitreato reponitur. Id occidentale Sole in fenestris vento aduersis sublime suspenditur, vt ibi per totam noctem

Item refrigerat. Ante Solis ortum vas hu-
 mi depositum frigidâ aquâ circumfunditur.
 Idem aliàs circumdant frigidis lactucæ aut
 vitium folijs, & aliarum id genus, vt ea
 quam sub nocturno aëre acquisiuit, diu
 perduret frigiditas. Cæterum, vas aliqua
 ex parte inane esse melius fuerit, si operiri
 velis, nam aër inter operculum & aquam
 contentus, prius refrigerabitur, deinde at-
 tactu aquam refrigerabit. Vt enim aqua
 faciliùs quàm terrena corpora calet, & o-
 cyùs quoque refrigeratur, quia illis tenuior
 est: pari ratione & aër quàm aqua prom-
 ptius afficitur. Alij vas in domorum sub-
 terraneis locis atque speluncis frigidum aë-
 rem includentibus, reponunt. Inter-
 dum & per humida refrigeratio acquiritur:
 vt si fluuiò rapide labenti imponatur, aut
 puteo: idque bifariam. nam vel ipsam pu-
 tei aquam vas attingit, vel in medio tan-
 tum super aquam suspenditur. Hoc quàm
 illo modo magis frigit aqua. nam & pu-
 teana deprompta, si in eodem puteo per-
 noctet, frigidior erit. cuius euentus cau-
 sam inuestigat Plutarchus, sed non satis ex-
 plicat. Id forte accidit quia noctu aër fri-
 gidior per ἀνταρξία tepidiorẽ putei a-
 quam reddit: eoque fit vt iam deprompta
 minus sit tepida. Niue circumposita aut

Sympos. lib. 6.
 Probl. 4.

glacie, quibus hec in prōptu sunt (vt Romanis, qui ad magnatū delicias adhuc hodie in subterraneis locis palea inuolutā niuē per maximos aestus seruāt, vt audio) vas eximiè refrigeratur. Neronis principis inuentum est, inquit Plinius, decoquere aquam, vitrōq; demissam in niues refrigerare, ita voluptas frigoris contingit, sine vitijs niuis. Non mirum quod ait Plutarchus, glareas plumbiq; laminas in aquā iniectas, eam frigidiorē efficere. sed mirum est illud, nitrum (quod sanè calidum apparet) frigidissimam reddere. Ad principum delicias, qui estiuo tempore frigidius bibere appetunt, halitij libram in maluio aquā pleno dissolunt. in id lagenas vitreas, stāneas vel argēteas, aquā plenas immergunt, & assiduè mouēt. Ea ratione potus non modo iucūdior, verum etiā salubris paratur.

Lib. 31. cap. 3.

Sympof. dec. 6. probl. 5.

Id iam mihi absoluisse videor de aquarū delectu tractationem, quantum ad sanitatis tutelam pertinet: & quibus artibus ex prauis meliores ac potabiles efficiamus. Pluuiam reliquis omnibus præstare docuimus. Deteriores verò nō omnes elixatione (vt vulgò existimant) corrigi posse monstrauimus: quæ duo nobis explicanda fuerant proposita.

2. de aquar. 2. + iure

*SERV M Lactis seniori febre quartana
& pruritu infestissimo laboranti, omnium
maximè conferre: idque frigidum non esse,
quamuis refrigeret, contra idiotarum me-
dicorum sententiam: Ad Egregium D.
LUDO. PAPON Monsbrisonium Ca-
nicum.*

DEMONSTRATIO VI.

QVI supra vulgum aliquid novif-
se expetit, Ludouice amicissime,
eum non naturâ modò, verum e-
tiam primis doctrinæ rudimētis
multum ceteris præstare oportet:
& cum iam adoleuerit, veritatis infano quodâ
amore (velut afflatum) teneri: tum sine vllâ
diei noctisve intermissione, properare ac con-
tendere ea quæ à clarissimis veterum tradita
sunt discere, eademque vbi didicerit iudicare,
multoque tempore explorare quæ rebus sen-
sui patentibus consentiant, & quæ rursus ijs-
dem dissentiant: ac sic illa quidem suscipere,
hec respuere. Eique vni rei in tota vita, spre-
tis, alijs omnibus quæ vulgo studiosè spectata
sunt, sedulam operam nauare. Hoc Galeni
nostri consilium est, quo admonet priscorum

*Lib. i. de nat.
deorum.*

vel maximi nominis autoritatem nec contem-
nendam, nec sine ratione temerè nobis susci-
piendam esse, ne præiudicata opinione semel
persuasi, vnà cum illis aberremus. Ijs enim
qui discere volunt, inquit Cicero, obest ple-
runque eorum autoritas, qui se docere profi-
tentur: quia desinunt suum iudicium adhibe-
re, id habent ratum quod ab eo quem probant,
iudicatum vident. Sed quid si, non modò ra-
tione conijciam, sed & sensibus experiar, ali-
ter rem se habere quam ab antiquioribus tra-
ditū sit, num potior adhuc erit illorū sententia?
Potestne, aut debet aliquid autoritatis præ se
ferre vetustas, vt mentibus nostris imponat?
An maior est temporis præteriti, quàm præ-
sentis, excellentia? Non opinor, quum nihil
ad doctrinam faciat temporum discrimen:
aut si facit, & antiquiorum dignitas maior
esse videtur, id nos, qui hodie sumus, & po-
steriores, vnice commendabit. Nam tem-
pus (ita fabulari liceat) doctius & perpetuò &
prudenter quoque ex progressu continuo fit:
vt senescens iudicio sit acriore, solidiore, &
maturiore. Sic me loqui patiare, humaniss.
Ludouice, apud eos qui absolutè ad tempus
præscorum excellentiã referunt. Iam hic mihi
respondeant: Nonne omnium primo seculo,
dam homines discere incipiebant, indoctum
planè tempus erat, vt infans & veluti nascens
scientia? Nam successiuis annis, alijs atque
alijs

alijs subinde nascentibus viris ingenio diligentiaque claris, vario disciplinarum genere tempus instructum esse cœpit, vt tandem Hippocratis, Platonis, Aristotelis, & Galeni tempora doctrinæ suæ ἀκμῆ, seu vigorem, sint consequuta. Eam ætatem cōstans siue consistēs ordine sequitur, in qua sensuum firmitas maior, iudicijque splendor & bonitas esse videtur. Ergo si in proposita analogia insistere velis, dicendū est tēpus hodiernū meritò doctissimum, & omni artiū genere ornatissimū, iudicij ingenijq; plus quàm antea ætates habere. Siquidem verum est omnia ætate perfici, omnesque scientias tandem per additionem absolui: vt nemo vnius artis inuentor & autor eius perfectionem attingere possit. Hinc necessitas scribendi commentaria, vel teste Galeno, vt posteriores nostris semper aliquid superaddentes, facillè doctiores nobis aliquando eundant: Proinde, si temporis ratio in doctrinæ & iudicij cōparatione momenti quid habetur, nos præteritis hominibus non dicunt longè digniores, eo seculo natos quo ætatis suæ consistentiam metiri possumus, quodque nunc doctius esse conijcimus à multis viris eruditū, quàm dum doceri inciperet: Non enim recipio quod ex Argyropylo docet Acciaiolus in Ethica Aristotelis, ob id antiquos veritatem aliquā sciuisse quòd fuerint rerum primordijs & nature propinquiores verisimilius esse puto

Com. 1. lib. 1.

Lib. 1. cap. 8.

quod alij dicunt, absolutè ipsam antiquitatem commendantes. At nos præteritis verè antiquiores sumus, antiquiore tempore geniti. Illorù enim seculum, mundo initium constituentibus nostro multò recentius fuisse constat. nam hoc istud ex longo progressu iam inueterauit. Quà obrem si antiquitatem, non ex hominum ætate particulatim (cum & iuvenes plerique doctrinâ præstantes interierint) sed temporis conditione nuncupemus, nos Hippocrate atque Galeno sumus antiquiores: & si quid maioris autoritatis antiquitati est tribuendum, quod ipsius temporis maturitas ad ingenium & eruditionem faciat: nos prouectiore tempore nati, & meliùs sapimus, & præteritis etiam hoc nomine digniores esse videmur. Sed valeât qui præsens iandudum elapso seculo longè præstantiùs parui-faciunt: quique prioribus tum medicis tum philosophis, solius antiquitatis ergò, plus autoritatis quàm nobis attribuunt. Debeamus quidem plurimùm illorum diligentie & humanitati, quòd nos scriptorum suorum operâ iuuerint, effecerintq; vt quod ipsi multis annis & improbo labore didicerunt, nos paucis & facilè concipere valeamus. Nam reliquum vite nostræ curriculum in addendis nouis, aut melioribus excogitandis, insumere licet. Illis verò penitus esse addictos, & iurasse in verba magistrorum, tam ineptum mihi videtur: quàm quod maximè. In eo errore permultos hodie versari

versari video, qui miserè socordes, ignavi, & pusillanimes nō audent, vel nesciunt ab autorū sententijs discedere, quamuis non nullæ hæcenus pro verissimis habitæ sensuum iudicio repugnare videantur. quibus si hoc demonstres, & vt fateantur optimis rationibus compellas, nunquam tamen veritati acquiescent: sed velut cæcipientes, aut præiudicata opinione illaqueati, veteri sententiæ mordicè adhærebunt. In hos sepe inuehor paradoxa conscribens, illorū fortè miseratus qui doctrinā alioqui præstātes, & apprimè eruditi, solius credulitatis labe infecti, aliorū vestigijs semper insistentes, verum à falso discernere nequeunt. Alij sunt quorum mens à crassissima ignorantia caligine occupata, nihil videt, nihil distinguit. & quia tandè ex longo vsu in prouectā atate doctiores vulgo esse creduntur, præ arrogantia indelebile vitium cōtrahunt. Nam neque discere aliquid de nouo student, neq; veterū scripta, vt eorū placita intelligant, euoluunt: interim tamè obtrectatores & garruli non cessant ijs maledicere, qui optimè instituti & solida imbuti doctrinā supra vulgū sapiunt, & quorū splendorē caligantes sciolorū oculi nō patiuntur. Eorū temeritatē ferre nequeo, **L V D O V I C E** iucundiss. non tamè contumelijs in hos publicè ago: sed vt mitè probūmq; virum, sapientiæ & veritatis studiosum decet, scripto quod illi ignorāt edoceo, vt sibi aliter persuadeāt quàm prius cre-

diderint: prudētiores verò & doctiores, in quo
 rum manus cōmentatio forte incidit, iudicēt
 quanto sit difficilior inani reprehensione iusta
 imitatio. Eadē occasione motus, hæc ad te nunc
 mitto quod heri ex te reseuerim, male audire
 IOVBERTI sententiã de sero lactis propinan-
 do homini ferè septuagenario, quum id frigi-
 dius esse videatur, quàm vt seni cōuenire possit,
 Illud mirari vulgus indoctū, nihil miror ipse,
 cū in aharū multarum rerū naturã plurimū
 hallucinetur. Sin medicinã profitetur huius in-
 me calumniæ autor, is ex hominū cœtu proti-
 nūs explodēdus censebitur, vt qui in facillimis
 hebes deliret. Nam si in domesticorū, vsq; fre-
 quentissimorum dicendis qualitatibus aberret,
 quomodo ei fidendum iudicabis peregrinis &
 minus consuetis medicaminibus vtenti? Sed
 culpandus est nemo mihi, cū autoris incerti
 fama sit. Hoc contentus esse debeo, vt tu qui
 me id non temerè, sed aliqua ratione adductū
 consuluisse defendis, ad manum prompta ha-
 beas argumenta, quibus detrectantium calum-
 nijs (pro ea quæ inter nos intercessit amicitia,
 & quam de me iandudum cōcepisti opinione)
 responderè possis. Rem, vt se habet, tibi pri-
 mum narrabo: mox firmis demonstrationibus
 ostendam, quàm malè consilium nostrum acci-
 piant & interpretentur, qui sibi quidem nimis,
 pro aliorum verò existimatione parum omni-
 no, & mihi nil prorsus, sapere videntur.

Regius

REGIUS Patronus me ad se nuper vocavit, ut de morbi curatione consuleret. Is iam à multis mensibus quartanâ laborat cum pruritu infestissimo, & vniuersum corpus occupante minuta scabie, quam fouet sudor valdè copiosus, nō modò in accessionū febris solutionibus, verum etiam noctibus ferè singulis, erumpens. De aetate roganti respondit (si benè memini) se annos plus minus sexaginta quinque natum esse. Hunc robusto & bene habito corpore fuisse, nec solitum purgantibus pharmacis vti (vel morbis vrgentibus) intellexi: atque in ea conuenisse opinione, ut medicos quidem veneraretur, sed medicamenta omnia despiceret ac respueret. Ex notis temperaturæ, & victus præcedentis ratione cognita, facilè conieci melancholiæ naturalis, aut ex bile adusta genitæ, reliquias in cutem excretas tantum pruritum facere, permixtas falsis pituitæ humoribus, quorum ad putredinem refertur origo. Horum utroque plena est huius senectus nōdum decrepita, & maximè biliosa, cui victus nulla vniquam lege fuit obseruatus. Porro excrementa omnia ex putredine vel adustione calida esse, tum ratio, tum experimentum, & morborum inde genitorum natura, satis docent. Melancholicum verò humorem per febres quartanas aduri, atque hinc maiorem concipere acrimoniam, & postremò velut incinerem redigi, medicorū omnium cōsensus recipit. A dulci verò &

insipida, vel etiam acida materia, pruritus
& vellicationem fieri, non est qui admittat, cū
solius bilis, vel vstorum, vel serosorum humo-
rum, vel pituitæ falsæ acrimonia eos dolores
committat, qui ad arrosionem & vlcerationem
proximè accedunt. Ergo non frigidi, sed ca-
lidi affectus in hoc sene apparent: nec iam du-
bium esse potest, febris & pruritus naturâ id
arguente, quin acerrimis & caliditate pungen-
tibus humoribus scateat corpus vniuersum.
Eorum verò subtiliores, dilutioreque portio-
nes, in sudorem solutę tam natiui quam acqui-
siti caloris vj, effluunt: crassiores verò cutim
vix penetrâtes cuticulæ longè densiori (in sene
autem dēssima, vt aridissima quoque & ruga-
ri facillima) tenaciter inherentes, scabiem gi-
gnunt. Neque vero absurdum videri debet in
hoc valde acres contineri humores, quamuis
senior existat. Nam tales ex facta per ætatem
consistentem adustione superesse possunt, lar-
gior copia ex febris quartanæ præsentis sequitiâ,
atque pituitæ falsæ (quę ex putrefactione vel bi-
lis mistione fit) conditione colligitur. Hęc dum
cogito, refrigerationis indicatio mihi in men-
tem venit (quia contrariorum contraria sunt
remedia) vt cruciatum ex pruritu maximum, si
non profus tollerem, saltem mitigarem, &
febris malitiam in sene reprimerem. Ea verò
omnium potissima vis est refrigerandi forma,
quę per causę morbi ablationem fit, quantum

scilicet ad id valere possunt mitiora medicamēta. Ab ijs enim abstinendū putauī, quæ suapte natura, seu ab insito temperamento refrigerāt, quāuis talia vsui esse posse nō repugnem. Nam quādiu multo excessu supra temperiem atati conuenientem aucta manet caliditas, minimè verendum est ne calor natiuus (in sene quidem exiguus) frigidorū vsu minuatur: quippe cū mediocritatē excedētes caloris extranei gradus obtundēdi prius occurrēt, quā innatū vis medicamenti aggrediatur. Quapropter, vbi febris & pruritus adsunt, leuiter refrigerantia innatæ caliditati nocere nequeunt: iuuant autē quā plurimum, quod humoris acrimoniā frangant, calorīq; excessū represso hūc in pristinam symmetriam reducant. Verūm ea tunc prescribere consilium non fuit, sed quæ per aluum expurgarēt falsos, acres, adustosq; humores, & serum plurimum (sudoris infestissimi materiam) ad vrinæ vasa retraherent: qua ratione fieri posse putabā vt alui fluxus homini suspectus, vel nō sine causa molestus, auerteretur. Id postremò curandū erat, à moribus & consuetudine sumpta indicatione, vt (quando quidem omnis generis medicamenta illum odisse sciebam) ijs quæ medicamenta esse non vidētur, vterer. Nec diu animo voluenti, deniq; visum est persuadere vt lactis serum, cui per noctem esset infusa fumarina, quotidie mane potaret: vnam aut alteram hebdomadam experiretur, ac diligenter obseruaret quid

ex illius usu accideret. Id satis esse sperabā, & ap-
 primè etiam conuenire seni, pro humorū falso-
 rū adustorūq; leui (citra vim scilicet, aut turbu-
 lentam agitationē) purgatione, quādoquidem
 senile corpus multo langore fractū, amplius di-
 uexandū non erat. Tantum morbū, adeo leui &
 miti remedio, vix vnquā cessurum nouerā qui-
 dem: at seni afflicto, id à me cōtendēti, solamen
 refrigerijque nō nihil moliēdū esse putauī, quo
 saltem minus graues molestias atq; dolores, mi-
 tigata morbi occasione, in posterū sentiret. Ali-
 qua ex parte suorū malorum fomité extingui
 posse prædictorum usu homini facilè persuasi.
 Lactis serum lubentissimè sumpturum se dixit,
 quo etiam per annos triginta singulis Maij mē-
 sibus aliās se usum esse significauit: quod cum
 rescuisssem, magis sententiam confirmaui, do-
 cens à cōsuetis vel deterioribus minimè offen-
 di naturam. His inter nos constitutis, discedo.
 Post tres aut quatuor dies egrotū reuiso, vt quo
 modo ex usu feri haberet intelligerem. Audio
 nullā de sero lactis mentionē fieri. Interrogāti
 multa, velut indignabūdus ad omnia respōdet.
 Nesciebā quid hoc sibi vellet, donec accipi me-
 iam publicam sustinere accusationem, quòd se
 ni frigidissimam rem (vt vulgo prædicant) præ-
 scripsissem. His auditis, facilè conijcio homini
 suspectū fuisse remediū, ab aliquo rerū facultatis
 imperito dānatū. Proinde vt me à calūnia, & tā
 inepto de mea opiniōe iudicio ab soluā atq; vin-
 dicem

dicē, paucis demonstrare decreui me non in consulto aut perperam, sed alios de re sibi prorsus incognita, sententiam protulisse.

Id mihi primum concedi postulo, quod Medici pro axioma habent, & omnibus confessū videtur contrarijs contraria curari. Nam quum ralia sese mutuo afficere nata sint, penes id quod valentius est remanere solet victoria. Ob id refrigerantibus calidi morbi cedūt, & frigidi calfaciētibus: quos fecit repletio humorūq; copia, soluit inanitio, & cōtrā. Porro, morbos hic nobis ppositos caloris effectus esse, & ab humoribus corruptis pēdere, facillimū est adsequi. Nā febris à feruēdo dicta videtur, non aliter quā ^{& τὸ τὸς} τὸς τὸς, τὸς τὸς. Hippocrates nonnūquā τὸς absolutē vocat, q̄ ignis & incēdij more corpus discruciet. Caloris ignei indicia sumūtur ex pulsū cōcitatōre, sitiq; immēsa, p̄ter id quod tactu facile dignoscitur. Eo verò acrior est caliditas, quo in sicciore dēsioreq; materia est. Nā acēsorū lapidū, aut ferri, vehemētior sentitur, quā aque feruētis calor. Sic melācholica vel vīta vel putrescēs, maiorem excitat feruorē, quā alius quivis humor: in seniliverò corpore, quia id ætatis decursu ex siccatum & durius euasit, lōgè mordacissimum. Hinc fit vt eiusdē magnitudinis quartana, in puero minus acutum, quā in sene, calorē p̄ter naturam efficiat: quia puorū mollis, laxa, & humida substātia est. Ergo febrilis calor in hoc viro sanè acerrimus nullo

miraculo sentitur, quia in materia sicciore conflagrat. Incendium verò non priùs cessat, quàm humor in cineres (vt medici loquuntur) fuerit redactus. In cineribus autem siue crassamento ex materia vstionem passa relicto, aliquid *ἐπιπύματα* restare solet: atque humoris qui accessiones fecit reliquiae, excrementa fuliginosa, acria mordaciâq; euadunt. Hæc dum ab interioribus ad cutem expelluntur, & pituitæ (quâ senû corpora referta sunt) permiscetur, hæc ex putredine iam antea salsam, acriore efficiunt magisq; ardentem. Inde pruritibus valdè molestus fit, quâdo in sudorem copiosum desinit febris, & diebus quibus intermittere solet. Hinc scabies nocentissima pullulat, minuta & aridior, ex terrei ac fæculenti humoris vstione, cuius partes crassiores dum cuticulam (græci *ἐπιδερμίδα* vocant) ob densitatem penetrare non possunt, in illam faciunt. Hæc si vera sunt, quis iam non videt calidos humores omnium malorû quæ iste patitur, occasionem esse? Atqui (dices) corpora senû frigida sunt. Quid tum? Si febrè, quæ calidarum calidissima passio est, sustinere videantur, cur non etiâ calidos quosuis morbos, ex calidis humoribus ortos, experientur? Temperamentum non ex humorû prædominio debet nuncupari, vt vulgares medici cum indocta plebe in usu habent, qui temperiæ seu complexionem dicunt sanguineâ, pituitosam, melancholicâ, cholericam. Non enim temperamenti nomina hæc esse

esse debent, sed humorū redundantia, quæ non semper confinibus sibi temperamentis respondet. Siquidē frigidi & humidi quidā, bilis plurimum & sepe vomunt, vt testatur Galenus: calidi & sicci, epituitā. Sed nonne delirum est ab ijs humoribus qui præter naturā sunt, temperiē denominare, quum hi frequenter ciborū naturam, & antea actæ vitæ conditionē, potius quàm propriā corporis constitutionē, sequantur? Hoc qui ignorant, & hebetes non vident rerū discrimina, quiq; turpiter omnia confundunt, si quē audiant senes biliosos, vel cuiusuis generis humorum acrium plenos, vocitantem, stupent: quia certum est senile corpus non modò siccius, verum etiam frigidius esse: putant verò illi excrementa frigida & humida tantum, qualis est pituita, in senum corporibus aceruari: nescientes aliam solidis partibus (quarum propriè est temperamentum) aliam excrementis inesse naturam. Sed redeundum nobis est vnde digressi sumus. Quum perpetuò effectus causis respondeant, ex dictis rationibus euidentissimè est demonstratum, ni fallor, nobis propositum senem calidis affectibus laborare, & calidis plenum esse humoribus. Consulo vtatur lactis sero, in quo maduerit fumararia. Quid hinc reprehendunt? Si bene coniecto, serū frigidius esse, quàm vt seni conuenire possit, arguūt: eo quòd idem iuuenibus, ad compescendā hepatis calidam intemperiem, ptopinari vident. Hinc se-

rum valdè refrigerare colligūt, quia iuniorum calorē feruescentē remittere valet. Cū verò senes tātò refrigerio quātò iuuenes nō indigeāt, illud minus consultò senibus cōcedi arbitrantur. Ea est (opinor) eorū ratiocinatio: sed quān falsa & fallax iam videant, moxque resipiant. Si multū refrigerat lactis serū, id in morbis calidioribus quancunq; naturā occupent, optimè cōueniet: cū non temperiem emendare, sed potius morbum (qui affectus est præter naturam) prorsus destruere conabimur. Ast senis huius quartana, quæ in humore crasso maximum incendium facit, longè acriorem quàm in alia quauis ætate calorem excitat, vt sup. exemplo de lapide & ferro accensis monstrauius. Porrò materiæ febrem committentis cineres acerrimi sunt, qui pituitæ ex putredine falsæ permixti, longè magis arrodentem faciunt. In hoc præterea biliosi humoris non exigua quantitas ex ætate præcedente relicta est, vt coniecturâ adsequor. Adde quòd in ipso paroxysmo, dum febris hominem vehementius exercet, & sitis infestat, à vino (quod incendium maius facit) non abstinet. His omnibus in vnum coactis, & sedulò examinatis, quis iam audebit negare propositum ægrotum calidissimis affectibus infestatum, non alijs quàm refrigerantibus egerè? Nunquid seri lactis frigiditas huic suspecta esse debet, si iuueni duntaxat bilioso, necdum morbo calido laboranti, benè conuenit? Quis ad eò

ad eò stupidus est vt non adsequatur, senis istius
 affectum longè calidiorem esse, quàm calida he-
 patis intemperatura, etiam in iuvene admodū
 bilioso, citrà morbū? Quod si ad hanc lactis se-
 rum rectè præscribitur, cur non seni calido mor-
 bo, à calidissimis humoribus nato, laboranti
 etiam concedetur? Frigida non prius in natiuū
 calorem (quem senibus languidum esse fateor)
 agunt, quàm omnes gradus quibus vi morbi
 suam temperiem excessit, debellarint. Dum id
 ope medicamenti nos esse adsequutos conijci-
 mus, iam sanitati restituto homine, serum la-
 ctis subtrahimus. Nec solum in senioribus illud
 obseruandū putamus, sed & in iuuenibus quos
 refrigerare studium est. Nam quum satis refri-
 geratū esse nouimus, hoc est excessum à medio
 (in quo debitus cuiq; ætati calor consistit) om-
 nino superatum, & nos in symmetriā conueniē-
 tem peruenisse, tunc ab vsu refrigerantiū cessa-
 tionem indicimus. Ea verò in calidis affectibus
 nunquam nocere possunt, quandiu superest ex-
 cessus à natiuo calore oppugnandus. Cum hoc
 siquidē primū dimicatur: eo superato si perse-
 uerēt frigefacientia, tandem natiuum calorem
 offendūt. Ergo si per istius senis morbos, exces-
 sus caloris est maximus, & eò maior quo ætati
 minus conuenit: quis, nisi stupidus, frigidorū
 vsum reformidet? Id raturū & firmum
 est quod omnibus ætatibus, naturis, tempera-
 turis, & conditionibus hominum quadrat,

contraria contrariorum esse remedia. Quid ad hæc respondere valeant, ignoro, cum tam euidentes sint rationes, ut me sanè pudeat ad eò leuia tractare argumenta. Desinat igitur mirari senum affectus calidos, refrigerantibus indigere. Quod si prædictas demonstrationes aliquis, stipes veriùs quam homo, non intelligat, faxo ut statim à suis calumnijs abstineat, vbi significaro vulgares medicos de lactis feri qualitatibus malè sentire. Sed prius ex eorù quoque opinione consilium à nobis datum, defendere placet.

Si huius feris affectus refrigerantia postulant ut sup. abundè monstratum est, & serum lactis de vulgi sententia refrigerat, quomodo nõ bene proposita rei conueniet? Respondebis, frigida quidem vsui esse posse: at ætatis ratione habita, senibus (quia sunt plus iusto frigidi) aliam refrigerantia quam serum lactis cõferre. Facillimùm quidem est istam obiectionem soluere: ut si dicamus, vulgo suspectam feri frigiditatem fumariam infusa corrigi. Fumariam verò seu fumum terræ (Græci *νεφελωγ* vocant, eo quòd succus eius oculis inditus, veluti fumus pungit & lachrymas mouet) calidam esse ratio ab experimento ducta comprobatur. Acris enim & amaræ gustui sentitur, atque ad eò secundum caliditatis & siccitatis gradum attingit. Quid iam illi calumniabuntur? Suspecta feri frigiditas calidam herbam emendatur. Sed, si ostenderimus lactis serum

rum minimè ex sese & propria natura refrigerare, quid amplius effutire poterunt? An non pudore suffusi latebras quarent, ut eum sua ignorantia ipsi sepeliantur? Satis superque docuisse videmur propositos nobis morbos refrigerantibus egere. Id usu feri commodè fieri, etià monstrauimus. Iam si probè lactis serum non refrigerare, sed euidèter calidum esse, & calfacere, qua ratione dicent seniores ab eo abstinere debere, propter ætatis naturam scilicet, quum id iunioribus & biliosis bene facere putent? At qui serum esse calidum, non modò probatissimo rerum autorum testimonio, verum etià ratione & experiètia, docebo. Galenus calidam & acram qualitatem lacti ex sero inesse dixit: pinguem verò & mediocriter calidam à butyro. Reliquum omne frigidum esse, ac succi crassi, demonstrat. Nam quod lac quodcumque; alium subducatur, id feri acrimonia, non humiditas facit. Etenim serosa lactis portio ventrem mouet, crassosque succos attenuat. Proinde (inquit) lac quod serum habet plurimum, etià si semper eouitare, nil penitus adferet periculi. Igitur feri caliditas obscura non est, quam testatur acrimonia, & deijciendi facultas. Nam purgantia omnia calidiora quam frigidiora sunt, ut experiètia monstrat. Præterea, digerendi & abstergendi vim habet, ut idem Galenus admonet. Has vero facultates, in alijs quam calidis medicamentis, inuenire non licet. Serum autem digerere & abstergere, id confirmat, quod sugillatis, ecchymomatibus, & hyposphagmatis proficit. Quum itaque; lactis serum

*Lib. 3. de facult.
alim.*

his qualitatibus præditum sit, quis frigidum, vel adeò refrigeras vt morbis etiã ex calore genitis nõ cõueniat, dicere audebit? An narcoticũ & stupefaciẽs esse putãt, quale non nisi ad extremos dolores Medici prudẽtes vsurpare solẽt? Nequeo satis mirari eorũ impudẽtiam, qui serũ frigiditatis ratione suspectũ habent, quũ id à tali conditione prorsus & ex diametro distet. Neque enim frigidũ vocari potest, quod vim purgãdi obtinet, neq; si eiusmodi esset, morbis calidis & ex humorũ acrimonia natis, noceret: quin potius morbi materiã euacuãs, omniũ maximẽ cõferre videretur. Quãobrẽ non possunt, quomodocũq; respõdeant, ignorãtiã & temeritatẽ effugere. Sed tam ineptos hominẽs amplius persequi nollo. Sat est nostrã sententiã ab eorũ reprehẽsione (ne dicã calumniã) vindicasse, atq; euidentissimis rationibus demonstrasse, lactis serum ex fumarie infusione, seni quartanã, pruritu, scabie, & largo nimis sudore laboranti non esse reiiciendum: imò verò plurimũ conferre, vt quod effectus planẽ morbo cõtrarios edat. Id quomodo præstet, nõdũ apertẽ docui, dumtaxat admonui, quũ ad ferrẽ morbi curandi indicationes. Dicã igitur & clarius explicabo, qua ratione fiat vt serum lactis suapte natura calefaciens morbis à calore ortũ habentibus, conuenire possit, quum tamen semper contrarijs contraria sint obijcienda.

Eorum quæ calefacere dicuntur, alia ex se se
&

& propriâ naturâ id agūt, vt piper, sinapi, castoreū: alia p accidēs, vt aqua calefacta. Hæc enim calorē ex propriâ tēperie nō habet, sed illi accidēs est, quod ab igne accepit. Id tamē alijs cōmunicare potest, & primo statim occurſu calefacere, potest. Per accidēs quoque fieri aliquid dicimus, cū alio casu interueniēte, non immēdiatē, euenit. Eo loquēdi modo frigida calefacere, & calida refrigerare, asserimus. Nā si aquâ frigidissimâ, corpus affatim perfundas, primo quidē attactu (quod est per se efficere) cutē & subiectas partes refrigerabit: at paulō post vniuerso calore in vnū sese colligēte, maior fit eius ad exteriora impetus. Hinc vehemētior q̄ prius caliditas percipitur, cuius euidentis testis rubor est. Sic calorē adauget aque frigidioris perfusio: verū per accidēs, & alterius intercessiōe, id cōtingit. Nā ex se nihil nisi refrigerare potest: sed dū natiuū calorē recolligit, q̄ subito cōtrarij sui appulsu aufugerat, facit vt vegetior alacriorq; (nimirū viribus adauctis ex collectiōe) magno impetu in partē aquâ refrigeratā irruat, nec modo frigus inimicū dissipet, verū etiā insigniter calefaciat. Propterea suadet Hippocrates, iuuenē bene carnosū tetano (q̄ morbus est frigidus) laborātē, estate mediā, largā frigide pfusiōe madefacere. Id enī calorē reuocat, inq̄t: calor verò hæc soluit. Idē in phlegmone, arthritide, calida, & similib. experimur, nā frigidorū nimio vsu calor, & idē dolor augetur q̄a talia cuti cōstipant, & acriū vaporū

Aph. 21. lib. 5.

perspirationem impediunt: vnde fit, sed per accidens, incendium maius. Contra, refrigerare videntur calida, non ex se, vel propria natura, sed dum quod calefaciebat euacuant. Sic calidos tumores nonnunquam per sanat calidorum fatus: quia parte affecta rarefcente, in halitum facile dissoluntur & discutiuntur eadem operâ extenuati humores. His eductis, calor qui præter naturam ex humorum copia partem infestabat, etiam cessat. Simili modo *καθαρτικά* seu purgantia medicamenta, quæ bilem, & alios quosuis humores calidos trahunt, refrigerare dicuntur, quia materiam corpus calefacientem educunt. Ea propter rhabarbarum, aloë, scamoneam, & calidissima quæque pharmaca refrigerare asserimus, quòd bilioso atque adeo æstuanti corpori propinata, vehementis caloris occasione semotâ, refrigerium inducant. Non aliter (opinor) serum lactis hepar refrigerare dixerunt antiquiores, quia biliosa excrementa à calidiore hepate continuo genita expurgat, humoresque adustos & serosos excernit. Proinde sanguinem mundiorem reddere creditur, præsertim caprinum, idque ex lacte caprarum nigrarum & iuuenum. Ergo lactis serum minimè frigidum esse recipimus, sed tamen refrigerare posse fatemur, quum scilicet acres humores per aluû extrahat. Hac enim ratione calorè præter naturam excitatum delet. Quod si more vulgi serum frigefacere putet, nempe

nempe ex propria natura seu temperie, quem admodum solet aqua frigus ex sese inducere; & absurdā & indoctā fouebis sententiam eorū opiniononi ad similem, qui illud senioribus non esse propinandū censent. Hęc sunt quę pro mea defensione ad te scribenda putavi, LVDOVICE humanissime, vt argumenta suggerā quę illis obijcias, qui non cessant benè dicta malè interpretari. Hi si Medicinā profitentur, Medicinæ maximā faciunt iniuriā, quę vel pœnā mereatur: alijs ignoscendum puto. Sed vt præter calumniarū propulsiones, etiam nostrum habes explicatum consilium, quod tibi & amicis aliquando vsui esse possit, lubet indicationes, & (vt vocant) intentiones nostras exponere.

Lactis caprini serum ex fumarie infuso per noctē, quotidie mane in crepusculo potandū, Regio patrono præscripsimus, vt acres, mordaces pūgētes, falsi, nitrosi, amari, & adusti humores, ex bilis, pituitę, ac melācholię serosis excrementis procreati, cum per aluū, tū per vrinas expurgentur: id quod citra vim, aut tormina ventris, futurum scimus. Nam quamuis serum acre dicamus, ad alias lactis partes facta comparatione, non tamen pungit aut vellicat per euacuationes, sed potius humorū mordacē qualitatem extinguit. Hinc Dioscor. Datur quibus sine acrimonia volumus deiectionē moliri (inquit) vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Autor.

Lib. 2. cap. 72.

*Lib. de facult.
medic. cap.*

Tetr. 1. serm. 2.

27. 28. 29. 30. 31.

est Galenus, serum lactis intestinorum acrimo-
niam citra mordacitatē ablucere & abstergere,
quam vlcera acris famē infestata eluit. Ergo
verendam non est vt colicum dolorē excitet,
siue is ex humorum acrimonia, siue ex flatibus
dūt p̄ se ita pendeat: quippe quā expurget, de-
tergat, & sine morfu quoq; aluū subducatur. Id
ignorasse videtur, qui eius vsum colico dolori
obnoxio nobis proposito homini, suspectū, re-
merē dissuasit. Neque verò medicamenti hu-
ius vehementia est formidāda, quā benignē ad-
modum, & citra violentiam, humores sibi fami-
liares educat. Vnde & senibus maximē conue-
nit, & debilibus cibos auersantibus, & ijs qui im-
becillanō stomachū habentes purgatione indi-
gent, vt scribit Aëcius: cuius consiliū est, pueris,
mulieribus, & senibus citra omne periculū exhi-
beri, & in caniculae aestibus intrepidē dari, quā
quam tūc temporis alia medicamēta suspecta
sunt. Minimū enim calidū est, eorum compara-
tione quae non citra vim humores eliciunt. At
fortiori sero, id est non simplici, sed quo piū me-
dicato admixto, vti quis potest (idem Aëcius in-
quit) ad corpora & viria vehementioribus mo-
dicute humores. &c. Atque ea ratione nos sero la-
ctis caprini fumarie qualitates adiūgendas pu-
tamus, vt ad humorū acrium expurgationē
citra vim aut impetū, magis valerēt. Nam quū
fumarie, auctore Dioscoride, biliosam vrinam
multam

multā prouocet, seu bilē per vrinā trahat, vt loquitur Plin. fit vt alui fluxum superfluū imminente retineat, siquidē humoris portione plurimā ad vias vrinę deriuatā, siccior aluius est. Vnde Hippocra. Mistio noctu multa facta (inquit) parūā significat deiectionē. Non est igitur verē ex feri lactis vsu alui fluor immodicus, quē Patrono regio suspectū fuisse cognoui. Sed neque vētriculi lāsio vlla verē da est, quū fumaria præter amarā qualitātē, etiā nō nihil acerbæ obtineat: quibus nominibus ad stomachū egregiē roborandū *μὲν τὸ καὶ γὰρ ἐρα λαπιδόσφιν*, vt loquitur Galenus: hoc est simul ventrē vi absterforia lubricū efficiendo, plurimū valet. præterea, iocinoris obstructions & imbecillitates sanat. Diets: lactis ferū calidū esse, dietis prius argumentis persuasus, admitto. Cur ergo febricitātī præscribitur, quum febrī refrigerantia debeantur? Calefacit equidem propinatum, velis nolis: at ex purgatione quam efficit, longē plus commodi adsequimur, quā negligendus calor mali adferat. Ea ratione fumariam sero lactis multo calidiorē, febricitantibus omnibus etiam decoctā, confidenter exhibendā suadet Aëtius. Iam nullos video prauos affectus huic seni imminere, q̄ sanæ mentis medicū ab vsu lactis feri vnā cū fumaria dehortari possint. nulli sunt præfentes, quibus id non benē conueniat. Nam sudoris copiosissimi & frequentissimi materiam per vrinas expurgabit humorem crassiusculum & fæces per aluum deijciet, ab acribus

Aph. 83. lib. 4.

Lib. de facult. simpl. medic.

Tetr. 1. ferm. 1.

& vltis humoribus corpus liberabit, hæc sen-
sim fient, neque ventriculi robur deicietur,
neque erit alui fluor immodicus, neque tormi-
na excitabuntur. Sed non parum interest quã-
tum singulis diebus, & quandiu sumendum sit:
quæ præsentis medici docti & prudentis iudicio
relinquuntur.

Hactenus explicauì (iucũdissime Ludouice)
quibus rationibus impulsus ego medicamen-
tum facillimum, tum senili ætati conuenien-
tissimum, contra vulgi opinionem præscripse-
rim, ex lactis sero cum fumaria. Tu iam mira-
ri desine, & vt cæteri sententiam mutent his ar-
gumentis, tanquam fustibus, coge. Multò plu-
ra adferre potuissem, ni me eorum qui medici
ex professo non sunt captui voluissem accom-
modare, vt hæc ab omnibus literatis viris intel-
ligerentur atque iudicarentur. Ignoscât si quid
arrogantius dictum legerint, idque bile
mota scriptum putêt: vel potius cogi-
tent, pro famâ, non aliter quàm
pro aris & focis dimi-
candum esse.

Vale.

ADIPEM, qui igneo calore dissoluitur, in corporibus animalium frigore non concrefcere, Ad doctiff. & omni doctrinae & linguae genere abfolutiff. iuuenem ENIMVNDVM BONEFIDIVM amicorum integerrimum.

DEMONSTRATIO VII.

PARADOXVM tibi merito visum est enuntiatum quod nudius tertius pronuntiabam, Enimunde, quum id sensibus & experimento refragari existimes. Scio & medicorum nostrorum vulgo inauditam esse hanc opinionem, & Galeni placitis repugnare, neque facile ijs persuaderi posse qui praceptorum suorum auctoritati magis quam rationi fauent. Ast tibi ingenij splendore & iudicij integritate pollenti, variaque in lectione exercitatissimo, ex Physices & Medicinae theorematibus hoc statim demonstrauero: nec aliunde argumenta petam, quam ex solis rerum euentibus certâ obseruatione probatis, vt intelligas me nulli sensuum fidem abrogare. Butyrum frigore non coalescere affirmantem, in-

sanire fortè putabis, donec saltem videris id componi dum baculo multum diúque exagitatam incaluerit. Eo etenim modo cogitur, & in massam concrefeit quicquid est butyrosæ crassitie, & à sero secernitur: vt solitum est caliditati *ἐρεπόμενα* (quod tute rectè annotasti) separare. Ob id hyemis tempore butyrum ad ignem percutitur, quia non satis ex solo motu caleret. Quod si factum iam butyrum ignis Solisue calore dissolui (vt accidit) videatur, id à frigore coagmentatum fuisse non protinus infert. Neque enim tunc locus esse debet illi physico axiomati, quod temerè in nos plerique iactant, quicquid funditur calore, concretum antea fuisse frigore: quam propositionem sic interpretari decreuimus, vt quod nunc pro validissimo telo habent aduersarij, mox omnium innocentissimum iudicetur. Frigidis corporibus nullam gigni adipem, vt nec calidioribus quoque minimo negotio (vbi primùm optimè iacta fuerint fundamenta) confirmabo. Deinceps monstrabo quò fiat vt per æstus maximos, & per improbos labores, emacientur, non crassiora euadant, corpora, etsi pinguedinis causam efficientem calori concesserim. Postremò, cur in ventre inferiore cumulator & durior proueniat adeps, & quare minor eius portio ad Cor gignatur, edisseram. Hæc ferè sunt dubiorum quæ mihi scripsisti capita

ta, Enimunde ingeniosissime: tuum animum
 hi scrupuli torquent, nec cedunt (prius quam
 euellantur) nostræ opini locum. Igitur, ne te
 probationum mearum quibus rem persuade-
 re noui audentissimum, amplius distineam,
 accipe satis fusam & explicatam enarratio-
 nem: tuoq; nomine susceptum laborem æqui
 & boni consule. Erit hoc munusculum con-
 tractæ inter nos amicitia, & iucundæ fami-
 liaritatis, si gratum fuerit, σύμβολον.

PINGVEDINIS appellatione id in v-
 niuersum significamus, quod instar crassio-
 ris olei in animalibus concretum apparet, &
 vi caloris ignei dissolutum liquefcit. Eius va-
 riæ sunt species, formâ & consistentiâ pror-
 sus differentes, idque non in diuersis tantum,
 sed & in iisdem corporibus. Varia quoq; nomi-
 na his imposita tum à Græcis, tum à Latinis au-
 toribus, qui rerum essentias accuratè distinxe-
 re, accepimus. Græca sunt *πιμελή, στεῖαρ, ἀλοιφή, λι-
 ως, λιπαρότης, κνίσσα*: sed hoc postremum, nido-
 rem qui à re pingui deusta sentitur, potius de-
 notat. Illis respondent apud Latinos pinguedo,
 pingue, seu pinguitudo, adeps, seu ū vel sebum;
 axūgia, sagina, vngue, vnetio, & alia quedā. Pin-
 guedo generis nomē esse videtur, qđ τῆς πιμελῆς
 respōdet. Vtrūq; tamē speciati vsurpari solet, p-
 humidiorē pingui, oleo lōga vetustate incrassa-
 to adsimili. Ea fuit Galeni sentētia, dum inquit
 Πιμελή ὑγρόν τι χρῆμα ἐστὶ παραπλήσιον ἐλαίῳ διὰ

Lib. 3. de facult.
 alimentorum.

μακρὰν παλαβήνην παχυνθίω. Interpretes ferè v-
bique pinguedinem vertunt. Colligitur pluri-
ma in valde humidis animalibus quæ crassa &
obesa euadunt, in suis præcipuè. Sic enim idè

*Lib. 11. de scult.
medicam. cap.*

Galenus: Ἰς μὲν ἔν (inquit) εὐτροφῶν τιμελιῶν πλε-
σιώχεσσι, διὰ τὴν φυσικὴν τῆς κράσεως ὑγρότητά. Adi-
pis verò & seui natura siccior densiorque est,
ut στέαρ γαῖων, quod animantibus totam
naturam terrestriorem habentibus prouenire

Ibidem.

dicunt. Quippe Galeni hæc sunt: τοῖς γεωδέτερον
ἔχουσιν τὴν ὀλίγη φύσιν ζώοις, ὅ στέαρ γενέσθαι. Et paulò
post. Βόες ὁ καὶ αἰγες, ὅτε τε ἄλλα κερασφορα, διὰ τὴν
ξηρότητα ὅ στέαρ πλεῖστον γεννα. Verùm hoc discri-
men non esse mordicè retinendum, ijs qui re-

rum essentias non verba, curant, sequentia do-
cent: Σὺ δ' εἰ βέλτε, τὴν ἐλατώδη καὶ λιπαρὰν ἔσταν ἅπα-
σαν ἐν τοῖς ζώοις καὶ ἄλλ' ἄσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν.
ἔξεσι δὲ ὅτε καὶ τιμελίην ὀνομαζέειν ἅπαν τὸ ὄλο τὸ γένος.
Theodorus Gaza apud Aristotelè στέαρ seuum
vertere solet, τιμελίην verò adipem. Seui autem

*Lib. 2. de part.
animal. cap. 5.*

& adipis hanc differentiam facit Aristoteles, ut
quorum sanguis corpulentior & crassior est, ea
seuum potius quàm adipem habere dicantur.
Id enim terrenum est: proinde sanguinis fibro-
si modo cogitur, tum ipsum, tum illius deco-
ctum. Cornigera verò, non utrinque dentata,
sunt quæ seuum habent. Adeps non cogitur,
nec siccitate frangitur, quia minus terrenà est
naturâ. Plinius illum sequutus, eandem di-

Lib. 11. cap. 37.

stinctio-

stinctionem ponit, inquiens: Cornigera vna
 parte dentata & quæ in pedibus talos habent,
 seu pinguescunt: bisulca scissive in digitos
 pedibus, & non cornigera, adipe. Hæc no-
 minum varietas toto propè genere disiungit
 pinguis materiæ species: cui si addas sanguinis
 & loci in quem inciderit naturam, horum cer-
 te differentia illius magnam dissimilitudinem
 suscitabit. Cæterum, distinctioris doctrinæ gra-
 tia lubet sic pingue omne definire: Seuum est
 terrenum, siccum, & non modò concrescens,
 verum etiam friabile, statim atque refrigit: cor-
 nigeris animalibus proprium est, iisque ventri
 inferiori, circa renes potissimum adnascitur. Id
 optimis candelis materiam præbet, quia durius
 est, nec facilè liquatur. parum enim aquæ, mul-
 tum terræ continet, vt docet Aristoteles. Adeps
 peculiari nomine dicitur, qui in minus sic-
 cis, non tamen humidissimis corporibus, gigni-
 tur ad epigastrium & circa renes: in cornigeris
 vero animalibus, quicumque circa musculos &
 cutem crurum partiumque inferiorum concre-
 uit siccior duriorque. Porro græci autores id
 discrimen non annotarunt. nam vno *τέλος* no-
 mine, quod nos seuum & adipem vocamus,
 exprimunt. sed (vt prædixi) facilitatis ergò mi-
 hi liceat hoc comminisci, atque seuum id v-
 nū dicere quod est friabile & siccissimū, ex terre
 na portione copiosissima: adipem verò æereum
 magis, durum minus, quodque tardius concre-

*Lib. 2. de part.
 animal. cap. 5.*

scit, medium scilicet pinguedinis propriè dictæ (quàm *ωιμελὴς* dictione intelligo) humidioribus animalibus conuenientissimæ, & seui. Pinguedo enim aquosa & mollior apparet, nullo modo friabilis, nec solida, Sus animalium ferè omnium humidissimus, pinguedinem multam colligit. Homini etiam pinguedo verius est quàm seuum aut adeps. Præterea, sicciorebus quoque animantibus sua est pinguedo circa venas & arterias, in partibus quæ sub pectore conditæ sunt, in musculorum

Lib. xi. cap. 37. finibus, & carnis pulpa. Sic Plini. in fine carnis id est ad cutem gigni adipe vult: pingue verò

Lib. 28. cap. 9. inter carnem & cutem, succo liquidum. Ab eodem didicimus, Græcos suillum adipem vocasse Axungiam. Nos hanc dictionem pro liquidiore pingui vsurpamus, pinguedinem verò generis nomen facimus, cuius tres hactenus species recensuimus, seuum, adipem, atque axungiam. Medulla his quarto loco annumeranda venit, nam cum id pingue esse in animalium corporibus definiatur, quod ignis calore fundi potest, pinguedinis appellationem meretur ossium medulla, quam Græci *μυελὸν* absolutè vocant. Huius generis non est quæ vertebris inclusa spinalis & dorsalis vocari solet, à Barbaris nucha, Græcis *μυελὸς νωτιαίος καὶ ραχίτης* nuncupatur: Galeno etiam *διανχένιος ψωίτης*. Neque cerebri substantia, quam plerique medullam vocant.

tant, pinguedinis species est: quia non liquefit. At quæ ossibus continetur medulla, aliorum more pinguium fit ex sanguinis oleosa aëreâque portione in ossium cavernas influente, & tandem concreta. nam ut reliqua pinguis genera, distinctam sedem habet. Esse verò hanc pinguedinis speciem, autor est Aristoteles. Dictum confirmat ex eo quod *Lib. 2. de part. animal. cap. 6.* medulla sit adiposa in ijs animalibus quæ adipem gignunt, & similis seuo in ijs quæ seuum. Hinc rectè infert, medullarum alias seuosas, alias pingues & adiposas esse. *Plinius Lib. 11. cap. 37.* idem sentit, inquit: Medulla ex eodem (adipum genere) videlicet videtur esse, in iuuenta rubens, in senectâ albescens. Est autem pinguis ijs quibus adeps, seuosa cornigeris. Hactenus pinguedinis varias nuncupationes, atque adeò distincta genera recensuimus. De eius naturâ & conditione dicturo supersunt explicanda, materies, causa efficiens, & quæ finalis dicitur. nam quæ sit forma, quantum ad præfens institutum pertinet, ex supradictis sat explicatum videtur.

Aristoteles pinguedinis omnis materiam *Lib. 3. de hist. animal. cap. 16.* esse sanguinem denotat, his verbis. Caro vertitur in pingue, quoties pabuli copia superpetit. quasi diceret, quum eadem sit carnis & adipis materia, si ea fuerit abundantiôr, quod carnè solum gignebat in adipem conuertitur. Id verò est sanguis, quo sane multo opus est ut

ambobus sufficiat. Quippè natura priùs est de carne sollicita, quia magis necessaria: adeps post modum fit ex benigno superfluo. Si ex carne pinguedo fieri videtur, quum eadem sit vtriusque materia, & in adipem nonnunquam abeat, vbi quæ carni dicata fuerat, plurimum abundarit. Idem Aristoteles alio in loco rem explicatiùs significat, in hanc sententiam. Nullum ex ijs quæ sanguine carent, vel adipem habet, vel seum: quandoquidem sanguis deest. Qualis verò sanguis ad pinguedinis generationem conferat, varijs in locis monstravit, docens purum, elaboratum, & absolute concoctum esse debere. Inquit enim: præpinguia omnia sanguinem, quamuis purum, tamen paucum habent: & quo plus pinguedinis, eo minus possident sanguinis. Pingue enim omne exangue est. Obesa item sanguinem habent imputidum, Et alibi: Quantum relinquatur puri sanguinis (transcolatione facta in renibus) facile concoqui potest: finis autem probæ concoctionis sanguineæ, adeps & seum est. Ceterum, Galenus & medici omnes consentunt, ex portione sanguinis oleosa, fluxili & pingui fieri pinguedinem. Hinc illud lib. de temperamentis: Quod oleosum in sanguine est, fluxileque & pingue, vbi in frigidum venit locum, cogitur. Rursus ibidem: Quicquid in sanguine pingue, leue, tenueque est id in frigidioribus corporibus seruatur: vbi in frigidum

Lib. 3. de hist. animal. cap. 19.

Lib. 3. de hist. animal. cap. 9.

Lib. 2. de temp.

gidas particulas incidit, in ijs concrefcit. Ergo eadē est materia bilis flauę, & adipis, quod etiā dixit Galenus: vtrunque enim fit ex fanguinis parte pinguiore & tenuiffima. Aristoteles sper-
 matis & pinguedinis materię proximā eandem cōstituit, atque docet minūſ fœcundos eſſe qui multam aceruant pinguedinem, & egregiē ſaginati ſunt: quia fanguinis pars elaboratiſſima & aërea, ſemini gignendo cōuenientiſſima in adipem conuertitur. Eius verba ſunt: Homi-
 num nonnulli, vbi per habitum corporis bo-
 num carnulenti aut pinguioreſ euaserint, mi-
 nus ſemen emittunt, minusque rem veneream expetunt. Et paulò poſt: viri etiam muliereſque pingueſ, minūſ fœcundę eſſe quā non pingueſ, videntur. quoniam in vegetioribus excrementum concoctum tranſit in pingue.
 Nam & pinguedo excrementum eſt bonitate ſubſtantię ſalubre. Et alio in loco: Pinguia minūſ ſeminis habent quā macilenta: cuius rei cauſa eſt, quòd & pinguedo excrementum vt ſemen & ſanguis concoctus eſt, quanquam non eodem modo quo ſemen. Itaque ratione optima fit, vt cū materia ſuperuacua conſumpta in pinguedinem fit, deficiat genitura. Plinius
 hiſ aſſentitur, dum inquit: Steriliora cūcta pin-
 guia & in maribus & in fœminis. Id confirmat experientia, cū animalia quę ſaginari volumus caſtrentur, quia eadem eſt ſeminis & adipis materia. Quæ igitur in adipem conuerti-

*Lib. 2. de de dif-
fer. febr. cap. 12.*

*Lib. 1. de gene-
rat. animal. cap.
18.*

*Lib. 1. de gene-
rat. animal. cap.
19.*

Lib. 11. cap. 37.

tur res frigida non est, vt multi existimant, quum ex eadem nunc bilis, nunc sperma fiat, quæ nemo sanæ mentis frigida esse dixerit. Verum, neque adeps ipse frigidus est, sed insignis caloris particeps: quod varijs argumentis & autoritatibus probare licet. Hoc habet Aristoteles: Pingue nec terræ est, nec aquæ, sed spiritus: ex quo fit vt per summa aquæ fluitet. Et paulò post: Spiritus autem, aër calidus est. Rursus alio in loco: Pingue inter humida cõmune ignis & aëris est. In problematis, suem calidissimũ esse pronuntiat, & parti eius corporis calenti pilos adherere: quippe quum pingue tale esse necesse sit. Vnde verò accidat pinguedini calor, explicatis verbis. Vt in combustis siccis, velut cinere, aliquid ignis relinquitur, sic in combustis humidis nõnihil caloris qui effecerit, relinquitur. quo fit vt pingue leue sit, & humoribus superfluitet. Adipem omnem calidum esse naturã, Galenus millies dixit, probauitq; experimẽto quòd ea in medicamentis referantibus, attenuantibus, discutiẽtibus, maturantibus, & alijs multis quæ calidorũ ope fiunt, vtamur. Quid quod flãmã prõptè cõcipit adeps, simbolo quodã inter hunc & ignẽ, vt est verisimile? Propterea etiam partibus nostri corporis circũfusa calorẽ suauissime fouet. Galenus quoq; ἐπιωλός vsusum docēs, idẽ explicauit, inquit: Quod quidẽ pinguedo res calida sit, cognoscit & ipse sensus vtentiũ ea velut oleo. Indicat non minũs & hoc facil

Lib. 2. de generat. animal. cap. 2.

Lib. 2. de part. animal. cap. 5. Probl. 23. lib. 10.

Lib. 2. de part. animal. cap. 9.

Lib. 4. de vsu part.

facilis eius in flammam conuersio, tanquam ad
 flammæ naturã proximè accedat. Nullũ enim
 frigidum promptè comburitur. Et paulò post,
 Quod autem calefaciendi gratiã factum sit ἐπι-
 λλον, euidenter est discere in illis in quibus
 vulneratum habentibus ἐπιγαστρον excidit omne-
 tum pervulnus, deinde liuidum factũ ad neces-
 sitatem ablationis læsæ partis impellit medicos
 &c. Igitur calida est pinguedo, idq; insigniter,
 quũ ex multum calida materia gignatur, siqui-
 dẽ verũ est quod scribit Galenus, corũ que in cor-
 poribus nostris cõtinentur, sanguinem calidif-
 simũ esse. Respondebis, apud eundem alio in lo-
 co bilem omnium calidissimã dici, ast eo argu-
 mento nõ euertes propositionẽ quã assero, ex
 materia omniũ maximè calida fieri pinguedi-
 nẽ, quũ (vt supra docuimus) adipis & bilis flauæ
 materies haud sit dissimilis. Imo vero sanguine
 calidiorẽ esse adipẽ, probãt effectus: siquidem è
 corpore seiunctus adeps, specimen omne cali-
 ditatis præbet, in corpore verò fouet calorem.
 At sanguis, vbi primũ venis excidit, celerri-
 mẽ (vt aqueus est) refrigeratur, & ne scintillam
 quidẽ caliditatis repræsenterat, cõstringit enim,
 exsiccat, & frigus inducit, cũ eo pro medicamẽ-
 to vtimur, Quãdiu autẽ in viuẽtis corporis ve-
 nis est, ab alio cõcessus, sãguini calor, arteriarũ
 viciniã & spiritus vitalis cõtinuò influẽtis ope-
 rà, cõseruatur. Atq; tũc calidior sanè quã adeps
 percipitur, quia nullæ adipi inferuiunt arteriæ

Lib. 1. de temp.

Lib. 2. de temp.

caloris fomites: ipse tamen sibi insitam caliditatem pertinacissimè retinens, etiam dum è corpore extractus calidior sentitur. Igitur ex calido genita, non parum calida est pinguedo. Idem comprobat efficientis adipem causæ natura & conditio: vt de hac interim aliquid dicamus, & sensim eò descendat oratio, quo nobis tandem peruenire proposuimus: nempe ad eam conclusionem quæ docet vi caloris, non frigoris, cogi pinguedinem. nam ex re calida, caloris ope fit, & ipsa calida est, calorisque fouendi gratiâ animalibus concessa. Porrò de causa pinguedinem generante hoc scire conuenit, Aristoteli calidam esse, & talem quæ suæ caliditatis vestigia in re à se facta relinquat. Id docet eorum exemplo quæ vruntur, & ἐπιώρευμα relinquant. Et sanè verisimile est, ex eo quod adipem facit, qualitatem in rem genitam insculpi: nam etiam sanguis tunc cum fit suum calorem accipit, non ex sese habet. Ad hæc, quæcunque calida sunt, à calido, non à frigido processisse videntur: vt omnia efficientis suæ causæ naturam redolent. Vnde maximè miror Galenum dixisse, calidam esse adipem, tamen à frigore concreuisse. Ex sanguine non solum purissimo & elaboratissimo fieri pinguedinem dicere solitus fuit Aristoteles: sed & eius generationis modum elegantissimè explicauit. Vult autem ipsam concoctione absolui, vt dum inquit: Finis probæ concoctionis san-

Lib. 4. de usu
part.

Lib. 3. de part.
animal. cap. 9.

guineæ adeps est, & seuum. Et alio in loco: Sanguinis per se concoctio, seuum & adeps est. Rursus: vtrunque eorum sanguis est per bonitatem enutriendi. Et alibi: fit per concoctionem ex sanie sanguis, ex sanguine adeps. Item: Humor prætenuis tandem concoctus, pingue effici solet. Atqui concoctionem nunquam frigore perfici, norunt omnes. id opus est caloris innati. Igitur pinguedinis efficiens causa non erit frigida, vt vulgus medicorum hactenus recepit. Hoc rationibus multis, Aristotelis verum dogma confirmantibus, ostendere licet. Primum, à frigido nihil præter cruditatem in corporibus animalium fieri, medici omnes vno ore fatentur, qui singulas actiones calori nativo acceptas referri volunt. Vnde fit, vt seniores & quicumque alij temperamēto frigidi sunt (seu naturâ, seu ex accidenti tales fuerint) non adipem, sed pituitam multâ coaceruent. Nam quum improbè concoquant, macilenti tenuisque euadunt: nec adipem generant, quòd ea sit cōcocti sanguinis perfectio quædam, vt ex Aristotele docuimus. Præterea, cerebri meninges nullus circumfundit adeps, vt rarus quoque est circa membranas quæ ossa conuestiunt: & in vniuersum siccissima quæq; & frigidissima loca pinguedinis expertia sunt. Quid quod tanta non est in viuenti corpore frigiditas, quæ possit materias congelare, vt illi loquuntur? Nam calor totum occupat, & vndequaque permeat, vt

*Lib. 2. de part.**animal. cap. 6.**Lib. 2. de part.**ani. cap. 5.**Lib. 3. de hist.**animal. cap. 19.**Probl. 3. lib. 10.*

nulla sit, vel densissima pars, quæ laboret eius
 inopia. Quid osse frigidius est? at quandiu
 viuunt animalia, eorum ossa tangentibus repi-
 da sentiuntur, idque natiui caloris per ea diffu-
 si operâ, nec non calidarum partium viciniâ
 & adhæsione. Nulla enim pars est tactui fri-
 gida, dum in viuis est animal, licet exan-
 guis & ex natiuo temperamento frigida vo-
 cetur. Propterea cautè admodum Galenus
 ἀναμύκτων κρείων examinans, ad materiam &
 compositionem potiùs quàm ad tactus iudi-
 cium, mentem adhibet. Ergo cùm nihil sit
 in animalium corporibus secundum naturam
 actu frigidum, quî non verentur contendere,
 pinguedinem frigore concreuisse, & à frigida
 causâ produci? Dicunt frigidis & exanguibus
 membranis, non calidioribus particulis
 adnasci pinguedinem. Eam quidem fateor
 nulli vsquam parti adhærere, nisi ad ipsius mē-
 branam. Nam & quæ inter musculorum pulpas
 offenditur, earum pelliculis affusa videtur, non
 carnis synceræ substantiam occupat. Ast eo ar-
 gumento non concludunt adipem frigore co-
 gi, nedum gigni. Siquidem ventriculus, quam-
 uis exanguis membrancusque & propriâ tem-
 perie frigidior (vt eius generis oïa) videatur,
 ciborum tamèn vel maximè durorum conco-
 ctionem ipse perficit, quod non nisi caloris mu-
 nere fieri potest. Num dicemus à frigore con-
 coqui alimenta, propterea quod neruosus &
 frigidior

frigidior est stomachus? Non opinor, quum
is à vicinis partibus, hepate, liene, omentoque
superiacentibus, substratis verò arteria magna
& vena caua, tam benè foueatur, vt calore mul-
tum polleat, ingestamque materiam exactè cõ-
ficiat. Magis mirum est quod vesica vrinaria, sa-
nè ventriculo frigidior, lapides gignat durissi-
mos. Id enim non efficit qua valet frigiditate:
neque calculus congelatus dici debet: imò ve-
rò eximij & penè adurentis caloris, pituitam
adassantis & in calculum indurantis, opus esse
videtur. Tam magnum verò calorem opinor
ex partium vesicæ proximarū vicinia suscitari.
Eadem ratione asserimus, membranas omnes,
quamuis exangues, non frigidas, sed calidas
esse viventibus, nimirum calore hinc inde mu-
tuato. Sic calidis pinguedinem adnasci obser-
uamus. Frigidiores enim tunicas, quæ ossa inte-
gunt (Græcis *περὶστέρα* dicuntur) adipem non
gignere, paulò ante docuimus. Calidiores
sunt musculorum & viscerum *χλιώτες*, vtpote
à subiectis partibus calefacti, atque ijs copio-
sa accrescit pinguitudo. Igitur non est fri-
giditati tribuenda adipis generatio, ex eo
quod circa membranas natura frigiditas accu-
muletur. Adde quod membris seu parti-
bus calidissimis adnascitur, vt in ventre infe-
riori, (*ἐπιγαστρικόν* propriè vocant) vbi plurimus
est calor ad ciborum confectionem. Ea enim
regio est veluti corporis totius culina. Plures

venas & arterias quàm omentum nulla pars habet. Nam totum est ijs ad retis formam (vnde vulgo reticuli nomen) intertextum. Sunt verò arteriæ & venæ, si tangas, multum calidæ, à materia quam continent. Atqui in epiploo pinguedinem non auersantur, quinimo ea obruntur, si valde obesum fuerit animal. (nam totum est adiposum pinguescentibus, & sebois sebale, vt scripsit Aristoteles.) Etsi cæcutiens Galenus dicat, circa venas & arterias pinguedinem non concrefcere. Porro, etiam iecur, quod eidem Galeno secundum cor censetur pars calidissima, plærunque multa pinguedine obductum est: imò in quibusdam animalibus totum est adipeum, vt inter aquatilia cartilagineis, quorum iocinoribus colliquatis oleum facimus inquit Aristoteles. Renibus paulò minor quam hepatis calor esse videtur, quum arenulas & lapillos gignere possint, quod est vehementis caloris opificium. At verò circa renes potissimum adeps colligitur. Renes etenim (vt scribit Aristoteles) ex visceribus maxime pinguescunt, & quæ animalia sebo pinguescunt magis quàm quæ adipe, in renibus optimandis luxuriant, ac omnium precipuè oues. Et alio in loco: Pingue plenius renes ambit quàm reliqua viscera. Id satis confirmat experientia, quum benè saginatis pecudibus renes toti pinguedine integantur. Sed quid si cor ipsum, partem omnium calidissimam & caloris

*Lib. 3. de histo.
animal. cap. 17.*

Lib. 1. de tempe.

*Lib. 3. de histo.
animal. cap. 17.*

Ibidem.

*Lib. 3. de part.
animal. cap. 19.*

fontem, adipe non carere monstrauero? Circa pericardion & cordis basin esse pinguedinem, inspectio docet. At id neuiquam accideret, si adeps frigore nasceretur. Dicunt naturæ prouidentiam factum, ut cordi pinguedo accresceret, quò nimia eius exsiccatio prohiberetur. Verùm hoc videtur ridiculum: nam aduersus proprias leges natura nihil aggreditur aut tētat. Præterea, quacunque occasione id fiat, parum nostra interest, modo ex re ipsa colligamus, Naturâ opifice adipem gigni in partibus corporis calidioribus: quod sanè arguit, non esse frigori referendū acceptum. Porrò (inquies) vulgo graciles apparent qui valdè calido sunt temperamento, & (ut Galenus scribit) *Lib. 2. de temp.* venas habent conspicuas, multique sanguinis capaces. Huic dubio facilè est respondere, desumpta ex physices principijs propositione, quæ docet agentis ad patiens requiri certam proportionem, in qua est aptitudo. Atqui pinguedinis causa efficiens, agentis nomen obtinet, & materia patientis. Illa calor est natiuus, ut cœpimus probare: hæc verò sanguis tenuior, pinguis, & halituosus. Iam sic arguere licet: Languidior corporis calor, quia deest humoris convenientis copia nullum creat adipem: quod senum exemplo confirmauimus. Sin minus calor est, omnem pinguedinis materiam, tenuem, aëream, oleosam, & suauem ipse depascitur. Temperatus calor materiam non absumit,

& pingui gignendo sufficiens est. Hæc demonstrat labor, cum vix crassescant ij qui se improbo labore nimium torquent, etsi multò, eoque dulci, sanguine abundant. Nam acris est eorum caliditas. Proinde quum otium nanciscuntur, facillè pinguescunt. Ea ratione visum est

Probl. 3. lib. 5. Aristoteli, ventrem (non alia membra) exercitatione extenuari, quia venter pinguis admodum esse solet: exercitium verò adipis materiã dissipat. Carnem verò nullatenus minuit exercitatio, imò potius auget: quia labor concalescit, ex calore autem qui adipem liquat, caro nihil patitur. Neque enim tam tenuis substantiæ est atque pinguedo, quam vel dudum genitam destruere potest excitata à labore vehementi caliditas. Quantò facilius nouam fieri non sine? Ergo, quemadmodum estuantem ventriculũ ructus non excitare dicimus, quia quos gignit flatus & attollit, eosdem mox dissipat: sic ingens & acrior caliditas adipis quidem materiam trahit & præparat, sed confestim etiam absorbit. Contrà, otio torpentes obesi euadunt, non ad eol quòd eo vitæ instituto frigidum corpus euadit, sed quòd à suæ temperiei modo non recedat calor innatus, quem voratorem efficit labor. Atque ita dum superbit materia, multa fit pinguedo. Hinc fit vt mulieres & monachi magna ex parte otiosi, calorem habeant mitem & iucundum: & dummodo laute epulentur ventre prominentes ac crassissimi

mi sunt. In multo enim & non illaudato sanguine plurimū est illius benigni & elaborati superflui, quod ad adipis & spermatis generationem indifferens est. Id verò non absorbet, sed perficit temperatissimus calor, qui que nullo vehementi corporis motu exardescit.

Cæterum, non ratione frigiditatis, sed magis calore moderato per quietem acervari pinguedinem, hinc discas licet, quod naturâ graciles, biliosi, & calidissimi, aliquando cessantes à laboribus pinguescant. Hi non frigidi, sed potiùs temperati censerī debent, cum sui caloris feruorē & acrimoniam deposuerint. Præterea, humidiores euadunt: & materia quam labor exhaurire solebat, in adipis generationem seruatur.

Lib. 2. de temp.

Ea fuit Galeni sententia, qui asserit naturâ calidioribus otiosam & delicatam vitam expertis, temperiem ad humidius conuerti, vnde fit pinguedo. Non enim dicit reddi frigidiores, sed tantum humidos, quod est notatu dignissimum. His conuenit etiam quod in partibus nostri corporis obseruamus, nimirum eas quæ magis exercentur, (vt brachia, manus, crura, pedes) minùs pingues esse: ventrem verò inferiorem (et si multò præditis calidior est) multum impinguari. Id illi accidit ex quiete & copiosi alimenti abundantia, vt rectè monuit Aristoteles, inquit: Plurima

Li. 3. de hist. animal. cap. 17.

*Lib. 3. de hist.
animal. cap. 9.*

que parum se moueant. Et alio in loco: Motus pinguedini contrarius est: liquat enim pinguedinem & absumit. Rursus: Quibus venter calidus est, quiete immotioneque pinguescunt.

Probl. lib. 5.

Et in problematis: venter celerrime opimatur, & pingue aliquid semper obtinet, nisi morbo laboret: quod cibo ex vicino positus est. Et paulo post: Sedile ventre opimat, reliquum vero extenuat. motiones autem per frictionesque ventrem extenuant, reliquum corpus augent.

Probl. 5.

Et alio in loco: venter opimus admodum esse solet, quia cibo propinquus est: dumque cetera membra ex ventre hauriunt, venter ipse sibi sepius ingerit. Præterea, venter non laborat: flexibus enim hic nullis contorquetur.

quæst. 2. lib. 1.

Ex his manifestum esse arbitror, quietem nihil aliud quam caloris qualitatem posse moderari, multumque materiei gignendæ pinguedinis aptæ, asseruare. Nam & sues, quos animalium omnium calidissimos esse scribit Aristoteles, ferè tantum ob inertiam pinguis molem quam maximam congerunt. Igitur moderatus adeps, corporis absolute frigidi, quodque medijs temperamenti terraminos præterijt, nota non est, sed potius temperati & bene habiti. Ideoque pingues moribus sunt magis compositi, hylares, & humaniores, vitaque salubriore fruuntur, & ad omnes actiones dexterè se habent. Contra, qui sunt ex caliditate & siccitate graciles magna ex parte deteriores habentur, animi affectibus malis obnoxij, nisi

Prob. 23. lib. 10

lib. 2. lib. 1.

lib. 2. lib. 1.

nisi hos philosophia emendet. Immodicè *Aph. 44. lib. 2*
 crassos parum diu viuere dixit Hippocrates,
 scilicet quia spiritus & sanguinis vasa, nimia
 mole superposita comprimuntur, vt suo loco
 dicemus. Moderatè pingues omnium diutissi-
 mè vitam trahunt, quia sunt omniũ humidissi-
 mi (iucundâ & vtili humiditate) atq; moderatè
 calidi. Vitã enim in calido & humido philoso-
 phi omnes præcipuè consistere dixerunt. Gale- *Lib. 2. de simpl.*
 nus hanc ferè quæstionẽ tractat, & priscorũ de *medic. cap. 20.*
 hac re sententias proponit, inquiens: In sanis &
 benè nutritis corporibus multa prouenit pin-
 guitudo, quæ ne infanus quidẽ frigida dixerit.
 Talia enim fieri robustâ naturâ, quã omnes phi-
 losophi naturales calidam rem esse fatentur. Et
 paulo post: Nonnulli circa particularia exem-
 pla, vniuersali inter sese ratione contendunt,
 partim pinguẽ in nobis succũ prouenire nõ pos-
 se, nisi probè à natura cibi conficiantur, asseren-
 tes: partim in cibis quidẽ contineri confitentes,
 à nostro tamen calore consumi velut à flamma
 oleum, & vbi infirmior est redditus in corpore
 aceruari. Hæc sunt quæ Galenus ex aliorum
 sententia profert, nostrẽ opinioni feliciter con-
 uenientia. Alia his prorsus contraria etiam
 narrat, quibus ad calcem nostrẽ enarrationis re-
 spõdebimus. Doctrinæ ordo requirit, vt iã do-
 ceamus qua ratione pinguedo membrancis &
 exanguibus particulis semper adnascatur, &
 quis sit illius gignendæ modus. Nam ex larga

humiditate, atque adeò sanguinis laudatissimi copia suppetente, à valido (nò tamen vrente & absumente, sed qui tantùm extrahat & cogat materiã) calore, fieri pinguedinem, quod erat propositum, abundè monstrauius.

Lib. 2. de temp.

Galenus adipis formationem suo modo factam, his verbis describit: Quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus seruatur, cumque id venæ extra se transmiserint, vbi in frigiditas particulas incidit (quod genus membranæ sunt) in ijs concrefcit. In partibus verò naturâ calidioribus, cuius modi sunt carnosæ, à calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedens, ipsis carnosissimis particulis adipis aliquid allinat. &c. Ab hac Galeni opinione, cui vulgus medicorum assentitur, non tam libenter discedo, quàm miror ipsum & in veterum scriptis examinandis diligentiss. & in veri indagacione exercitatisimû, Aristotelis philosophorû omniû principis, de adipis generatione sententiam neglexisse. Nam si non placebat opinio, attamen disputatione indigna minimè censenda fuit, quæ tantum autorem haberet. Eam nos studiosè examinandam, neq; refellendam censemus. Galeno verò arguenda fuit, vt suam firmiter stabiliret. Membranarum solam densitatem, non frigiditatem, causatur Aristoteles, dum adipis procreationem

tionem explicat. Inquit enim de omento verba
faciens: Propter membranæ densitatem, quod
sanguinei alimenti transmissum colatumque
est, id pingue esse necesse est. Tenuissimum
enim hoc est, & calore loci istius concoctum
pro carnosa & sanguinea coagmentatione, in
seuum & adipem euadere necesse est. Digna
tanto *ὁ φουσιον* imperatore oratio: qua docet eui
dentissimè sanguinis portionem tenuissimam
& aëream, leuèmq; & oleosam (quibus epithe
tis ipsemet Galenus adipis materiem donat) in
vaporem sublatam vi caloris modici, per car
nem transfundi atque colari. Hanc enim, quia
rarior est, facilè permeat: neque à motu cessat,
donec pars offendatur quæ sui densitate vapo
ri sanguineo penetrationem deneget. Talis est
membranosa particula, qua nihil compactius
densiusve in corporibus reperias, vel autore
Galeno, vbi *τὸ ἐπιπλόον* compositionem descri
bit. Nullam siquidem esse in animali partem
epiplooo densiorem simul & leuiorem, af
firmat. Ad membranas igitur tandem co
ërcitus & quiescens vapor is oleosus ac pin
guior, retinetur. Hunc calor multus co
mitatur, quia duo calores in vnum conue
niunt: quorum alter est materiæ ex sangui
ne detractæ, insitus, alter verò influens,
cui totum opus debetur. Membranis occur
rens sufficienter calida materies, comprimitur,
quod nulla ex parte diffluere possit. nam hinc

obfistit membranæ firma densitas, quæ calorē per ἀντιπερίσσειαν ingeminat: illinc vaporis continuo excitati copia vrget, trudit, & impellit. Collectam compressamq; materiam, calor ille validior concoquens dēfat amplius (vt in crassādo fit omnis concoctio) firmat, immotam & compactam reddit. Ea tūc albescit, ex partium naturā quibus adhæret atque adnascitur, non quia est aërea, vt quidam putarunt. Huiusmodi censeo esse philosophi verissimè explicatam opinionē de adipis gignendi modo. Ego verò adipem nuncupo, carnem tenuissimam & candidam, vel fuluam in sese coactam vj frigoris, idque nullo fibrarum propriarum sustentaculo, quibus eget verè dicta caro. Ob id nunquam præ siccitate in tantam cogitur duritiem, vt aliquid non possit vi caloris ignei dissolutus fluere. Huius etenim substantia calidiorum & tenuium elementorum portionem plurimam habet: carnis verò moles maxima ex parte aquā & terrā constituitur. Porrò, eo modo genitā pinguedinem, glaciatum humorem dicere, non minus falsum est quàm ineptum. Ex antiquioribus medicis, quorum methodos in inueniendis medicamentorum facultatibus Galenus examinat, nonnulli oleum ipsum congelari negabant, sed duntaxat veluti consistere & incrassari dicebāt, quia crassū & viscosum est, non quia frigidum. Eius verba græca apponam vt exactiùs incrassationis & congelationis differen-

*Lib. 2. de simpl.
medic. cap. 20.*

ferentia obseruetur. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πήγνυσθαι
 ταχύ τὸ ἔλαιον, ὅπως εἶδοκε τοῖς ψυχρὸν ἀποφαίνεσθαι αὐτὸ,
 τὸ μὴ σφοδρῶς πήγνυσθαι, καθάπερ τὸ ὕδωρ, ἀντιπροτείνε-
 σιν οἱ θερμὸν ὑπάρχειν αὐτὸ φάσκοντες. ἔδδὲ γὰρ ἔδδὲ πῆξις
 εἶναι τὸ γινόμενον ἐπ' αὐτῆς φασίν, ἀν' ἀκριβοῦς ἐξετάζωμεν.
 ἀλλ' οἷον σύστασιν τινα, καὶ πάχυσσιν, καὶ γίνεσθαι τῆστο
 λέγουσιν, ὅτι παχύ καὶ γλίχρον ἐστίν, ἔχ' ὅτι ψυχρὸν. Hoc
 est: Ad celerem olei congelationem, quod vi-
 sum est ijs qui frigidum illud statuunt, alij ca-
 lidum esse professi contra opponunt, non va-
 lidè congelari instar aquæ. Neque verò conge-
 lationem esse quod oleo accidit fatentur, si
 quis exactè rem examinet: sed veluti coagmē-
 tum & crassitudinem. Atque id fieri dicunt,
 quia crassum est & viscosum, non quia frigidū.
 Ego huic opinioni facile assentior: quin & au-
 dentius multò, pinguedinem (oleo sanè crassio-
 rem) non congelari, sed duntaxat concrescere
 affirmo: eamque fieri concretionem intelligo,
 quæ propriè dicatur conglutinatio. Coagmen-
 tatur enim & cogitur circa membranas, quum-
 que multa elaboratione facta crassescit am-
 plius, eam consistētiam acquirit quæ multis in
 locis, ad carnis soliditatem proximè accedat.
 Caro tamen propriè & perpetuò fit ex terrea
 magis portione sanguinis: vnde accidit vt nul-
 le igne possit liquefcere. Dum igitur sangui-
 nis vapor oleagineus (qui adipis materia est pro-
 xima) per carnis rariorem substantiam transfu-
 sus, à carne ipsa non absimitur, sed ad par-

Lib. 2. de part.
animal. cap. 5.

tes longè densissimas tandem sistitur, atque
ibi concoquitur, pinguedo fit. Eam fuisse Ari-
stotelis sententiam, facile est intelligere, quum
de feuo & adipe loquutus dicat: vtrunque
sanguis concoctus est per bonitatem enutri-
endi: consistitque ex eo quòd in pulpa qui-
dem animalis non assumatur, sed concoctio-
nis alimentique bonitate præditum est. Cæ-
terum, non tantum leuitatis, tenuitatis, &
aëreæ conditionis, sed etiam crassitudinis,
atque lentoris participem esse debere pingue-
dinis materiam, hinc facile conijcias, quod
si ista deessent, nulla membranarum densi-
tate coërceretur. Tenuis enim spiritus at-
que exhalationes, quaquaversum permeât cor-
pus, vt totum est *ἐκ τῶν σπινθηρῶν*, quod dice-
re solebat Hippocrates. Hinc fit vt funi &
vapores conspicui sint, dum quis plus iusto
fuerit exercitatus. Nihil dico de sudoribus,
qui tamen longè crassiores quàm fuligo, ad
cutem vsque & vltius penetrant. Sola verò
membranarum densitate, non etiam frigore
cogi & velut coagulari pinguedinem, satis
superque monstratum est, quum tunicas om-
nium corporis partium maximè densas esse,
Galenii autoritate confirmauerimus: & in vi-
uentibus membrana exanguiaque nusquam
calore destitui. Quod exemplo ventriculi
cibos difficillimos coquentis, & vesicæ pitui-
tam in lapillos indurantis, demonstrauimus.

Ast

Ast faxo vt mox lubentius in nostram omnes descendant opinionem, vbi quæ pauca super sunt addidero.

Densitatem causam esse qua deficiente non fieret pinguedo, id abundè testatur quod ad cutem solet copiosior accumulari: scilicet quæ portio sui tenuitati rariore alias tunicas præterijt, hinc tandem effugere non potest, quin à spissiore cute retineatur. Idcirco animalia quæ corium habent densissimum, vt ex terrestribus sues, & ex aquatilibus delphini, plurimum adipis gignunt. Per hyemem quoque omnia magis pinguescunt, non alia ratione, quam quia fit maior cutis densatio à circumstante frigore, quod illam cõgit & cõstipat, neq; sinit vel portiunculã eius suauissimi & oleaginei vaporis ex quo gignitur adeps, effluere. Adde quod brumẽ tempore animalium corpora alimentari humiditate abundant, ex copia ciborum quã requirit maior appetentia & calor multus (soni longioris fauore, vt de Hippocratis sententia Galenus docet) cõficit. Neq; est quod aliquis efficiẽtẽ pinguedinis causã frigidã esse hinc probet, quia per hyemẽ (vt diximus) accrescit. Nam interne partes eõ magis calẽt, quo amplius obfessa est frigore cutis, modo id viscera adire nequeat. Si quidem per artus per quos calor ex sese augmentationẽ accipit, dũ aliquid ei perpetuò effluẽti opponitur. Proinde rectè Hippocrates hyeme natura calidissimos ventres esse dixit, quo argumento

Aph. 15. lib. 2.

Aph. 15. lib. 5.

*Lib. 2. de simpl.
medic. cap. 20.*

ijs satisfit, qui (vt refert Galenus) adipem frigidum esse contendebāt, eo quòd inter gētes vbi frigus superat, pingues proueniūt homines; vbi verò calor, graciles. Porrò, earū quæ sola densitate, non etiam frigore, membranas ad pinguedinis generationē conuenire probant, potissima ratio est, quam superius explicauī, quū demonstrare in animalibus quandiu viuunt nullā particulā actu frigidā esse. Huic verò maximè fauet quod nunc subnectā: densitatem quæ calori coniuncta est, minimè ineptam esse ad faciendam concretionem, vt aliquis fortè putaret. Nam feruenti aquæ superpositum operculum, vaporem cogit & in aquam per concretionem transmutat, nō solum quandiu frigidius est, sed & abundè calefactum, atque iam adurens. Vnde colligas, non tam frigore, quàm corporis oppositi soliditate vapores firmari & cōcrescere. Idem monstrat alambicū; nam licet capitellū euadat calidissimū, non tamen cessant in aquā verti vapores, dum vltimū ferri nequeunt, & acruari inspissatiq; crassescunt. Fateor quidem frigidū operculū vehementius repercutere: & hoc multū efficere ad fluidi corporis concretionem: (propterea sapius frigidā irrorant distillatoriorū vasorū verticē, vt melius fumi coagmententur) ast nego præcipuum in eo opere cense-ri debere. Densū etenim propriè est densare, frigidū autem ex sese refrigerare, per accidēs verò etiam inspissare, quum dissipationem fieri prohibeat.

Desinēt igitur pinguedinis generationē ad mēbranarū frigiditatem absurdè referre, quū neq; frigidus sit opus ad illius concretionē, neq; viventium membranæ frigeant: adeps verò calidissimis quibusq; partibus adnascatur, circa earum tunicas. Præterea, calidus ipse est, primūm ex calida materia, deinde etiam ab efficiente, calido. quo fit vt caliditatis insignes notas, vel corpore extractus, proferat. Corpori verò adhuc hærens, manifestè calefacit. Id iam demonstrare propero, vt declarē pcreate in animalibus pinguedinis vsum: quæ est finalis causæ explicatio.

Naturam nihil, ne pilum quidem, frustra facere, ab omnibus philosophantibus receptum audimus. Nec non rem eandem varijs inferuire ministerijs: & quod materiæ necessitate producit, id in meliorem vsum statim à natura conuertit. Hæc omnia adeò perspicuè monstrat corporum dissectio, (*ἀνατομήν* vocant) vt nil nisi mirari, & summis laudibus naturæ prouidentiam extollere, nobis relinquatur. Adipem ex benigno alimenti superfluo genitum, calori natiuo multum opitulari, docet Aristoteles, cum inquit, Pingue omne calidum est: calor autem concoquit. renes his de causis pingui operiuntur. Et alibi: Natura omento abutitur ad cibi meliorem concoctionem, vt facilius celeriùsque cibus concoquatur. Calor enim vim habet concoquendi: pingue autem calidum est, & omentum pingue est. Eadem fuit Galeni

Lib. 3. de part.
animal. cap. 9.

Lib. 4. de part.
animal. cap. 3.

Lib. 4. de vsu
part.

opinio de Omento, quod naturam ventriculo & intestinis tetēdisse refert, vt illorum calorem suauissimè foueret. Calefacit verò pinguedo (ni fallor) duplici nomine: primo, qua ratioe calidus est naturâ: secūdo, qua viscosus & crassus est, frigori penetrabili meatus occludēs. Sic nar-
 rat Galenus, aliquos olei caliditatem probare ex eo quod innustos à frigore tueatur, vel quia innato calore calefacit, vel quia lentore & crassitudine instar vestimenti atque munimenti frigus arcet. His vulgus assentitur, quum pinguedinem optimam vestem aduersus frigora vocat. Ex dictis concludere licet, omnibus ritè examinatis, adipem frigidum non esse, nec à frigore in animalium corporibus concrefcere. Eius materia est, sanguinis pars tenuior calidiorq; efficiens causa, natiuus calor præpotens, finis cui dicatur, est membrorum calefactio. Por-
 rò, ipsum calidum esse, nemo inficiabitur, quū & facilè accendatur, & insitâ leuitate aquæ supernatet, atque omnibus probationum modis aëream igneumque sese exhibeat. Sed quæ respondebimus vrgenti illi argumento quod ex physicis adferunt: quicquid soluitur calore, frigore concretum fuerat: Nemo nescit pinguedinem ad Solē & ignē colliquari. quomodo hęc non congelarat frigiditas? Dabium hoc, cum plerisque alijs quæ ex nostra enarratione suboriri possunt, præstat seorsim per quædam problemata accuratiùs explicare. Nam simul veram

*Lib. 2. de simpl.
 medic. cap. 20.*

ram opinionem docere, & varijs obiectionibus respondere, confusæ doctrinæ opus esse videtur. Iam igitur quod superest per quæstiones discutere aggrediamur.

PROBLEMAT A.

Quomodo non fit adeps frigoris vi, quum igneo calore solvatur, si vera est omnium maximè trita vulgataq; propositio hæc, quæcunq; à calido solvuntur, frigore concreuerant? An multa videmus igne liquefcere, quæ nefas est dicere congelata fuisse, aut ex frigiditate aliquando coaluisse. Exemplo esse possunt metalla, aurum, argentum, æs, plumbum, & cætera quæ vehementer calor dissolvit, ea verò siccitate atque crassitie, potius quàm frigore, prius fuerant indurata. Ob id etiam non nisi æcerrimo igni eorum nonnulla cedunt. & sanè eorum consistencia longè densior est, quàm quæ frigus cõrescere facit. Porrò, nō omnia frigore concrefcere, quæ prius liquida fuerūt, sal indicat. Ex calido enim & sicco (vt docet Aristo.) id cogitur, solvitur aut frigido humidoq; Igitur, quū cõcreta oīa, frigore cõcreta nō sint, multa solvere pōt caliditas, quæ frigus minimè cõcreuerat. Id quidē lubèter admitto, quod verisimile esse videtur, quicquid frigore coalescit, à calore (vt suo contrario) fundi. Nam & crystallum caloris impatiens esse docet Plinius, dū inquit: Crystallū

Lib. 4. meteor.

Lib. 37. cap.

fit gelu vehementiore concreto. Non aliubi certè reperitur quàm vbi maximè hybernæ niues rigēt: glaciemque esse certū est, vnde & nomē Græci dedere. Et paulo post: Cœlesti humore paruaq; niue id fieri necesse est, ideo caloris impatiēs nisi in frigido potu abdicatur. Si hoc non placet responsum, aliud in promptu est, eiusmodi: Prædictum axioma in ijs verum esse recipimus, quæ natura liquida sunt aut aliquādo fusa fuere, nunc fluere cessant. Ast in nostris corporibus nunquam hoc secundum naturam passa est pinguedo: neque proxima eius materia liquor dici potest. Remotior quidem adipis materies est sanguis fluens & liquidior: immediata verò, sanguinei vapores, crassi, oleosi & pingues. Hi tenues sunt & æret, improprie liquidi, si a liquore nomen deductum esse putes: nam æris & aquæ mediam naturam obtinent. Cæterum ex ijs componi adipem, non congelatis aut concretis frigore (sed multa & densa coagmentatione inspissatis, à calore materiam amplius concoquente & incrassante, in angustijs quæ sunt ad membranas) superius abundè monstrauius. Itaque non est quod in nos citatum axioma torqueant. Dictas rationes plerique non admittent, nisi tertiam quoque adferamus, qua in nostræ sententiæ fauorem, illorum propositionem interpretari videbimur: vnde agnoscant se perperam in nos tali argumento arguere. Vt igitur rem
acu

(quod aiunt) attingam, nos id iandudum Gale-
 nus admonuit, in disciplinis positiua pro com-
 paratiuis vsurpari: quod etiam vulgaris loquen-
 di consuetudo recepit. Siquidem magnum, par-
 uum, album, & nigrum id dicimus, non solum
 quod exquisitè tale apparet, sed & quod
 alio eiusdem speciei maius, minus, candidius
 aut nigrius est. Exempli gratia, dicimus gra-
 num hoc milij magnum, esse, montem illum
 paruum, qui tamen milij grano comparatus
 longè maximus existit. At montibus alijs colla-
 tus minimus est, vt milium inter sui gene-
 ris grana maximum. Sic calidum saepe voca-
 mus, quod minus caloris quàm frigoris habet,
 verùm altero calidius est: & contra frigidū esse
 dicimus, quod absolutè non est huiusmodi. Nā
 virum foeminā in vniuersum calidiorem esse
 constat: nihilominus tamen illum nōnunquam
 frigidum, hanc calidam esse pronuntiamus.
 Eodem modo (opinor) dicere licebit, quum
 natiuus calor qui adipis verè efficiens causa
 est) temperatus sit, igneo calori qui adipem
 euidenter liquat & dissoluit, comparatus, fri-
 giditas esse videtur. Siquidem igneus calor a-
 cerimus est, excessumque obtinet: natiua au-
 tem animalium caliditas mitis est, temperata,
 mollis, & cū igneo calori confertur adeo
 remissa, vt nulla appareat. Proinde rationi
 consonum est, pinguedinem ab igneo seruo-
 re, vt à suæ causæ contrario, dissolui: nam

mediocris ad excellentem comparatus, contrarij naturam sapit: & insitus animalium calor, ignis collatione frigus est. Si igitur eo genere loquendi vtare, verissimum erit quod calore dissoluatur, (cuiusmodi est adeps) id prius frigore coagmentatum fuisse. At si iustâ & non fucatâ ratiocinatione vtî velis, sermonis veritas in re eadem comprobanda venit: scilicet frigore concreuisse adipem in corporibus animalium, etiam ad innatum calorem spectantes farebimur, si in eodem, & ab eodem secundum naturæ modum se habente, aliquando dissolui videatur. Atqui caliditatum quæ invicem contrariæ sunt (cum alia naturalis, alia præter naturam esse dicatur) hæc adipem fundit, illa generat. Dices: labor exercitium ve pinguedinem absomit, quod alia ratione non fit, quam calore nativo illum dissolvente. Et rursus: per febres ardentissimas adiposa excrementa deicij videmus, quod ædè non fieret, (invis adest) nisi animantium calori fundendi adipis vehementior insigniter calefacit: pingue verò concalefactû dissoluitur. dissoluti pars tenuior exhalat, crassior mēbris calefactis trahētibûsq; alimentû suppeditat. quod etiam per inedia fieri assolet. Per hanc siquidē corpus ad sui nutritionē collecto adipe abutitur. Verum tantus ille calor, qui per labores ad auctus videtur, non is est qui adipē fecerat. Proinde valdè laboriosi

ac industrij homines magna ex parte graciles sunt. Ergo absurdum non est, quod alius (nempe mitis ac temperatus) calor fecit, id ab adaucto per exercitia, destrui. Hic tamen adhuc secundum naturam videri potest, etsi mediocritatis insitæ gradum excedat, & contrarij speciem sortiatur. Cæterum, qui nimia defatigatione acrior sicciorque euasit calor, is multò euidentius quàm prædictus, natiuo aduersarius est. Sed omnium maxime iam factus igneus, quem febris essentiam continere Galenus putat. Febrem enim definit, calore natiuo in igneum conuerso. Eius verba sunt: *αὐρῆτος γενέσθαι, ἐκ τρωπῆ τῆς ἐμφυτῆς θερμότητος ἐπὶ τὸ αὐρῶδες εἶναι.* Hippocrates verò *αὐρῆ*, absolute *τὸν μέγαν αὐρῆτον ὀνομάζειν εἶωθε.* Itaq; si calor eousque præterijt mediocritatis suæ præscriptos fines, vt prorsus contrarias omnes actiones edat, quis non dicet à diuersis caloribus adipem fieri, atque dissolui? Igitur, absolute loquentes affirmabimus, pinguedinem ab insito calore gigni, nunquam ab eodem liquari. Frigore verò aliquando concretum fuisse, improprie loquenti donabimus, vt integrum sit ex physicis citatum axioma: tunc autem frigoris nomine intelligemus, innatum calorem mitissimum, qui igneo, acri, & adurenti collatus verè frigus esse videtur.

2 Cur non multa pinguedo Cordi adnascitur si hanc gignit caliditas? An quia vehementior

Lib. 1. de vict.
acut. comm. 18.

calor adipis materiam absorbet ac dissipat. Pericardio siquidem non nihil accrescit pinguedinis, quia densior est tunica, & in exterioribus iam mitior calor est.

Aph. 14. lib. 1

Cur pueri viris obesiores non sunt, quum (vt scribit Hippocr.) multum habeant calidi nati, & humidissimi quoque sint: quæ duo ad pinguedinis generationem præcipua nobis dicuntur? An quia nondum satis dense sunt puerilium corporum membranæ, nec vapores quauersum effluentes benè retinere valent. Rarum etenim & minimè compactum est puerorum corpus. Vnde fit vt maximum propriæ substantiæ fluorem patiantur. An sistitur quidem benigna alimentorum superfluitas, sed tota in corporis auctionem absumitur. Idcirco enim cum primum adolescere desierint, increassari ac corpulentiores fieri incipiunt, deinde pingue-

Lib. 15. prob. 14

scunt. Adeps siquidem (vt rectè docuit Aristoteles) omninò res propria naturæ non est, sed aduentitium.

Lib. 2. de temp.

Quare mulieres in vniuersum viris pinguior⁴ res euadunt? Num quia frigidiores, vt scribit Galenus? minimè, sed quia humidiores. Muliebris enim calor mitis ac temperatus, ad pinguedinis generationem sufficiens est, imò verò propriè qualis in eo opere requiritur. Humiditatis autem copiam, tum ex natua temperie, tum ex victu pleniore & otio (nam plurimùm domi versantur) habent. Eadè ratione sues fiunt pinguis-
simi

simi, dum pabuli vbertas conceditur: nã & naturã humidissimi sunt, & inertes nihil aut parum laborant. Porrò, quæ hyeme delitescunt animalia, non rarò pinguescere videntur. Id verò fit, quia somnus valdè humectat: per desidiam autem nihil absimitur: quibus accedit, ab ambiente frigore facta constipatio, quæ impedit effluuium.

5 Sed quare obesi magis quàm reliqui sunt steriles, tum viri, tum fœminæ? Num quia frigidi? minimè, sed potius quia parum seminis coaceruant, qui multum pinguedinis habent. Nam spermatidis & adipis eandem esse materiã, supra ostendimus. atq; hinc fit vt salaciores, venerique nimium indulgentes, exucci & graciles videantur. Idem probat castratio, quã in animalibus quæ volumus impinguari, moliuntur: dum enim testes è venis haurire desinunt pingue (tenuem scilicet aëreamq; materiã) tota in adipem conuertitur, atq; sic corpus optimè saginatum euadit. Ex frequentiore enim concubitu, non solum benigna superfluitas absimitur, verum etiam eius quod alendis partibus apprimè necessarium esset, bona portio perit. Sterilitatis causa hæc vtriq; sexui cõmunis est. alię sunt quę viros peculiariter steriles reddunt, aliæ quæ fœminas concipere prohibent. In viris quidẽ aqualiculi moles eminentior penè reddit breuiorem, quiq; non possit ad vteri recessus semem eiaculari. In mulieribus verò omentum crassius, (vesicã inter & vte-

Aph. 46. lib. 5.

*Li. de aère, aq
& region.*

rum descendens) conceptionis (sem adimit, aut
tore Hippocrate, qui ait: Quæcunq; immodicè
crassè concipere nequeunt, ijs ἐπιπλοον vteri os
comprimit, & priusquàm extenuentur non conci-
piunt. Eius rei exemplū alio in loco profert, de
Scytharum vxoribus, quibus vteri os præ pin-
guedine concluditur, vt nequeat semen susci-
pere. Nimia pinguedo mulierum fœcunditati
obest, alia quoque ratione, scilicet quòd multus
sanguis in ea gignenda absumatur, nec sufficiat
reliquis alendo conceptui. Natura enim mater
no corpori nutriendo intenta, parum habet
superflui quòd menstruas purgationes faciat,
aut quòd fœtum aliquando educare possit. Id
circò Hippocrates Scythicas mulieres parum
fœcundas esse dicebat, propterea quòd Luna-
res purgationes eis non eueniant, quemadmo-
dum est necesse, sed minùs & intempestiue.
Idem tertiam quoque rationem adfert, huius-
modi: Lubricos præ nimia humiditate vteros
(quia scilicet multa pinguedine peruncti sunt)
genitale semen nō retinere. Sunt enim (inquit)
ociosè & pingues, ventrèlque earum frigidi &
molles. Huius rei ancillæ eius gentis indicium
exhibent: nam hæ viris misceri plurimùm gau-
dent, in vteròque conceptum continent, pro-
pter corporis frequens exercitium carnifq; gra-
cilitatem. Prædictis rationibus hanc possumus
addere, quòd mulieribus adiposis vsq; adeò car-
nosus, & pinguis vterus esse possit, vt iustum

spacium in locellis foetui continendo non relinquitur. tunc enim præ loci angustia steriles euadunt. Præterea, venter prominens non aliter mulieribus quam viris coitum facilem impedire potest. Vnde Aëtius, ex præfatis causis aliquot recitans, inquit: Hoc velut maximum negligendum non est, vt nec vir nec mulier pinguem habitum acquirant. Tales enim inepti sunt ad pueros gignendos: nã neque pudenda inter se adaptare possunt, & viri parum seminis emittunt, & mulieribus menses pauci feruntur, quum maxima alimenti pars in pinguedinem transeat, &c. Tot igitur rationibus accidit & viris & mulieribus sterilitas, ex pinguiore constitutione, quarum nulla frigiditatem recte arguit.

*Tetr. 4. serm. 4.
cap. 26.*

6 Quomodo vitiosa esse potest obesitas, si calor temperatus cum humiditatis copia pinguedinem generat, hæc autem præcipue vitam determinet? An sanguinis quoque & carnis abundantia maior, sanitati nocet, & periculo non vacat. Omne siquidem nimium, naturæ est inimicum. Ideoque athletarum corpulentia nulli non damnatur, autore Galeno: Hip. verò eorum ~~esse~~ minuendam esse suadet, vt in tuto versentur. Porro, adipea moles magis quam carnosa vituperanda est, quia (præter id quod multum sanguinis ad alios usus valde necessarii, in facienda pinguedine consumitur) pinguedo ipsa inutilis atque molesta est. Mediocrem laudamus, quod indumentum modo calore foueat: at nimia grauat, ingrataque est. Mediocris

Aph. 3. lib. 1.

præterea formosiores reddit, corporisque mēbra recte format, dum inania spatia replet & infarcit: cutem extendit, lucidioremque facit. Contra, minus omnem articulorum gratiam, & membrorum formam ac delineationes obscurat deletque. Scytharum crassitudinis damnosæ ac inutilis meminit Hippocrates, monuitque plurimos ex ijs humeros, brachia, manuumque iuncturas, pectora, coxas & lumbos exurere, vt effluente superflua humiditate corpora validiora fiant, & magis reddantur articulorum vsu potentia. Et Galenus, Nicomacho Smyrneo ad tantam molem corpus increuisse ait, vt loco moueri non posset. Eum verò aiunt ab Æsculapio curatū fuisse. Fabulosum esse puto quod narrat Plinius, L. Apronij consularis viri filio detractos adipēs, leuatumque corpus immobili onere. Eam opinionem sustinere quidam superioribus annis mihi videbatur, qui assererat visam hominem cui præscissa transversim epigastrij & ventris prominuli cute, abdomen à multo adipe repurgatum fuerat. Neque id recipi debere existimo, quod inter pinguedinis vitia referunt, suos quosdam dormientes à muribus ad carnem vsque arrodi: nam vt fatear nullo sensu præditam esse pinguedinem, quæ tamen vniuersum corpus ambit cutis primo contactu nocentia percipit.

*Lib. de differ.
morb. cap. 9.*

Lib. II. cap. 37.

Lib. II. cap. 37.

Potestne aliquis à pinguedine suffocari, vt
vul

vulgus credere videtur? Plinius quidem prepin-
 guia celerius senescere dixit. Hippocrates verò
 naturâ admodû crassos, citius interire quâ gra-
 ciles, scripsit. Ratio est, quia pinguedo musculis
 adnascês inter venas & arterias, cû multa est a-
 deò arctè cõstringit spiritû & sanguinis vasa, vt
 libera diffusio plurimû impediatur. Occupatis
 verò meatibus transpirationi dicatis, insitus ca-
 lor obruitur ac veluti strangulatur. Præterea,
 circumposita pinguedo vasorum capâcitatem
 diminuit, vnde fit vt paucior calidæ materiæ
 substãtia in ijs cõtineatur. Licet etiam dicere, ex
 nimia pinguis humiditate natiuum calorẽ ob-
 tundi ac tandem extingui posse. Nam & Galeno
 & Aristoteli pinguedo est humidissima. Hanc
 verò ratiocinationem (ne quis ineptã putet) ex
 Aristotelis verbis colligo, dum inquit: Oves re-
 nibus vndiq; pingui obductis intereunt, quod
 vbertate pabuli fit, vt in Sicilia agro Leontino
 fieri constat. Et alibi: Causa cur hoc solis aut
 maximè ouibus accidat, quod ijs quæ adipe pin-
 guescere solent, pingue humidum est. Itaque
 non aequè flatus interclusi dolorem faciunt,
 quod causa siderationis est. &c. His argumentis
 facile (opinor) persuademus, pinguedinem non
 modò inimicissimè senectutem adferre, cûm fu-
 erit copiosissimè accumulata, & enormi quan-
 titate per vniuersum corporis habitum sparsa,
 verum etiam repentinæ mortis occasionem
 quibusdam esse.

Lib. 2. cap. 37.
Aph. 44. lib. 2.

Li. 3. de histo.
animal. cap. 17.

Lib. 3. de par.
animal. cap. 9.

111

*SUMMAS Elementorum qualitates
in compositis rebus summas permanere, &
non retundi per miftionem: Ad D. NI-
COLAVM STILBHERIVM, in
Valentina Schola Iuris profefforem diser-
tiffimum.*

DEMONSTRATIO VIII.

QUAE mihi tecum inter-
cessit confuetudine, hodi capro
commodi, vt noua excogitandi
scribendique nunquam defit ma-
teria. Nam quum in omni artiu
genere versatiffimus, & philosophiae naturalis
studiosiffimus, rerum arcana inquirere non
cesses, saepe fit vt inter nos varia suscitentur
questiones, quas vt explicem, per mutuam
amicitiam obnixè rogas. Qui verò meam o-
peram in tam iusta petitione tibi denegem,
cuius nomine nihil vnquam (ne Sisyphi qui-
dem saxum) aut arduum, aut laboriosum
vllò modo videri poterit? Accidit & mihi ex
eo opere haud vulgare emolumentum, quum
in prodendis latentibus ac absconditis cau-
sis animum commodè exercitem. In de-
nu

nuperrimè inter nos multum diuque disceptatum fuit, ad te mitto Paradoxam enarrationem. Ea est de qualitatibus excellentia in mixtis corporibus permanente, contra receptam hactenus opinionem, nam elementorum vires in mixtione retundi asseuerat. Vbi hanc perlegeris, mittam aliam, qua demonstro Galenum ex sensu & dolore perperam arguere, animalium corpora ex contrarijs & patibilibus elementis fieri. Sed vide ne alteri quam Enimundo, nostro hæc scripta cõmunicēs. Nam impolitæ ratiocinationes in vulgus prodire nõ vellẽ, ne maledicis reprehẽdendi occasio detur. At vos equi boniq; omnia cõsulere, & si qd minus arrideat, pbe dissimulare, nouistis.

SINGVLIS quatuor elementis summas ex propria natura qualitates inesse, philosophãtium omnium consensus iandudũ recepit. Id etiã omnes admittunt, quæcunq; cœli circumflexu teguntur, ex ijs quatuor elementis cõstare. Dubitant verò num summæ qualitates (quales nimirũ habet simplicia illa corpora) mixtione facta supersint: an potius mutuo conflictu obtundantur, & sese ex contrario refractu inuicem remittant. Non enim fieri posse existimant, vt excellentes & vehementissimæ qualitates in composito restent, quasi omnia sint destructuræ ex summa quæ illis inest facultate. Ideoque necessarium esse putant, vt cõiunctæ & iunctæ mitescant, ne mox aliæ alias

perdant vigente discordia, sed fiat temperies
 quaedam & concors symmetria in longū tem-
 pus duratura. His ego in hunc modum re-
 spōdeo: Eadem est extremi ad extremum, & ex-
 cellentis ad excellens proportio, quę moderati
 ad moderatum, remissique ad remissum. Pro-
 pterea verendum non est, ne temperies & certa
 illa commoderatio destruat, etiam si mixta
 summas qualitates retineant, dummodo sit iu-
 sta quantitatis proportio. At (dices) ex pri-
 mis qualitatibus quędam sunt alijs efficacior-
 res: nam ignis calor omnium potentissimus ad-
 uersarias qualitates violenter corrumpit. Ab
 hoc valentissimum est frigus. Siccitas verò atq;
 humiditas passivę magis quàm activę qualita-
 tes esse videntur, & à philosopho dicuntur.
 Proinde, nisi remissior fuerit in mixtis calidi-
 tas, sed qualem in propria regione syncerus &
 simplex ignis habet, quid aliud ab ista quàm ca-
 terorum trium elementorum corruptionem
 atque interitum brevi expectare possumus? Id
 profectò necessarium videretur, si tantā ignis
 portionem quanta est reliquorum trium, in
 compositis rebus inesse reciperemus. Atqui
 philosophi nō mole sed viribus tantū portio-
 nes elementorum æstimant & metiuntur: cūm-
 que in corpore aliquo ignem reliqua elementa
 vincere dicunt, non singulorum quantitatem,
 sed efficaciam duntaxat inspiciunt. Licet enim
 corpus id in quarto gradu calidum (vt vocant)

&

& planè causticum fit, minus tamè igneæ quàm
 terreæ molis habet. Nonne in sanguineis ani-
 malibus calor tantus emicat, vt sensui omnium
 maximè manifestus appareat? Si tamen ad pon-
 dus libres elemētorum omnium quantitatem,
 terrena multò magis quàm ignea deprehē-
 des animalium calidissimorum corpora. Hinc
 natam esse puto eorum opinionem, qui credi-
 derunt primos homines ex terræ fertilitate ma-
 ximâ prodijisse, vt hodie quoque plantarum ge-
 nus omne, & exanguium animalium nōnulla,
 gignuntur. Conuenit his etiā sacrae pagi-
 næ lectio, quæ hominem de limo terre forma-
 tum esse testatur. Scilicet molem & quantita-
 tem, non efficaciam quatuor (ex quibus omnia
 cælo subiecta constant) elementorum conside-
 rant, qui ad terram præcipuè animalium materiā
 referunt. Porrò, id optimè à natura, quæ singu-
 lorum elementorum vires nouit, dispensa-
 tum est, vt aliorum minor esset quàm terre por-
 tio, ignis verò minima. Nam quum summè effi-
 caces qualitates illis conuenirent, puras imper-
 mistasque, id est à nullius contrarietate refra-
 ctas, singula suas obtinere. Veruntamen ex his
 duæ magis agunt, calor & frigus videlicet: alię
 ijs aduersariæ magis patiuntur quàm agant.
 Rursus ex actiuis duabus qualitatibus, longè
 efficacior est caliditas. nam & promptius & ve-
 hementius id quod nata est efficere peragit.
 Igitur ne extremè potens omniumque validis-

Genes. cap. 2.

simum elementum, reliqua naturâ imbecillio-
 ra mox destruat, in omnibus mixtis corporibus
 minor istius quàm cæterorum portio adhibe-
 tur, sed quæ tamen in tantilla quantitate aliorû
 multò maiorem copiam viribus adæquet, si nõ
 exuperet, vbi saltem calor manifestus requiri-
 tur. Tria reliqua summas quoque suas qualita-
 tes retinent, quæ igneis collatæ minus sunt effi-
 caces: ast in maiori quantitate commista, ignis
 violentiæ satis resistere possunt. Igitur elemen-
 ta æquali modo permisceri non conueniebat,
 sed potius singulorum *δυνάμεις* & potentiæ fue-
 runt examinandæ, vt omnium ratione habita
 copię mensura qualitatum vim constitueret at-
 que decerneret: quia substantiæ molem faculta-
 tis robur consequitur. Sic per hypothesin, ignis
 calor efficax vt mille, aëris verò frigus vt cen-
 tum: & rursus aquę humiditas vt decem, & ter-
 ræ siccitas vt vnum. Decupla hæc erit propor-
 tio, quam etiam physici ponunt in conferen-
 dis elementorum qualitibus. Hæc sit prima-
 rum qualitatum, vt in summo consistunt, &
 quales solis insunt elementis, inæqualis poten-
 tia, vt ignis libra vna decem aëris libris æqui-
 polleat, aquæ verò centum, & mille ter-
 ræ. Ex his summas qualitates seruantibus, si
 quis ad pondus (vt vocant) temperatum corpus
 componere velit, singulorum quantitas inæqua-
 lis esse debet. Nam eadem ignis moles reli-
 quorum naturam protinùs destrueret. Omnium
 æquali-

æqualitas erit, per factam hypothefin, vbi decupla proportio feruabitur: vt pote si terrę copia fit ad libras centum: aquæ verò decem: & aër libram vniam pendeat, ignis autem librę decimam partem duntaxat, hoc est (ex vncijs duodecim constitutâ libra, medico more) vnciam vniam cum scrupulis quatuor & granis sexdecim. Ergo si ea proportione, quæ secundum vires æqualis esse supponitur, quatuor elementa commisceas, ad pondus vocata temperies exurget. Quid iam vetabit summam illas qualitates in quolibet elemento feruari? Altera alteram nequit euincere aut immutare, quum viribus æquales sunt, quia neutra alteri præpoulet. Quod si velis temperiem, quæ ad iustitiam vocari solet, efficere, reliquis vt sunt nobis supposita permanentibus, ignis quantitatem parum adauge: fiet sanè corpus temperato paulò calidius. Et quia gradibus varijs qualitatum excessus in mixtis definire solemus, (nam in primo, secundo, tertio, & quarto gradu principium, medium, & finem obseruant, vnde sunt duodecim differentiarum ordines) calor gradus dragmâ vna limitentur. Prius factum ad pondus temperamentum, ignis vnciam vniam, & scrupulos quatuor, cum granis sexdecim habebat. Si dragmam eiusdem addideris, fiet res vt ad primum gradum calidior: si dragmam duplices, hoc gradibus duobus temperatum

exsuperabit: tribus verò, si cum vncia vna & granis 36. tres ignis dragmæ adfuerint. Si verò cum totidem granis, sesquunciam esse volueris, inter ea quæ extremè calefacere dicuntur, annumerari poterit. Sed quomodo non perit mixtio, & compositum ipsum destruitur, vbi ad vires æstimatione & proportionem facta, efficacissimæ qualitatis copia adaugetur? Quis fit vt alias qualitates non statim deleat maior caliditas? An certi sunt in rebus omnibus modi, statutique limites, quos mixtionis & compositionis ratio patitur, vltra verò hos, corruptio iam locum habet? Est sanè mistorum corporum forma quæ qualitatum diuersarum vim coërcet sustinetque certam mixtionis inæqualitatem, & alia quidem aliam: pro vt couenientior est. Igitur tandiu elementorum inæqualitas salua permanet, quandiu ea formæ mixto insidenti placet, atque couenit: vbi iam nimium vna ex qualitatibus excellit, totum corumpitur. Quod de calore probauimus, id de alijs quoque qualitatibus intelligendum venit. Quippe si reliquorum elementorum moles accrescat, graduum certa inæqualitas, temperamentorumque diuersitas multiplex fiet: interim tamen summæ, quæ in illis sunt qualitates, inuiolata manebunt. Nam certa quantitatis proportio, eam facit æqualitatem quam medici ad iustitiam appellare solent. Ergo mirum videri non debet quod asserimus, in mi-
sto

sto corpore elementorum summas inesse qualitates, quæ quia certa ratione contemperatæ sunt, non protinus aduersarias destruunt. Tantum enim potest ignis libra vna, quantum aëris libræ decem, aut centum aquæ, & mille terræ valent, integris manentibus in vno quoque suis qualitatibus etiam extremis. Remissarum ad remissas eadem prorsus ratio est, verum in mistis corporibus aliquas esse remissas qualitates, veluti à superioribus obtusas (quasi de earum viribus aliquid periret, dum fit mixtio, mutuusque qualitatum congressus) non admitto. Cur igitur has dicunt philosophi intentionem atque remissionem pati? Quoniam vbi minor est portio eius elementi quod opponitur, alterius qualitas potentior apparet, vt quæ minus impediatur. Remissior vero tunc esse videtur qualitas omnis, cum eius aduersaria plus agit. Agit autem efficacius, dum maior est substantiæ subiectæ copia: obseruatâ perpetuo ea suppositione quam supfecimus, nam qualitas vehementior est, in quantitate maiori. Remanent itaque in singulis elementis vires eadem, nec vlllo modo minuuntur vel exoluuntur ex mixtione: quamuis fiat contrariarum qualitatum oppositio. Magis verò & minus agunt, prout pluribus aut paucioribus portionibus reliqua superant. Paucum enim & imbecillum fortiori vix officit: & quo vnum aduersariorum infirmius

est, eo magis reliquum intendi ac auferri videtur.

Cæterùm, qualitates summas in compositis saluas remanere, alia quoq; ratione demonstrare licet, hoc modo: Elementa summis qualitatibus prædita esse oportet (vt physici docent) quo totam substantiam facilius immutet, dum fit nouæ formæ acquisitio. Nam nisi exactè pareretur quæ formæ subijci debet materia, illa nunquam introducitur. Præterea, ex vnus mixti ruina & corruptione, fit alterius generatio, ijsdem physicis autoribus. Hæc si vera sunt, nonne rectè statuimus, illas qualitates summas in priore composito extitisse? Hoc destructo, illud nascitur, quid materiam aduenienti formæ præparauisse potuit, si non præerant summæ & efficacissimæ qualitates, in eo quod passum est interitum? Nam corpora per corruptionem statim in elementa sua resolui, aut ad materiam illam primam reduci absurdum est. Cùm enim ex pane fit sanguis, panis elementa ad proprias sphaeras minimè recurrunt, vt obtusas qualitates de nouo acuant, ac demum redeuntés sanguini subiectam materiam præparent: sed quum summæ & omnium potentissimæ qualitates, elementorum substantiam perpetuò & vtique comitentur, in pane tales reperiuntur: atque dum ex eo sanguis fit, illæ nil minus efficaces quam in gignendo primo corpore, adsunt. Quid quod
agen

agendi vis maior hic requiri videtur, ubi compositum à primis & simplicioribus corporibus amplius distat. Nam eò facilius est commixtio, quò simplicior, si benè coniecto. Proinde posteriores efficacioribus egent qualitatibus: nisi fortè velis, elementa iandudum varijs transmutationibus assueta, non tam difficulter quàm ab initio permisceri, & substantiam totam immutare posse. Etenim quæ in suis sphaeris integra sunt adhuc (si quæ sunt) & nunquam in mixtionem venère, incorruptas, immites, & (ut ita loquar) indomitas prorsus ac non cicuratas qualitates habeant oportet, ut rem prorsus rudem inassuetamque aggrediantur. Quæ iam sæpius compositionem experta sunt, ea non nihil attritas vires habent. Hinc fit ut vix vllum elementum propriam naturam nunc incorruptam demonstrèt; nullam summam prorsus synceramque & impermixtam qualitatem præ se ferat. Seruantur tamen in earum confusione & miscellanea, qualitatum excellentiæ: verùm latentes sunt hac minus manifestæ, quàm si elementa synceriora nobis essent. Ut ut res se habeat quum ad rei cuiusque generationem, materiam totam per totam prius immutari deceat, summas illas qualitates elementorum in mixtis corporibus superesse ac semper adesse oportet, quia ex

alijs alia subinde gignuntur. Id verò absque
 summarum qualitatum opera, fieri nequa-
 quam posse videtur, vt demonstratum est.
 Sed quum de synceris & impermixtis elemento-
 rum qualitibus mentio à me facta sit, hic lo-
 cus adhortari videtur vt (saltem obiter) quid
 de numero summarum qualitatum in singu-
 lis elementis censeam, breuissimè quoad eius
 fieri poterit, explicem. Aristoteles duas cuilibet
 elemento qualitates assignat: vnā quidem
 summā & extremā, alterā verò remissā.
 Hanc opinionem ex neotericis quidam varijs
 argumentis destruere conati sunt, affirmantes
 quòd vni elementum duas summās qualitates
 habere, quum natura elementorum non patia-
 tur vt in ijs remissæ qualitates inueniantur. Nā
 (inquiunt) simplices & impermixtæ sunt simpli-
 cium & impermixtorum corporum (qualia ve-
 rè sunt elementa) qualitates. Quod si est, nulla
 erit obtusa qualitas in elementis. A quo enim
 obtunderetur? Si nihil est in corpore ignis
 quod siccitati aduersetur, cur ea non euadit
 summa? Excellens calor id non impedit, quin
 potius adiuuat. Neque est aliquid humiditatis
 in igne, si corpus est simplex. Non enim ex con-
 trarijs, imò neque ex diuersis constat. Cur igitur,
 si duntaxat siccus est, non etiam humidus,
 ignis summè siccus non apparebit? Quod dulce
 dicitur contrariam, aut ab ea diuersam, qualita-
 tem nullam habet, id extremè dulce euadit.

Et

Et quod solum candidum est, excellentem candorem obtinet. Eadem sanè ratione (aiunt) elementorum vtraque qualitas summa est, quã non sint contraria, nec sit quod illas obtundat. Huiusmodi ferè est eorum qui Aristoteli contradicere nituntur, sententia. Falsa ne sit an vera, non iudico: probabilis etenim esse videtur, & in vtranque partem argumenta adferri possunt. Nam qua ratione (quæso) probabis, summam igni siccitatem non inesse? Id ego indiscussum vel incertum esse relinquo, aliud demonstraturus: scilicet non satis validas esse, quæ aduersus Aristotelis opinionem proferuntur, rationes. Fatebor, si velint, ignis siccitatem remissam non esse, & terram frigus summum habere, alijsque duobus elementis binas inesse summas qualitates. Ast id simplicis corporis conditioni non contradicere, vt obtusam vnã qualitatem habeat, contendo. Sed priusquam ad demonstrationem accedam, inter nos constare debet, de elementis propriam naturam seruantibus & in suis spheris seorsim dispositis, hunc sermonem haberi. Nam si ea quæ in mixtis corporibus insunt consideres, & quæras vnde ignis summa siccitas obtunditur: in promptu erit aliorum elementorum, contrariam qualitatem obtinentiũ, oppositio. Adde quòd in compositis non magis elucescunt binæ siccitates summæ, quam vna, quia simul confusa sunt omnia. Proinde nescias cui summa debeat

tur siccitas, igni an terre, an simul ambobus. Sed præter has rationes, alia est non parui momenti: quod cuiusque rei natura seorsim inuestiganda sit. At elementa in proprijs sedibus, & incorrupta contempleris, ea remissam vnam ex qualitatibus habere posse, deprehendes: neque id simplicis corporis naturæ repugnare, amplius affirmabis. Nam quod existimant rei compositæ ex contrarijs solum conuenire posse, vt refractas qualitates habeat, id simplicia corpora ex certo situ adipisci queunt. Siquidem ignis extremam siccitatem, aëris vicini & contigui summa humiditas reprimere valet, calori verò excellenti excellens mador nihil nocet, quum non sint contrariæ, sed sepe in eodem quoque subiecto iunctæ, calor & humiditas. Aëris qualitas altera est remissa caliditas, quam ne summa euadat, impedit aquæ proximæ summum frigus. atque nisi ex altera parte vicini ignis calor, illam foueret, longè remissior, aut ferè nulla videretur. Madori summo aëris aqua non officit, quum & ipsa madens sit, & humiditatem pro secunda qualitate (hoc enim mihi cum multis philosophis dicere concedatur) habeat. Frigus verò extremum summæ humiditati non repugnat. Aquæ summum est frigus, remissa humiditas: hæc ab extremo aëris madore fouetur, ne à terræ siccitate summâ pereat: illud terræ qualitati præcipuæ, quæ est excellens ariditas, nullo modo contrarium

um apparet. At terræ siccitas extrema impedit quo minus summa sit aquæ humiditas. Sola superest terra, quæ à nullo retundi potest, quin & siccissima & frigidissima censeatur. Nam aquæ leuis humiditas summæ siccitati resistere nequit: eiusdem verò summum frigus, summè frigidam efficit terram, quum nihil sit quod obsistat. nisi fortè inferni damnatorum carceris (quod in terræ centro ut omnium maximè à cœlis remoto, constituunt) ignis perpetuus ac ardentissimus, terræ substantiam densiorem quaquaversum permeans eius frigiditatem contemperet. Sed hanc rationem Theologis nostris relinquendam puto. Ex prædictis colligere posse videtur naturam sic elementa disposuisse, ut vnicam summam qualitatem, aliam obtusiorum, citra contrariæ rei permixtionem, haberent. Nam ignem, aërem, aquam, & terram eo ordine collocavit, ut nihil principibus seu præcipuis eorum qualitatibus officere posset, interim verò secundarum excessus prohiberetur. Non enim conueniebat ut calido excellenti frigus summum admoueretur: neque extreme humiditati, siccitatis extremæ vicinia placebat. Calidum inter & frigidum humiditas media, neutrius excessum impedit: sed impedit siccitatem maximam igni contingere. Sic inter summum squalorem summumque madorem, frigus interpositum, aëris calorem

ardentiorum futurum mitigat. Non est igitur quod dicant, simplicia & impermixta corpora refractam vnam qualitatem habere non posse, quum ex certa eorum dispositione id accidat, quod citra compositionem euenire posse diffidunt. Sintne excellentes ambę in singulis elementis qualitates, an altera tantum, non inuestigo: illud vnum demonstro, rationem qua recentiores Aristotelis opinionem euertere coguntur, infirmam esse: vt quę non probet necessario, vtranque qualitatem in quouis alimento summam haberi.

Sed de hac quęstione hactenus: redeundum nobis est ad diuerticulum, vt ex ijs quę benę probata sunt tandem inferamus, qualitates elementorum adeo excellentes in mixtis remanere, atque in simplicibus & suis corporibus antea fuere. Nam quum elemētis adsint, dum ipsam mixtionē ingrediūtur, quid illas destruit: aut si vnquam imminutę appareāt, vnde rursus viriū suarum acumen accipiunt, alterius mixti generationem & materię preparationē aggredientes? Satius est profectò asseuerare constantes & inuiolatas qualitates in quouis misto corpore, suis viribus integris permanere, quàm in tot absurda responsa delabi. Ergo tam potentes sunt in compositis qualitates vt subiectas substātijs de nouo immutādas ad alterius formę susceptionem, non mi-

*AD Reuulsionem faciendam inutilem esse
fibrarum rectarum in venis obseruationem,
Ad Doctiss. Chirurgum ANTONIVM
CHALMETAEVM,*

DEMONSTRATIO IX.

QVVM anno superiore Mons-
pelij publicè enarrarem Galeni
libellum de reuulsione, Antoni
amicissime, paulò diligentius
curiosiusque eam exagitaui opi-
nionem, quæ recipit in reuulsionibus faci-
endis obseruandam esse nescio quam venosi
generis fibrarum rectitudinem. Hanc ego,
nec Hippocratis nec Galeni sensis conueni-
re, & ridiculam prorsus fictionem esse, mi-
hi iandudum persuasi, vt qui τὸ κατ' ἔξω aliò
quàm ad villorum ductum referendum exi-
stimem. Quibus argumentis rem confir-
mem, exponam, atque ita vniuersam ratio-
cinationem proponam, vt facillimum sit
meas cum aduersariorum rationibus con-
ferre, & inde iudicare quàm male antiquo-
rum dicta à multis (alioqui doctis & in-
genio

geniosus) interpretentur ac detorqueantur. Miraberis fanè, discussa tandem mentis caligine, quî acciderit vt in tam absurdam opinionem medicorum præstantissimi inciderint, quum veterum super hac re sententiâ, nihil clariùs esse possit. Audio te paradoxorum, nostrorum cupidissimum esse: propterea tibi hoc mittendum putavi, quod ad *Χειρσπύλα* præcipuè pertinere videtur. Si placuisse intelligam, breui aliorum multorum saltem elenchum accipies. Tu (vt es in omni medicinæ parte exercitatus, & mei amantissimus) argumenta hæc nostra per ocium (quæso) examina, & tandem quid de illis sentias, responde.

E V A C U A T I O N V M triplex genus à Medicis constitui solet, quorum primum est reuulsio retractiõve Græcis vocata *ἐπιλασσις*. Hęc fluentem aut mox fluxurum humorem sistit, dum aliò reuocat. Hac vti consueuere morbis incipientibus, vt humor iam motus retineatur saltem cohibeatur ne in partes quas petit, vehementiore irruat impetu. Nã cum fluxio sensim fit, eam melius ferunt particulę nostri corporis omnes: quia paulatim ei assuescunt. Huius quoq; remedij vsus est, nondum incipientibus malis: ad futurorũ scilicet, quibus obnoxij sunt nonnulli, præcautionẽ. Euacuatiõis modus alter gręcis est *ἀποκρίσις* Latinis Deriuatio appellatur, fitq; dũ humorẽ in partẽ iã delapsam euellimus & mobilem adhuc in vicinũ latus traducimus

aperta ea vena quæ in affectam partem inferitur: per quam ea modo alimentum capessit, modo noxium humorem influentem excipit. Quocirca, cum iniecto scalpello ea vena præcitur, pars multitudine defessa, illac onus suum abijcit. Eo remedij genere φλεγματῶν incrementis medemur, dum fluxio maxima ex parte facta est, & humor membrum occupat. Galenus hanc distinctionem paucis complectitur, inquiens: Fluentium humorum, retractio: eorum qui iam membrum obsiderunt, deriuatio medela est. Tertia & postrema euacuationum species, generis nomen retinet, & absoluta Euacuatio dici consuevit. Sic autem propriè vocât humoris impacti, & qui nulla arte retrahi vel retrocedere potuit, per ipsummet locum affectum extractionem atque inanitionem. Huic locus est in morbis inueteratis, & alijs omnino factis qui ad suæ durationis statum peruenere. Tunc siquidem ex ipsamet laborante particula fieri debet contentæ & nocentis materiæ educio. Præter has tres euacuationis formas, simplex nulla est. nam qui quartam constituunt, hanc ex duabus primis effingunt, morbisque dedicant quorum pars facta est, pars fit adhuc: quandoquidem fluxum humorem reuocat, retinetque fluentem. Ea vtuntur in affectibus qui à sanguinis qualitate vel quantitate agitati fluxione pendent: sed præcipuè, quum phlegmone fieri cœpit, vt pleuritis. Nam

*Li. 2. ad Glau.
cap. 2.*

id omni inflammatione studium vnicum esse debet, monente Galeno, vt celeriter à parte læsa tum reuellamus tum deriuemus. Id verò per eandem venam saepe fieri, ex Hippocratis doctrina colligimus, quum iubeat in pleuritide non prius à sanguinis detractioe cessare (dum modo vires ferant) quàm is colorem immutet. Hoc autem significat, humorè in loco inflammationem patiente collectum, vacuari: quod sanè deriuationis proprium esse videtur. Porrò simul eadèmq; opera cum reuulsione fit, dum ex parte quidem opposita, sed non valdè remota perficitur. hoc enim deriuationi, illud reuulsioni debetur. Verùm, si quis rei veritatem attentius examinare velit, illa diuersis temporibus non eodem momento, fiunt. nam is prior exit, qui ad partem fluebat sanguis: alius subsequitur, qui partem affectam, vel huic proximam regionem, iam obsidebat quiescens. Id distinctè apparet, quum ob virium imbecillitatem partienda est sanguinis per eandem venam detractio. Quod enim prima vice fit, reuulsio tantum dici meretur: quod reiteratione accidit, est deriuatio. Caterùm reuulsioe, deriuationis, & peculiariter vocatę euacuationis modi varij sunt. siquidem ea fieri possunt phlebotome, cucurbitulis, hirudinibus, frictione, ligaturis, calidis fomentis, vesicatorijs, causticis, ulcerationibus, setonibus, medicamentis catharticis pituitam & bilem vtranq; vacuantibus, vomitum

Lib. de constit. artis.

*Libr. de sang.
miss. adn. Era
sist.*

prouocantibus, vrinas sudorésq; cientibus, ac alijs infinitis remediorũ generibus. Ast siue reuulsionẽ, siue deriuationem instituas, nullũ est eo quod per phlebotomẽ fit (quibus, saltẽ conuenit) prestantius: idq; duplici nomine, vt Galeus admonet. Primũ quia duo hæc iunctim, id est vnus venæ sectione, cõmodè exequi possumus: reuulsionẽ dico, & deriuationẽ. Secundo, quia facile est quũ volumus huiusmodi euacuationẽ sistere, nõ aliter quã si in manu positas habenas teneremus. Purgationibus verò sic impetare nõ licet, neq; assumpto pharmaco leges dari possunt. Sed hæc missa faciamus: ad institutum propius accedere nos decet.

De reuulsionis natura esse volunt, vt ad opposita loca fiat retractio, siquidem illã definiunt, illabentis humoris tractum in contrariũ, quo nihil citiũs fluxionis impetum cohibet. Sunt autem oppositæ regiones in omni corpore, superiores inferioribus, internæ externis, dextræ sinistris, & anteriores posticis; quæ vulgatos medicis diametros per longitudinem, latitudinem, & profunditatem constituunt. In his fibrarum quandam rectitudinem curiosè magis quã necessariò obseruant, dum in reuulsionẽ faciendã non laudant eã quæ transuersim & obliquè humorem auertit. Sic Fernelius: Nomine quidem contraria sunt, antè ponè, ad dextram ad leuam, sursum deorsum, intrò foras: ceterum in humorũ reuulsionẽ, ne illã quidẽ contraria

traria sunt, nisi & fibrarum venarumq; recto
 cursu collocentur. Pleuritidi dextra nequaquam
 contraria est latus sinistrum: at in inflamato cru-
 ri dextro contrarium est sinistrum. Hinc enim co-
 munit & directa venarum societas, per quam
 sinistrum crus incisum euocat è dextro: at è dex-
 tro latere nulla vena rectis fibris in sinistrum
 concedit. Proinde huius secta vena, dextram
 pleuritidem non adimit. Et paulo ante:
 Aperta vena primam quidem pars vulnere pro-
 pinqua exinanitur: hæc dein è longinquis san-
 guinem prolicat: quumq; id rectarum fibrarum
 ope compleat, (illas siquidem trahendo natura
 destinauit) plus sanguinis & expeditius ab
 ijs partibus in quas fibræ diriguntur, quam
 à cæteris eripiet. His verbis Fernelius, vul-
 garem scholæ sententiam de villorum tra-
 mite obseruando, à se probatam, elegantissi-
 mè, vt omnia, expressit. Ab alijs hoc dif-
 sentire videtur, quod non recipiat, dextro
 lateri sinistrum, & contra, per *εὐδοκίας* oppo-
 ni: quin potius Hippocratis autoritate citata
 defendat, in quavis pleuritide ab eo late-
 re quod dolore affectum est, sanguinem
 mitti debere. Vesalium autem plerique se-
 quuntur, quoniam *ἡ δεξιὰ* vena tota est dextra,
 vt docet anatome, (& proinde cum venis
 brachij dextri rectitudinem habet) quum
 pleuritis aliquam ex nouem costis inferiori-
 bus (quæ omnes ab *ἡ δεξιὰ* ramum habent)

occupat, interiore dextri cubiti venam secādam esse volunt, etiam si dextrum latus non doleat. Sin vnam trium superiorum costarum inflammatio teneat, eiusdem lateris vena tundenda est: & pro dextra quidem pleuritide, dextra: pro sinistra verò sinistra aperitur. Hinc colligas de eorum sententia, dextras partes cum sinistris modo habere, modo ea carere, quàm studiosè obseruandam præcipiunt in venis filamentorum *εὐθυαρίων*. Nam & in cruribus, si vnum laboret, alterum scarificare iubet Galenus, benè seruata (vt interpretantur) recta villorum serie, quam in vno quidem diametro reperiri asserunt, in duobus verò nunquam. Propterea, per duos simul diametros reuulsionem vnā instituere, ab omnibus vitio vertitur. Per vnicum autem diametrum reuulsio illis nuncupatur, quæ solum à dextris ad sinistra, vel à supernis ad inferiora progreditur: vt si brachio dextro laborante, sinistrum scarificetur, aut eiusdem lateris femur. Sin cruris oppositi vena tūdatur, per duplicem diametrum fit transitus, nempe à dextris ad sinistra, in quibus obseruatur latitudo, & à superioribus ad inferiora, quod est longitudinis. Istiusmodi reuulsiones meritò improbant, qui ad opposita quidem, sed tamen *κατ' ἑξῆς* humores retrahendos esse volunt: atque eo nomine significari putant, per binos diametros transeundum non esse. Eius verò oppositionis

tionis quæ à dextra in læuam fit, rationē afferūt ex sibi persuaso fibrarū recto ductu: Galeni quoque, viri in medicina summi, haud temerè spernēdā autoritatē pponūt. Ast de ea quæ in eodē latere à supernis ad inferna & contra, obseruatur, præter iam dictas rationes, plurimis euentibus experientiam confirmatam proferunt. Nā (vt etiam Galenus multis in locis narrat) in spōtinis euacuationibus, & à natura fieri solitis cribus, quæ ab latere partis peculiariter ac primūm affecte fiunt excretiones, morbos soluūt: vt potè si patiente iecore sanguis è dextra nare erumpat, vel dolente splene, ex sinistra. Quum enim res secus se habet, vel nihil omninò confert euacuatio, vel etiam nocet, quia relicta nocente materia, melior & laudabilis, quæque viribus conseruandis necessaria est, exhauritur. Medici eo experimento admoniti, naturæ (cuius ministri sunt) opera imitantes, probarunt reuulsiones fieri celerius, tutius, atque commodius, dum certa rectitudo seruatur in euacuationibus. Quippe à nocentis humoris copia mox egri subleuantur cū hoc fit, & melius habent. Est autem ea rectitudo, vt interpretantur, non qualem describunt mathematici, exacta, sed tantūm anatomica, ex villorum seu fibrarū (quibus venæ & arteriæ constāt) recto tramite & ductu: cuius ratione vasorum quendam consensum ac communionem seruari existimant, hanc verò facilioris attractionis causam esse,

*Li. 2. ad Glauc.
cap. 2.*

dicunt. Atq; sic accipienda putāt Galeni verbā,
dum inquit: Fluentium humorū, retractio: (sic
enim nominat Hippocrates) eorum autem qui
iam membrū obsederunt, deriuatio medela est.
Vtrunq; autem euacuationis genus per cōmunes
venas fieri pręcipit. &c.

Hic cōmunes dici arbitrantur, quę directam
focieratem fibrarum rectarum ductu obtinue-
runt, quęque perpetuò recti staminis ordine
connectuntur.

*Centur. 1. cu-
rat. 51.*

Hęc sunt quę neotericorū medicorū pręstāti-
fimi de seruāda filamētōrū rectitudine in reuul-
sionibus faciēdis, pręsertim ad valdè remotos
locos, prodiderūt, Hippocratis illud κατ' ἔγω &
Galeni εὐθυσπλαῖν male (vt opinor) accipiēt es, dū
veterum scripta in suam sentētiam detorquere
volunt. Eam fibrarum rectitudinem Amatus lu-
sitanus irridet: sed dum potiozem quæriratio-
nem, ipse magis quā alij ridiculus fit. Nam fate-
tur quidē per reuulsionē humores extrahi: sed
nullum ad id fibrarū vsum esse vult. Quia quum
sanguis confusē in vena puteali, caua dicta, con-
tineatur, (inquit) per canalem quoque predictę
venę confusē extrahitur, minimē verò per vil-
los ac fibras. Et paulò post: à Brissoto excogita-
tam de arboris filamentis similitudinem ridens
ait: Si arbor perforata esset, in cuius cavitare
aqua contineretur, proculdubio parum villi
aut fibrę agerent, vt magis vna ex parte quā
altera extraheretur. Deinceps multa ineptē
commi

comminiscitur Lusitanus, sensibus etiam im-
ponens, vt inauditam & à se inuentam mitten-
di sanguinis ab eodem latere in pleuritide, cau-
sam reddat. Ego verò fibrarum vtilitatem ma-
ximam esse recipio in quavis euacuatione fa-
cienda, siue ea sit reuulsio, seu deriuatio: quum
venę sanguinem contineant, non more vasorū
anima carentium, (vt per illas veluti per lapi-
deos canales, huc & illuc distribuatur, quod in
Erasistrato reprehendit Galenus) sed aliorum
instrumentorum vita p̄ditorum modo, quę
facultatibus suis naturalibus v̄tencia, attrahere
possunt atque expellere. Triplici enim fibra-
rum genere venarum tunicę contextę sunt, vt
docet anato me: Ex his vero rectę faciunt attra-
ctionem, obliquę retinent, transuersę expellūt,
idque naturę quodā instituto. Quę si vera sunt,
non obscurē villorum diuersorum opera con-
fundunt, & rei naturę contradicunt, qui recta-
rum fibrarum obseruatione meliorem fieri re-
uulsionem ob id asserunt, quòd ijs potissimum
accepta referatur actio. Inquiūt enim: Facilior
humoris ad egram partem confluentis aut con-
fluxuri reuulsio ac deriuatio fit, perpetuò re-
ctarum fibrarum consensu atque adeò vena-
rum communitate obseruata: rectis nimirum
fibris trahentibus ac veluti exugentibus, vt
loquitur Fuchsius. Squidem venę (inquit) ad
sanguinis versus impactum ipsis vulnus, & do-
lorificam ligationem, frictionemq; aut calentē

*Lib. de vsu
puls.*

*Com in cap. 16
lib. de sang. mis.*

aquam, attractionem suis rectis fibris plurimū auxiliantur. &c. Quasi verò, ô Fuchsi, excretionēs & quævis sanguinis eruptiones, expultricis facultatis (quæ transuersis tantum fibris agit) opera non fierent? Nunquid ad vulneratam, aut ex ligatura dolentem particulam, tractus potius quàm expulsus sanguis delabitur? Id nobis absurdissimum videtur: quippe qui persuasum habemus, præ dolore humores non attrahi, sed diffluere, quum partes vicinæ ei quæ læsa est velut opem adferre cogitant. Humorem enim suum protrudunt: huic necessariò succedit alius atque alius, vnde fluxus continuò adaugetur. Vel (quod verisimilius est, ne particulis rationem & intellectum attribuamus) dolentes ipsæ ad rei quæ infestat expulsionem sese contrahunt: compressis elabatur humor, & vel nolentibus effluit. à vicinis autem, quæ ex cōtinuitate etiam dolere possunt, continuò successu alius elabatur. Id quoque modo fiat, præter vim expultricem, nullam humoris educendi causam inuenies. Atqui ea non rectis sed transuersis vtitur fibris, vt omnibus confessum est. Perperam igitur de his suam reuulsionem illi extorquere volunt, quæ non nisi excretionē absoluitur. Hæc nondū admittent, opinor, qui dolorē & calorē abtrahere posse existimant, atq; sanguinis salubrē euacuationē (quæ à partibus affectis materiã auertere creditur) rectorum staminū attrahentium

tium operâ fieri contendunt. Sed iam respondeant: cum affecto iecore, dextra naris vtiliter sanguinem stillat, id cuius facultatis est opus? Humor is noxij criticè factâ expulsionē esse fateberis: & quod in dextra regione, in qua viscus affectū est, accidat, ea ratione prodesse, & agrū à morbo leuare. Quid igitur recta filamenta cauis, si transuersis debetur excretio: ea verò sola est quæ morbum hîc soluit, dum procul, & in partē oppositâ materiam extrudit? Nam inde reuulsionis modus à medicis naturæ imitatoribus, institutus videtur, quo eiusdem lateris tantum obseruandam consensionem voluere. Dices: à transuersis quidem fibris propriè fit nocentis materiæ expulsio: verum non alio quàm villorum rectitudine humoris fluxus ad destinatam narem dirigitur. siquidem venæ ab ijs partibus in quas fibræ tendunt, expeditiùs multò quàm à cæteris sanguinem eripiunt: atque, etiam si nihil traherent venæ, humores tamen (inquies) sponte sua recto fibrarum cursu defluent. Sed non video qua ratione opinionem istâ defendas, quū in venis rectarū fibrarū copia sit hinc & inde, quæ nullo delectu ad vtramuis partem humores deuehant. Nam qui hepate aut liene affecto per nares effluit sanguis, is venæ cauæ trunco amplo continebatur. in eo verò sunt fibræ per totam longitudinem directæ, atque sibi contiguæ toto circuitu: neque vlla est villorū rectorū in dextros & sinistros

diuisio. Quâ fiet igitur, vt laudato sanguini per
 mista & prius confusa materia, ex vena caua in
 hanc vel illam narem, per fibrarû rectitudinē
 scilicet, recta mittatur? Splene laborante, qui
 è nare sinistra profunditur sanguis, eò fibrarû
 rectarû, quæ in vena caua sunt, operâ (vt putas)
 deducitur. Quid? nonne dextra eiusdem vanae
 pars sinistrae similes fibras habet? quid obstat
 quo minus earum ductu ad suæ regionis & la-
 teris dextri narem sanguis non deferatur,
 quum is in vena confusus non magis dexter
 quâ sinister videatur? Nam hoc comminisci: ve-
 nae cauae sinistram internamque superficiem
 solam, non alias venæ particulas, materiam
 corruptam feliquis humoribus impermixtam
 attingere, & per eiusmodi semicanalem ad sui
 lateris narem percurrere, somnio proximum
 esse iudico. Quanto satius est dicere, venâ ex-
 cretionem molestantis humoris moliente, fieri
 transuersarum fibrarum ope contractionem,
 qua vasis pars hæc in proximam sese exonerat.
 quum verò ad venæ diuisionem peruenerit hu-
 mor, eum potius ramum subit qui parti affectæ
 è regione est: quandoquidem ab ea motus impe-
 tusque initium cœpit. quumque id perpetua serie
 ad extremum vsque ramulum continuetur,
 quedâ rectitudo seruari videtur. Nō aliter sanè
 excretionē faciunt venæ, quàm vētricus vo-
 mitionē. hæc verò Galenus fieri docet, solâ sto-
 machi & gulæ exterioris tunicæ fibris transuersis

Lib. 3. de facult.
 natur. cap. 8.

contextæ

contextæ operâ. Si ergo transfuserum villorû
 actione sanguis ad nares facilè transmittitur,
 quî necesse est rectos in auxilium vocari: præser-
 tim quum nulla sit hic attractio, cui eos natura
 præfecit. Neminem adeò ineptû esse arbitror,
 vt sanguinè illum à naribus ipsis trahi suspice-
 tur. Neq; admittendum censeo, humorem in
 parte affecta contentû, & morbum ipsum pro-
 ximè efficientè, ad partes adeò remotas atque
 sunt nares, transferri: quû potius per ipsammet
 partem affectâ, aut quàm proximâ, materia quæ
 continentis causâ appellationè sortitur, expur-
 ganda veniat. Sunt verò meatus propinquo-
 res excernendis excrementis bellè accommodati, he-
 patis quidem sinuè regioni vena porta, & gibbæ
 emulgentes venæ à caua trahentes: spleni verò
 mesarei venæ potissimû inferuiunt. Proinde nõ
 est quòd longè distitam partè corruptus san-
 guis petat, cum citius multò & expeditius alio
 exonerari possit. Adde quòd eiusmodi excretio-
 nē nõ patitur venarû perplexa & lōga distribu-
 tio à dictis visceribus ad nares vsq; præter id quòd
 humoris corruptissimi permixtio, sanguineam
 massam labefactaret: & in ea cōfusus, agrè à na-
 tura secerneretur, excernereturq;. Qualis igitur
 sanguis est, qui per crisin ad nares ascēdit & cu-
 ius vacuationè mox salus cōsequitur? Non sanè
 q; impactus est, & facit inflātionè: sed alius:
 nimirû qui ex symptomatica febre continua in
 venis exardens, & à propria temperie multum

mutatus corruptusque, ebuliendo inflabat atque distendebat vasa, non sine magno totius corporis dolore ac tēdio. Nam hinc fit maxima illa inquietudo, & velut contusionis sensus. Is (inquam) ille est sanguis, qui dum tandem morbum natura superat, naribus sæpe abundè reijcitur. Id verò experientia confirmatum habetur, crises optimas esse (vt à quibus statim egri melius habeāt & leuentur) quam è regione loci affecti fluxerit humor. Vnde Galenus, dextra hypocondria (inquit) ex dextra nare bonā iudicationem afferunt, sinistra verò ex sinistra. Huius euentus rationem ex filamentorū recto ordine petunt, qui non vident ista minime per attractionem (cui rectè fibræ inserviunt) sed per excretionem, & tranuersorum villorum opere fieri. Qui præterea nesciunt, materiam, quæ in eiusdem lateris narem peruenit, eam non esse quæ in parte inflammata continebatur. Verùm quàm sint à veritate alieni, superius abundè monstratum est. Quænam est igitur tam admirandi effectus ratio? quæ à natura delecti ad euacuationem loci commoditas? cur id tam religiosè, nec frustra (vt experimenta docent) in crisis observari videmus? Eius rei causam ad rectitudinem quidem refero, sed nō ad eam quæ venarum filamentis à vulgo medicorum tribuitur. Imò quam Hippocrates & Galenus *ἔξ ἧ ἐκδοσίας* dictionibus significarunt, quamque nunc demum explicare aggredior.

*Li. 3. de cris.
cap. vlt.*

Cor-

Corporis partes omnes veluti quadam sociali amicitia iunctas inuicem cōsentire ac compati, à medicis iandudum receptum est & *εἰς λόγ.* Id autē fieri putamus, non solum quia ratiō texture calori & spiritui, singularū actionum opificibus, transitum permittit, (vnde fit certarum naturarum communicatio) verū etiam quod forma eadem præsit omnibus, in qua dum singulae partes conueniunt, affinitatem atque cognationem habere videntur. Porro, diuisum & bipartitum corpus est, non modò vt gemina essent mēbra, & quū vna parte laboramus altera minimè deesset officio: sed etiam vt vnius loci affectus vniuerso corpori minus obessent. quod sanè accidit, dum in suę regionis siue lateris partibus sistitur, vt vltèrius progredi nō possit. Hac equidem ratione fit, vt dextra cum dextris & leuā cum leuis maiorem quā cum oppositis *συνεπάθειαν* & cōsensum obtineāt. Si enim phlegmone iecur occupat, dextrum omne corporis meditullium plus mali quā sinistrum percipit. Quod si ob febrem quę morbum comitatur, totum corpus condoleat, & dextra pars non magis quā sinistra (sedem affectam excipio) egrotare videatur: in hoc sensus penè obrutus cruciatur, fallitur: at ratio benè arguit, alteram partem alterā plus affligi. Sed rarò accidit, vt non facilè dignosci queat, vnius lateris partes omnes magis quā alterius affectas esse. Ergo, si in morbo quem supponimus, dextra grauius

torquentur, ob consensum quem facit vicinia
 vt crisis (post diuturnum naturæ aduersus mor-
 bi materiam conflictum) naturam superiorem
 esse demonstrat, merito ex dextra regione san-
 guis erumpit. Nam eo euentu docemur, corpo-
 ris totius validum esse robur, quando partes
 quas vi morbi omnium imbecillimas reddi par-
 est, noxiam materiam excernere potuerunt.
 Quid enim? si dextra regio magis quam fini-
 stra morbo grauabatur, nunc verò humorem
 superatum extrudere valet, iam de morbo
 triumphans: quis non optimè de agri salute
 sperabit? quis non dicet, in alijs validum ef-
 se robur, quum id afflictis magis particulis non
 defuerit? Eo certè nomine excretiones per
 eandem regionem fieri solitæ, meliorem crisin
 denotant, & morbi integram solutionem fa-
 ciunt, vt hactenus obseruatum est. Significant
 enim facultatem, quæ in peius affecta parte
 debilior erat, morbi materiam vicisse, dum
 in suo latere facta eruptione, sanguinem ma-
 li fomitem extrudit. Quod si dolente iecore,
 naris sinistra *ἀμωππῶν* patiatur, dextri late-
 ris vires languidas nimiumque fractas esse
 conijciemus, & ne morbo tandem succum-
 bat æger verebimur. Hoc saltem necessariò fu-
 turum dicemus, vt talis euacuatio nihil agro
 proficiat. Id enim portendit, naturam non-
 dum humorem superasse, nec breui supera-
 turâ, vt quæ inutili excretionem magis ac magis
 de

debiliterur. Nam sanguis ex opposita nare
 profluens, neque ut signum, neque ut causa
 prodest, quum partis eius de cuius vi maior est
 diffidentia (ut ad quam præcipue morbus ipse
 pertineat) robur non indicet, & minus impu-
 rum humorem fortè retrétricis facultatis erro-
 re, euacuet. Præterea, dextri lateris maior est
 plenitudo quam sinistri: quia humorum cõflu-
 xus ad dolentè particulam vndiquaq; fieri solet:
 ea verò potius in anienda pars videtur, quæ ma-
 gis grauata est. Quamobrem rectè sentiunt,
 qui à parte opposita factam sanguinis eruptio-
 nem improbant, quum non modò inutiles,
 sed & damnosa (quia morbum producit) videa-
 tur. At male iudicant, qui huius effecti occasio-
 nem ad filamentorum ductum referunt, & fi-
 bratum rectarum operâ meliorem fieri euacua-
 tionem existimant. Nam, cur ex nare sinistra fa-
 ctam *επιόπαιστα* dum hepar laborat, damna-
 bunt, si spontanea & facilis est, quamuis fibra-
 rum illa rectitudo quam prædicat minus obser-
 uetur? Nulla proculdubio est fibrarum rectarum
 in facièda euacuatione obseruatiõis ratio, quum
 vel vtrò in eisdem lateris venis rectitudo sese
 offerat. Sed neque ea est quam veteres (à quibus
 hoc accipimus) seruandam præceperunt. Attra-
 ctionis vocabulo medici nostri abutuntur,
 dum reuulsionem explicant, eaque ratione
 perperam de fibris rectis mentionem habent.
 Quod si reuulsionem, ut omnis generis euacua-

cuationes, sola excretrice vi fieri cogitent,
 hanc non alijs quàm transuersis filamentis at-
 tribuerent. Cæterùm de reuulsionis natura
 præcipuè est, vt ad partè oppositã humores eua-
 cuans diuertat, quantum rei natura patitur. Nã
 à superioribus ad inferiora, vel media, & con-
 trà, in eodem latere, omnium commodissimè
 fieri reuulsio solet. Item, ab anterioribus ad po-
 steriora: vt cum dolenti partem capitis poste-
 riorè (de Hippoc. consilio) in fronte vena se-
 catur. Ab internis quoque ad externa, & con-
 trà, reuulsio fit, in eodem semper latere. A dex-
 tris verò ad sinistra, & contra, non semper fit
 congrua pro reuulsione oppositio: ea tamen in
 crurum affectibus locum sortitur, vbi defluxio
 morbi causa est. Nam quum à superioribus per
 venam cauiam defluens humor, ad eiusdem ve-
 næ bifurcationem quæ in lumborum regione
 fit, peruenerit, qui ad dextrum ramum tendere
 solebat, haud difficulter in sinistrum illabitur,
 si à reuulsorio remedio inuitetur. Cogitur enim
 nouam ingredi viam, pristinae obliuisci. Alia
 ratione fieri nõ video, vt ab hoc latere in aliud
 humores promptè reuelli queant: scilicet à dex-
 tra manu ad sinistra, & contra. Ob id cum Ga-
 lenus dixit, altero crurum male habente reli-
 quum scarificabis: manu laborante, non reli-
 quam, sed crus scarificandum iussit: vt nobis ea
 obseruetur corporis rectitudo (& inde nata par-
 tium consensio) quam ipse eleganter *ἐνδωπλάσ*

Aph. 68. lib. 5.

*Lib. 13. meth.
med. cap. 5.*

dictione exprimit, dum Hippocratis illud $\chi\alpha\tau'$ -
 $\xi\upsilon\nu$ & $\chi\alpha\tau'$ $\epsilon\upsilon\theta\upsilon$ interpretatur. Hippocrates enim
 prior his dictionibus vsus est, quæ significant
 eiusdem lateris ac è directo, si Galeno credi-
 mus. Sic enim passim explicat, nullo de fibra-
 rum ductu mentione facta. vt cum inquit: De-
 monstratum nobis sepius est, ab Hippocrate re-
 ctè dictum fuisse, quod partes $\chi\alpha\tau'$ $\epsilon\upsilon\theta\upsilon$ sitæ, ne-
 cessariò plus inter sese cõmunicant & fruuntur.
 Et in linguarum Hippocratis expositione, ait,
 $\xi\upsilon\nu$ significare $\epsilon\upsilon\theta\upsilon\omega\rho\iota\alpha\nu$ η $\acute{\alpha}\phi\iota\xi\upsilon\nu$. Et alibi: Hip-
 pocratem $\xi\upsilon\nu$ vt plurimum quidem $\epsilon\upsilon\theta\upsilon\omega\rho\iota\alpha\nu$,
 id est rectum tramitem, interdum autem &
 $\phi\omicron\rho\rho\alpha\nu$ id est delationem dicere non ignoramus.
 In libro de fracturis, $\acute{\alpha}\epsilon\iota$ $\tau\eta\nu$ $\epsilon\gamma\theta\upsilon\omega\rho\iota\alpha\nu$ $\delta\nu\omicron\omega\acute{\alpha}\lambda\zeta\eta$,
 (inquit) $\pi\omicron\tau\epsilon$ $\mu\acute{\epsilon}\nu$ $\tau\eta\nu$ $\chi\tau'$ δ' $\mu\eta\kappa\omicron\varsigma$ $\tau\omicron\varsigma$ $\sigma\omega\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, $\epsilon\sigma\tau\iota$
 δ' $\omicron\tau\epsilon$ $\tau\lambda\omega$ $\chi\tau'$ δ' $\omega\lambda\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$. Et paulò post: $\tau\eta\nu$ $\chi\tau'$ δ' $\mu\eta\kappa\omicron\varsigma$
 $\xi\upsilon\nu$ $\acute{\alpha}\kappa\acute{\epsilon}\delta\eta\nu$ $\omega\rho\omicron\sigma\eta\kappa\eta$ $\nu\upsilon\theta$ Sed quænam rectitudo
 in faciendis euacuationibus ex Hippocratis sen-
 tentia obseruanda sit, apertè docuit libro ad
 Glauconem dum inquit: Si in parte dextra loco
 rum passio fuerit, à dextra manu aut crure de-
 traxeris sanguinem: si verò in sinistra, à mem-
 bris quæ illi è directo sunt. $\tau\omicron\delta$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\chi\alpha\tau'$ $\xi\upsilon\nu$
 $\upsilon\pi\omega$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\varsigma$ $\lambda\epsilon\gamma\omicron\mu\epsilon\theta\omicron\nu$, $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\delta$ $\tau\omicron\varsigma$ τ' $\epsilon\sigma\tau\iota$ δ' $\chi\alpha\tau'$ $\iota\sigma\omicron\tau\eta\tau\iota\varsigma$, id est
 secundum rectitudinem, vel è directo. In li-
 bello cui titulus est de curandi ratione per phle-
 botomè euidèter sententiã nostrã confirmat,
 Hippocratis illud $\chi\alpha\tau'$ $\xi\upsilon\nu$ explicans, vt eius ver-
 ba epilogi vice huc transferri possint. Quæcũ-

Lib. 14. de vsu
par. scap. 7a

Lib. 1. de vict.
acut. com. 29.

Lib. 3. com. 10

Coment. 12.

Lib. 2. cap. 2.

Cap. 15.

que sanguinis eruptiones (inquit) κατ' ἔξιν fiunt, maximam aegrotantibus commoditatem afferunt, ὅτι κατ' ἔξιν, ὅτι κατ' ἐσθὺ λέγει, ὡς αὐτὸν ὁμολογεῖται, quod ipse manifestè hac voce κατ' ἔξιν se penumero in hoc utatur significatu. Quæ verò contra sanguinem excernunt, nihil iuuare, aut etiam nocere: quòd scilicet interdum citra mali leuamen vires exoluant. Neque enim liene magno existente è dextra nare sanguis erumpens, neque in iecore è sinistra, vllam adfert vtilitatem, sed reuulsio quidem ἐν τοῖς κατ' ἐσθὺ ἐν τῶν σωματικῶν manifestà vtilitatē celeriter ostēdit. in quibus autem contra accidit, nullam. Dextra igitur nare sanguinem effundente, ad dextrum hypocondrium affixa cucurbitula sanguinis eruptionem clarè celeriterque sistit, perinde atque ad sinistram, sanguinem excernente sinistra. Porro si in eruptionibus sanguinis quæ κατ' ἐσθὺ fiunt, reuulsionis gratia sanguinem mittas, mox conspicuam videbis vtilitatem, ut si contra venam feces, nullum sequetur commodum. Sic itaque liene laborante, incisio eius venæ quæ ad annularem est digitum sinistræ manus iuuat, æquè ac si internam quæ in gibbero est, secueris. Siquidem multum iuuat lienem malè affectum sanguinis ex sinistra manu vacuatio. Et paulò post, Quin etià pleuriticis κατ' ἐσθὺ τῆς πλάτης πῶς ὡλεως φλεβοτομία, euidentissimam sepe vtilitatem ostendit, quæ verò ex manu contraria,

aut omnino obscuram, aut longo post tempore. Et deinceps: Tam perspicuam aliquando celeriter utilitatem *αὐτὴν ἰατρικὴν τῶν πασχόντων* afferunt, ut & qui laborant, & familiares ipsorum sæpenumero obstupescant. Ex his Galeni verbis manifestum esse arbitror, se cum autore suo Hippocrate, nil aliud quam corporis ipsius rectitudinem in quibuslibet euacuationibus considerare, non rectas venarum fibras. Horum auctoritatem atque sententiam, varijs naturæ operibus confirmatam, sequenti, reuulsionibus perpetuò ab eodem latere instituendas esse concludimus. Negligenda non est, quam superius attigimus rationem, quòd vniuersæ partes è directo membri laborantis sitæ, magis quam illi oppositæ, humoris copia grauentur. Nam demus phlegmonem esse. Huius ortum præcessit sanguinis mala qualitas, vel quantitas superflua, vel simul vtrunq;. Facta vero inflammatione, sanguis ratione doloris vndiq; ad locum affectum concurrit, & eius lateris particulas grauat. Propterea, si dum reuellimus aut deriuamus, pars aliqua humorum copia subleuanda venit, ea certe est hepate laborante dextra, ut pro liene sinistra.

De huius questionis explicatiõe nihil superse video, nisi ut demonstrẽ quid venarũ communiũ appellatione Galenus significet. Nam qui fibrarum rectitudinẽ curiosius obseruãt, cõmunes venas esse dicũt, quæ perpetuò recti aut ob-

longi filamēti ordine cōnectuntur, vt loquitur
 Fuschius. At nos Galeni ingenio magis dignam
 interpretationem adferentes, venas cōmunes
 dici asserimus, quæ sanguinem continēt non-
 dum alicui particulæ nutriendæ determinatū,
 sed omnibus (aut pluribus certè) communem.
 Tales sunt in brachio, cephalica, basilica, & me-
 dia. His opponūtur propriæ & peculiare, quæ
 vni tantū particulæ inseruiunt: vt vena fron-
 tis, temporum, linguæ, & similes. Illæ vniuerso
 corpori euacuando conueniunt: hæ verò à solo
 membro cui inseruntur, euacuant. Galenus vi-
 detur etiam communes venas appellare: tum
 interiores, tum exteriores, lib. ad Glaucōnem:
 particulares verò homogicas, id est coniunctas
 seu coniuges, & partibus ipsis adhærētes. De in-
 terioribus Hippocrates meminit in aphorif-
 mis. Sed ista præter institutū iam esse existimo:
 ad illud tandem redeuntē cōcludamus, in re-
 uulsione faciendā cōmunes quidē venas obser-
 uari debere: at inutilem esse fibrarū rectorū ob-
 seruationem. Illud præscam veritatē sapit, hoc
 spernendū est neotericorum figmētū. Quod si
 quis ex antiquorū scriptis opinionē quā refelli
 mus cōprobare velit, rationē simul cum
 autoritate proferat, autoribus
 enim non nisi demon-
 strantibus assen-
 timur.

Lib. 6. aph. 36.
 lib. 7. aph. 49.

DE REVVLSIONIS natura non esse, vt ad maximè distantia loca fiat: Quàm longissimè sanguinem inde vbi ledit mitti non debere. Ad eundē ANT. CHAL METAEVM Chirurgum præstantiss.

DEMONSTRATIO X.

QUAEDEO te ex Paradoxi mei lectione voluptatem aliquam cepisse, Antoni amicissime. Aliud iam mitto, quo quaestioni à te mihi propositae satisfacere videor. Celsum medicum elegantem & verè Hippocratis interpretem, huius meae opinionis fautorem habeo: à qua si velis discedam, modo rationes à me propositas etiam diluere velis. In physiologia, vbi nihil est periculi, audentius multò quàm in therapeutice paradoxa affirmare soleo. Iuuat tamen in omni Medicinae parte ab alijs negligenter discussa aut perperam intellecta, in dubium vocare, vt nihil non exagitem. Quem à me petijsti variorum Paradoxorum cenchum, sed raptim collectum, etiam mitto. Multò plura sustineo, quae per otium scri-

bā. Tu pro ea quæ inter nos sacra est amicitia, æqui bonique omnia consule, & Vale.

Lib. 4. meth. med. cap. 6.

QVVM reuulsio fluenti aut iam fluxuro humori debeat, atque hunc veluti suspensam sistere habeat: merito ad opposita perpetuò fieri debet. Deriuatio autem, quia materiam quæ fluxit, sed nondum impacta est, diuertit, & aliò detorquet, ad latera humorem deducit. Hęc vera est reuulsionis & deriuationis differentia, quam Galenus ex Hippoc. tradit, inquit: Hippocrates ἀντίκασιν, hoc est reuellere nos iubet ad contraria, deriuare autem ad latera. quinetiam cum maximè influit, tum ad diuersa ἀντικασιν. Non est igitur quod dicant, reuulsionem à deriuatione hoc præcipuè differre, quod illa fiat ad lōginqua, hæc verò ad vicina: quum eadem venæ sectione vtrunque simul fieri possit. Nam quod iubet Hippocrates, in pleuritide sanguinem extrahendū esse, donec is colorem immutet, ex reuulsione & deriuatione mixtā euacuationē denotat. Qui enim sanguis prior exit, eū qui in partem fluit, repræsentat: posterior verò, & colore mutatus iam partem inflammata[m] attigerat. Sic quum vires sunt imbecille, & partienda est phlebotome, per eandem venam reuulsio & deriuatio fiunt. Si quidem prima vice reuellere, secunda deriuare dicimur. Ergo simul eademque operâ, & per eandem regionem tum reuulsio, tum deriuatio fieri possunt. Atqui deriuatio

KK

nun

nunquam ad distantia loca fit, semper ad vi-
 cina: quum de illius natura sit vt latera petat.
 Igitur nec de reuulsionis natura erit, vt per-
 petuò ad valde remota loca fiat, sed tantum
 ad opposita. Nam ex propinquis etiam lo-
 cis reuulsionem faciendam esse, primæ classis
 medici volunt, quum citiùs leuari egrum
 studemus. Eo enim promptius sentitur com-
 moditas, quo magis ex vicina parte reuelli-
 mus: dummodo insignis fiat euacuatio. Nam
 alioqui verentur, ne plus humoris ad par-
 tem affectam & à qua reuellere cupimus, con-
 fluat, quàm euacuetur. Quod si nondum
 fiens, sed tantum futurus est, cui per reuulsi-
 onem (vt præcaueamus) occurrere placeat: in
 hoc sanè fateor ex maximè distantibus locis
 attrahendum esse. Atque libens Hippocratis
 sententiam amplector, qui ait: Danda est opera
 vt quàm longissimè à locis vbi dolor est, & san-
 guis cogi didicit, venarum incisiones fiant. Sic e-
 nim haud magna repente mutatio fiet, & con-
 suetudinem mutaueris, ne amplius eo loci san-
 guis coëat. Ob id qui comitiali morbo sunt ob-
 noxij, ijs iubemus verno tempore ex cruribus
 (quæ pars est remotissima) sanguinem mitti. Sed
 & quum fieri incipit defluxio, si non multum
 processerit, ad distantia valde loca reuulsi-
 onem facere nihil prohibet: non quidem e-
 ius portionis quæ defluxit, ratione, sed con-
 tinuo fluentis, & potissimum fluxuræ adhuc

*Lib. 2. de nat.
 hu. Idem lib. 3.
 de nat. ossium.*

*Lib. 4. med.
med. cap. 6*

materiæ. Galenus ex Hippocrate hæc docet,
inquiens: Ab eo didicimus incipientem fluxio-
nem ad cōtraria trahendam esse. Et paulò post:
Sanguinis detractio in principio è longinquo,
postea ab ipsis partibus exulceratis est molien-
da. Igitur, vt fluxio lenta atque diuturna tutius
è distantissimis reuellit, ita & quæ futura est
arceatur. sic enim in tractum nouæ viæ longio-
rem conuersa, sensim à pristino citra vitium
offensionem desciscit.

Libr. 2. cap. 10.

Hæc sunt quæ schola medicorum recepit,
ex Græcorum fontibus & Arabum familia, ex-
cerpta: quibus non assentitur ex Latinis Celsus
non spernendæ autoritatis medicus. Hic enim
eorum rationem qui ad loca valde remota fa-
ciendam esse reuulsionem scribunt, ne plus tra-
hatur quàm euacuetur, irridens inquit: Neque
ignoro quosdam dicere, quàm longissimè san-
guinem inde vbi lædit, esse mittendū. Sic enim
auerti materiæ cursum. at illo modo, (scilicet ex
ipsa parte, aut quàm proxima, misso sanguine:
quod prius dixerat) in idipsum quod grauat
euocari. Sed idipsum falsum est. proximū enim
locum primò exhaurit: ex vltioribus verò ea-
tenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. Vbi
is suppressus est, quia non trahitur, ne venit qui
dem. Videtur tamen vsus ipse docuisse, si ca-
put fractum est, ex brachio sanguinem mitten-
dum esse: si quod in humero vitium est, ex alte-
ro brachio. Credo, quia si quid parum cesse-
rit,

rit, opportuniore hęc partes iniurię sunt, quā
 quę iam male habent, &c. Arguta sanè & subti-
 lis valde est hęc Celsi ratiocinatio, qua docere
 videtur reuulsionem atque deriuationem si-
 mul à maximè vicina parte fieri posse. Quippe
 verendū non est, ne ob id plus sanguinis ad par-
 tem deferatur, quàm ab illa vacuetur, quum
 vbi phlebotome sistitur, sanguis fluere cesset.
 Sic enim accipienda puto Celsi verba, quę si
 non vera sunt, certi verisimilitudinem maxi-
 mam habent. Nam sit per hypothesein, in
 extrema manu (quam Gręci ἀπόχρησσι propriè vo-
 cāt) inflāmatio: In morbi initio & augmēto à su-
 prioribus ad partē affectā cōtinuè fluet sanguis.
 Nōne hunc cōmodè auertet fluxū, in eiusdem
 membri cubito venę sectio? Ita sanè videtur.
 nam qui ad manum extremam contendit, at-
 que magno impetu irruit humor, in medio
 cursu nactus exitum, per vulnus profunditur
 effluitque, nec ad partem vsque laborantem
 peruenit. Simul etiam aliquid eius quod
 iam deflexerat, retrahitur, quum pars extre-
 ma valde tumeat, & tantum humoris nequeat
 continere, quantum illam premit. Deponit
 itaque in plagam satis vicinam eius quod
 aggrauat, portionem. His adde, quod vulne-
 rato per phlebotomum cubito, præ dolore
 sanguis vndique fluit: quia venę tum superio-
 res tum inferiores contrahuntur, vt aliquā re
 molestante fieri solet. Hac ratione simul fit

cum reuulsione deriuatio. Porro si à parte contraria, vt altero brachio, vel (quod præstantius esset) ab eiusdem lateris crure sanguis mitteretur, non protinus, sed post multum tempus fieret humoris fluentis reuulsio. Nam ad manum phlegmone tentatam defluit sanguis, qui brachij venis, aut superioribus etiam, continebatur. Illum prius minuere, si non exhaurire, decet, quam fluxionem sistere possis. Atqui eius membri sanguinem ad partes inferiores sectâ in poplite venâ detrahere, non est breuis temporis opus. Nam id consequutione quadam, & sensim fit, dum ad locum inanitum humores hinc inde confluent. Fieri etiam potest, vt qui brachio continetur sanguis, crurâ versus non descendat: quod in tam remota parte factam euacuationem minime sentiat. Hanc citius expleat, quæ vicinæ sunt: neque ad brachium vsque peruenit successionis ad id quod vacuatum est, necessitas. Quamobrem, factam in crure sanguinis iacturam propinquiores partes refarcient: interim dum maxima humoris copia ad manum ex brachio toto irrumperet. Quod si demonstres ad inferiora necessario vergere sanguinem, sectâ in poplite venâ: non tamen eò probabis, humorum qui partem affectam petunt, impetum mox retineri. Nonne satius foret in medio cursus humorum viam facere, quæ effluere posset, vt non ulterius

rius proficisceretur? Hoc esset veluti inter-
cipere, ni fallor: & quo afflictae parti propius
fieret vulnus, eo melius illabens materia
diffugeret, quæque iam locum dolentem occu-
pauit, retrocederet. Cum igitur iam inchoata
est humoris defluxio, parum iuuat ad valde di-
stantia loca reuellerè: omnium præstantissimè
fit affecta parti propinqua, sed tamen superior,
ipsa reuulsio. Superiorem verò locum acci-
pio, vnde fluit humor. Eiusmodi reuulsio
omnis præterquam quod fluxionem sistit,
ab affecta quoque parte, (vt prædixi) prius pu-
trem & inquinatum sanguinem, quàm ex reli-
quo corpore benignum, atque syncerum de-
trahit. Neque tum metus vlli sit nouæ flu-
xionis proritanda. Quum enim pars labo-
rans magis quàm cætera exinanita fuerit, si
ad penuriam vsque detractum sit, vix denuò
alia humorum fluxione conflictabitur, nisi
fortè nouo peccetur viuendi errore. Distan-
tes enim indigentia auida, proprium san-
guinem elabi non sinent: nec pars affecta (nisi
dolor aut calor restet vehemens) ab illis quic-
quam eripiet, vt quæ sit imbecilla, nec multo
egens alimento. Cæterum, in reuulsioni-
bus quæ ad sistendum sanguinis effluxum &
conservandum fiunt, res aliter se habet. Nam
si manus est vulnerata, vt sanguinis fluxum
cohibeamus, non in eodem brachio reuulsoriã

ergo fluxio, ut supra dicitur, non potest fieri
sup

phlebotomē aggrediemur, sed in altero, vel in crure quod è regione est. Atque ea methodo influxurum sanguinem cohibemus. Si enim fieret in eodem membro phlebotomia, quum per vulnus effluat sanguis, non (vt in phlegmone) retineatur, sanè plus ad vulneratam partem conflueret, quàm si spontè vacuaretur. Quippè fluit humor velut exitum sibi querens: hunc si in parte dolente & primùm affecta reperiat, alium ferè negligit: præsertim cum angustior esse soleat, & inassuetus. His adde quòd dum phlebotomen instituimus ad compescendam *αἰμορροΐαν*, sanguinis qualitatem vel quantitatem minimè consideramus, quasi hæc nobis indicarèt mittendum aliò sanguinem esse. Quippè si qualitas mala est, ea phlebotome non emendatur. Si quantitas nimia nocet, & cogit effundi sanguinem, hìc sistendus non est: nisi tamen per ineptam regionem excerneretur. Tunc enim aliò diuertendus est fluxus. Cur ergo sanguis mittitur vulneratis? vt còtrario motu coactus, qui sanguinem ad vulnus fluentem consequio quodam sequebatur, alio vergat aut sistatur. Nam qui paulò remotior est, simul ad vulneratam partem inuitatur, & ad locum phlebotomen passum. Cùm verò in contraria loca allicitur, sæpe fit vt neutrum petat, sed in medio veluti pendens animi retineatur. Atqui nisi viciniorem parti vulneratæ & primò fluentem, alter sequatur, fluxio lege
qua

quadam naturæ cessat, etiam si pateat humor
 exitus: quia vacuum illa non patitur. Ea ra-
 tione fit vt in locum distantem reuulsione ten-
 tata, commodè sistatur *ἐμφορῶντα*. Quamobrè
 rectè consulunt, qui ad sistendam menstrui
 sanguinis immodicam excretionem, venam in
 cubito secandam suadent. Nam quum nihil sit
 in ipsa parte impactum, sed tantum fluat hu-
 mor, soli reuulsioni locus est. Quòd si vterus
 inflammatione laboret, à propinquiore loco
 vt poplite, est reuellèdum, quo fiat etiam ali-
 quid deriuationis. Sic fluentem ad partem so-
 lum inflamatam humorem, non vt hæmor-
 rhagiam, sed alia methodo, aliisque indicatio-
 nibus propositis, impedire decet. Nam (nisi ex
 contusione fiat, quæ vulnerum conditionem
 sequi debet) phlegmone affectam particulam
 sanguis petit, quia is vel qualitate, vel quanti-
 tate peccat. Vtrunque vacuandum esse indi-
 cat, quum nisi morbi occasionem tollas, nihil
 proficere videaris. Si sanguinis copiâ grauata,
 aut acrimoniâ infestata partes superiores, ad
 manum quod displicet protrudant (vt solent ro-
 bustiores in imbecillas sese exonerare) quî talè
 affectum curabis, nisi fluentem & iam influ-
 xum humorem exhaustas? Per quam verò re-
 gionem commodiùs morbi causam euacuabis,
 quàm parato exitu in ea quam naturæ ductu pe-
 tit? Non aliò faciliùs quàm deorsum, & quò
 cœpit, defluet humor. Hunc si vis euacuari, in

medio cursus, aut certè supra locum affectum, viam aperi. Quum tantum effluxerit, quantum molestabat, & ad partem inflammationè passuram defluxisset, tunc morbi augmentum, vel etiam generationem cessare, est verisimile. Exempli gratia: Ex vnciâ vnâ sanguinis, iusta magnitudinis phlegmone oboriretur. Iam si ei fluenti, ad cubitum pateat exitus, quomodo extremam manum peter? Eductâ per phlebotomiam sanguinis vnciâ vnâ, morbi causam ablatam esse dicemus. Satis tamen est maiorem copiam detrahere, quia exactè sciri non potest noxij humoris quantitas.

Hic aliquis obijciet: per venam quam phlebotomo aperis, fortè non illabitur sanguis ad manum. Quomodo illius cûrsus intercipient? Multi sunt fluentibus humorib. canales, non vnicus. Proinde omnes veniunt aperiendi, quum nos is lateat qui fluxionem sustinet. Præterea, sanguinis fluxus ad partem inflammatam per multas venas accidere potest. Quid huic dubio respondeam, in aliud tempus differendum puto, quia me aliò vocant negotia, & tabellarius vix horulas duas ad scribendum concedit. Tu hæc interim, mi Antoni, examina, & num valeant rationes perpende. Istam (si non est demonstratio) inter probabiles ratiocinationes repone. Summa totius disceptationis hæc est: Fluentis humoris impetum sistimus, superiorem partem à qua discedebat inanientes.

At

At non id retrahimus quod loco inflammato propinquius est, nisi multa admodum fiat euacuatio, quam nemo ferre potest: quum à valde diffusa regione fit. Imò neque ea methodo humoris, qui partem dolentem implet, fluxus impeditur. Idcirco longè præstantius esset, in medio cursu venæ apertione humori viam parare, vt inde influat qui minus est, non vterius progrediatur. Tunc quo vicinior parti sectio fit, eo melius intercipitur, & iam influxus reuocatur: sicque omnino commoda sunt simul reuulsio & deriuatio. Reuulsio igitur ad maximè distantia loca fieri non debet.

LI ij

- 1 Qualitates elementorum non miscentur, sed substantiæ.
- 2 Summæ elementorū qualitates in compositis rebus summæ permanent, & non retunduntur per mixtionem.
- 3 Ex sensu & dolore male arguit Galenus, animalium corpora ex contrarijs & patilibus elementis fieri.
- 4 Corruptionis necessitas à mutua elementorum contraritate non dependet.
- 5 Aqua non ab aëre, sed à seipsa congelatur.
- 6 Aqua frigiditatem suam nunquam prorsus amittit.
- 7 Homo ad iustitiam exactè temperatus, ad pondus exactè temperatus est.
- 8 Temperamentum ad pondus magis incidit per ætates in hominem intemperatum, quàm alium.
- 9 Iuuenum ætas, non adolescentium, est omnium temperatissima.
- 10 Spermatica membra sanguineis calidiora esse videntur.
- 11 Hepatis calida intemperies nativa nunquam prorsus aboletur, quoadiu sanum est corpus.
- 12 Cordis calor facilius quàm aliarum partium caliditas extinguitur.
- 13 Fœmina plus sanguinis habet quàm vir, eo tamen frigidior est.
- 14 Formatrix facultas otiosa non est fœtu absoluto & in lucem edito.
- 15 Attractio fit sola substantiæ similitudine, non dolore, calore, fuga vacui, aut siccitate.
- 16 Digestio seu concoctio fit melior per uigilio, motu, & interdium, quàm somno vel quiete & noctu.
- 17 Conuersio ciborum in cremorem, non est terminus moræ illorum in ventriculo.
- 18 Ventriculus verè & solidè ac totus nutritur chylo: sanguine verò duntaxat in illius penuria.
- 19 Omnibus solidis animalis membris è semine tam generatio quàm nutritio est.
- 20 Omnibus arterijs & venis inest vis gignendi seminis.

- 21 Venis proprie conuenit ^{in partibus}, non carni hepatis.
- 22 Calida cibaria omnino percocta & mutata, ac in sanguinem iam versa, naturalis in animali caloris substantia augent, non qualitatem intendunt.
- 23 Vesicula bile, ut splen melancholico humore nutritur.
- 24 Fibrarum sanguinis ortus non est in ventriculo.
- 25 Cur pili suam a se sequuti longitudinem ulterius non prouehantur, causa reddi potest, contra Fernesium.
- 26 Ad animi mores facit alitura, hoc est ciborum qualitas & modus.
- 27 Rationi consonum est, quosdam ^{in rebus}, id est a cibo abstinentes, per multos non solum dies, sed & annos viuere posse.
- 28 Arteriae pulsandi vim insitam habent.
- 29 Animales facultates loco indistincte sunt, per totum cerebrum diffuse.
- 30 Quod frigeamus a pastu, id non accidit, externarum partium calore ad ventriculum, (ut melius concoquat) refugiente.
- 31 Arteriae dilatantur per cordis compressionem: eadem comprimuntur corde dilatato.
- 32 Venae, arteriae, & nervi propriam retinent actionem in instrumentis contra Fuchsum, neque proprium & commune contraria sunt.
- 33 Chylus optimus puri optimo ex proportione responderet.
- 34 Pus a solo calore naturali fit, non etiam ab eo, qui praeter naturam.
- 35 Dulcis pituita secundum naturam non est.
- 36 In plenilunio corpus minus abundat pituita, quam in nouilunio.
- 37 Ex pituita fieri nequit bilis atra immediate.
- 38 Ex pituita salsa, non alia fieri potest bilis atra, per affectionem.
- 39 Bilis flaua in atram non vertitur immediate.
- 40 Columbae generant bilem, quamuis fellea vesicula careat, videantur.

- 41 Bile flaua & adipis eadem est materia.
- 42 Adeps igneo calore dissoluitur; tamen in corporibus animalium frigore non concrefcit.
- 43 Medulla ossium nutrimentum est, non excrementum.
- 44 Sanguis menstruus venenosus non est.
- 45 Fœtus pituitosorem tantum sanguinem ad sui nutritionem trahit, non elaboratum aut perfectè coctum.
- 46 Lac non fit ex sanguine in mammis recrudescente, sed amplius cocto.
- 47 Lac ex sanguine pituitosiore fit.
- 48 Lotium est solus vesicæ excrementum, non primæ aut secundæ concoctionis.
- 49 Puris transitum Cor ferre potest.
- 50 Ventriculus musculus esse videtur.
- 51 Venæ & arteriæ similes non sunt.
- 52 Pili non sunt in radice, quàm in processu, subtiliores.
- 53 Pili non satis rectè à Galeno plantis aut partibus animalium comparantur.
- 54 Tendo latus in manu non facit sensum magis exquisitum.
- 55 Patella quæ in genu est, primis annis cartilaginea apparet.
- 56 Omnes extremè calidæ aut frigidæ regiones elephanticos plures habent.
- 57 Non sunt elephantici, quos vulgus Casotos vocat.
- 58 Lepra confirmata quatuor tempora non habet.
- 59 Elephas ex bile flaua adusta, nunquam curatur: qui ex melancholia, nonnunquam.
- 60 Substantia nunquam morbus dici potest, neque morbi causa ex seipsa.
- 61 Vnitatis solutio in neruo facta, non dicitur conuulsio.
- 62 Continui solutio ad simularium partium morbos referri non potest, vt rectè sentit Argenterius.
- 63 Idem est pulsus mediæ Autumni & mediæ Veris.
- 64 Morbi Gallici essentia prima est in spiritu naturali.
- 65 Hecticarum febrium calor æqualis non est.
- 66 Febres omnes ex bile fiunt.

- 67 Stati febrium circuitionis reditus causa, ad occultam proprietatem referenda non est.
- 68 Humorū certus in eundem locum motus, ex propria humoris natura seu forma non pendet.
- 69 Exteris medicamentis facile careremus, si nostra exactè cognita experiremur.
- 70 Medicamenta sunt actu & perpetuo non potentia vel in futuro tempore, qualia dicuntur.
- 71 Cathartica medicamina actu vim purgandi habent, eam enim in corpore non aquirunt.
- 72 Nos calidissimis quibusque medicamentis longè calidiores sumus.
- 73 Serum lactis frigidum non est, quamuis refrigeret: & seni febre quartana laboranti optimè conuenit.
- 74 Argentum viuum dici potest frigidū & epispasticū.
- 75 Purgatio non in sola vitiosi succi abundantia conuenienter suscipitur.
- 76 Pituita vomitu, bilis secessu educenda est.
- 77 Ad reuulsionem faciendam inutilis est fibrarum rectarum in venis obseruatio.
- 78 De reuulsionis natura non est, vt ad maximè distantia loca fiat: & quàm longissimè sanguis vbi laedit, mitti non debet.
- 79 Grauidis mulieribus tutior est phlebotome primis mensibus, & semper medicamento purgante facilius.
- 80 Cur domi contineri debeant, qui purgans medicamentum sumpserit, vulgus medicorum nescit.
- 81 In morbis acutis victus tenuis eo qui paulò plenior, minus est periculosus.
- 82 Tabidis & à morbo chronico valde extenuatis, non sunt concedendæ testudines memoriales, astaci, &c.
- 83 Contusa caro in acutè febricitantium stomacho facile corrumpitur.
- 84 Rapum, napus, rhabbanus & similia quæ flatulenta dicuntur, flatus non gignunt, sed dissipant.
- 85 Aquarum saluberrima est pluuiialis.

- 86 *Aquarum omnium vitia coctione non emendantur.*
- 87 *Vinum album, & austerum, minimè vt vinum calesfacit.*
- 88 *Vinum album, simulque austerum, & crassum, ac nouum, sensibiliter frigesfacit.*
- 89 *Ab esu fructuum, quos ^{veteres} Graeci vocant, non magis confert vinum purum, quàm aquam superbibere.*
- 90 *Arthritis, ex motu intempestino & inordinato, sepius quàm ex multo ocio prouenire solet.*
- 91 *Carnes aëri serotino, vt teneriores fiant, non exponuntur, sed vt conferuentur diuinius incorruptae.*

IACOBVS PESNOTIVS MEDI-
CINAE DOCTOR, FRATRI SVO
LVDOVICO PESNOTIO, BIBLIO
POLAE FIDELISSIMO AC
DILIGENTISSIMO, S.

AVDIO te Paradoxa aliquot D. LAV.
IOVBERTI, ab Enimundo Bonefidio
hinc inde carptim collecta, habere, &
breui in lucem emissurum. Erunt hæc
sanè Philosophiæ & Mediçinæ studiosis
omnibus, ni fallor, longè gratissima,
cùm autoris ipsius nomine (qui in Risus causarum inuesti-
gatione, ingenij sui specimen nuper dedit) tum rei no-
uitate & gratiâ, Cui enim iucundum non erit ha-
ctenus pro verissimis habitas conclusiones & veluti *alibi*
muta, ab isto nunc in dubium reuocari, & validissimis
argumentis infirmari, videre? Inventionis quidem & so-
lertia mirandæ, hæc sunt, fructus verò minime spernendi:
quum iuuenes talibus exercitationibus incumbentes, faci-
lè accendantur ad veri inquisitionem, quâ nihil antiquius
Philosophis esse debet. Atque vt Enimundi institutum ti-
bi confirmare videar, illius imitatione eiusdem autoris
Declamationem (quam magno labore à studioso quodam
extorsi) ad te mitto. Hanc, præter elegantiam & senten-
tiarum pondus, Paradoxa opinio commēdat. Ea est quam
D. IOVBERTVS ante aliquot annos habuit Monspellij
dum publicè ac in celeberrima corona Doctorali diade-
mate meritissimo donaretur. Paradoxis demonstrationi-
bus hæc benè conueniet, & gratiam quoque dabit. Vale,
& curâ D. IOVBERTI opera sedulo excudi, ne si Eni-
mundi nostri audaciam grauius ferat, sit etiam quod de
Typographo iustiùs conqueratur. Viennæ Allobro-
gum, Cal. Septemb. 1560.

DECLAMATIO, qua illud Pa-
radoxè interpretatur, NVTRITIONEM
VINCERE NATVRAM, ex Platone.

NEMINEM vestrum esse arbi-
tror, q̄ ignoret, Viri ornatissimi,
perturbationibus quas Græci παθη
vocant, tātum iuris vel potius ty-
rannidis in miseros mortales à
natura tributum esse, vt transuersum illorum
animum huc & illuc paulo momento impellāt.
Inter eas tamen omnes voluptatem (non eam
quæ diuino Philosopho τῶν κακῶν δελεαρ voca-
tur, sed quæ ferè laudis atque gloriæ comes est)
facilè primas tenere, non quiuis statim sibi
persuadeat, nisi prius aduocata historiarum fi-
de tam mirabiles eius esse effectus didicerit, vt
hominibus non modò sermonem, sed & ipsam
animam (vbi præsertim sese profert insolenti-
tius) atq; adeo vitam adimat. Quod, credo, cōsi-
derantes maiores nostri, magni & sapientes
viri, in hac nostra celebri & gloriosa coro-
natione, in qua longè amplissimum omnibus
incedendi lætitijs argumentum offerri puta-
bant, nos præcipuo leuarunt agendi dicen-
diq̄e labore, cum Doctores patres, Εραβευ-

τὰς παρὰνίμους, & oratores nobis adhibuerunt. Verùm ne nos omninò mutos & stipites magis quàm homines ornare viderentur, vt oratiunculam saltem aliquam ex hoc nouo suggestu haberemus, ijdem prudenter instituerunt. Quibus dum lubens (vt æquum est) pareo, & disputatiunculam non vobis nouam & inauditã, sed tamẽ, ni fallor, Reipub. vestrẽ perutilem agito, adeste quæsõ animis omnes qui adestis corporibus. Rem enim satis alioqui copiosam atque vberẽ, cum vestra causa, tum breuitatis studio sic leui pede (quod aiunt) præteruolabõ, vt multa quæ vel maximè ad eam pertineant, sim prætermisurus. Quod si exactis vestris iudicijs, aut conceptæ fortassis de me opinioni minus satisfacio, istud partim recens oblatę voluptati, aut subrustico cuidam nostro pudori, partim vestræ omnium tribuite dignitati, quæ suo quasi splendore mentis nostræ satis imbecillæ atque obtusæ, aciem amplius perstringit.

Admirari sæpe soleo (Viri per celebres) grata que memoria psequi, priscos illos ac planè venerandos homines qui tot præclaris suis inuentis atq; monumentis nos suam posteritatem ditauerunt. Omnibus tamẽ exactè subductis rationibus, corũ nullis plus à nobis deberi cæseo, quàm illis qui ad hominũ vitã non iucũdiorẽ, sed meliorẽ efficiendã, omnia sua studia, omnesq; suas cogitationes dicarunt atq; cõtulerũt. Ex quorũ quidẽ præstatorib. (vt Epicuri porcos in suo luto

putrescere sinamus) alij naturam, alij virtutem, alij simul vtranque velut optimam vitę ducem nobis præfecerunt. ita vt in scholis nostris etiã hodie quęratur, quod Lollio suo inuestigandũ proponit vates Lyricus:

Virtutem doctrina paret, natura ne donet.

Quam tamẽ litem, diuinus Plato (meo iudicio) cum alibi disertè, tum in Timæo disertissimè instar sequestris hõorarij multò antè his verbis di-
remerat: Πραττον ὅτι η̄ δὲ ᾱ), ἢ διὰ τροφῆς, ἢ δι' ἐπι-
τηδεύματων μαθημάτων τε φύσιν μὲν κακίαν, τ' ἄναντον ὃ
ἐλεῖν ἀρετῶν. ὅσπερ γὰρ ἐπιτηδεύματα ἢ μαθήματα κα-
κίης μὲν ἀναίρεται καὶ γυμναστικά ὃ ἀρετῆς ἐστίν, ἕτω ἢ ἡ τρο-
φή. Conandũ est (inquit) pro viribus vitium fu-
gere, & virtutem capessere per educationẽ, stu-
dia, & disciplinas. Vt enim studia & disciplinae
abolent vitia, virtutẽmq; pariunt, sic & educa-
tio. Ex quo loco satis intuenti cuius perspicuũ
est, non solũ vitę institutũ & doctrinã, ad vi-
tia declinanda, virtutẽmq; consequendã, aut (vt
significantius eius verbũ exprimamus) gignen-
dam requiri, sed etiã educationẽ, id est corpo-
ris cultũ, & vitę quæ cibo & potione fouetur,
rationẽ. In cuius pulcherrimæ sententiæ expli-
catione, tota nostra consumetur oratio, vt quã
sit utilis, imo verò necessaria efficacis elemen-
torum cognitio, & in delectu faciendo observa-
uatio, cum ijs qui ex professo adolescentes insti-
tuendos suscipiunt, tum omnibus ex æquo ho-
minibus ad bene beatẽq; viuendũ, intelligatur.

Quot-

Quotquot enim secundum Platonem philosophi vel de moribus in vniuersum, vel de puerorum tantum educatione scripserunt, hanc propositionem aut plane (quod pace tantorum virorum dictum sit) non intellexerunt, aut cum eam explicari plurimum referret, non explicarunt: potiusque imperitum indoctumque vulgus, eam non tam ex Platonis dicto temere arripuisse, quam ex familiari communis omnium parentis naturae pœnu deprompsisse videtur. Cui enim verne non est in ore vulgatum illud, Nutritio (nam sic loquuntur) **VINCIT NATURAM**? Hinc non procul absuit optimus dicendi magister Quintil. non philosophorum disertissimus & oratorum acutissimus Plutarch. dum hic suum sapientem & studiosum, ille suum oratorem vna cum nutricis lacte laudabiles mores haurire vult atque sugere. Sed interim neuter eorum (quod factum oportuit) aut puerum omnino aut nutricem alit. Nisi quis forte dicat, hoc illis non ignorantia, sed de industria pretermisum fuisse, quod scilicet homines minimè impudentes, in Medicorum possessiones inuadere & in alienam messem (quod aiunt) falcem immittere nolent. Iam verò rem totam paulò altius repetentes, quando ad propositae quaestionis demonstrationem morum, animae & corporis temperiei mutua consequutionem licet assumere, de anima & eius moribus, de corporis temperie & cognatis eius humoribus, de alimentis denique substantiae nostrae defluxum subinde resarcientibus, quo ad fieri po-

it est breuissimè, aut etiam breuius quàm res tan-
 ta postulet, dicamus. *ἡ ψυχή* ni audiri non ob-
 50 *ἔστιν* Anima pars nostri melior atq; præstantior,
 (virū auditores) et si quotidianas & ordinarias in-
 nobis moriones ciet, tamen propter cœlestem
 suam originem, omnium mortalium tardos &
 hebetes sensus hactenus omnino effugit: vt ex
 tanto clarissimorū philosophorū numero vix,
 ac ne vix quidē vnus sit inuentus, qui viuas eius
 lineas nobis tantūm adumbrarit. Nisi Platonē
 velis excipere, qui mehercule in huius cætera-
 rūq; magnarū rerū sagaci inuestigatione, nō so-
 lam reliquos omnes, sed etiā se ipse quodam mo-
 do superasse videtur. Is tamē cū promiscua alio-
 rū turba, tria animæ capita, velut Cerbero cui-
 dā, appinxit. Quo quid monstro similius? quid
 portentosum, quid magis ridiculū esse potest?
 Sit igitur nobis anima simplex quidē & vniformis,
 quæ tota p totū corpus diffusa, hęc linguā
 mouet, hos vibrat oculos, hęc brachia iactat, to-
 tā deniq; terreā hęc molē sustinet, agit, & mo-
 deratur. Sed istud tamen variè pro varia totius
 temperie, pròq; diuersa humorū ipsorū natura,
 copia vel inopia. Hinc infinitę hominū species,
 hinc multiplicia ingenia, & (vt ille inquit) quot
 capita tot sensus. Hinc timiditas, hinc audacia,
 hinc agilitas, hinc stupor, hinc loquacitas, hinc
 taciturnitas. Quid plura? hinc vitiorū & virtutū
 semina, hinc appetitiones quas *ἄρμῆς* & rerū ele-
 ctiones quas *ὑποψήσεις* Græci vocarunt. Nam vt
 III M omnes

omnes ad hanc vel illā virtutē, ad hoc vel illud
 vitiū procliuiores nascimur: sic pro alijs atque
 alijs humorū corporūq; habitus mutationibus,
 alij atq; alij quodāmodo ipsi efficiuntur. Id nos sa-
 tis docent ætatū ordinēs atq; decursus, in qui-
 bus admirabales fieri videmus hominū meta-
 morphoses, humorū naturā necessariō (nisi hoc
 emēdet philosophia) cōsequētes, quas his venu-
 stissimis carminib; elegāter depinxit Horatius:
 Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
 Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
 Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.
 Imberbis iuuenis tandem custode remoto
 Gaudet equis, sedibusq;, & aprici gradine campi,
 Cereus in vicium flecti, montibus asper
 Vtilium tardus prouisor, prodigus aris,
 Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.
 Conuersis studijs, etas animusq; virilis
 Querit opes & amicitias, inseruit honoris,
 Comemisse cauet quod mox mutare laboret.
 Multa senem circūueniunt incōmoda, vel quod
 Quarit, & inuentis miser abstinet, & timet viti.
 Vel quod res omnes timide gelidēq; ministrat.
 Dilator spe longus, iners, auarusq; futuri,
 Difficilis, querulus, laudator temporis acti.
 Se puero, censor castigatōr q; mimarū. Hęc ille.
 Idē fermē sentiendū est de temporū vicissitudi-
 nē, & veluti circulo. Scitē enim bonus Hippoc-
 ρατος ἄφρων μετὰ βάλανον ἐν χαλίκῃ ἢ ποντικῇ
 ἢ χυμῶ. Vnā (inquit) cum temporibus mutan-
 tur ventres, atque ad eō spiritus & humores.

Nam si vnum eundemque hominem per totum
 obserues annu, hyeme sane pigriorem & feda-
 tior, estate diligentior & iracundior,
 Vere hilarior & agrior, autuno moestior at-
 que remissior videbis. Sed neq; longa anni inte-
 gri aut etiam mensis obseruatione egemus, cum
 vnicus dies, vel hora potius, varios saepe mores
 precipitesq; ad hoc vel illud incostatis animi im-
 petus afferat. Id vt pbemus, non certa Mathema-
 ticorum demonstrationes, non fatua (fatidica
 volui dicere) cuiusdam Nostradami cortinae
 sunt consulendae, quandoquidem neminem
 esse arbitror, qui ea quotidie in seipso non ex-
 periat. Quid vero aeris, quid locorum effe-
 ctiones proferam? quis tam caecus, vt non vi-
 deat diuersarum regionum incolas, vt linguis
 omnino, ita moribus esse dissimiles? Quis tam
 stupidus vt non intelligat, eum qui solum mu-
 tat, mores quoque saepe mutare? Neque enim
 perpetuo verum est visitatum Graecis prouer-
 bium, quod elegantissimo versu Poeta noster
 sic reddidit:

Caelum, non animum mutat, qui trans mare currunt.

Porro, cum & aetatibus, & aeris, & lo-
 cis ad animi mores vel conseruandos vel im-
 mutandos, tantam vim esse intellexeritis, Audi-
 tores: non iam nobis dubium aut obscurum est
 quid de alimentis (quod demonstrandum susce-
 peramus) ipsi sentiat. Nam haec ad eam rem
 multo plus momenti adferre, quam aërem & lot-

est vntes, ardue aqco spiritus & humor

cum, hoc vno argumēto facilè probatur, quòd qui montes incolunt, etsi libero apertoque cælo & loco fruuntur, ob assiduum tamen castanearum, raparum, lactis, casei, leguminum, & aliorum id genus crassorum eduliorum esum, ingenij dexteritate parum valeant: & non nisi longo tempore, mutataque prorsus alimonia, ad ingenium naturamque suam redeāt. Quo magis (ita me benè Deus amet) defluenda videtur misellæ nostræ animulæ indigna conditio, quæ quandiu hoc tetro & caliginoso carcere concluditur, impuri corporis cōtagione, pœdore, & situ veluti obsita, varios (vt iam ante diximus) pro varia humorum specie excrementorumq; colluuiæ, colores & habitus Prothei cuiusdā aut Chameleōtis modo induit. Ipsa enī diuina suapte natura, sibi seruiēs, sibi imperās si à corpore absoluat, interī corpori implicita per eius officiales atque ministras partes recipit impressiones: cūque intellectiōnis suæ primordia à sensibus sit cōsequuta, qualia illis conferuntur talibus picta, sit interdum alia à seipsa, accidentibus quidem tantū, non substantia. Nonnunquam tamen vel diuina luce illustrata, vel disciplinis exculta, vel vltu exercitata, demum in se collecta, perinde ac factō globo, hostes suos strenuè depellit. Hęc autem referre debet accepta, aut sanctis Theologorum præceptis, ex sacris Bibliorum oraculis petitis, aut atrocibus legum humanarum

minis atque terroribus. Cæterum, ut præstātius
 vtiliusque esse putamus hostē procul à finibus
 arcere, quā iam ingressum vbi maximam ferro
 & igne agris nostris vastitatem intulit, magnis
 demum laboribus ægrè abigere: ita haud dubiè
 potiore loco nobis ea esse debet scientia, quæ vi
 tijs (acerrimis animæ hostibus) priusquā inua-
 dant arma sua aufert, materiãque nocendi om-
 nem præcìdit. Illa autem est (Viri orna-
 tissimi) illa est Medicina, quæ moderato
 vitæ instituto, probaqué victus ratione præscripta
 temperiem præcipuum animæ instrumentum,
 optimam corpori procurat, procuratam con-
 ciliat, cōciliatam fouet atque conseruat: quæ præ-
 terea humores accommodatissimum caloris in-
 nati pabulum, gignit laudatos, quæ spiritus,
 animæ ipsius aut copulam aut vehiculum, cla-
 ros, perspicuos nitidosque præstat, quæ sensus
 eiusdem satellites ac internuntios, vegetos, ex-
 peditos ac perspicaces efficit: quæ postremò in-
 festa naturæ excrementa (à quibus nō pauca in
 animam vitia irrepere docuit Plato) arcet,
 expurgat, & exhaurit. Quod ædepol non latuit
 optimos quosque Legislatores, non primæ no-
 tæ classisq; philosophos, qui huius fortasse par-
 tis Medicinæ non imperiti, ut suæ quisque gen-
 tis mores atque naturam optimè nouerat, ita
 horum vel illorū ciborum vsum prohibuerūt.
 Inter quos primus meritò nobis occurrit Mo-
 ses ille, vir sanctus, qui populum Israëliticum
 fidei

fidei suæ à Deo immortalī commissum quum refractarium esse videret, ac petulantiore ceruice legis æternæ iugum subinde peruicacius excutere, diuinum sciscitatus oraculum, illi planè cibis omnib. interdixit, qui ferè frigidos, crassos, viscosos, & tenaces succos obstinatè mētis cōueniētissimos, generāt: quales sūt omnes in Leuitico phibiti: vt sic tādē rebellis populi naturā ex mutato victu quodāmodo mutatā, flexibile, & ad diuina iussa alacrius multò capeffēda prōptiorē paratiorēq; redderet. quanquā tamē piè credimus ista diuinioris cuiusdam rei fuisse mysteria. Carthaginensiu quoque legibus, pro regionis natura calida, certè prudenter cautum fuit, ne domi mancipium, ne in ciuitate magistratus, ne in castris miles vinum degustarent. Hos Plato imitatus legem tulit, nullitque vt pueri ante decimum octauum ætatis annum vino prorsus abstinerent, cuius tamen vsum senibus (vtpote contraria natura præditis) & concessit & consuluit. Sic etiam Pythagoras, & alij veterum plerique, tantum alimentorum delectum suis imperarunt discipulis, non alio (credo) consilio, nisi vt cōuenienti victus ratione eorum animos, quasi in libertatem assertos, suauioribus bonarum cogitationum atque disciplinarum epulis pascerent. Non desunt, opinor, qui exactam aliquam de ciborum natura, & in hominum immutandis conditionibus efficacia

tractationem hîc à me expectent. Verùm ista factis quidem nostri instituti, non tamen huius temporis aut loci esse videtur: illamque (si placeat) ex vberrimis Hippocratis atque Galeni fontibus haurient. Hic quoq; sese aperit latissimus in Medicæ diætæ laudes excurrendi campus, quas & multis alijs rationibus, & propositis exemplis persequi, vt non admodum difficile, ita iucundissimum mihi foret. At vos iamdiu (vt sentio) incompta insulsaque mea oratione eneco, & imprudens iamiam transilio præfixos mihi dicendi limites atque cancellos. Satis igitur vobis sit hoc tēpore, Viri humanissimi, nostram qualēcunque opinionem audisse, de notissimo illo vulgi prouerbio, **NVTRITIO VINCIT NATVRAM**, vel potius de Platonis illa in Timæo præclara sententia, qua non solum disciplinas atque studia, tum ad extirpanda vitia, tum ad virtutem consequendam esse necessaria, sed & ipsam educationem, hoc est cibi & potus cum delectu factam administrationem, asserit. Ex cuius nominis interpretatione & quæstionis vniuersæ explicatione abundè probatum, saltem indicatum putamus, hominibus præsertim non tardis quàm male hæctenus id fuerit vulgo intellectum, & magno interim instituendę iuuentutis malo ignoratum, ad mores permultum facere alituram, quemque demum in republica locum Medicus mereatur,

qui

qui non corporis solum morbos aut imminen-
 tes arcet, aut iam infestantes profligat,
 verumetiam (quod omnibus vo-
 tis omnes exoptant) mentem sa-
 nam in corpore sano so-
 lus mortaliu sua in-
 dustria pra-
 stat.

D I X I.

NICOLAUS STILBTHERIVS LA-
GOPAGITA IVRECONS. SOLI-
CITE RECONDITARVM RE-
RVM NATVRALIVM STV-
DIOSIS. S. D.

*Q*UUM vulgus ex veritate pauca, ex opi-
nionem multa aestimet: non abs re homines,
qui & ingeni acumine, & natura splen-
dore caeteris excelluerunt, a multitudinis
sententia frequenter recesserunt. Nimirum
quod exploratum haberent, apud sobrios
& sanos momenta rationis plus valere, quam imbecille infir-
mamque vulgi opinionem: insignemque esse temeritatem, falsa
aut certe vixdum satis cognita, recipere pro veris. Adeo ut
creditum sit longe satius esse nihil sentire, quam prava sentire. Hoc
itaque ut observavit LAVR. IOVBERTVS Physicus, vir inge-
nij acerrimi & simul iudicij integerrimi incorruptissimi que,
ad haec co instructus penu, illisque artibus, eo denique instru-
mento, quo facile omni squalore purgatam veri faciem, vel ab
inferis ipsis eruere posset, aspernata comuni (ut loquimur) opi-
nionem, nondum a quoquam tractata, quae ad ea effinxit, proposuit,
& argute miroque artificio discussit. Ex quibus, quam non
modo eruditionis solidissima, verum etiam fecundissimum
summi iudicij fructum percipi posse, cum ab omnibus, tum
vero praecipue ab anxijis abstrusarum rerum naturalium
affectatoribus, colligerem: non dubitavi hoc genus disputa-
tionum, atque a deo diuinum ipsius authoris GENIVM, vobis
Lectoribus beneuolis vehementer comendare: tum quod suo
quodam iure primus partus gratiam benevolentiamque mere-
atur, tum etiam quod quicquid literis mandatur, non iniuria
omnium eruditorum lectioni debeat comendari, ne aut inanis vi-
deatur susceptus labor, aut ingenij scitura atque vigor elan-
guisse, quem bonos doctosque in omnibus semper fecundissi-
mum uberrimumque optare decet. Valete. Valentiae, tertio
Idus Octobr. 1560.

NICOLAVS SYLBTHERIVS

Lagopagitalurescons. Ad Autorem.

Te tua laudabat, LAURENTI, Gallia nuper,

Cum risus causas materiamq̄ daret.

Scilicet ex leni risu, tremuloq̄ cachinno

Pensabat vires ingeniumq̄ tuum.

At nunc, compressis leuibus dum seria tractas,

Te laudat quicquid relliquus orbis habet.

Miratur Latium, miratur & Hesperus acer,

Germanusq̄, sagax hac tua scripta probat.

Maeste igitur, IOVERTE animo: Sic itur ad astra.

Ingenio viuas tempus in omne precor.

LUGDUNI,

Excudebat Mathias Bonhome.

Errata sic corrigito.

Pagina 11. Linea 3. sicuti: lege si cuti. Pag. 20. lin. 6.
excudere: lege excutere. Pag. 21. lin. 21. sine frig. lege siue
frig. Pag. 41. lin. 21. nutriuntur: lege viuunt. Pag. 48. lin.
17. per quam: lege perquam. Pag. 150. lin. 18. frigori: le-
ge frigus. Pag. 153. lin. 7. Canicum: lege Canonicum
Pag. 179. lin. 3. opini: lege opiniononi. Pag. 182. lin. 13.
adipe: lege adipem. Pag. 217. lin. 13. pinguis: lege pinguedi
nis. Pag. 257. lin. 11. fatifacer: lege fatifacere.

Incipit de p[er]sonis

Incipit de p[er]sonis

Incipit de p[er]sonis

Incipit de p[er]sonis

Incipit de p[er]sonis

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

1844

22

foliis

dem magna r' ego pua ut sola
frundem quocq' scissa ut folia
utaf. r' q'und' m'og'na. **Et** qd
h'it' m'ia co' t'icem. r' q'dam m'ul
tos. ut p'mer. **Q**ued' no plax

r' arbor es fructifera mag' fructu
ficant' t'fm' orcentes. s; fructus
orcentu' m'el'io'es s'ic' q' m'uel
um. **Et** quod plantaz nascit'
in locis sicca. r' q'dam m'aribz

ut illi p'p'ur' r' p'p'ur' ut r' p'p'ur'
duall'm' d'ig'et' p'p'ur' calozit'
r' p' p' m'og'ce. h'and' d'ic' h' m'og'ce
p'p'ur' m'og'ce. D'ic' h' m'og'ce
m'og'ce. r' p'p'ur' m'og'ce. r' p'p'ur' m'og'ce
s'ic' p'p'ur'
p' m'og'ce h'and' d'ic' h' m'og'ce
h' m'og'ce. r' p'p'ur' m'og'ce. r' p'p'ur' m'og'ce
p'p'ur' m'og'ce.

h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce
h'and' d'ic' h' m'og'ce

Correct
Don

